

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів
Рада молодих вчених
Університету митної справи та фінансів**

**«УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОВИЙ ВИМІР:
ПОШУК ВІДПОВІДЕЙ НА ГЛОБАЛЬНІ
МІЖНАРОДНІ ВИКЛИКИ»**

**МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

26 травня 2023 р.

Дніпро

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів
Рада молодих вчених
Університету митної справи та фінансів**

**«УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОВИЙ ВИМІР:
ПОШУК ВІДПОВІДЕЙ НА ГЛОБАЛЬНІ
МІЖНАРОДНІ ВИКЛИКИ»**

**МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

26 травня 2023 р.

Дніпро

УДК 34(477)-027.511

Організатори конференції: Міністерство освіти і науки України,
Університет митної справи та фінансів,
Рада молодих вчених
Університету митної справи та фінансів

Склад редакційної групи: Бочаров Д. О., Варава В. В.,
Дерев'янка Т. П., Дячок О. О.,
Колесников К. М., Ліпинський В. В.,
Мазур А. В., Марценюк О. О., Мінка Т. П.,
Перепьолкін С. М. Приймаченко Д. В.,
Тертишник В. М., Ченцов В. В.

Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2023. – 360 с.

ISBN

Матеріали науково-практичної конференції, які включені до збірника, присвячені актуальним питанням верховенства права в регулюванні приватноправових і публічноправових відносин, у кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності; науковим аспектам у контексті суверенності держави і людини, а також у контексті впливу міжнародного права на розвиток правової системи України.

Збірник матеріалів може становити інтерес для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також фахівців у галузі права та зовнішньоекономічної діяльності.

ISBN

© Колектив авторів, 2023

© Університет митної справи та фінансів, 2023

ЗМІСТ

Секція 1. Правове регулювання публічно-правових і приватно-правових відносин в умовах міжнародних інтеграційних процесів

Філатов В. В. Досвід реалізації моделі перехідного правосуддя в країнах Африки	11
Легеза Є. О. Реалізація права на справедливий суд у Кодексі адміністративного судочинства	14
Ліпинський В. В. Пропорційність та альтернативність конфіскації за порушення митних правил	17
Пайос А. Є., Сисоєнко М. С. Соціальні права внутрішньо переміщених осіб	19
Макушев П. В. Перспективи реалізації правових засад протидії політичній корупції	21
Карпенко С. Р. До проблеми реформування процесу адміністративно-правового регулювання державно-приватного партнерства в космічній галузі	22
Хрідочкін А. В. Вина як суб'єктивна ознака адміністративного правопорушення у сфері інтелектуальної власності	24
Юшков М. М. Деякі особливості сутності адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами	25
Царевич О. І. Удосконалення системи інформаційного забезпечення запобігання корупції під час надання публічних послуг	27
Мачуський О. М. Деякі правові аспекти відновлення документа «Свідоцтво про право власності на нерухоме майно» у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно	30
Костроміна О. Г. Світовий досвід управління діяльністю міжнародних неурядових організацій	32
Коцюба К. М. Інформаційно-технологічний супровід діяльності органів публічної влади в умовах цифровізації	34
Недоступ К. К. Характеристика окремих законодавчо врегульованих процедур справляння <i>taxe de séjour</i>	37
Попович С. М. Розумний баланс формалізму в господарському судочинстві	39
Кадала В. В. Законодавчий сегмент окреслення завдань зовнішньоекономічної безпеки країни в умовах євроінтеграційних намірів	41
Гузенко О. П. Нотатки з правового регулювання питань співпраці між Україною та Європейським Союзом: цілі та принципи	43
Хрідочкіна М. О. Окремі проблеми структурної модернізації економіки сучасної України	45

Ломакіна А. А. Актуальні питання реформування адміністративного законодавства України щодо інтелектуальної власності	47
Полозький М. Є., Данилова І. О. Підстави та особливості позбавлення батьківських прав у період воєнного стану	49
Мачіта М. В., Данилова І. О. Організація митного контролю і митного оформлення	51
Татарин Н. Б., Данилюк І. С. Стан інвестиційної політики України в умовах війни	54
Фомічов К. С. Принципи державної політики з формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю: системний підхід	56
Самофалов О. Л., Ворушило О. В. Проблеми визначення цивільної дієздатності під час укладання цивільно-правового договору	59
Давидюк В. М. Криптовалютний ринок України. Проблемні питання функціонування та правового регулювання в умовах міжнародних інтеграційних процесів	60
Коляда Д. В., Неклеса О. В. Співпраця українських правоохоронних органів з іноземними країнами для боротьби з організованою злочинністю	63
Ковальчук І. В. Нормативно-правова підтримка бізнесу: міжнародний досвід	65
Макарова С. О. Концепція вдосконалення сервісної функції в митних органах України: проблеми та перспективи їх розв'язання ...	68
Пайос А. Є., Свистун Л. Я. Особливості укладення договору купівлі-продажу під час воєнного стану	69
Закірова С. Особливості застосування європейських стандартів захисту щодо українських біженців	72
Криницький І. Є. Про компетентнісний і термінологічний аспекти вдосконалення правового регулювання місцевих податків і зборів	75
Шандрук С. М. Сутність моделі «Good governance»	77
Дивнич А. В. Можливості використання спеціальних знань у галузі товарознавства під час проведення комплексних судових товарознавчо-економічних експертиз	79
Мазур А. В. Легітимна мета санкції частини шостої статті 481 Митного кодексу України	81
Черновол Є. О. Проект «Соціального кредиту» КНР як інструмент цифрової диктатури. Можливості запровадження та функціонування проекту «Соціального кредиту» в Україні	83
Мінка Т., Букіна Л. Питання законності нормативно-правового акта	86
Мінка Т., Самарець О. Актуальні питання державної служби в органах судової влади	87

Горбалінський В. Актуальні питання обрання способів захисту прав осіб в адміністративному судочинстві України	89
Мінка Т., Коновальська К., Бровкіна А. Проблеми корупції на митному кордоні в умовах воєнного стану в Україні	91
Зезуль Ю. В., Коваленко Л. П. Правове регулювання публічно-правових відносин в умовах міжнародних інтеграційних процесів	94
Варава В. С., Лежепьякова В. Г. Рішення міжнародного бізнесу на хвилі санкцій проти росії	97
Казакевич А. О. Процесуальні права та юридичні обов'язки суб'єктів адміністративного процесу	99
Свистун Л. Я. Самозахист цивільних прав як спосіб протидії цивільним правопорушенням	101
Чехівський Я. О. Особливості правового регулювання способів капітального будівництва в Україні	103
Стрижак І. В. Окремі питання проекту Закону України «Про інститут реєстрованих партнерств»	105
Берlach А. І., Лісогор Ю. Б. Особливості митного контролю товарів подвійного призначення в Україні	108
Зуєва О. А. Концесія як вид державно-приватного партнерства під час післявоєнного відновлення економіки України	109
Коломоєць Т. О., Євтушенко Д. С. «Мовний бар'єр» на шляху України до європейської моделі публічної служби: правове закріплення засад його подолання	111
Пилипенко А. А., Котрікова Б. С. Проблемні питання спадкування частки у спільній сумісній власності та шляхи їх вирішення	113
Внукова Н. М. Євроінтеграційне правове регулювання забезпечення впровадження технологій Індустрії 4.0	115
Піщанська В. М. Академічна доброчесність у правовому вимірі викликів нової української школи	118
Джакелі Леван. Definition of administrative process – before the discussion of the legal doctrine	120
Васильєв С. В. Щодо когнітивності судочинства	122
Воробйов О. С., Свистун Л. Я. Поняття самозахисту цивільного права особи в умовах міжнародних інтеграційних процесів	124
Дашко Н. С., Рисіч-Шафранець Ю. Й. Різновиди самоплагіату і форми боротьби з ним	126
Прохоренко А. В. Право на безпеку продукції і його реалізація в Україні та світі	128
Щербина Є. М. Основні підходи до розуміння поняття адміністративної відповідальності в теорії адміністративного права	130
Малик І. Institute of appeal in administrative procedure: signs and concepts	132

Kovach J., Liutikov P. Retrospective analysis of scientific works of E. M. Berendts and I. T. Tarasov in the aspect of definition of subject composition of administrative law and places of entities in it	134
Боровик П. М., Шемякін М. В., Кирилюк В. П. Вплив оподаткування на ринок землі в Україні	136
Компанієць А. В. До змісту поняття «службова діяльність» в юридичній доктрині	138
Присяжнюк М. П. Оподаткування суб'єктів підприємництва у період дії воєнного стану та виконання Україною міжнародних зобов'язань	140
Мартиненко Н. В. Щодо нормативного регулювання порядку відбору, направлення на молекулярно-генетичну експертизу біологічного матеріалу військовополонених	142
Пінчук А. В., Перепьолкін С. М. Процедура спільного транзиту: переваги та стан упровадження в Україні	144
Кім С. О., Свистун Л. Я. Проблема адаптації спадкового законодавства України до законодавства країн Європейського Союзу	146
Іванілова І. О., Припхан І. І. Правове регулювання інформаційної безпеки в умовах воєнного стану	148
Кантор Н. Ю. Логічна структура норми адміністративного права: поняття і характеристика основних елементів	150
Головко О. Режим зони митного контролю: конфлікт повноважень чи взаємодія для досягнення спільної мети?	153
Чемерис Д. К., Свистун Л. Я. Особливості укладення заповіту під час дії воєнного стану	155
Гідрович М. В., Мулик Т. О. Трансформація бюджетної політики в умовах воєнного стану	157
Мисько А. О., Мулик Т. О. Нормативне регулювання кредитування в період війни	159
Приймаченко В. Д. Поняття і зміст добору кадрів в митні органи	161
Доненко В. В. Існуючий потенціал адміністративного примусу очікує нової класифікації	164
Муляр Г. В., Шевчук В. Л. Досвід використання електронних технологій у виборчому процесі на місцевих виборах у країнах Європейського Союзу	167

Секція 2. Суверенність держави і людини в міжнародних відносинах; теоретико-правова еволюція та історико-філософські практики

Котилко Я. Релігія та державна суверенність: пошук балансу між правами людини та цілісністю держави	170
--	-----

Людковська Ю. Ю., Чернега В. В. Розвиток міжнародного митного співробітництва в Україні	172
Калашнікова О. Л. Digital art у правовому вимірі	174
Камак А. В., Данилова І. О. Права людини в цифровому світі: нові виклики та перспективи	177
Беніцький А. С. Адміністративно-територіальний устрій Старобільського повіту наприкінці XVIII – на початку XIX ст.	179
Морозов О. В. Вплив торгівлі на формування державності в Британії VII–X ст.	185
Запорожченко Ю. В. Історія діяльності спецпідрозділу «Фантом»	187
Гапонова Л. Є., Савич А. В. Специфіка викладання латинської мови майбутнім історикам і правознавцям	189
Корх О. М. Людина і держава в контексті постмодерних трансформацій	191
Гучинський Н. П., Юричина І. А. Сутність і форми реалізації партисипативної демократії	193
Башлай В. М. Суверенітет держави і права людини: сучасні виклики та перспективи	195
Федоренко Я. А., Кузуб Д. А. Резолюції Ради Безпеки ООН – основа забезпечення гендерної рівності в секторі безпеки і оборони та захисту жінок під час військових конфліктів	197
Дячок О. О. Поняття суверенності особи у психології та правознавстві	200
Пивоваров В. М. Формування національно-мовленнєвої особистості в забезпеченні суверенності людини	203
Качур М. Г., Запорожченко Ю. В. Девіантна поведінка радянських солдат у зоні окупації в роки Другої світової війни	205
Полуйко Н. Співвідношення права і моралі в сучасному світі	207
Шуст Г. П. Принципи права Європейського Союзу в контексті розвитку загальної теорії держави і права	210
Цвігун Ю. А., Костюк Н. Особливості виборчого процесу органів місцевого самоврядування в Україні	212

Секція 3. Верховенство права у кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності: національна доктрина в умовах глобалізації

Гапонова Л. Є. Паронімія в криміналістичній термінології	215
Єфімов М. М. Окремі аспекти проведення одночасного допиту раніше допитаних осіб під час розслідування кримінальних правопорушень проти моральності	217
Голянич А. В. Верховенство права у кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності: національна доктрина в умовах глобалізації	220

Котрікова Б. С., Легеза Є. О. Корупційна та аберантна поведінка: відмінності у визначенні понять	226
Огурченко В. Г. Щодо визначення структури оперативних підрозділів Національної поліції як суб'єктів виконання оперативно-розшукової функції	228
Некрасов Д. О., Корогод С. Види примусових заходів медичного характеру	230
Клепало М. І., Данилова І. О. Роль національної доктрини у забезпеченні верховенства права в кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності в умовах глобалізації	232
Кулик А. В., Кисельов А. О. Кримінальний аналіз у межах кримінальних проваджень	234
Дудник В. В. Спеціальне кримінальне провадження у контексті верховенства права	236
Голіна В. В. Суб'єктність як складова властивість комплексу заходів запобігання автотранспортним правопорушенням	239
Богданюк І. В. Щодо судової інженерно-екологічної експертизи об'єктів підвищеної небезпеки в кримінальному провадженні	241
Зайцев О. В., Філіпенко В. Р. Щодо проблеми кваліфікації невиконання батьками обов'язку утримання неповнолітніх дітей	243
Стрежнєв Г. Д. Аналіз доцільності розширення дискреційних повноважень судових органів України	245
Dvornikova P. Modern challenges to the existence of the state sovereignty as the basis of the current international relations system	247
Тертишник В. М. Забезпечення соціально-гуманітарної спрямованості державної політики в сучасних умовах	249
Батраченко Т. С. Забезпечення верховенства права в розслідуванні кіберзлочинів: виклики та перспективи	253
Никифорчук Д. Й., Телійчук В. Г. До проблеми правового регулювання оперативно-розшукової протидії організованих злочинності в умовах воєнного стану	254
Коросташова І. М., Козлова А. О. Принцип верховенства права в державному регулюванні зовнішньоекономічної діяльності	257
Чурілова А. С., Шендрик Ю. В. Процесуальні особливості пред'явлення для впізнання особи в режимі відеоконференції	259
Єфімова І. В. Розгляд питань застосування категорії «стратегія» в теорії криміналістики	262
Христова Ю. В. Перспективи використання можливостей системи оцінки СОСТА Україна для прогнозування можливих загроз правосуддю як об'єкту кримінологічного захисту	264
Попов Д. В. Історичні передумови становлення поколінь прав людини	267
Максимова А. Я. Особливості відповідальності за вчинення контрабанди за Кримінальним кодексом України	269

Коросташова І. М., Сисоєнко М. С. Особливості проведення допиту під час воєнного стану: новели кримінального процесу та дотримання принципу верховенства права	271
Варава В. В. Щодо особливостей реалізації принципу верховенства права в оперативно-розшуковій діяльності	274
Давлатов Ш. Б. Особливості початку досудового розслідування: зарубіжний досвід	276
Усатюк О. В., Раїмов Р. І. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та недоторканності особи в умовах воєнного стану ...	279
Клімов Б. В. Особа «футбольного хулігана» як елемент криміналістичної характеристики хуліганства, вчиненого футболними вболівальниками	283
Карпоєв Р. В., Сенько В. В. Доведення до самогубства: проблеми кримінально-правового регулювання	285
Коросташова І. М., Свередюк Т. С. Слідчий експеримент: питання підготовки і тактики проведення	287

Секція 4. Міжнародне право XXI століття і його вплив на правову систему України

Шамраєва В. М. Захист окремих груп осіб у рамках регіональних систем захисту прав людини	290
Маланчук Т. В., Крючкова А. В. Правові засади політики ЄС у сфері прикордонного контролю та імміграції	293
Кучук А. М. Міжнародний правопорядок: status quo залишити не можна змінити	296
Сироїд Т. Л. Особливості складу злочину в міжнародному кримінальному праві	298
Чернявський А. Л. Напрями модернізації інституту почесного консула у вітчизняному законодавстві	302
Бондик О. П. Діяльність України в рамках Ради митного співробітництва	304
Неделько А. Ю., Данилова І. О. Особливості сучасного міжнародного права	306
Скутін Д. С., Данилова І. О. Правове регулювання «зернового коридору» під час воєнного стану в Україні	308
Шелудько С. А. Міжнародні регуляторні концепції комплаєнсу в банківських установах	310
Borysov V. V. Legal system of Ukraine and standards of international law	312
Перепьолкін С. М. Незнання правил поведінки міжнародного права, практики міжнародних судових органів та законів не звільняє від юридичної відповідальності	315

Легка О. В. Міжнародні стандарти захисту права на доступ до інформації в Україні	317
Реньов Є. В. Щодо діяльності Управління Верховного комісара ООН з прав людини в умовах сучасних викликів	319
Філянїна Л. А. Дипломатія: інструмент врегулювання конфліктів	321
Філянїна Л. А., Ордюнова А. С. Міжнародний досвід національного примирення та можливість його використання в ситуаціях стосовно Сирії та Афганістану	324
Філянїна Л. А., Міхненко С. О. Роль міжнародних організацій у врегулюванні міжнародних конфліктів і кризових ситуацій	326
Підлужний В. М. Locus Standi за практикою Європейського суду з прав людини та її вплив на національну правозастосовну практику	328
Гайдаржийський В. М. Міжнародні правові стандарти та їх роль у розвитку правової системи України	331
Сиромятников Е. О. Застосування Орхуської конвенції Судом Європейського Союзу	333
Варнавська К. А. Міжнародно-правове регулювання забезпечення безпеки журналістів-правозахисників	335
Усов Д. В., Ковальчук М. В. Використання можливостей штучного інтелекту для розв'язання соціальних проблем – шлях до нової суспільної угоди	338
Восводін І. С. Деякі аспекти захисту екологічних прав дітей на міжнародному регіональному рівні	340
Conti Michela. The intersection of international law studies and European integration: Ukraine's path to EU membership	343
Enhelhardt Sofiia. State sovereignty and international law	345
Rutkowski Marek. Selected EU and Polish legal solutions relating to international criminal proceedings	347
Лабенська Л. Л. Реформування інституту виборчих цензів у післявоєнний період	349
Татарин Н. Б., Циганов О. Я. Монетарна політика в Україні в умовах воєнного стану	351
Costantini Alberto. The Jean Monnet programme: enhancing European studies, international cooperation, and research in legal fields	353
Romei Marco. Educational programs as a tool of public diplomacy: strengthening soft power	355
Salkens Frank. The Bologna Process and European integration: the case of Ukraine	357

Секція 1. Правове регулювання публічно-правових і приватно-правових відносин в умовах міжнародних інтеграційних процесів

Філатов В. В., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ В КРАЇНАХ АФРИКИ

Досвід правосуддя перехідного періоду в країнах Африки демонструє декілька важливих дилем, які у різні часи впливали на ефективність стратегій постконфліктного розвитку: 1) дилема справедливості та стабільності (як забезпечити вимогу потерпілих щодо справедливості і сатисфакції та одночасно не дозволити злочинним політичним режимам впливами на постконфліктне суспільство); 2) дилема примирення (зусилля перехідного правосуддя можуть бути стримані перспективними цілями національної єдності та демократичної консолідації); 3) дилема вибору (переважно йдеться про вибір між позасудовими та судовими формами відповідальності для винних в конфлікті осіб, тобто вибір між прагматизмом та справедливістю). Попри ці дилеми в африканських країнах модель перехідного правосуддя сприймається як готова технологія примирення, яка дозволяє відновити верховенство права та «останній крок надії» на шляху відновлення справедливості [1, с. 40]. З цього приводу слід висловити декілька міркувань:

– дилема справедливості та стабільності має суб'єктивну природу, адже інтересам жертв конфлікту протистоїть бажання винних політичних режимів уникнути кримінального переслідування та відповідальності. Ця дилема так чи інакше завжди буде присутня в різних національних контекстах. Частково питання може бути вирішено за рахунок інституту амністій та репарацій, які будуть регламентовані спеціальними законами та узгоджені з жертвами конфлікту;

– дилема примирення є наслідком нерозуміння урядами пріоритетності цілей постконфліктного періоду, що призводить до звуження діапазону стратегій перехідного правосуддя. Це також суб'єктивний чинник, який може перенести окремі центральні питання на периферію. Означена дилема вирішується за рахунок визначення послідовності реалізації напрямків перехідного правосуддя, яка забезпечує етапність розв'язання проблем постконфліктного розвитку;

– дилема вибору напряму пов'язана з недосконалістю механізмів визначення причинно-наслідкових зв'язків між діями та політикою злочинних політичних режимів та характером системних порушень прав жертв конфлікту. За наявності ефективної системи критеріїв встановлення таких зв'язків, ця дилема може бути повністю знята з порядку денного.

У своїй науковій праці Джанет Макнайт доходить висновку, що значна увага в рамках формування стратегій перехідного правосуддя в африканських державах була надана трьом важливим аспектам: 1) розуміння статусу і трансформаційного характеру конфліктів (особливо цікаві механізми пристосування сторін конфлікту до зміненого середовища); 2) оцінка конфлікту його сторонами (призводить до більш передбачуваних переговорних позицій та до більшого уточнення функцій, цілей і можливих можливостей додатковій структури правосуддя); 3) з'ясування причини та умови виникнення конфлікту (усвідомлення того, що злочинці, а також і жертви конфлікту є продуктом корінної конфліктності, яка присутня в багатьох країнах Африки та криється в історії) [2, с. 218]. На нашу думку, це достатньо глибинні аспекти, які переважно стосуються інструментарію перехідного правосуддя, тобто підходам до формування відповідних стратегій миробудування. Цей досвід достатньо позитивний та може бути використаний в Україні.

Насіфі Моя зазначає, що розбудова нації в розділених суспільствах країн Африки вимагало, щоб конкуруючі еліти могли знайти достатньо спільного, подолати минуле та разом рухатися вперед. Ключем до процесу примирення є ідентифікація жертви кривдників, а також проведення рефлексивних діалогів як з жертвами, так і з кривдниками. У цьому контексті, перехідне правосуддя було використано для вирішення спадщини минулих конфліктів, запровадження процесу амністії та відшкодування. У підсумку слід відзначити, що досліджувана модель лише частково досягла успіху у здійсненні відновного правосуддя. Публічна розповідь правди мала певний успіх у тому, що сім'ї дізналися про долю своїх близьких. Проте можна обґрунтовано стверджувати, що амністія винних і відшкодування жертвам не були успішними, оскільки передні уряди частіше обирали одноразові компенсації жертвам конфлікту, суми яких не покривали завдану майнову або моральну шкоду. Це сприяло зниженню довіри до моделі перехідного правосуддя на Африканському континенті [3, с. 6].

Ця теза вказує на низку системних проблем застосування моделі перехідного правосуддя в країнах Африки. Зокрема варто констатувати недосконалість застосування окремих напрямків, а саме амністії. Пол Ван Зіл підтверджує наше припущення. Він вказує, що реалізація моделі перехідного правосуддя в країнах Африки не стала ефективною, оскільки перехідним урядам не вдалося притягнути винних до відповідальності за злочини апартеїду. Йдеться про судову відповідальність винних, якої прагнули жертви конфліктів за системні порушення їхніх прав. Практика амністії через комісії правди, які відмовилися від обов'язку переслідувати винних довів, що вона не гарантує неповторення конфлікту. Для жертв це означає «придушену віктимність» та страх нових переслідувань, що зрештою призведе до штучного миру та стабільності [4, с. 117].

Варто зазначити, що особливостями стратегій перехідного правосуддя африканських держав є: 1) впровадження неефективних механізмів швидкого вирішення проблем, які не відповідають потребам постраждалих від порушень прав людини; 2) недосконалість механізмів покарання, зокрема притягнення до відповідальності окремих осіб, а не груп воєнних злочинців; 3) нездатність перехідних інституцій спільно з судами вирішити питання амністії винних осіб; 4) недосконалість визначення персональної ролі окремих осіб, які винні в системних порушеннях прав людини [5, с. 226]. Слід припустити, що усі ці проблеми є наслідком неналежного нормативно-правового супроводу перехідного процесу, який переважно спирався на політичні рішення, а не на законодавчі акти. Втім, слід звернути увагу на доволі принципову особливість перехідного правосуддя в країнах Африки, яку у своїй праці схарактеризував Матінгай Серліф.

Йдеться про те, що постконфліктні механізми перехідного правосуддя в країнах Африки традиційно сприймаються як інструмент миробудування в одній країні. Однак, для африканських держав це не завжди прийнятно, оскільки це сприйняття не відображає взаємозв'язку конфліктів в окремих державах. Наприклад, пошук справедливості у Сьєрра-Леоне є неможливим без відновлення правди в Ліберії. Тому, в африканському контексті механізми перехідного правосуддя були створені з прив'язкою до регіонального та транснаціонального рівнів. Потенційні конфлікти між механізмами перехідного правосуддя виходять далеко за межі проблеми недосконалої координації. Вони концентруються в площині реконструкції одного суспільства через потенційну трансформацію інших суспільств. Отже, регіональний характер конфлікту пов'язаний з транснаціональними порушеннями прав людини [6, с. 280]. Таким чином, стратегії перехідного правосуддя країн Африки вказують на наявність низки системних помилок та прорахунків влади, які призвели до зниження ефективності їхньої реалізації. Втім, цей досвід може бути використаний в Україні для осмислення та наукового обґрунтування позитивних практик постконфліктного розвитку і миробудування.

Список використаних джерел:

1. George Wachira, Prisca Kamungi, Kalie Sillah The Uncertain Promise of TRCs in Africa's Transitional Justice. Africa: Nairobi Peace Initiative. 2014. 288 p.
2. Janet McKnight Accountability in Northern Uganda: Understanding the Conflict, the Parties and the False Dichotomies in International Criminal Law and Transitional Justice. *Journal of African Law*. 2015. Vol. 59. P. 193–219.
3. Nasiphi Moya Reconciliation through Restorative Justice in Post-Apartheid South Africa. *Academia Letters*. 2021. Vol. 11. P. 1–7.
4. Paul Van Zyl Dilemmas of Transitional Justice: the Case of South Africa's Truth and Reconciliation Commission. *Journal of International Affairs*. 1999. Vol. 52. P. 110–125.
5. Matiangai V.S. Sirleaf Beyond Truth and Punishment in Transitional Justice. *Virginia journal of International Law*. 2013. Vol. 54. P. 223–294.

6. Matiangai Sirleaf Regional approach to Transitional justice? Examining the Special Court for Sierra Leone and The Truth & Reconciliation commission for Liberia. *Florida journal of International Law*. 2009. Vol. 21. P. 209–281.

Легеза Є. О., д.ю.н., проф.,
професор кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД У КОДЕКСІ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

З моменту нормативного закріплення права на справедливий суд в законодавстві про судоустрій і статус суддів, а саме у ст. 7 однойменного закону (№ 2453-VI від 07.07.2010 р. [1]), який було викладено у новій редакції у зв'язку з прийняттям Закону України № 192-VIII від 12.02.2015 р. «Про забезпечення права на справедливий суд» [2], суттєвих змін щодо врегулювання права на справедливий суд в адміністративному судочинському законодавстві, так само як і в інших процесуальних кодексах, майже не відбулось. Це право як таке («право на справедливий суд») у цьому кодифікованому акті окремо не закріплено, що можна пояснити його універсальністю щодо будь-якого з різновидів судочинства. Натомість певні зміни у тексті КАС України, пов'язані з акцентуванням на справедливості, все ж таки є, але відбулися вони раніше – із прийняттям Закону України № 2453-VI від 07.07.2010 р. «Про судоустрій і статус суддів», завдяки чому у ч. 1 ст. 2 КАС України з'явилося положення, зміст якого полягає у тому, що захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин, яке є завданням адміністративного судочинства, здійснюється «*шляхом справедливої, неупередженої та своєчасної розгляду адміністративних справ*» [3]. Жодні інші згадування про «справедливість» у КАС України відсутні.

Слід вказати, що зазначення на справедливість як на певну характеристику вміщується у назві найсучасніших законопроектів (наприклад: Постанова ВРУ № 341-VIII від 21.04.2015 р. «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про екстрену медичну допомогу» щодо забезпечення *справедливої оплати* праці працівників бригад екстреної медичної допомоги»; Постанова ВРУ № 430-VIII від 14.05.2015 р. «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо створення *справедливих умов* для реалізації сільгосппродукції та підтримки безпосередніх сільгосптоваровиробників»; Постанова ВРУ № 549-VIII від 18.06.2015 р. «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про житлово-комунальні послуги» щодо належного соціально-економічного

захисту учасників антитерористичної операції та членів їх сімей (про *справедливе призначення та надання субсидій*)), хоча не можна однозначно стверджувати, що це є досягненням лише сьогодення, адже і у більш ранній період часу можна віднайти поодинокі приклади вказівки на справедливість у назві та тексті нормативно-правових актів, здебільшого серед підзаконних нормативно-правових актів (наприклад, Указ Президента України № 1021/2011 від 04.11.2011 р. «Про День соціальної *справедливості*»; Постанова НБУ № 561 від 17.12.2003 р. «Про затвердження Положення про порядок визначення *справедливої* вартості ...»). Слід зазначити, що у міжнародних документах про справедливість у назві документів згадується набагато частіше (наприклад, у Резолюції 53/30 від 23.11.1998 р. Генеральної Асамблеї ООН «Питання про *справедливе представництво* в Раді Безпеки <...>; у Нагойському протоколі регулювання доступу до генетичних ресурсів і спільного використання *на справедливій і рівній основі* вигід від їх застосування <...> від 29.10.2010 р.). І хоча всі наведені вище нормативно-правові акти не стосуються питань права на справедливий суд, натомість їх наявність дозволяє стверджувати, що питання забезпечення справедливості поступово всі більше відображаються у нормативних актах і не лише у змісті, але й у назві, що підкреслює їх постійне зростаюче для як для конкретних адресатів, так і для суспільства в цілому значення.

Оскільки право на справедливий суд окремо у КАС України не регулюється, але про нього йдеться як про засіб реалізації завдань, які стоять перед адміністративним судочинством, слід декілька слів сказати про ті аспекти цього права та пов'язані з ним питання, які окреслено у ст. 7 Закону України № 1402-VIII від 02.06.2016 р. «Про судоустрій і статус суддів» [4] у контексті їх відображення у КАС України. Так, з аналізу змісту всіх трьох частин ст. 7 вищевказаного закону, право на справедливий суд має прояв через такі свої складові та характеристики, як *рівність у праві на судовий захист, доступність правосуддя, незалежність суду і суддів, розумні строки захисту прав*. У тексті КАС України вміщується декілька норм, присвячених лише окремим з цих складових. Зокрема, не згадується у КАС України про незалежність, так само як і про доступність як характеристику правосуддя (зміст положень про доступ, який подекуди зустрічається у тексті КАС України, не стосується питань доступності правосуддя у порядку адміністративного судочинства). Позитивним аспектом є певне тлумачення поняття «*безсторонність*», яке розуміється як неупередженість (п. 4 ч. 3 ст. 2 КАС України).

Про *рівність* у КАС України згадується у декількох нормах: у п. 7 ч. 3 ст. 2 (щодо тих аспектів, які мають перевірятись адміністративним судом при перевірці у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень); у ч. 1 ст. 6, яка присвячена врегулюванню права на судовий захист загалом (на наш погляд, можна з певною мірою

умовності вести мову про те, що опосередковано у ній йдеться про рівність, адже законодавець використовує формулювання «кожна особа має право <...> звернутися до адміністративного суду», тобто можливим є висновок про рівність у праві на звернення до адміністративного суду принаймні фізичних та юридичних осіб), та у ч. 6 цієї статті (адже у ній наголошується про рівність щодо обсягу та порядку реалізації права на судовий захист громадян України, вітчизняних юридичних осіб та іноземців, осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб); у п. 3 ч. 1 ст. 7 (як принцип здійснення правосуддя в адміністративних судах); у ст. 10 (стаття безпосередньо присвячена врегулюванню принципу рівності всіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом). Наведеними положеннями вичерпується перелік випадків «згадування» у КАС України про рівність.

Отже, можливість реалізації права на справедливий суд при розгляді справ у порядку адміністративного судочинства пов'язана з низкою статей КАС України, в яких відображено лише окремі складові та характеристики цього права, а саме через реалізацію положень щодо: рівності у праві на судовий захист, безсторонності суду та розумних строків захисту прав. Натомість недоліками законодавчого врегулювання особливостей реалізації права на справедливий (адміністративний) суд у КАС України є, по-перше, відсутність чіткого його закріплення у нормах цього кодифікованого акта, а, по-друге, відсутність чіткого та однозначного (із застосуванням відповідних термінів) врегулювання особливостей його прояву через такі його складові та характеристики, як незалежність адміністративного суду та доступність правосуддя у порядку адміністративного судочинства.

Список використаних джерел:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України № 2453-VI від 07.07.2010 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 41–42, № 43, № 44–45. Ст. 529. (втратив чинність)
2. Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України № 192-VIII від 12.02.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 18, № 19–20. Ст. 132.
3. Кодекс адміністративного судочинства : Закон від 06.07.2005 р. № 2747-IV (із змінами). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України № 1402-VIII від 02.06.2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

Ліпінський В. В., д.ю.н., доц.,
директор навчально-наукового інституту
права та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів

ПРОПОРЦІЙНІСТЬ ТА АЛЬТЕРНАТИВНІСТЬ КОНФІСКАЦІЇ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

Обґрунтовуючи твердження про те, що правове регулювання конфіскації за митним законодавством України є несумісним із верховенством права та не узгоджується з міжнародними стандартами з питань митного адміністрування й досвідом найбільш розвинених держав, насамперед, за підсумками аналізу митного законодавства, зазначимо, що конфіскацію відповідних товарів та/або транспортних засобів тягнуть за собою, зокрема: – недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон (ч. 1 ст. 472 МК України); – пересилання через митний кордон в міжнародних експрес-відправленнях товарів, заборонених до такого пересилання законодавством України, а також пересилання у міжнародних поштових відправленнях товарів, заборонених до пересилання актами Всесвітнього поштового союзу (ч. 1 ст. 473 МК України); – переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності (ч. 1 ст. 476 МК України); – перевищення строку тимчасового ввезення транспортних засобів особистого користування та транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України більше ніж на тридцять діб, а так само втрата цих транспортних засобів, у тому числі їх розкомплектування (ч. 6 ст. 481 МК України); – переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем (ст. 482 МК України); – переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, у тому числі з використанням товарів, транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками) (ч. 1 ст. 483 МК України); – зберігання, перевезення чи придбання товарів, транспортних засобів комерційного призначення, ввезених на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю (ч. 1 ст. 484 МК України) [1]. При цьому, митне законодавство передбачає конфіскацію транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками) для приховування товарів, а також тих транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів через митний кордон поза місцем розташування митного органу, незалежно від того чи є ці товари, транспортні засоби власністю особи, яка вчинила правопорушення (ч. 3 ст. 465 МК України) [1]. Разом з тим, ознайомившись із міжнародними стандартами, що охоплюють питання застосування конфіскації за

порушення митних правил, з'ясуємо, що відповідно до рекомендованого правила 16 Конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур транспортні засоби потрібно конфісковувати в адміністративному чи судовому порядку тільки у випадках, коли: 1) власник, оператор чи будь-яка інша особа, відповідальна за транспортний засіб, на момент порушення була причетна до митного правопорушення або інформована про нього, або не вжила всіх обґрунтованих заходів для запобігання здійсненню правопорушення; або 2) транспортний засіб був якимось чином спеціально сконструйований, пристосований, перероблений або обладнаний для приховування товарів; або 3) відновити транспортний засіб, що був спеціально перероблений чи пристосований, не є можливим [2]. Таким чином, конфіскація транспортних засобів, спеціально перероблених чи пристосованих для вчинення порушень митних правил, за міжнародними рекомендаціями не є безумовною та не допускається, якщо їх власник вжив усіх можливих заходів для запобігання митним правопорушенням, а також якщо є можливість повернути спеціально перероблений чи пристосований транспортний засіб до попереднього стану для використання за призначенням. Більше того, аналогічно до правового підґрунтя митних адміністративних штрафів, положення митного законодавства про конфіскацію товарів та транспортних засобів за порушення митних правил не забезпечують гнучкість застосування цього адміністративного стягнення, визначаючи його як безумовне та безальтернативне, незважаючи на широке різноманіття можливих обставин, за яких цей захід реагування не є пропорційним у світлі тяжкості правопорушення та його наслідків, ступеню вини правопорушника та інших чинників, що мають визначальне значення. Значно більш виваженим видається підхід, якого дотримуються посадові особи американських митних органів.

Йдеться про те, що у відомчих роз'яснювальних матеріалах до цих законодавчих приписів зауважується, що, як правило, під час вирішення питань за зазначеними зверненнями визначальною є існування пом'якшуючих (таких як співпраця з підрозділом митних розслідувань понад рівня очікувань) або обтяжуючих чинників (вчинення подібного митного правопорушення раніше). Якщо констатується наявність підстав для послаблення заходів стягнення щодо правопорушника, зазвичай, штраф зменшується до 30–50 % від базового значення. Конфіскація може замінюватись грошовим стягненням: 1) за перше правопорушення з пом'якшуючими обставинами – у розмірі 10–30 % вартості товарів або транспортних засобів, що підлягають конфіскації; 2) за перше правопорушення з обтяжуючими обставинами або за друге правопорушення – 30–50 % вартості товарів або транспортних засобів, що підлягають конфіскації; 3) за друге правопорушення з обтяжуючими обставинами та за наступні правопорушення – 50–80 % вартості товарів або транспортних засобів, що підлягають конфіскації [3, с. 19–20].

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. Дата оновлення: 24 жовтня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

2. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція): міжнародний документ Рада Митного Співробітництва від 18 травня 1973 року. Дата оновлення: 26 червня 1999 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643/conv#o1328

3. U.S. Customs and Border Protection (2020). Customs Administrative Enforcement Process: Fines, Penalties, Forfeitures and Liquidated Damages – an informed compliance publication. URL: <https://www.cbp.gov/sites/default/files/assets/documents/2020-Feb/ICP-Fines-Penalties-Forfeitures-Liq-Damages-2004-Final.pdf>

Пайос А. Є., консультант юридичної клініки

Університету митної справи та фінансів

Сисоєнко М. С., консультант юридичної клініки

Університету митної справи та фінансів

СОЦІАЛЬНІ ПРАВА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

В Україні це питання на сьогодні є надзвичайно актуальним, адже внаслідок анексії Росією АР Крим та втрати Україною контролю над частиною території Донецької та Луганської областей в Україні з'явилася велика кількість людей, які були змушені залишити свої домівки і переселитись до інших регіонів України.

Відповідно до Ст. 1 ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» – внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Україна вживає всіх можливих заходів, передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, щодо запобігання виникненню передумов вимушеного внутрішнього переміщення осіб, захисту та дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні.

У червні 2016 р. КМУ Постановою № 365 «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» затвердив нові умови для реалізації внутрішньо переміщеними особами права на соціальне

та/або пенсійне забезпечення. Позиція органів судової влади стосовно Постанови КМУ № 365 від 8 червня 2016 р. Станом на липень 2020 р. – 19 251 рішень, із них 15 920 рішень у першій інстанції, із них 14 519 рішень щодо невиконання пенсії (позов задоволено – 9233 рішення, позов задоволено частково – 4759 рішень). Аналіз судових рішень свідчить, що в 90 % позиція судів першої та другої інстанцій полягає в тому, що: Кабінету Міністрів Конституцією України НЕ надано право на обмеження конституційних прав громадян. Станом на липень 2020 р. в Єдиному державному реєстрі судових рішень за відповідними критеріями пошуку знайдено інформацію про прийняття Верховним Судом 74 позитивних рішень¹ у справах щодо забезпечення права внутрішньо переміщених осіб щодо виплати належної громадянам відповідної пенсії, інших видів соціальних виплат та допомоги відповідно до встановлених правил нормативно-правовими актами вищої юридичної сили – законів, без врахування положень Постанови №365. Усі означені судові рішення стосуються здійснення права внутрішньо переміщених осіб на отримання пенсійних виплат. Так, Верховний Суд у своїх рішеннях зазначає про таке: 1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» має вищу юридичну силу, аніж Постанова Кабінету Міністрів України № 365 від 8 червня 2018 р., якою затверджено Порядок здійснення контролю за проведенням соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам за місцем їх фактичного проживання/перебування, а тому його норми мають бути пріоритетними до спірних правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” № 1706-VII від 20.10.2014 р.
2. Закон України “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України” від 15 квітня 2014 року № 1207-VII5 Визначає, що основою гуманітарної, соціальної та економічної політики держави Україна стосовно населення тимчасово окупованої території України є захист і повноцінна реалізація національнокультурних, соціальних та політичних прав громадян України, у тому числі корінних народів та національних меншин.
3. Закон України “Про створення вільної економічної зони “Крим” та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України” № 1636-VII від 12.08.2014.
4. Розпорядження КМУ від 7 листопада 2014 р. № 1085-р «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та переліку населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення».

Макушев П. В., д.ю.н., проф.,
професор кафедри теорії та історії держави і права
Університету митної справи та фінансів

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ

Корупція в сучасному світі становить серйозну загрозу державі, демократії, правам людини та соціальній справедливості. Вона стримує економічний розвиток держави, створює небезпеку для розвитку демократичних інститутів і підриває моральні підвалини суспільства. Більше того, в умовах глобалізації корупція перетворюється в інтернаціональну проблему, оскільки незаконні корупційні відносини торкаються інтересів та добробуту більшості країн світу.

Одним з найбільш небезпечних різновидів корупції є політична корупція в системі публічного управління. Її небезпека зумовлюється тим, що вона стає невід'ємним елементом функціонування держави, що не тільки породжує істотні диспропорції в системі управління публічних інститутів, а й впливає на формування суспільної свідомості, призводить до втрати довіри населення до влади, віри в здатність держави захистити його права і свободи [1, с. 43]. Ураження політичною корупцією владних структур неминуче спричиняє зниження ролі держави як регулятора економічних і соціальних процесів, домінування девіантної поведінки на всіх рівнях функціонування соціальної системи.

Потребують глибокого осмислення механізми запобігання і протидії політичній корупції. Для ефективного запобігання та протидії такому негативному явищу в системі публічного управління потрібна ґрунтовно розроблена антикорупційна державна політика, основою якої стане формування дієвих антикорупційних механізмів, що базуватимуться на синтезі зарубіжного досвіду та аналізі здобутків і недоліків вітчизняної практики запобігання та протидії корупції [2, с. 35–36]. Необхідність вирішення цього завдання, а також неефективність боротьби саме з політичною корупцією в органах публічної влади України актуалізують дослідження специфіки функціонування існуючих в Україні та за кордоном механізмів запобігання і протидії політичній корупції та напрямів підвищення їх ефективності.

Аналізуючи нове антикорупційне законодавство, відзначимо, що в ньому так і не знайшлося місця багатьом необхідним антикорупційним нормам у частині протидії політичній корупції в системі публічного управління, що давно потребує вітчизняна правова база. Зокрема, його норми поки що жодним чином не пов'язуються і не плануються пов'язувати із виборчим законодавством до системи публічного управління носіїв корупційних практик.

Таким чином, в Україні за основними ознаками існує правовий механізм протидії політичній корупції в системі публічного управління. Проте, без подальшого вдосконалення антикорупційного законодавства в цих аспектах відповідний правовий механізм залишатиметься мало дієвим, про що переконливо свідчить низька ефективність протидії даному виду корупції в Україні в цілому і, як наслідок, її розповсюдженості в системі публічного управління.

Список використаних джерел:

1. Рибалкін А. О., Тараніна М. В. Політична корупція як загроза національній безпеці України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 41–46.

2. Корчак Н., Корчак Я. Запобігання та протидія політичній корупції: правовий аспект. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління*. 2021. Вип. 1. С. 34–44

Карпенко С. Р., докторант
кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ДО ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПРОЦЕСУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В КОСМІЧНІЙ ГАЛУЗІ

Проблема реформування процесу адміністративно-правового регулювання державно-приватного партнерства в космічній галузі України є вкрай актуальною. Адміністративно-правового регулювання державно-приватного партнерства в космічній галузі України наявною розподільчою системою постало перед значними викликами сьогодення. Значна частина цих викликів обумовлена дотичними до сфери державно-приватного партнерства в космічній галузі України факторами. Однак, головною причиною виникнення наявних проблем є організаційні та функціональні принципи побудови сфери державно-приватного партнерства в космічній галузі України, а саме механізм фінансування, який є розподільчим. Необхідність зміни державного регулювання державно-приватного партнерства в космічній галузі України та її інститутів протягом довгого періоду часу перебуває в полі зору суспільства та органів публічної влади, окрім того вже здійснені перші кроки до реалізації адміністративної реформи. Головні суперечки щодо переформатування адміністративно-правового регулювання державно-приватного партнерства в космічній галузі України торкаються необхідних політичних і соціальних аспектів змін, що є очевидним для демократичного суспільства.

Однак, не менш важливим залишається питання, до яких змін призведе реформа адміністративно-правового регулювання державно-приватного партнерства в космічній галузі України. Актуальність питання зумовлена відсутністю у межах науки теорії держави і права узгоджених наукових

позицій щодо розуміння розвитку інституту державно-приватного партнерства в космічній галузі України, цілісності державно-приватного партнерства та його категоріального апарату, структури та видової класифікації, принципів функціонування тощо [1, с. 17]. Відсутність загальнотеоретичних положень призводить до неефективності системи національного права, правових колізій та прогалин у галузевому правовому регулюванні. Більшість же наявних праць, особливо у вітчизняних джерелах, не розглядають проблему адміністративно-правового регулювання державно-приватного партнерства в космічній галузі України і не використовують для дослідження можливості інструментарію її моделювання. Використання сучасних економіко-математичних методів дозволить перевести аналіз адміністративно-правового регулювання державно-приватного партнерства в космічній галузі України на якісно новий рівень, а також, дасть можливість сформулювати висновки підтвержені розрахунками.

Система адміністративно-правового регулювання державно-приватного партнерства в космічній галузі України являє собою механізм підтримки членів сучасного демократичного суспільства. У більшості країн світу не лише індивідуальний розвиток особистості, її погляди, свідомість та бажання відображають реальність, не менш вагомим виглядає також юридичне регулювання державно-приватного партнерства в космічній галузі України з обов'язковим дотриманням принципів рівності, свободи, солідарності, гуманізму і толерантності. Щоразу розширюючи межі юридичного регулювання стосовно державно-приватного партнерства в космічній галузі України, законодавець повинен знайти оптимальну межу між автономією людини, потребою закріплення людської гідності та свавіллям прояву її індивідуальної волі.

Суттєвим фактором і одночасно передумовою розвитку адміністративно-правового регулювання державно-приватного партнерства в космічній галузі України є проголошення в Конституції України ідеї створення соціальної та правової держави, формування якої неможливе без ефективної взаємодії публічних органів, які представляють політичні та соціально-економічні інтереси різних груп населення. Організаційно-управлінські відносини, що склалися на вітчизняному ринку праці, не завжди є дієвими та адекватними сучасному етапу соціально-економічних перетворень у суспільстві [2, с. 6]. Визначення ролі адміністративно-правового регулювання державно-приватного партнерства в космічній галузі України в сучасному суспільстві зумовлює необхідність вивчення і узагальнення результатів досліджень, у яких була зроблена спроба надати загальну схему розвитку людства і визначити перспективи розвитку даних відносин. Для становлення та розвитку соціальної ринкової економіки важливим є формування вітчизняної соціальної моделі взаємодії членів суспільства. Історичний досвід розвитку адміністративно-правового регулювання державно-приватного партнерства в космічній галузі України у країнах індустріального типу дає відповіді на певні питання, які виникають у процесі створення сучасної моделі адміністративно-правового регулювання державно-приватного партнерства в космічній галузі України.

Таким чином, адміністративно-правовим регулюванням державно-приватного партнерства в космічній галузі України, на нашу думку, є регламентована законами та іншими нормативно-правовими актами діяльність відповідних суб'єктів адміністративно-правового регулювання, спрямована на вдосконалення законів та інших нормативно-правових актів у сфері державно-приватного партнерства в космічній галузі України шляхом прийняття адміністративних рішень, надання адміністративних послуг.

Список використаних джерел:

1. Гільорме Т. В. Оцінювання екологічних ризиків космічної діяльності як детермінант глобальної безпеки. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 9(1). С. 15–19.

2. Горбулін В. П., Шеховцов В. С., Шевцов А. І. Космічна галузь України: пріоритетні напрями діяльності в нових умовах. *Стратегічні пріоритети. Серія: Політика*. 2016. № 1. С. 5–12.

Хрідочкін А. В., д.ю.н., доц.,
професор кафедри підприємництва,
організації виробництва та теоретичної і прикладної економіки
Українського державного хіміко-технологічного університету

ВИНА ЯК СУБ'ЄКТИВНА ОЗНАКА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення визначає адміністративне правопорушення як протиправну, винну (умисну або необережну) дію або бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [1]. А першою суб'єктивною ознакою адміністративних правопорушень, що виявляється в момент скоєння правопорушення і відбиває його внутрішній психологічний зміст, є наявність вини. Тобто, адміністративне правопорушення є не лише суспільно-шкідливим, протиправним, а й винним діянням – таким, що є результатом прояву волі і розуму правопорушника.

Винність передбачає наявність у особи відповідного власного психічного ставлення до відповідного вчинку та його наслідків. При цьому важливе юридичне значення мають форми вини. Діючи умисно, правопорушник усвідомлює протиправний характер свого діяння, передбачає і бажає або свідомо допускає настання шкідливих наслідків. Адміністративне правопорушення може бути вчинене і з необережності. Необережність проявляється у вигляді самовпевненості або недбалості. Самовпевненість полягає в тому, що особа передбачає настання протиправного, шкідливого наслідку, але легковажно розраховує на його відвернення. Недбалість полягає в тому, що особа не передбачає можливості настання протиправних наслідків, хоча за цих обставин повинна була і могла їх передбачити.

В цій ознаці втілено найважливіший принцип адміністративного права – принцип суб'єктивного інкримінування, тобто відповідальності тільки за наявності вини, що впливає зі ст. 62 Конституції України [2]. Вина є психічним ставленням особи до вчинюваної нею дії або бездіяльності та їх наслідків, виражене у випадках порушення прав інтелектуальної власності у формі умислу. Вина визначає саму наявність суб'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення і значною мірою її зміст. Адміністративне правопорушення у сфері інтелектуальної власності являє собою єдність об'єктивного і суб'єктивного: діяння і психічного (свідомого і вольового) ставлення до нього. Як діяння не може бути розкрито поза зв'язком з психічним ставленням особи до нього, так і зміст психічного ставлення (вини) не може бути визначено поза зв'язком із характером діяння: результатом інтелектуальної творчої діяльності, на який особа посягає, способом посягання, наслідками та іншими його об'єктивними ознаками. За відсутності вини не може бути проступку, а отже, і не може бути адміністративного впливу за той або інший вчинок, спрямований проти інтелектуальної власності.

Таким чином, правильне визначення вини правопорушника адміністративного правопорушення у сфері інтелектуальної власності сприяє полегшенню та уточненню кваліфікації, зумовлює об'єктивність підходу при визначенні міри та виду обтяження, що покладається на винного за вчинення даного правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>.

2. Конституція України : Основний закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>

Юшков М. М., суддя

Красногвардійського районного суду міста Дніпра

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СУТНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» надає визначення жорсткому поводженню з тваринами: знуцання над тваринами, вчинене із застосуванням жорстоких методів або з хуліганських мотивів, а також нацькування тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів [1].

Існують два поняття «жорстоке поводження» та «жорстокість» (як властивість діяння) які тотожні, тобто це невизначене коло дій, які полягають у цілеспрямованому нанесенні шкоди живим істотам, усвідомленому заподіяння їм страждань за умови порушення загальноприйнятих норм поведінки.

Жорстоке поводження охоплює не так багато випадків, оскільки пов'язане з низкою обмежень:

1) жорстоке поводження з тваринами припускає заподіяння їм тільки фізичних страждань, оскільки моральні вони не здатні відчувати;

2) обмеження пов'язане з обов'язковим настанням наслідків тільки у вигляді смерті тварини або його каліцтва [2].

Отже, виокремивши категорії «адміністративна відповідальність», «жорстоке поводження», «жорстокість» і «жорстоке поводження з тваринами», спробуємо надати визначення поняття «адміністративна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами».

Актами національного законодавства, приписи яких не допускають жорстокого поводження з тваринами, належать такі нормативно-правові акти: Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст. 89), Кримінальний кодекс України (ст. 299), Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження», Закон України «Про тваринний світ», Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», Закон України «Про ветеринарну медицину» та інші [3, с. 116].

Стаття 18 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [175] встановлює загальні правила поводження з тваринами, що виключають жорстокість, а саме під час поводження з тваринами не допускається: використання оснащень, інвентарю, що травмують тварин; примушування тварин до виконання неприродних для них дій, що призводять до травмувань; нанесення побоїв, травм із метою примушування тварин до виконання будь-яких вимог; використання тварин в умовах надмірних фізіологічних навантажень тощо [3, с. 117].

Під час проведення больових процедур обов'язкове застосування знеболюючих препаратів [3, с. 116].

Забороняється під час поводження з тваринами:

✓ розведення тварин із виявленими генетичними змінами, що спричиняють їм страждання;

✓ розведення тварин зі спадково закріпленою агресивністю;

✓ примушування до нападу одних тварин на інших, окрім випадків використання собак мисливських порід, інших ловчих звірів і птахів для полювання;

✓ проведення генетичних змін на тваринах;

✓ застосування до тварин фармакологічних і механічних засобів допінгу;

✓ інші дії чи бездіяльність, що суперечать принципам захисту тварин від жорстокого поводження [3, с. 117].

Так, стаття 22 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» встановлює правила поводження з домашніми тваринами, що виключають жорстокість [1]. Так, під час поводження з домашньою твариною особа, яка її утримує, зобов'язана:

– дбати про домашню тварину, забезпечити їй достатню кількість їжі й постійний доступ до води;

– надавати можливість домашній тварині здійснювати необхідні рухи, контактувати із собі подібними;

- забезпечити наявність намордника, повідка, що необхідні для здійснення виходу домашньої тварини поза місцем її постійного утримання;
- забезпечити наявність на домашній тварині нашійника з ідентифікуючими позначками;
- забезпечувати своєчасне надання домашній тварині ветеринарних послуг (обстеження, лікування, щеплення тощо);
- негайно повідомляти медичну або ветеринарну установу про випадки заподіяння домашньою твариною ушкоджень здоров'ю людині або іншим тваринам;
- негайно доставляти домашню тварину, яка вчинила дії, передбачені абзацом сьомим цієї статті, у ветеринарну установу для огляду;
- запобігати неконтрольованому розмноженню домашніх тварин [1].

Законодавство про захист тварин має бланкетний характер норм, що встановлюють відповідальність за його порушення. Так, в Україні діють Правила утримання домашніх собак і котів у м. Києві.

Адміністративна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами – це примусове, з додержанням встановленої процедури, реагування держави на адміністративне правопорушення, яке полягає у жорстокому поводженні з тваринами, їх мордуванні або вчиненні інших дій, що призвели до їх мучення, каліцтва чи загибелі, та застосування правомочним суб'єктом передбачених законодавством за вчинення адміністративного проступку заходів впливу до правопорушника.

Список використаних джерел:

1. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02.2006 № 3447-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 27. Ст.230.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: За станом законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 грудня 2001 р. За ред. С.С.Яценка. К., 2002. 1104 с.
3. Бондаренко Н. С. Адміністративна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами: проблеми нормативно-правового регулювання. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць*. Юридичні науки. 2012. №1. Ч. II. С. 115–120

Царевич О. І., суддя
Печерського районного суду міста Києва

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ПІД ЧАС НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

Питання удосконалення системи інформаційного забезпечення запобігання корупції під час надання публічних послуг заслуговує на окрему увагу.

Висвітлюючи це питання, насамперед необхідно зазначити, що вітчизняна практика надання публічних послуг зробила великий крок уперед. Наприклад, ще у 2009 р. опитування споживачів публічних

послуг переконливо демонструвало незадоволеність громадян та підприємців України відсутністю з боку адміністративних органів і їх осіб чітких пояснень щодо того, які саме документи потрібні для вирішення справи, через що вони були змушені відвідувати орган влади по декілька разів. За даними «Аналітичного звіту щодо корупційних ризиків», на це найчастіше нарікали підприємці з числа тих, які зверталися за послугами і залишилися незадоволеними (57,6%), а також 48,7% населення, які зверталися за послугами і залишилися незадоволеними [1]. Сьогодні споживач, що має доступ до мережі Інтернет, може відвідати, наприклад, сторінку Порталу державних послуг [2], на якій міститься інформація щодо потрібних для отримання конкретної послуги документів і логічної послідовності необхідних дій. Однак вважати сьогоденну ситуацію оптимальною, на жаль, ще зарано.

Безумовно, загальнодоступність та відкритість інформації про адміністративну послугу позбавляє багатьох потенційних споживачів публічних послуг потреби звертатися за особистою консультацією до посадової особи органу публічної адміністрації. Крім отримання інформації електронним шляхом, Інтернет гіпотетично дозволяє в такий самий спосіб безпосередньо звертатися за адміністративними послугами (а в перспективі – і отримати багато які з них). Проте якщо проблема відсутності або поганої доступності інформації про надання адміністративної послуги за допомогою всесвітньої мережі майже знята (чому «майже», пояснимо нижче), то електронне отримання зазначеної послуги все ще залишається для українських фізичних і юридичних осіб нереалізованою мрією. Так, на сторінках Порталу можемо знайти багато пропонованих послуг, але спроба замовити яку-небудь з них завершується ввічливим зверненням «На жаль, ця послуга є недоступною для Вашого регіону».

Щодо безпосереднього надання інформації про порядок отримання послуги й необхідні для цього документи, то й тут не все можна вважати функціонально оптимальним. По-перше, як зазначає М. Б. Острах, на практиці обсяг інформації, яку можна отримати в приміщенні адміністративного органу і на офіційній веб-сторінці, суттєво відрізняється від належного і залежить в першу чергу від організаційних чинників та ініціативності керівництва органу [3, с. 162]. По-друге, Інтернет-споживачами є не всі громадяни України. Сьогодні серед показників соціального становища населення фахівці виділяють так зване «цифрове розшарування» – поділ на тих, хто має доступ до Інтернету, та тих, у кого такий доступ відсутній; згідно з даними Київського міжнародного інституту соціології, у 2016 році доля споживачів Інтернету серед мешканців нашої країни досягла 62 % [4]. Це, звичайно, немало, але слід мати на увазі, що 38 % населення теоретично не можуть отримати необхідну інформацію щодо публічних послуг за допомогою Порталу або веб-сторінок регіональних ЦНАПів.

Інформаційне охоплення цієї частини населення має відбуватися передусім за допомогою розміщення відомостей у приміщеннях адміністративного органу, призначених для особистого прийому, на інформаційних стендах, де для загального огляду має вивішуватися інформація щодо процедури надання адміністративної послуги, структурного підрозділу, до якого необхідно звернутися, переліку необхідних документів, прийомних днів та годин прийому, строків розгляду звернення, розміру та порядку сплати збору (плати), інформації про законодавство, яке регулює порядок надання тієї чи іншої адміністративної послуги, а також контактний номер телефону, за яким споживач адміністративної послуги може уточнити необхідну для нього інформацію, зразки заповнених документів тощо. Доцільно встановлювати у приміщенні органів публічної адміністрації, які надають адміністративні послуги, спеціальні термінали, за допомогою яких відвідувачі адміністративних органів зможуть отримати ту ж інформацію, яка буде міститися на веб-сторінці даного органу. Безумовно, інформація повинна надаватися безоплатно та бути загальнодоступною. Крім того, відомості про процедуру надання адміністративної послуги можуть також поширюватися через видання буклетів (брошур) та їх безоплатне розповсюдження у приміщенні адміністративного органу або відправлення за допомогою поштового зв'язку (за запитом особи).

Таким чином, жодна особа не буде обмежена у своєму праві отримати повну та достовірну інформацію щодо отримання публічної послуги, у тому числі з використанням новітніх технологій.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний звіт щодо корупційних ризиків у сферах надання публічних послуг та контрольно-наглядової діяльності публічної адміністрації в Україні / Відділ проблем економічної злочинності, Директор з питань співробітництва Генерального директора прав людини і правових питань, квітень 2009. URL: www.guds.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=198893 (дата звернення 25.03.2023).
2. Портал державних послуг. URL: <https://igov.org.ua/1> (дата звернення 25.03.2023).
3. Острах М. Б. Проведення з надання публічних послуг в Україні. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Міжн. університет бізнесу і права. Херсон, 2013. 236 с.
4. Проникнення Інтернету в Україні. URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=pub> (дата звернення 25.03.2023).

Мачуський О. М., суддя
Індустріального районного суду міста Дніпра

ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДНОВЛЕННЯ ДОКУМЕНТА «СВІДОЦТВО ПРО ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО» У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ РЕЧОВИХ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО

Додатковим моментом, який створює деякі незручності для споживачів щодо адміністративної процедури у сфері реєстрації нерухомого майна, є закріплене Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 26 листопада 2015 року визнання єдиним законним посвідченням речового права запису в Державному реєстрі речових прав. Відсутність паперових правостановлюючих документів на нерухоме майно оцінюється експертами по-різному: з одного боку, це спрощує адміністративну процедуру реєстрації, скорочуючи строки її надання й роблячи її більш дешевою, та мінімізує можливість корупційних дій, а з іншого – таке бездокументарне підтвердження права пересічні громадяни сприймають як занадто новаторське. Вони побоюються, що за зовнішнім спрощенням процедури можуть приховуватися ризики втратити нерухомість, адже в разі шахрайського втручання до відомостей з Державного реєстру жодним документом свої права на нерухомість законний власник підтвердити не зможе.

Незважаючи на те що законопроект знято з розгляду потрібно на нашу думку розробити схожі зміни в законодавство України. На думку суб'єктів законодавчої ініціативи станом на 2016 рік, для зняття цієї суперечності потрібно узаконити можливість власника нерухомості за бажанням отримати паперовий документ на офіційному бланку – свідоцтво про право власності. Для цього у Верховній Раді України зареєстровано законопроект № 4768 «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень щодо оформлення права власності на нерухоме майно» [1]. Серед іншого у Проекті містилися пропозиції доповнити Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» статтю 26-1, частина 2 якої встановлює: «Свідоцтво про право власності на нерухоме майно оформляється у двох примірниках, один з яких долучається до реєстраційної справи, а другий видається заявникові.

У разі коли заявник виявив бажання отримати свідоцтво виключно в електронній формі та зазначив про це в заяві, свідоцтво оформляється в одному примірнику.

Свідоцтво у паперовій формі оформляється на бланку, зразок та опис якого встановлює Міністерство юстиції. Державний реєстратор підписує обидва примірники такого свідоцтва та засвідчує їх печаткою» [1].

Додамо, що в разі прийняття цього Проекту виникла б необхідність у внесенні відповідних змін до Закону України «Про нотаріат», якими би встановлювався обов'язок нотаріуса щодо видачі свідоцтва про право власності на нерухоме майно при здійсненні ними державної реєстрації прав на таке майно.

Проте антикорупційна експертиза визнала цей законопроект таким, що не відповідає вимогам антикорупційного законодавства (протокол Комітету ВР з питань запобігання і протидії корупції № 79 від 14 липня 2016 р. [2]). У висновку комітету наголошено на неможливості зникнення інформації про власника з Державного реєстру прав, так як електронна реєстрація відбувається на основі реєстраційної справи у паперовій формі. Відновлення ж традиції з видачі свідоцтва у висновку названо додатковою адміністративною послугою, яка створює певні обтяження для реалізації суб'єктивних прав одержувачів цих послуг [2].

Вважаємо однак, що це питання – можливого повернення свідоцтва про право власності до вітчизняного документообігу – потребує додаткового розгляду й аналізу. Безумовно схилиючись у бік визнання достатнім факту електронної реєстрації, ми водночас маємо враховувати й протилежну точку зору. Не слід забувати про громадян похилого віку, яким користування електронним Реєстром може видаватися непосильним завданням, або про мешканців важкодоступних регіонів України, де функціонування всесвітньої мережі є далеким від ідеального, – ось кому доведеться докладати додаткових зусиль, щоб перевірити збереженість реєстраційних даних. А відчувати себе захищеним державою має кожен громадянин. Тому, на нашу думку, для вирішення такої проблеми необхідним є дослідження громадської думки з цього приводу, проведення загальноукраїнського соціологічного опитування, а в разі підтримання ідеї про повернення свідоцтва більш ніж третинною населення за його результатами – закріплення це в законі з обов'язковим уточненням власного волевиявлення особи як підстави для видачі свідоцтва.

Отже, незважаючи на те що законопроект № 4768 від 03.06.2016 знято з розгляду потрібно на нашу думку розробити схожі зміни в законодавство України, адже після воєнних дій можливо бути проблеми із реєстрами державної реєстрації речових прав на нерухоме майно. Тому паперовий документ «Свідоцтво про право власності на нерухоме майно» залишається у власника та гарантує йому дотримання права власності.

Список використаних джерел

1. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень щодо оформлення права власності на нерухоме майно: Проект Закону 4768 від 03.06.2016 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59309

2. Висновок щодо результатів здійснення антикорупційної експертизи проекту нормативно-правового акта "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень щодо оформлення права власності на нерухоме майно» № 4768 від 03.06.2016. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4768&skl=9

Костроміна О. Г., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри права та публічного управління
Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій

СВІТОВИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

У більшості зарубіжних країн поняття «неурядові організації» вживається в різних варіантах. Так, у Франції застосовується термін *economie sociale*, у Великобританії – *public charities*, в Японії – *koeki hojin*, у Сполучених Штатах – *not-for-profit organizations*, *nongovernmental* або *voluntary organizations*. У Східній Європі існує чотири назви, що охоплюють дефініцію «неурядова організація»: неурядові організації, неприбуткові організації, третій сектор, громадські організації [1, с. 3].

У Європейській конвенції про визнання юридичними особами міжнародних неурядових організацій закріплено назву «неурядова організація» (*non-governmental organization, NGO*) [2]. Згідно з Фундаментальними принципами щодо статусу неурядових організацій у Європі під неурядовими організаціями слід розуміти добровільні самоврядні організації, які не підлягають управлінню з боку органів державної влади. Терміни, що використовуються для їх опису в національному законодавстві, можуть «варіювати», однак вони охоплюють асоціації (*charities*), благодійні товариства, фонди (*founations, funds*), некомерційні організації, товариства і трасти. До неурядових організацій не належать організації, що діють як політичні партії; до неурядових організацій належать організації, створені окремими особами (фізичними або юридичними) і групами осіб. Вони за своїм складом і сферою діяльності можуть бути як національними, так і міжнародними; неурядові організації, як правило, але не завжди, засновані на членстві; основною метою неурядових організацій не є отримання прибутку. Прибуток, що отримується ними під час здійснення своєї діяльності, не розподіляється між членами або засновниками, а спрямовується на виконання завдань організації [3].

Однією з провідних держав у напрямі реалізації функцій держави, зокрема, правозахисної, неурядовими організаціями є Сполучені Штати Америки. Значне поширення правозахисних неурядових організацій у цій країні зумовлене тим, що політика США не повністю гарантує права людини. США не ратифікували низку основних договорів із прав людини. При цьому, ратифікуючи міжнародні стандарти з прав людини, США подекуди залишають за ними формулювання «частково», «за винятком національного законодавства». Тому основною причиною виникнення правозахисних неурядових організацій у США є конкретне системне обмеження прав людини [4, с. 93].

Розвиток неурядових організацій у європейських країнах свідчить, що вони мають значення на національному рівні й можуть здійснювати вплив на владу. Специфіка європейського типу функціонування неурядових

організацій полягає у визнанні та використанні з боку держави ресурсного потенціалу суспільства шляхом вироблення інноваційних підходів; поширенні надання адресної й оперативної допомоги; представленні та просуванні інтересів різних груп населення; участю громадян в ухваленні рішень і, як результат, забезпечення більшої ефективності цих рішень, зважаючи на врахування інтересів різних соціальних груп; здійсненні громадського контролю за владою та проведенні ефективної боротьби із корупцією [5, с. 14].

Ефективність розвитку неурядових організацій залежить від рівня фінансової підтримки. У цьому контексті для України важливим є досвід зарубіжних країн щодо законодавчого регулювання державного фінансування неурядових організацій. Фінансування неурядових організацій Великобританії з боку держави складає третину загального доходу. У Німеччині частка державного фінансування діяльності неурядових організацій складає 64,3% від загального доходу. Датські неурядові організації отримують дуже великий обсяг фінансування з центрального бюджету у сфері міжнародного розвитку. Неурядові організації Чеської Республіки фінансуються з Державного бюджету та всіх місцевих бюджетів із запровадженням практики фінансування зі спеціальних фондів Європейського Союзу. У Словаччині держава перераховує 2% від податку на прибуток на потреби неурядовим організаціям [6, с. 76–78].

Таким чином, світовий досвід управління діяльністю неурядових організацій свідчить про те, що в кожній країні існує специфіка формування й розвитку неурядових організацій, що врегульовано національним законодавством. Джерела фінансування неурядових організацій у різних країнах є різними й залежить від багатьох чинників, зокрема, структури і сфери діяльності організації, чинного законодавства, звичаїв, пов'язаних з участю громадян у громадській діяльності тощо.

Список використаних джерел:

1. Становський К. Третій сектор у демократичному суспільстві. Львів: Товариство Лева, 1999. 20 с.
2. Європейська конвенція про визнання юридичними особами міжнародних неурядових організацій від 24 квітня 1986 року. URL: https://zakon.cc/law/document/read/994_683
3. Фундаментальні принципи щодо статусу неурядових організацій в Європі від 5 липня 2002 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_209
4. Галай А. О. Адміністративно-правові засади діяльності громадських об'єднань юридичного спрямування в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Національна академія прокуратури України. Київ, 2015. 653 с.
5. Гураль П. Ф. Громадянське суспільство і держава в Україні: взаємодія і розвиток. Часопис Київського університету права. 2013. № 3. С. 13–16.

6. Матійчик А. В. Самоорганізація громадянського суспільства як чинник демократичної модернізації політичної системи України: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ., 2016. 221 с.

Коцюба К. М., аспірантка кафедри
державного управління у сфері цивільного захисту
Інституту державного управління
та наукових досліджень з цивільного захисту

ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Організаційно-правовий механізм інформаційно-технологічного супроводу є необхідним елементом діяльності органів публічної влади України в сучасному світі. Цей механізм передбачає використання різноманітних інформаційних технологій та систем, що дозволяють ефективно управляти діяльністю органів державної влади, забезпечують швидкий та безпечний обмін інформацією, забезпечують відкритість та доступність державних послуг для громадян та бізнесу. Один з головних принципів організаційно-правового механізму інформаційно-технологічного супроводу діяльності органів публічної влади України полягає у застосуванні прозорості та відкритої політики щодо збору, обробки та поширення інформації. Відкритість та доступність інформації дозволяє забезпечити ефективну взаємодію між громадськістю та органами публічної влади, виключити можливість корупційних проявів, а також покращити якість державних послуг [1].

Інформаційно-технологічний супровід діяльності органів публічної влади в Україні передбачає використання різноманітних інформаційних технологій та систем, що дозволяють ефективно управляти діяльністю органів державної влади. Принципи організаційно-правового механізму інформаційно-технологічного супроводу включають застосування прозорості та відкритої політики щодо збору, обробки та поширення інформації. Це дозволяє забезпечити ефективну взаємодію між громадськістю та органами публічної влади, покращити якість державних послуг та уникнути корупційних проявів. Використання інформаційних технологій дозволяє органам публічної влади в Україні оптимізувати процеси, пов'язані з прийняттям рішень. Автоматизація процесів дозволяє забезпечити швидку та точну обробку інформації, зменшити ризики помилок та покращити якість рішень. Використання інформаційних технологій дозволяє також забезпечити прогнозування та аналіз різних сценаріїв розвитку подій. В цілому, використання інформаційно-технологічного супроводу діяльності органів публічної влади в Україні допомагає забезпечити ефективну та якісну роботу органів державної влади, зробити державні послуги більш доступними для громадян та бізнесу, покращити якість прийнятих рішень та уникнути корупційних проявів [2].

Для забезпечення ефективного інформаційно-технологічного супроводу діяльності органів публічної влади необхідна якісна технічна база. Для цього важливо забезпечити належне фінансування розробки та впровадження нових інформаційних технологій, а також підтримувати високий рівень кваліфікації працівників, які займаються інформаційно-технологічним супроводом діяльності органів публічної влади. Також важливо забезпечити захист інформації, яка обробляється в органах публічної влади. Для цього необхідно використовувати спеціальні програмні засоби для захисту від несанкціонованого доступу до інформації, а також проводити регулярні перевірки на забезпечення захисту інформації. У сучасному світі інформаційно-технологічний супровід є необхідним елементом діяльності органів публічної влади, який дозволяє оптимізувати роботу органів державної влади, покращити якість державних послуг та забезпечити відкритість та доступність інформації для громадян та бізнесу. З метою успішної реалізації інформаційно-технологічного супроводу діяльності органів публічної влади важливо забезпечити належну технічну базу, підвищувати кваліфікацію працівників, які займаються цим питанням, а також забезпечувати захист інформації.

Застосування інформаційно-технологічного супроводу також сприяє покращенню комунікації між органами публічної влади, забезпечує швидку та ефективну взаємодію між різними департаментами та службами. Використання цифрових платформ та електронних каналів комунікації дозволяє забезпечити швидкий та безпечний обмін інформацією між різними державними органами. До переваг інформаційно-технологічного супроводу також можна віднести зниження витрат на державну адміністрацію, збільшення продуктивності та ефективності роботи органів публічної влади, покращення якості державних послуг, а також забезпечення більш високого рівня захисту даних та інформації. Проте, при використанні інформаційно-технологічного супроводу важливо дотримуватись правових норм та стандартів, що забезпечують захист прав та інтересів громадян, включаючи захист персональних даних.

Органи публічної влади України повинні використовувати інформаційні технології для оптимізації процесів, що пов'язані з прийняттям рішень. Автоматизація процесів дозволяє забезпечити швидку та точну обробку інформації, зменшити ризики помилок, покращити якість рішень. Використання інформаційних технологій дозволяє також забезпечити прогнозування та аналіз різних сценаріїв розвитку подій [3].

Крім того, органи публічної влади повинні забезпечити безпеку та захист інформації від несанкціонованого доступу. Для цього необхідно використовувати сучасні засоби криптографічного захисту, стежити за зміною законодавства у сфері захисту персональних даних, а також забезпечувати своєчасну підготовку та навчання працівників в цій сфері.

Ще одним важливим елементом організаційно-правового механізму є розвиток електронного урядування та електронних державних послуг. Це дозволяє забезпечити ефективне взаємодію між громадянами та органами публічної влади, зменшити кількість документів, що необхідно пред'являти для отримання послуг, та скоротити час їх отримання.

Органи публічної влади України також повинні забезпечити розвиток інфраструктури та мережі зв'язку, що є необхідною умовою для забезпечення ефективного інформаційно-технологічного супроводу діяльності. Важливим елементом є також розвиток кадрового потенціалу, забезпечення навчання та професійної підготовки працівників органів публічної влади у галузі інформаційних технологій та інформаційної безпеки. Також необхідно враховувати можливі ризики, пов'язані з кібератаками та кіберзлочинністю, та забезпечувати високий рівень кібербезпеки. Узагальнюючи, інформаційно-технологічний супровід діяльності органів публічної влади є важливим елементом сучасної державної адміністрації, що дозволяє забезпечити більш ефективну, прозору та доступну діяльність органів влади, покращити якість державних послуг та забезпечити захист інформації та кібербезпеку [4].

Узагалі, організаційно-правовий механізм інформаційно-технологічного супроводу діяльності органів публічної влади України є невід'ємною частиною ефективної та прозорої діяльності держави. Використання інформаційних технологій та систем дозволяє підвищити якість послуг, забезпечити швидке та якісне прийняття рішень, ефективно взаємодіяти з громадянами та підприємствами, сприяти розвитку економіки та соціальної сфери. Однак для досягнення цих цілей необхідна планування, координація та регулювання діяльності органів публічної влади у сфері інформаційних технологій та інформаційної безпеки [5].

Отже, можна зробити висновок, що організаційно-правовий механізм інформаційно-технологічного супроводу діяльності органів публічної влади України є складним та багатоаспектним процесом, який включає в себе розвиток інформаційної інфраструктури, захист інформації від несанкціонованого доступу, розвиток електронного урядування та навчання кадрів. Тільки завдяки реалізації цих заходів можна забезпечити ефективно та прозоре функціонування держави, що в свою чергу призведе до покращення якості життя громадян та розвитку держави в цілому.

Список використаних джерел:

1. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05 жовт. 2017 р. № 2155-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. С. 5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
2. Про захист персональних даних: Закон України від 01 червня 2010 року № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2010, № 34, с. 1188. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

3. Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467-р м. Київ. *Офіційний вісник України*. 2021. № 92, с. 368. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#Text>

4. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. С. 109. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text>

5. Любомир Григорів та ін. Інформаційні технології у державному управлінні. URL: <https://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/172779>

Недоступ К. К., аспірантка
кафедри цивільного, господарського та екологічного права
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ЗАКОНОДАВЧО ВРЕГУЛЬОВАНИХ ПРОЦЕДУР СПРАВЛЯННЯ TAXE DE SÉJOUR

У Франції адмініструють туристичний податок (фр. **taxe de séjour**) або фіксований туристичний податок (фр. **taxe de séjour forfaitaire**), додаткові до туристичного відомчий (фр. *taxe additionnelle départementale à la taxe de séjour*) і регіональний (фр. *taxe additionnelle régionale à la taxe de séjour*) податки. Туристичний податок і фіксований туристичний податок – це місцеві податкові цільові платежі, з притаманною кожному законодавчо закріпленою процедурою справляння.

Туристичний податок базується на кількості ночей (діб), які особа провела у закладі розміщення, орендованому для тимчасового проживання мебльованому житлі, спеціально облаштованому місці / парку для ночівлі під час відпочинку. Особи, які приїхали у муніципалітет у будь-яких справах і тимчасово проживають у кваліфікованому або некваліфікованому засобі розміщення, орендованому мебльованому житлі сплачують цей податок приймаючій стороні (власнику готелю тощо, квартиронаймачу (основному орендарю), орендодавцю мебльованого житла) або її платіжному посереднику (наприклад, особи, які за допомогою електронних засобів надають послуги з бронювання чи оренди). Остання переводить його в бюджет громади. Цей податок не сплачують особи віком до 18 років, власники сезонного трудового договору, які працюють у муніципалітеті, особи, які користуються екстремим житлом або тимчасовим переселенням, особи, котрі займають приміщення, орендна плата за які є нижчою від суми, визначеної муніципальною радою (наприклад, у Леоні, Страсбурзі – менше 1 євро за добу). В основі фіксованого туристичного податку – місткість закладу розміщення і кількість ночей протягом законодавчо

встановленого періоду збору податку. Його платниками є власники готелів, орендодавці, квартиронаймачі (основні орендарі), які за винагороду тимчасово розміщують осіб, а також інші посередники, у разі одержання належної їм суми орендної плати. Ставки цих обидвох податків диференційовано залежно від типу засобу розміщення (готель, мебльоване житло, кемпінг тощо) та його класифікації або відсутності такої.

Шляхом обговорення муніципальна рада або дорадчий орган громадської установи муніципального співробітництва (ЕРСІ) до 01 липня року, що передує року, в якому планується розпочати адміністрування податку, приймає рішення про його справляння, у якому зазначається вид обов'язкового платежу (туристичний податок або фіксований туристичний податок), період збору та ставки. Рішення щодо зміни строку сплати податку, особами, які провадять тимчасове розміщення, може бути прийнято в будь-який час року.

До кожного виду житла, що використовується в комуні для тимчасового проживання, муніципальна рада може встановити лише один з режимів оподаткування – або туристичний податок, або фіксований туристичний податок, і не має права звільнити за винагороду від обкладання цим податком тип або категорію такого житла. Отже, муніципалітет / ЕРСІ може ввести туристичний податок для одного типу житла (наприклад, для всіх готелів, туристичних резиденцій) і фіксований туристичний податок – для іншого (наприклад, для всіх кемпінгів, мебльованих помешкань для тимчасового проживання). **У комунах, які було обрано для проведення дисертаційного дослідження (Париж, Ліон, Страсбург, регіон Ніца – Лазурний берег) справляється туристичний податок.**

Додатковий відомчий і додатковий регіональний податки до туристичного податку встановлюють та адмініструють за тією ж процедурою що й податок, до якого вони додаються. У регіонах, що досліджувалися, справляються обидва додаткові платежі. Хоча, додатковий відомчий податок не є обов'язковим. Припускаємо, що у такий спосіб органи місцевого самоврядування прагнуть одержати якомога більше коштів, що б надалі використати їх за призначенням. Проте, уряду належить опрацювати думку громадськості щодо додаткових відомчих і регіональних обов'язкових платежів до туристичного податку й на законодавчому рівні звільнити від них громадян Франції.

Стосовно туристичного податку/фіксованого туристичного податку і додаткових до нього відомчого і регіонального податку законодавчо закріплено їх цільове призначення, а саме напрями використання податкових надходжень. Ці податки справляються одночасно. Сума кожного з них розраховується окремо (з округленням результату до двох знаків після коми).

На веб-сайтах французьких муніципалітетів створено безпечний простір для спрощення процедур оренди туристичного житла та формальностей, пов'язаних зі збором, декларуванням та сплатою

туристичного податку/фіксованого туристичного податку. Кошти, що надійшли в бюджет муніципалітету/ЕРСІ від справляння туристичного податку спрямовуються на проведення заходів, направлених на розвиток туризму, збереження довкілля, покращення привабливості певних територій тощо. А якщо ці суб'єкти повністю або частково розташовані на території національного парку або регіонального природного парку, вони можуть на договірних засадах передати податкові надходження державній установі, яка здійснює управління цим парком. Коли ЕРСІ з компетенцією в економічному розвитку включає хоча б один туристичний гірський муніципалітет, усі муніципалітети-члени можуть повністю або частково передати їй свої податкові надходження від туристичного податку.

З огляду на результати дослідження законодавчо встановленої процедури **taxe de séjour**, його можна класифікувати як факультативний, цільовий, окладний, муніципальний або міжмуніципальний обов'язковий платіж, який може бути як прямим (туристичний податок) і непрямим (фіксований туристичний податок).

Попович С. М., викладач кафедри
господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки
Донецького державного університету внутрішніх справ

РОЗУМНИЙ БАЛАНС ФОРМАЛІЗМУ В ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

В основі всього процесуального права, зокрема й господарського судочинства, лежить принцип процесуального формалізму, сутність якого полягає у тому, що (1) процесуальне право встановлює певні правові формальності – обов'язкові форми, строки та способи вчинення процесуальних дій; (2) процесуально-правові формальності повинні дотримуватися в обов'язковому порядку, інакше є можливість визнання нікчемною відповідної дії, якщо вона не була здійснена в неналежній, запропонованій процесуальним законом формі.

Закріплення принципу процесуального формалізму у чинному господарському процесуальному законодавстві цілком обґрунтований. Складно уявити проведення без врахування формальних вимог процедури подання позову, його забезпечення, проведення підготовчого провадження, розгляду справи по суті, постановлення судового рішення тощо.

В той же час, як показує судова практика, зустрічаються випадки ускладнення судового процесу у випадках занадто ретельних вимог щодо дотримання формалізму, як правило, з боку судового корпусу.

Тому, доволі складно визначити однозначну позицію щодо збалансованого, раціонального застосування принципу процесуального формалізму. З одного боку, послаблення формальних вимог призводить до можливих зловживань з боку учасників судочинства, з іншого боку – надмірний формалізм може перешкоджати реалізації зацікавленим особам у праві на судовий захист.

За допомогою у вирішенні зазначеної проблеми слід звертатися до судової практики, для якої це питання досі залишається актуальним. Так, рішеннями ЄСПЛ визначено, що суворе трактування національним законодавством процесуального правила (надмірний формалізм) може позбавити заявників права звертатися до суду (рішення ЄСПЛ від 28.10.98 у справі «*Перес де Рада Каванил'ес проти Іспанії*»).

У іншому рішенні ЄСПЛ зазначено, що «надмірний формалізм» може суперечити вимозі забезпечення практичного та ефективного права на доступ до суду згідно з пунктом 1 статті 6 Конвенції. Це зазвичай відбувається у випадку особливо вузького тлумачення процесуальної норми, що перешкоджає розгляду скарг заявника по суті, із супутнім ризиком порушення його чи її права на ефективний судовий захист (рішення у справах «*Beles and Others v. the Czech Republic*» від 12.11.2002 №47273/99 IX, та «*Walchli v. France*» від 26.07.2007 №35787/03).

При цьому, Європейський суд з прав людини провів лінію між формалізмом та надмірним формалізмом. Так, формалізм є явищем позитивним та необхідним, оскільки забезпечує чітке дотримання судами процесу. Надмірний ж формалізм заважає практичному та ефективному доступу до суду. Формалізм не є надмірним, якщо сприяє правовій визначеності та належному здійсненню правосуддя. У такий спосіб здійснюється «право на суд», яке відповідно до практики ЄСПЛ включає не тільки право ініціювати провадження, але й право отримати «вирішення» спору судом (рішення у справі «*Kutić v. Croatia*» від 01.03.2002 №48778/99).

Практика судів господарської юрисдикції надає нам такі приклади надмірного формалізму: (а) у випадку визнання неналежним доказом, що підтверджує сплату судового збору за подання апеляційної скарги, платіжне доручення про сплату через не зазначення в ньому номера справи, в межах якої подається відповідна скарга та дати прийняття судового акта, що оскаржується; або (б) на одному з документів, доданих до позовної заяви, не було зазначення щодо наявності у позивача або іншої особи оригіналів письмових або електронних доказів, копії яких додано до заяви; та ін.

Як правило, при вирішенні господарських справ, національні суди посилаються на вищезазначені справи ЄСПЛ. Особу увагу слід звернути на постанову Верховний Суд від 16.03.2023 (справа №400/4409/21), в якій було сформульовано правову позицію, щодо **основних правил (підходів) відмежування формалізму від надмірного формалізму, поміж основних положень якого можна зазначити положення, що цілком відносяться до всіх видів судочинства, а саме: (а) суть, за загальним правилом, переважає над формою; (б) неможливість дотримання деяких формальних процедур з боку відповідних суб'єктів може бути зумовлено об'єктивною ситуацією.**

Таким чином, баланс у застосуванні принципу процесуального формалізму полягає між (а) вимогами розумної пропорційності засобів, що використовуються, і поставленою метою, та (б) реалізацією невід'ємного права на судовий захист.

Зазначена позиція потребує більш детального дослідження у таких аспектах: (а) досягнення гармонійного поєднання принципу процесуального формалізму та процесуальної економії, (б) більш серйозне ставлення особи до судового процесу, а також до потенційної можливості досудового врегулювання спору; (в) співвідношення процесуального формалізму та судової дискреція.

Кадала В. В., к.ю.н., доц.,
голова Юридичної клініки «Правовий захист»
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін
та економічної безпеки
Донецького державного університету внутрішніх справ

ЗАКОНОДАВЧИЙ СЕГМЕНТ ОКРЕСЛЕННЯ ЗАВДАНЬ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ НАМІРІВ

В умовах сьогодення стан зовнішньоекономічної безпеки країни є досить актуальним. Адже зовнішньоекономічна безпека – це той структурний елемент, що відображає цілісне поняття єдиної системи економічної безпеки. Виходячи з того, що зовнішньоекономічна безпека представляє собою є складовою частиною економічної безпеки держави, яка має певну самостійність, і посідає найважливіше місце серед складових національної безпеки, оскільки саме вона є матеріальною базою всієї системи безпеки держави і виражає ключові інтереси людей, господарюючих суб'єктів, суспільства та держави. Питання зовнішньоекономічної безпеки країни не втрачає своєї актуальності також в умовах воєнного стану, коли національна безпека й економічний розвиток України суттєво залежать від зовнішнього середовища, яке Україна пов'язує з євроінтеграційними процесами.

Ми поділяємо думку Ж.М. Жигалкевич та О.В. Станіславського [1, с. 117] стосовно того, що «...Європейська інтеграція є стратегічним завданням для України». Таке твердження витікає з того, що Україна має значний потенціал для розвитку експортних послуг, як одного з перспективних напрямів євроінтеграційних намірів. Науковці звертають увагу на той факт, що «...одна з переваг це історичний досвід взаємних відносин і стратегічного потенціалу співпраці з країнами зі спільними кордонами» [1, с. 118]. Не дивлячись на воєнні дії в країні Україна знаходиться на динамічному шляху інтеграційних змін. Беззаперечним є той факт, що завдяки вигідному геополітичному положенню та географічному розташуванню, Україна є цінним стратегічним партнером як для західних країн, так і для східних сусідів.

Варто звернути увагу на те, що в 2021 році було затверджено Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року [2]. У зазначеному акті п.21.3 розділу 3 [2] закріплено перелік завдань, які висунуто до зовнішньоекономічної безпеки країни на період до 2025 року. До їх складу було включено завдання, які пропонуємо розмежувати на три ключові напрямки:

по-перше, завдання, які пов'язані з проведення економічних реформ, сприяння економічному співробітництву з державами-членами НАТО для набуття членства в Організації Північноатлантичного договору шляхом продовження реалізації ключових демократичних та інституційних перетворень; законодавче стимулювання та створення нормативно-правового середовища для посилення здатності вітчизняних підприємств конкурувати на світових ринках, особливо в умовах зростаючого протекціонізму як відповіді на виклики пандемії, а також створення цілісної мережі інституцій з підтримки зовнішньої торгівлі на базі приватного акціонерного товариства «Експортно-кредитне агентство», інформаційного центру, афілійованих інституцій з підтримки торгівлі та функціонування єдиного експортного вебпорталу;

по-друге, пакет завдань, які пов'язані з Світовою організацією торгівлі (далі – СОТ): забезпечення належного рівня представлення інтересів держави в міжнародних організаціях, зокрема СОТ, активна участь у багатосторонніх переговорах та роботі органів СОТ; розширення міжнародних торговельно-економічних зв'язків та проведення активної політики з укладання угод про вільну торгівлю на вигідних для України умовах, перегляд і розширення сфери дії чинних торговельних угод; забезпечення захисту прав та інтересів України в торговельно-економічній сфері під час вирішення спорів у рамках СОТ та міжнародних договорів України;

по-третє, завдання пов'язані зі співпрацею з Європейським Союзом (далі – ЄС): поглиблення економічної інтеграції з ЄС шляхом посилення торговельно-економічних можливостей Угоди про асоціацію між Україною та ЄС; інтенсифікація процесів адаптації українських технічних регламентів до законодавства ЄС, завершення наближення національного законодавства про санітарні та фітосанітарні заходи до законодавства ЄС і забезпечення його впровадження [2].

Узагальнюючи вищевикладене можна зробити ряд висновків. По-перше, Євроінтеграція України надає нові переваги та можливості співпраці з розвинутими країнами Європи, створює передумови для соціально-економічного зростання та укріплює позиції на міжнародній арені. По-друге, євроінтеграційні процеси мають відбуватися у тісному зв'язку з адаптацією завдань зовнішньоекономічної безпеки країни. По-третє, з метою підтримання рівня інтеграційного процесу на європейські ринки, економічного процвітання України у довгостроковому періоді виникає потреба підвищення ефективності здійснення зовнішньоекономічної діяльності, що сприятиме зміцненню її безпеки. По-четверте, запропоноване

поблочне розмежування завдань зовнішньоекономічної безпеки України надасть можливість виконавцям більш предметно зрозуміти прагнення та наміри держави з позиції конкретної сфери впровадження напрямків їх вирішення у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Жигалкевич Ж.М., Станіславський О. В. Особливості зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств в умовах євроінтеграції. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2019. С. 116–123.

2. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року: Указ Президента України від 11 серпня 2021 року №347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#n2>

Гузенко О. П., к.е.н., доц,
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін
та економічної безпеки
Донецького державного університету внутрішніх справ

НОТАТКИ З ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ СПІВПРАЦІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ: ЦІЛІ ТА ПРИНЦИПИ

Питання співпраці України з провідними країнами Європейського Союзу (далі – ЄС) набирає особливої гостроти в умовах воєнного стану. Країни ЄС не лише надають допомогу в осучасненні різних правових актів, а й сприяють обороноздатності України. Нагадаємо, у 2014 році набрав чинності Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [1], який визначив якісно новий формат відносин з ЄС на принципах «політичної асоціації та економічної інтеграції» та став стратегічним орієнтиром системних реформ в Україні. Законодавець звернув увагу на те, що відносини асоціації України та ЄС мають ґрунтуватися на логіці принципу інтеграція.

Законодавець в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони[2] окреслює ключові цілі та принципи на яких має відбуватися співробітництво. Так, у ст.1. п.2. законодавець закріплює цілі асоціації між Україною та ЄС до складу яких включає [2]:

по-перше, сприяння поступовому зближенню України та ЄС, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблення зв'язку України з політикою ЄС та її участь у програмах та агентствах. При цьому, наголошує на тому, що необхідно

забезпечити певні рамки для посиленого політичного діалогу в усіх сферах, які становлять взаємний інтерес, а також сприяти, зберігати й зміцнювати мир та стабільність у регіональному та міжнародному вимірах;

по-друге, запровадити умови для посиленних економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, а також посилювати співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод;

по-третє, запроваджувати умови для дедалі тіснішого співробітництва в інших сферах, які становлять взаємний інтерес.

Водночас законодавець закріплює принципи, які мають забезпечити взаємодію членів асоціації України та ЄС. Так, У Розділі I «Загальні принципи»[2] законодавець чітко окреслив положення стосовно того, що в основі асоціації лежать принципи поваги до демократичних принципів, прав людини і основоположних свобод, серед них Загальна декларація прав людини ООН 1948 року[3] і Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [4], а також повага верховенства права, суверенітету й територіальної цілісності, непорушності кордонів, вільної ринкової економіки, забезпечення належного врядування, а також протидія розповсюдженню зброї масового знищення, боротьба з корупцією та різними формами транснаціональної організованої злочинності й тероризму, сприяння сталому розвитку.

Виходячи із зазначеного стає зрозумілим, що Україна та ЄС визнають, що спільні цінності, на яких побудований ЄС, також є основними елементами Угоди про асоціацію, а також те, що політична асоціація і економічна інтеграція України з ЄС залежатиме від прогресу в імплементації Угоди, а також від досягнень України в забезпеченні поваги до спільних цінностей і прогресу в наближенні з ЄС у політичній, економічній і правовій сферах. Крім того, основними елементами Угоди стало поширення поваги до принципів суверенітету і територіальної цілісності, непорушності кордонів і незалежності, а також протидія розповсюдженню зброї масового знищення, пов'язаних з нею матеріалів та засобів її доставки.

Таким чином, узагальнюючи результати дослідження можна дійти висновку, що повна реалізація Угоди забезпечить незворотність європейської інтеграції України та підтвердить остаточність вибору європейської моделі суспільного та економічного розвитку, зробленого українськими громадянами. При цьому, Масштабність та комплексність змісту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС може стати основою та орієнтиром для потужних комплексних і системних політичних, соціально-економічних, правових та інституційних реформ в Україні. Разом з тим, саме за результатами імплементації Угоди Україна інтегрується у внутрішній ринок ЄС і зможе підійти до виконання Копенгагенських та Мадридських критеріїв членства в Євросоюзі.

Список використаних джерел:

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 року № 1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1678-18>

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Міжнародний документ : Угода від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

3. Загальна декларація прав людини. Міжнародний документ: Декларація Організації Об'єднаних Націй від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини): Міжнародний документ: Конвенція. Протокол Ради Європи від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

Хрідочкіна М. О., викладач
супільних дисциплін вищої категорії
Кам'янського державного енергетичного коледжу

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Характерною ознакою розвинутої національної економіки є висока частка в її структурі наукоємних високотехнологічних галузей, що формують спроможність соціально-економічної системи конкурувати на зовнішньому ринку та швидко відповідати на сучасні глобальні виклики. Глобальні виклики формують внутрішній простір України, зумовлюють її внутрішню і зовнішню політику, породжують проблеми та суперечності, які мають не лише ендогенне, а й екзогенне походження. Глобалізація означає перехід системи національного господарства в інтегроване світове господарство. Вона призводить не просто до встановлення і розвитку відносин між економічними, соціальними та іншими суб'єктами різних країн, а й до різкого збільшення значущості цих відносин. Водночас вплив глобалізаційних процесів зумовлює необхідність нових теоретичних підходів для обґрунтування структурних зрушень у вітчизняній економіці. Економічна політика в сучасній Україні також формується під впливом структури народного господарства, що склалася раніше.

На сучасному етапі розвитку України постановка питання про наслідки процесів економічної глобалізації для окремих країн і груп країн світового співтовариства є виправданою. З одного боку, теорія міжнародної економіки однозначно свідчить про те, що відкриття ринків для іноземної

конкуренції, інтенсифікація міжнародної торгівлі, міждержавного переміщення фінансових ресурсів та інвестицій створюють можливості для більш ефективного використання світових виробничих факторів, збільшення світового виробництва [1, с. 271]. Отже, глобалізація пов'язана з потенційною перевагою країн, що приймають участь у цьому процесі. Водночас інтенсифікація конкуренції на глобальних товарних і фінансових ринках, особливо в умовах поєднання глобалізації з масштабною лібералізацією господарського життя, що стало основним змістом неоліберальної моделі глобалізації, означає неминучі ризики як для окремих компаній, що поступаються в конкурентній боротьбі більш сильним, так і для окремих країн. Причому для розвинених країн потенційні вигоди глобалізації досить вагомі, а ризики у вигляді скорочення окремих виробництв, перерозподілу доходів і можливого зростання соціальної нерівності можуть бути частково компенсовані соціальною політикою держави.

Для країн, що розвиваються, і країн із перехідною економікою, зокрема для України, ситуація виглядає по-іншому. Вигоди глобалізації внаслідок більш слабких конкурентних позицій цих країн на світових ринках не завжди очевидні, тоді як потенціал нейтралізації ризиків унаслідок недостатнього рівня розвитку істотно більш обмежений, ніж у розвинених держав. Транснаціональні корпорації розвинутих країн, які розгортали економічну активність у периферійних економіках, найчастіше нехтують національними інтересами країн-реципієнтів [2, с. 32]. Транснаціональні корпорації використовують як внутрішні ресурси цих країн, так і міжнародні (інформацію, менеджмент, кредитні кошти, транспорт та інше) фактори виробництва. Транснаціональні корпорації створюють потужну конкуренцію місцевим компаніям і тіснять їх на внутрішньому ринку.

Часто в приймаючих країнах вони домагаються преференційного (порівняно з національними підприємствами) режиму господарської діяльності у вигляді зниження податків, плати за використання місцевої інфраструктури та інших пільг. У гонитві за прибутком вони можуть деформувати внутрішні виробничі зв'язки і структуру національного господарства, провокувати соціально-економічні конфлікти і загострювати політичну ситуацію в країні. Найбільше від глобалізації втрачають середні та малі національні підприємства, що перебуває в одному ринковому сегменті з великими закордонними щодо даної країні транснаціональними корпораціями [3, с. 149]. Їм важко витримати конкуренцію з гігантами і у них, як правило, немає лобістських можливостей для отримання більш пільгового податкового режиму.

З урахуванням таких світових тенденцій, для України немає іншого шляху, крім орієнтації реформ на побудову моделі нової економіки в її сучасному загальнонауковому розумінні. Але завдання має бути ще ширшим: українська модель повинна відображати національні особливості

в етнічному, історичному, ресурсному і геополітичному сенсі. Не маючи жодних важелів впливу на сферу міжнародних фінансів та діяльність транснаціональних корпорацій, країна може лише пристосовуватися до коливань світової фінансової кон'юнктури, зумовлених діями світових фінансових центрів.

Таким чином, успіх інтеграції України у світове господарство залежить від чіткої, зваженої зовнішньоекономічної політики, що включає весь комплекс проблем, пов'язаних із зовнішньою торгівлею, інвестиційним і науково-технічним співробітництвом, забезпеченням економічної безпеки. Головна мета державної зовнішньоекономічної політики полягає в створенні умов для формування та реалізації довгострокових конкурентних переваг вітчизняних товаровиробників.

Список використаних джерел:

1. Хлівнюк Т. П. Економіко-технологічні фактори модернізації соціальної держави. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2021. Вип. 89. С. 269–277.

2. Шашина М. В. Принципи структурної модернізації регіональної економіки в умовах структурних зрушень. *Економіка. Фінанси. Менеджмент : актуальні питання науки і практики*. 2018. № 11. С. 29–38.

3. Назарова Л. В. Стратегічні напрями модернізації механізму управління економікою регіонів. *Modern economics*. 2020. № 23. С. 148–154.

Ломакіна А. А., к.ю.н.,
асистент кафедри підприємництва, організації виробництва
та теоретичної і прикладної економіки
Українського державного хіміко-технологічного університету

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Сьогодні в Україні існує створена та консолідована комплексна нормативна база для виконання завдань публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності, яка являє собою ієрархічну систему правових норм. Але, водночас, сучасна реформа сфери інтелектуальної власності, безумовно, тісно пов'язана з підготовкою нової концепції законодавства у цій сфері. І саме на визначення концептуальних засад нового законодавства, а також перспектив його систематизації та удосконалення, і повинна бути спрямована діяльність науковців та практиків у сфері інтелектуальної власності [1]. Саме такий підхід і повинен стати основою збалансованої правової політики. Проте розпорошений масив національного законодавства не сприяє його одноманітному, а відповідно і ефективному застосуванню.

Потребує, на нашу думку, удосконалення термінологічний апарат, який використовується галузевим законодавством у сфері інтелектуальної власності, та приведення його до однакового розуміння, а також порядку розподілу прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку з виконанням трудового договору або договору про створення за замовленням і використанням об'єктів права інтелектуальної власності, договору про виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт тощо та порядку розподілу прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені за рахунок коштів державного бюджету. Крім того, удосконалення потребує і законодавство України про нотаріат у частині закріплення права нотаріусів забезпечувати докази щодо використання об'єктів права інтелектуальної власності у мережі Інтернет.

З урахуванням питань геополітичного характеру, актуальним завданням публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності виглядає і створення нормативної бази щодо охорони інтелектуальної власності у військово-технічній сфері. Мова йде насамперед про невідкладність вирішення завдань розроблення правового режиму та системи управління об'єктів права інтелектуальної власності у військово-технічній сфері, а також створення реєстру результатів науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт військового, спеціального та подвійного призначення. Актуальними завданнями залишаються нормативне забезпечення передбачення пільг у процедурах реєстрації прав на об'єкти інтелектуальної власності військового, спеціального та подвійного призначення і забезпечення обліку об'єктів права інтелектуальної власності військового, спеціального та подвійного призначення, створених за рахунок коштів державного бюджету [2, с. 92–93]. Суб'єкти права інтелектуальної власності у військово-технічній сфері потребують надання методологічної, методичної та іншої допомоги, а також удосконалення механізмів взаємодії з центральними органами виконавчої влади та виконавцями державних контрактів на проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських цивільного призначення з метою забезпечення правової охорони та використання отриманих результатів інтелектуальної діяльності [3, с. 11]. Сучасного нормативного забезпечення потребує також проведення перевірки діяльності державних замовників та організацій – виконавців державних контрактів.

Потребують відповідного нормативного регулювання і проблеми утилізації (ліквідації, знищення) як самого матеріального носія об'єкта інтелектуальної власності після його використання, так і відходів, що виникають під час виробництва такої продукції, на етапі проектування технологій створення продукції, в якій реалізовані об'єкти інтелектуальної власності. Необхідність утилізації матеріального носія, в якому реалізований об'єкт (об'єкти) інтелектуальної власності обумовлюється, у першу чергу, екологічними проблемами забруднення пластмасовими (пляшками, кульками, побутовими приладами та деталями від них)

металевими (використаними трубами, деталями автотракторної техніки та іншими металовиробами), скляними і гумовими виробами, а також різноманітними виробами хімічного походження.

Отже, принципового значення для реформування адміністративного законодавства щодо інтелектуальної власності набуває усунення колізій між понятійним апаратом та змістом норм адміністративно-правового законодавства та іншими галузями права (цивільним, господарським та адміністративним) у питаннях правової охорони інтелектуальної власності. Також потребують подальшого реформування механізми охорони і захисту прав інтелектуальної власності та розвиток нормативно-правової бази щодо охорони об'єктів інтелектуальної власності з врахуванням розвитку новітніх інформаційних технологій, інтенсифікація боротьби з Інтернет-піратством.

Список використаних джерел:

1. Інтелектуальна власність в Україні. Стан та концептуальні засади розвитку : Рекомендації слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти від 17 червня 2015 р. протокол № 13. URL: <http://www.kno.rada.gov.ua/uploads/documents/36355.doc>.

2. Полторак М. Ф., Атрохов А. В., Васильєв О. М., Звір В. Б. Теоретико-практичні аспекти реалізації та захисту права інтелектуальної власності при розробленні озброєння і військової техніки. *Військово-технічний збірник*. 2013. Вип. 1. С. 92–95.

3. Зайківський О. Б., Оністрат О. А. Проблеми охорони інтелектуальної власності у військово-технічній сфері. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 1. С. 5–16.

Полозський М. Є., студент

Одеського національного морського університету

Данилова І. О., старший викладач кафедри морського права

Одеського національного морського університету

ПІДСТАВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Позбавлення батьківських прав є крайнім заходом впливу на нерадивих батьків, проте, іноді без нього не можна обійтись. Під час тривалої воєнної агресії питання позбавлення батьківських прав набуло особливого значення, адже деякі батьки, які не приймали участь у вихованні своїх дітей, поїхали за кордон та взагалі перестали цікавитись долею своїх дітей. Разом з тим, в Україні з'явилися деякі законодавчі зміни, які не виключають можливості позбавлення батьківських прав батьків, які поїхали за кордон та не цікавляться життям та безпекою своїх дітей [1].

Відповідно до статті 164 Сімейного кодексу України мати або батько можуть бути позбавлені батьківських прав якщо вони:

1. Не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я і протягом 6 місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування без поважної причини;

2. Ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини та/або забезпечення здобуття нею повної загальної середньої освіти;

3. Жорстоко поводяться з дитиною: застосовують фізичне або психічне насильство, недопустимі методи виховання, принижують людську гідність дитини тощо;

4. Є хронічними алкоголіками або наркоманами, що підтверджено відповідними медичними висновками;

5. Вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва;

6. Засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини.

Позбавлення батьківських прав допускається тільки лише щодо дітей, які не досягли 18 років.

Рішення про позбавлення батьківських прав приймає винятково суд. Незалежно від того, хто звернувся із позовом, у справі обов'язково бере участь орган опіки та піклування. Зокрема, він готує та подає висновок про доцільність позбавлення батьківських прав. Суд враховує цей документ як один із доказів по справі. Проте рішення суду може бути протилежним цьому висновку, якщо це відповідає інтересам дитини.

Насамперед необхідно підготувати позовну заяву. В цьому документі ви маєте викласти підстави для позбавлення батьківських прав та пояснити, в яких конкретно діях чи бездіяльності вони проявляються.

Надійніше довірити складення позову досвідченому адвокату. Адже в роботі він спирається не лише на норми права, але й на судову практику. Тож зможе ефективно обґрунтувати вашу позицію та збільшити шанси на отримання бажаного рішення.

Внаслідок цієї процедури батько чи матір позбавляються прав, які їм давала спорідненість з дитиною. Зокрема, мова йде про наступне:

- особисті немайнові права щодо дитини – право на виховання, спілкування тощо. Одночасно особа позбавляється батьківських обов'язків;
- право представляти інтереси дитини;
- право спадкувати за дитиною;
- право вимагати в майбутньому утримання від дитини, а також відшкодування шкоди та призначення пенсії по втраті годувальника.

Крім того, позбавлення батьківських прав не дозволяє бути опікуном, піклувальником чи усиновлювачем в майбутньому.

Ще один важливий наслідок таких справ – це визначення місця проживання дитини. Які бувають варіанти? Якщо дитина проживала з тим, кого позбавлено батьківських прав – суд вирішує, чи доцільно їм надалі жити разом. Суд може «виселити» таку людину, якщо у неї є інше житло, або прийняти рішення про поділ чи обмін спільного з дитиною житла.

Також за рішенням суду дитина може бути передана родичам чи близьким особам: другому з батьків; бабі та діду; повнолітнім братам та сестрам; іншим родичам; вітчиму чи мачусі.

В іншому разі дитину можуть передати органам опіки і піклування [3].

Ухилення від виконання батьківських обов'язків може мати різні форми. Під час воєнного стану Касаційний цивільний суд ВС у своїй постанові від 26.04.2022 р. по справі № 520/8264/19 зазначив: якщо особа свідомо змінює країну проживання та не бере участі у вихованні дитини, це може свідчити про ухилення нею від батьківських обов'язків [4].

Як правильно позбавити батьківських прав? Насамперед розкрити та довести наявність підстав. Зверніть увагу, що позбавити батьківських прав можуть бути лише за умисні дії або бездіяльність. Для прикладу, не можна позбавити прав батька чи матір, що не виконують свої обов'язки через хворобу або з інших причин, які не залежать від їхньої волі.

Як писалось вище, позбавлення батьківських прав є крайнім заходом впливу. Тому практика позбавлення прав нерадивих батьків, з причини їх ухилення від утримання і виховання дитини, досить суперечлива. В багатьох випадках, особливо коли батьки не з'являються в суд, позови задовольняють. Однак коли відповідач заперечує проти позову, приходять на засідання, а відповідно і обґрунтовує свої дії, то суди часто стають саме на їх бік [5].

Список використаних джерел:

1. Інтернет ресурс: <https://yaizakon.com.ua/gromadskij-tsentr-pravosuddya-pozbavleniya-batkiivskih-prav-pid-chas-voennogo-stanu>
2. Інтернет ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Інтернет ресурс: <https://mitrax.com.ua/uk/blog/procedura-ta-naslidki-pozbavleniya-batkiivskih-prav>
4. Інтернет ресурс: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_prezent/2022_11_07_Oliinyk_28_10.pdf
5. Інтернет ресурс: <https://law-sankam.com.ua/bloh/pozbavleniya-batkiivskykh-prav>

Мачіта М. В., студент Одеського національного морського університету
Данилова І. О., старший викладач кафедри морського права
Одеського національного морського університету

ОРГАНІЗАЦІЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ І МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ

Митні органи сьогодні забезпечують контроль більш ніж 8 тисяч км митного кордону (з них 2252 км в акваторії Чорного моря і Азовського морів). В країнах, в яких відбувається становлення ринкової економіки, митні органи традиційно розглядаються в якості стабільного джерела грошових надходжень до бюджету. Україна не є виключенням з цього правила: в 1998 р. митними органами до Держбюджету спрямовано

платежів на загальну суму 3 млрд 42 млн гривень, що склало 14 відсотків Держбюджету. Цей показник свідчить, з одного боку, про значну роль митної політики в державі, а з другого – про досить велику ще залежність бюджету від зовнішньоекономічної діяльності.

Зовнішньоекономічна діяльність і насамперед зовнішня торгівля пов'язані з переміщенням через митний кордон країни як юридичними, так і фізичними особами товарів і транспортних засобів. При цьому товари і транспортні засоби підлягають митному контролю і митному оформленню – держава зацікавлена, щоб ЗЕД здійснювалася відповідно до встановленого порядку, який мають знати і якого повинні додержуватися учасники ЗЕД. Передусім це стосується правильного митного оформлення товарів і транспортних засобів, що стають предметом митного контролю.

Митне оформлення базується на додержанні учасниками ЗЕД вимог законодавства про обов'язкове декларування, тобто подання відомостей митним органам про всі товари і транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон. Декларування виражається в поданні митної декларації в усній, електронній або письмовій формі, інших документів та інформації, необхідних для митного оформлення і митного контролю.

Оскільки держава зацікавлена в реалізації зовнішньої і внутрішньої економічної, фінансової, податкової, зовнішньоторговельної, митної, військової політики, а також політики в галузі забезпечення державної, економічної та інших видів безпеки, вона здійснює відповідні заходи не тільки з надання прав усім учасникам ЗЕД, але й із забезпечення сумлінного виконання ними покладених на них обов'язків за допомогою митних органів, що здійснюють митний контроль і митне оформлення.

Митний контроль – це сукупність заходів, здійснюваний митними органами України, з метою забезпечення дотримання законодавства країни про митну справу і міжнародних договорів, укладених державою, контроль за виконанням яких покладено на митні органи.

Митне оформлення – процедура розміщення товарів і транспортних засобів у визначений митний режим і завершення дії цього режиму.

У законодавчих та інших нормативних актах країни визначаються роль і місце митних органів у системі регулювання зовнішньоекономічної, зовнішньоторговельної діяльності, сформульовані їх функції і завдання, встановлені основні принципи, методи і засоби їх виконання, порядок діяльності митних органів. Для реалізації комплексу функцій, покладених на митні органи, насамперед необхідно здійснити митний контроль і митне оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон країни учасниками ЗЕД.

Ці функції покладені на митні органи у зв'язку з тим, що при перетинанні митного кордону товарами і транспортними засобами є можливість зібрати в одному місці, в одному органі всю необхідну для прийняття обґрунтованих рішень інформацію про переміщення товарів і самі ці товари, зіставити наявні в документах відомості з фактичними даними про товари, виявити випадкові або навмисні невідповідності між двома видами інформації.

Метою митного контролю є забезпечення дотримання норм Митного кодексу, інших законодавчих актів і підзаконних нормативних документів, а також міжнародних договорів, до яких приєдналася Україна, з питань регулювання зовнішньої торгівлі, зовнішньоекономічної діяльності в цілому, а також багатьох інших питань, із якими зустрічаються працівники митних органів при здійсненні своїх основних функцій.

Діяльність суб'єктів митного контролю, тобто митний контроль, містить сукупність заходів спостереження за об'єктами контролю, перевірки фактичного дотримання митних норм і правил, реагування на встановлені правомірні і неправомірні дії, бездіяльність контрольованих осіб, що мають відношення до переміщення товарів через митний кордон.

Сукупність цих заходів залежить від конкретних ситуацій, але в загальному вигляді це – організаційно-управлінські заходи, пов'язані з реалізацією законів та інших нормативних актів про організацію і здійснення митного контролю за визначеними об'єктами, управлінням ними.

Митне оформлення товарів і транспортних засобів передбачає такі дії:

- одержання від декларанта, фіксування усних заяв, облік і реєстрація документів або їх електронних копій, що містять відомості про всі необхідні для митних цілей параметри товарів і транспортних засобів та їх переміщення (транспортних, товарно супровідних, інших комерційних документів, вантажної митної декларації або стислої декларації"), що заявляється декларантом відповідно до митного режиму;

- внесення в митну декларацію та інші документи визначених відомостей відповідно до встановленого порядку для кожного митного режиму, засвідчення цих відомостей підписом посадової особи митного органу та його особистою номерною печаткою;

- упорядкування різноманітних документів (документів контролю, доставки тощо);

- оформлення прийому, обліку надходжень на СТЗ (склад тимчасового зберігання) і видача товарів;

- оформлення документів про взяття проб і зразків під час тимчасового зберігання товарів і транспортних засобів на СТЗ;

- прийняття рішень щодо товарів і транспортних засобів та їх фіксація;

- підтвердження в документах факту завершення митного контролю і митного оформлення товарів і транспортних засобів.

Отже, митний контроль і митне оформлення товарів і транспортних засобів, маючи різні функції, у той же час дуже взаємозалежні і здійснюються паралельно, а часто й одночасно. Враховуючи специфічність та багатогранність завдань, що виконуються митними підрозділами, а також певну недосконалість правової регламентації їх роботи, існує нагальна проблема здійснення подальших кроків щодо зміцнення законодавчих підвалин організації діяльності Держмитслужби, першочерговим з яких є остаточне вирішення проблеми незалежного правового забезпечення виконання покладених на неї правоохоронних функцій.

Список використаних джерел:

1. Інтернет ресурс: <https://osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19269>

Татарин Н. Б., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансового менеджменту
Львівського національного університету імені Івана Франка
Данилюк І. С., студентка
Львівського національного університету імені Івана Франка

СТАН ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасних умовах, які склалися в Україні, інвестиційна політика стала одним з найактуальніших питань для її економіки. Чим масштабніші обсяги та вища ефективність інвестицій, тим швидше відбувається відтворювальний процес, здійснюються позитивні ринкові перетворення. Також недостатнє інвестування веде до втрати конкурентоспроможності національної економіки, занепаду основного капіталу, спаду виробництва та збільшення собівартості продукції, що, в свою чергу, обумовлює загострення проблеми інвестиційних ресурсів, відтак – скорочення інвестиційної активності. В даний час Україні, як ніколи, потрібні інвестиції для економічного розвитку. Повномасштабна війна стала новим фактором впливу на рівень ділової активності та інвестиційного середовища в Україні.

Інтенсивність та ефективність управління інвестиційною діяльністю багато в чому залежить від інвестиційного клімату країни. Україну можна вважати інвестиційно привабливою країною для інвестування, зважаючи на наявність високо природно ресурсного потенціалу, високий рівень освіти населення і належну професійну підготовку, низьку вартість робочої сили [1]. Для того щоб зберегти привабливість країни, потрібно інформувати інвесторів про стан підприємств, їхні проекти, які будуть здійснюватися згодом. Також перспективи, які очікуються після впровадження проєктів. Важливо вказати і ризики, які можуть виникнути, а також їх вирішення.

Однак поряд з привабливим інвестиційним кліматом на сьогоднішній день в Україні можна виділити цілу низку проблем, що перешкоджають залученню інвестиційних ресурсів. Військова агресія росії проти України очолила перелік факторів, що негативно вплинули на інвестиційний клімат, на другому місці опинилась корупція, на третьому – слабка судова система. Водночас негативний вплив COVID-19 гендиректори оцінили як мінімальний та поставили на останнє місце у цьому списку. До негативних факторів респонденти також додали низьку купівельну спроможність, логістичні виклики, наявність тіньової економіки, пошкодження інфраструктури, міграцію робочої сили, ціни на паливо, нечітку процедуру мобілізації та валютні обмеження. Серед позитивних змін бізнес-лідери найвище оцінили надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС, скасування мит і квот на український експорт та «транспортний безвіз» із ЄС [2].

За словами Юлії Свириденко: «В першу чергу інвестиції, а не прямі вливання до бюджету, будуть стрижнем відбудови України. Ділова активність, ініціативність, винахідливість та рішучість генерують "економічне диво". Інвестиції потрібні, щоб відновитися та дати старт потужному зростанню, а для стрибка їхній обсяг має складати 35% ВВП щонайменше впродовж 5 років поспіль. План реконструкції, розроблений Нацрадою з відновлення, вимагатиме \$750 млрд інвестицій протягом наступних 10 років, з них \$60–65 млрд необхідно залучити вже цього року. Звичайно, рішення про великі інвестиції потребує часу та оцінки ризиків. Тому розпочинати варто вже зараз. Україна є країною величезних можливостей і найбільше переваг отримає той, хто прийде першим» [1].

Світовий бізнес цікавиться Україною з інвестиційного напрямку. І на зустрічі у Нью-Йорку обговорювали – побудову “розумних мереж”, впровадження енергетичних балансуючих потужностей, газовидобування за передовими технологіями, “зелена” металургія з використанням заліза прямого відновлення – це те, що може бути реалізоване пріоритетно. Також проговорили можливості у агропромисловості. Також Україна має інвестиційні проекти, пов’язані з видобутком графіту і літію. Підкреслила українська команда і перспективу ІТ-галузі – продовжуємо налагоджувати співпрацю іноземних інвесторів з Українським фондом стартапів [1].

Найболючіше питання – це гарантії безпеки інвестицій у воєнний та післявоєнний час. Саме цей фактор є одним з тих, що найбільше стримує інвесторів. Працюємо над тим, аби його мінімізувати, і вже є певні результати. Перший – страхування ризиків з боку міжнародних організацій, що вже мають таку практику. Одна з них – Багатостороннє агентство з інвестиційних гарантій (MIGA). MIGA реалізувало проекти в країнах, де велися бойові терористичні дії. І хоча ситуація України складніша, проте досвід, накопичений агентством, можна застосувати. Мінекономіки вже домовилося з MIGA про запуск механізму страхування інвестицій під час війни. В наступному році уряд планує залучити від MIGA на цю програму близько 1 млрд доларів. Другий можливий інструмент – гарантії держав-партнерів своєму бізнесу, який буде інвестувати в Україну. Для нас цей шлях найбільш прийнятний, оскільки знімає більшість побоювань та застережень. Гарантії, принаймні країн G7, вже будуть потужним сигналом для всього світового бізнесу. Щодо покриття цих гарантій, то кращого шляху, ніж задіяти арештовані російські активи важко знайти. Потрібно розробити конкретний механізм для практичного застосування в разі, якщо котрийсь з бізнесів зазнає втрат внаслідок російської агресії[1].

На сьогоднішній день, коли в країні відбувається повномасштабне вторгнення країни-агресора, інвестиційна політика відіграє важливу роль у розвитку економіки через формування сприятливого середовища, що сприяє залученню та підвищенню ефективності використання інвестиційних ресурсів в розвитку економіки і соціального середовища.

Список використаних джерел:

1. Країна можливостей: чому інвестор прийде в Україну. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/29/691997>
2. Чи можливі інвестиції під час війни? URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/chi-mozhlivi-investiciyi-pid-chas-viyni.html>

Фомічов К. С., к.ю.н., доц.,
докторант кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ З ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: СИСТЕМНИЙ ПІДХІД

Соціальна захищеність осіб з інвалідністю завжди була пріоритетним напрямком соціальної політики держави. Статтею 3 Конституції України закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Україна як соціальна держава, поділяючи загально визнані світовою спільнотою ідеї та засади людиноцентристського підходу, спрямовує функціонування всього державного механізму на покращення добробуту населення, сприяє дієвій реалізації соціального забезпечення членів суспільства, у тому числі – осіб з інвалідністю, та є регулятором і стабілізатором соціальної ситуації в країні в контексті досліджуваного питання.

Принципи державної політики у сфері формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю мають безперечно важливе значення для змістовного наповнення адміністративно-правової діяльності суб'єктів владних повноважень та інших стейкхолдерів правовідносин, що складаються у цій сфері, а також конкретизації чітких цілей та вектору його завдань.

Семантично принципи визначені у Академічному тлумачному словнику як основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку; правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства [4].

У своєму підході до інтерпретації права Еміліо Бетті, юрист, адвокат, романіст і філософ-герменевтик, використовував етимологічну аргументацію, щоб продемонструвати, що принцип в техніко-юридичному значенні необхідно розуміти як “початок стандарту або всіх стандартів і критеріїв у країні в історичний момент”. Тобто, така теза встановлює явище “принципів” поза системою або навіть над нею, але водночас науковець стверджував, що «принципи» є як зовнішнім, так і внутрішнім джерелом системи [5].

Слід зазначити, що власне у контексті досліджуваної проблематики принципи розуміємо як основоположні вихідні засади, що мають системний, імперативний характер та спрямовані на регулювання процесу формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Доцільно деталізувати та класифікувати принципи формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Насамперед, варто наголосити на основних керівних принципах, які лежать в основі Конвенції про права осіб з інвалідністю, всього їх вісім:

1. Повага до притаманної гідності, індивідуальної самостійності, включаючи свободу власного вибору та незалежність людини.
2. Недискримінація.
3. Повна та ефективна участь та включення до суспільства.
4. Повага до різноманіття та прийняття людей з обмеженими можливостями як частини людського різноманіття та гуманності.
5. Рівність можливостей.
6. Доступність.
7. Рівність між чоловіками та жінками.
8. Повага до розвитку можливостей дітей-інвалідів та повага до права дітей-інвалідів на збереження своєї ідентичності [3].

Деякі дослідники юридичної науки вважають, що класифікація принципів носить як теоретичний, так і практичний сенс. Так, виокремлення принципів створює умови для більш якісного пізнання юридичної природи принципів, встановлення вертикальні і горизонтальні міжвидові зв'язки принципів права в контексті одного й того ж інституту права, визначення місця кожного принципу у системно-ієрархічній структурі права, а також формування комплексу рекомендацій щодо підвищення їх регулятивної ефективності [1].

Так, А.М. Колодій диференціює принципи права на загальноправові, що втілюють всезагальний характер та конкретизуються в окремих принципах кожної галузі права та на спеціальні, що модифікуються під впливом конкретної галузі [2, с. 43].

Кінцевою метою усіх принципів є просування реальної рівності для людей з обмеженими можливостями, і ця цінність має впливати на те, як тлумачаться всі принципи. Необхідно також зазначити, що вони не можуть бути досягнуті ізольовано один від одного, а тому при класифікації принципів варто брати до уваги єдність мети соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Спираючись на визначені підходи, пропонуємо розрізнити дві групи принципів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю: загальносистемні та спеціалізовано-структурні.

Відтак, до загальносистемних принципів необхідно відносити такі: повага до гідності та цінності осіб з інвалідністю, формування недискримінаційного суспільства, визнання прав та гарантування рівності участі у суспільному житті, сприяння автономії та незалежності осіб з інвалідністю, застосування принципу інклюзивності, сприяння соціальній інтеграції, застосування індивідуального підходу до кожного та ін.

До групи загальносистемних принципів пропонуємо віднести три підгрупи принципів, а саме:

цільові(принцип єдності мети державної політики щодо соціальної захищеності осіб з інвалідністю, послідовність та взаємоузгодженість заходів впливу стейкхолдерів на шляху до єдиної мети політики, розподіл та делегування цілей конкретним суб'єктам правозастосування);

функціональні (формування належного нормативно-правового регулювання, закріплення функцій та повноважень відповідних державних органів та їх посадових осіб, відповідності впливу діяльності на конкретний об'єкт, забезпечення діяльності та підтримки громадських організацій);

організаційно-процесуальні (забезпечення форм та методів реалізації політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, забезпечення заходів відповідного нагляду та контролю за реалізацією державної політики, стимулювання діяльності стейкхолдерів для досягнення мети державної політики).

Отже під принципами формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю варто розуміти основоположні вихідні засади, що мають системний, імперативний характер та спрямовані на регулювання процесу формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Серед принципів запропоновано виокремлювати дві групи, а саме: загальносистемні та спеціалізовано-структурні, що в свою чергу поділяються на цільові, функціональні та організаційно-процесуальні.

Список використаних джерел:

1. Бабенко А. М., Борисова О. О., Шаповалова І. О. Принципи права: поняття та класифікація. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 3 (44), 2022. С. 3–7. URL: http://pjuv.nuoua.od.ua/v3_2022/1.pdf
2. Колодій А.М. Конституція і розвиток принципів права України (методологічні питання): дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 1998. 282 с.
3. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю: Міжнародний документ від 13.12.2006. URL: <https://cutt.ly/h5CZZSZ>
4. Словник української мови: в 11 томах. Том 7, 1976. 693 с.
5. Cervati, A. (2021). Emilio Betti: Interpretation of Law and Commitment of the Contemporary Jurist. *Critical Hermeneutics*, 5(1), P. 1–38.

Самофалов О. Л., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри адміністративного, цивільного та господарського
права та процесу Академії Державної пенітенціарної служби
Ворушило О. В., курсант Академії Державної пенітенціарної служби

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ ПІД ЧАС УКЛАДАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ДОГОВОРУ

Цивільну дієздатність має фізична особа, яка усвідомлює значення своїх дій та може керувати ними. Цивільною дієздатністю фізичної особи є її здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання.

Для сучасного життя у суспільстві, можливість мати цивільну дієздатність є важливою рисою повноцінного життя будь-якої людини, але трапляються випадки коли дієздатність потрібно обмежити задля збереження безпеки в суспільстві та безпеки особисто людини, що потребує додаткового нагляду. Таку можливість обмежують або позбавляють зовсім.

У законному порядку суд може обмежити цивільну дієздатність фізичної особи, якщо вона страждає на психічний розлад або зловживає спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами, азартними іграми тощо і тим ставить себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище [1].

Під час укладання цивільно-правового договору, залишається досить актуальним питання визначення цивільної дієздатності суб'єкта укладання договору. Сторонам договору не можливо перевірити дієздатність особи із якою укладається договір, звісно за законодавством України такий договір у судовому порядку можна розірвати та визнати недійсним, але зайві юридичні клопоти нікому не потрібні.

Особливо важливо відзначити, що сама процедура визнання особи недієздатною в Україні має низку недоліків. У справі Штукатуров проти Росії ЄСПЛ відзначив, що у випадках особливо серйозного втручання у приватне життя держава має обмежене поле розсуду, і таке втручання підлягає більш ретельній оцінці з боку Суду. Процес прийняття рішень про втручання повинен бути справедливим і забезпечувати повагу інтересів, що захищаються статтею 8. Якщо процедура має серйозні недоліки, висновки національних органів влади підлягають більшій критиці [2].

Законодавством України передбачена можливість оформлення опіки над недієздатною особою, для забезпечення представництва її інтересів та догляду за нею. Але опікун не може постійно тримати під контролем свого підопічного, траплялись випадки коли така особа не усвідомлюючи наслідків своїх дій вчиняла цивільні правочини. Наприклад уклала договори дарування на все своє майно або інші правочини.

Статтею 226 ЦК України встановлено правові наслідки вчинення правочину недієздатною фізичною особою. Опікун може схвалити дрібний побутовий правочин, вчинений недієздатною фізичною особою. Такий правочин вважається схваленим, якщо опікун, дізнавшись про його вчинення, протягом одного місяця не заявив претензії другій стороні. У разі відсутності такого схвалення цей правочин та інші правочини, які вчинені недієздатною фізичною особою, є нікчемними. На вимогу опікуна правочин, вчинений недієздатною фізичною особою, може бути визнаний судом дійсним, якщо буде встановлено, що він вчинений на користь недієздатної фізичної особи [3].

Отже, для того, щоб максимально забезпечити мінімізацію таких випадків, вважаємо за доцільне, створення судово-медичного реєстру осіб, які позбавлені цивільної дієздатності. Таким чином, перед укладанням будь-якого цивільно-правового договору, можна буде перевірити чи є особа дієздатною та має можливість укласти такі договори. Реєстр можна зробити відкритим або закритим, щоб доступ до нього мали тільки відповідні посадові особи, наприклад нотаріус, який міг би перевірити в базі чи не позбавлена особа цивільної дієздатності. Даний реєстр зможе попередити випадки укладення цивільно-правових договорів недієздатними особами та убезпечити третіх осіб від укладення нікчемних договорів.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n225> (дата звернення: 20.04.2023).
2. Звернення до Конституційного Суду України від Української Гельсінської спілки з прав людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/KSU-skan.pdf> (дата звернення: 20.04.2023).
3. Водоп'ян Т. В. Правові наслідки визнання фізичної особи – сторони договірної зобов'язання недієздатною. Молодий вчений. 2017. № 5.1 (45.1). С. 5–9.

Давидюк В. М., д.ю.н., професор кафедри права
Дніпровського гуманітарного університету

КРИПТОВАЛЮТНИЙ РИНОК УКРАЇНИ. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ МІЖНАРОДНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Криптовалютний ринок України протягом останніх років характеризувався невизначеністю та відсутністю зрозумілих правил гри, що насамперед було пов'язано з наявністю юридичного вакууму в питанні його правового регулювання з боку держави.

Слід зазначити, що певним позитивним моментом стало прийняття Верховною Радою України Закону України «Про віртуальні активи», який

підписано Президентом України у березні 2022 року. Вказаним законом було визначено саме поняття віртуального активу. Також, серед іншого, визначено правовий статус та класифікацію віртуальних активів; види діяльності з віртуальними активами, які підлягають ліцензуванню; учасників ринку віртуальних активів та їх права і обов'язки; загальні принципи державного регулювання обороту віртуальних активів [1].

Як зазначено у звіті Комітету з питань цифрової трансформації Верховної Ради України, прийнятий закон легалізує ринок віртуальних активів в Україні, визначає права й обов'язки учасників ринку і засади державної політики у сфері обігу віртуальних активів. Цей Закон важливий, оскільки більша частина ринку віртуальних активів знаходилась у «сірій» зоні. Це, зі свого боку, створювало потенційні ризики як для держави, так і для бізнесу та користувачів [2].

Згідно з даними Global Crypto Adoption Index-2021, опублікованими компанією Chainalysis, Україна посідає четверте місце серед країн світу за обсягом торгівлі криптовалютами. Загалом крипторинки в Україні став популярним напрямом інвестицій, а в умовах війни в Україні – ще й потужним інструментом боротьби з російською агресією: з моменту окупації відомі блокчейн-компанії не просто долучилися до фандрейзингу, а й направили безповоротну фінансову допомогу на пряму користувачам України [3].

Унікальні властивості криптовалют стали в нагоді під час війни розв'язаної російським агресором на території України. Насамперед мова йде про швидкість здійснення платежів та децентралізованість криптовалют. Саме ці їх властивості дозволили в перші дні та тижні повномасштабного вторгнення росії на територію нашої держави, коли від швидкості та безбар'єрності проходження платежів залежало життя тисяч наших воїнів на фронті, максимально оперативно здійснювати закупівлю необхідних військовим технічних засобів та спорядження.

За інформацією міністра цифрової трансформації Михайла Федорова, після початку російського вторгнення, лише за два дні загальні пожертвування на ЗСУ в криптовалюті вирости до \$12.7 млн. Найбільше перераховували у: Ethereum – \$5.5 млн, Bitcoin – \$4.4 млн, Tether – \$2.1 млн [4].

Не дивлячись на те, що прийняття Закону України «Про віртуальні активи» однозначно є позитивним моментом та важливим кроком до наведення порядку в криптоіндустрії України, на сьогодні ми констатуємо, що це поки що не призвело до появи чітких та зрозумілих правил гри на цьому ринку. Насамперед, мова йде про те, що повноцінно вказаний закон запрацює лише після прийняття відповідного нормативного акту про внесення змін до Податкового кодексу України в частині оподаткування операцій з віртуальними активами, що до сьогоднішнього дня не зроблено.

На нашу думку, правове регулювання даного питання повинно відбуватись з урахуванням міжнародних інтеграційних процесів та усіх сучасних світових тенденцій розвитку криптоіндустрії та її оподаткування. Необхідно знайти баланс між питанням стимулювання розвитку вказаної

галузі економіки України з однієї сторони та справедливого оподаткування операцій з криптовалютою з іншого боку, що дуже важливо з точки зору наповнення бюджету, особливо в післявоєнний період.

Уже зараз стає зрозумілим, що до Закону України «Про віртуальні активи» потрібно вносити зміни, адже після отримання Україною у червні 2022 року офіційного статусу кандидата до вступу у Євросоюз, наше законодавство повинно бути адаптовано до європейських стандартів.

В контексті цього, вказаний закон повинен відповідати вимогам європейського законодавства і зокрема Правилам регулювання ринків криптоактивів (Regulation of Markets in Crypto-Assets, MiCA), які були прийняті Європарламентом у квітні поточного року [5]. Мова йде про наявну розбіжність у класифікації криптоактивів, прав та обов'язків їх емітентів, розмірів штрафних санкцій за порушення відповідного законодавства, тощо.

Саме тому, на нашу думку, питання активної та ефективної співпраці українських законотворців та фахівців фінансового ринку з європейськими колегами є ключовим з огляду на подальшу необхідність розробки та внесення відповідних змін до Закону України «Про віртуальні активи», які дозволять гармонізувати вказаний закон, відповідно до вимог Євросоюзу.

Враховуючи викладене, в контексті міжнародних інтеграційних процесів, навіть в умовах розв'язаної росією війни, питання гармонізації українського законодавства про віртуальні активи з відповідними нормативними документами Європейського Союзу, розробки та запровадження справедливого механізму оподаткування криптовалютних операцій та повноцінного запуску в Україні криптовалютного ринку, є особливо актуальним.

Позитивне і своєчасне вирішення даного питання дозволить ще активніше акумулювати необхідні для нашої перемоги фінансові ресурси, сприятиме наповненню державного бюджету додатковими коштами та залученню іноземних інвестицій в економіку України.

Список використаних джерел:

1. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T222074?an=1> (дата звернення: 08.05.2023).

2. Комітет з питань цифрової трансформації інформує про підсумки роботи за 2022 рік та плани на 2023 рік: Прес-служба Апарату Верховної Ради України, 12 січня 2023 року. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/231970.html (дата звернення: 08.05.2023).

3. The 2021 Global Crypto Adoption Index: Worldwide Adoption Jumps Over 880% With P2P Platforms Driving Cryptocurrency Usage in Emerging Markets: By Chainalysis Team, October 14, 2021. URL: <https://blog.chainalysis.com/reports/2021-global-crypto-adoption-index> (дата звернення: 08.05.2023).

4. Загальні пожертвування на ЗСУ в криптовалюті вирости до \$12.7 млн.: Facebook, Михайло Федоров, 28 лютого 2022 року. URL: <https://www.facebook.com/mykhailofedorov.com.ua/posts/1006644086619777> (дата звернення: 08.05.2023).

5. ЄС затвердив регулювання криптовалют – як це вплине на Україну: Головний діловий портал Delo.ua, 20 квітня 2023 рок. URL: <https://delo.ua/finance/jes-zatverdiv-regulyuvannya-kriptoalyut-yak-ce-vpline-na-ukrayinu-415574> (дата звернення: 08.05.2023).

Коляда Д. В., студентка
Навчально-наукового Інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції України
Некlesa О. В., викладач
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНСЬКИХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ІНОЗЕМНИМИ КРАЇНАМИ ДЛЯ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

На сьогоднішній день проблемою для правоохоронних органів України виступає організована злочинність, яка створена для вчинення тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень. Зараз організована злочинність глибоко запустила своє коріння в осередки суспільства, та таким чином підриває функціонування держави, її політику, роботу органів державної влади, авторитет громадян до державної влади. Серед першочергових завдань держави є викриття організованих злочинних груп і припинення їх дій, підвищення ефективності боротьби із законспірованими злочинними співтовариствами, що використовують міжнаціональні конфлікти, пов'язаними з „тіньовою” економікою, а також зі злочинними групами за кордоном. Перед правоохоронними органами стоїть завдання доведення існування організованої злочинності, а не доведення окремих видів чи злочинів.

Кримінальний кодекс України в ч.4 ст.28 дає таке визначення організованій злочинній організації – кримінальне правопорушення визнається вчиненим злочинною організацією, якщо він скоєний стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації кримінально протиправної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших кримінально протиправних груп [1].

В Україні для боротьби з організованою злочинністю був створений Департамент стратегічних розслідувань. Це спеціальний підрозділ Національної поліції у складі кримінальної поліції, який займається боротьбою та протидією організованої злочинності та корупцією, у тому числі в органах державної влади, місцевого самоврядування.

Та правоохоронні органи, коли намагаються викрити організовані злочинні групи стикаються з тим, що вони можуть знаходитись поза межами України, але здійснювати свою діяльність на її території.

У липні 2019 року Рада Безпеки ООН провели засідання з обговорення міжнародного миру та безпеки. На цьому засіданні було вирішено, що одним з пріоритетних напрямів являється вжиття дієвих заходів для регулювання боротьби з організованою злочинністю. Основною міжнародною організацією, яка спрямована на подолання міжнародного тероризму, організованою злочинністю та кіберзлочинністю являється Інтерпол [2].

На міжнародному рівні існують певні проекти від Інтерполу, які націлені на боротьбу з тероризмом, організованою злочинністю та кіберзлочинністю: «Nexus» із фокусом на країни Європи; «Pacific» (країни Південно-Східної Азії та Тихоокеанські острови); «Kalkan» (країни Середньої Азії); «Unmask», «Strikeback», «Aces», «Simbabotnet», «Singapore». У рамках боротьби з організованою злочинністю «Форталеза» (Project Fortaleza), що охоплює країни Латинської Америки та Карибського басейну, а також проект «Міленіум» (Project Millennium) – переважно країни СНД [2].

Саме в рамках проекту «Міленіум» Україна співпрацює із 42 державами-учасницями у боротьбі з транснаціональною євразійською організованою злочинністю з метою попередження поширення та нейтралізації впливових євразійських злочинних угруповань країн Східної Європи та Кавказу на території Європейського Союзу, які займаються торгівлею наркотиками, людьми, автотранспортом та вогнепальною зброєю, фінансовою злочинністю та легалізацією (відмиванням) доходів [2].

В цьому проекті Україна співпрацює з 42 державами-учасниками. У травні 2018 у Львові пройшла міжнародна конференція, в якій вони визначили пріоритетним взаємодію щодо посилення обміну інформацією про осіб із статусом «злочинці у законі», лідерів та членів злочинних угруповань.

Таким чином, створилася спеціальна база даних Criminal Analysis File (CAF). Ця база заснована на обміну інформації між правоохоронними органами країн-учасниць. В ній містяться персональні дані, біометрія різних злочинців, які відносяться до злочинних організацій, їх фізіологічних дані (татування, шрами і т. д.). Українські правоохоронні органи користуються саме нею.

Так створення такого проекту дало змогу для безпосереднього обміну оперативною контррозвідувальною інформацією українських правоохоронців з іноземними колегами. Орган, який має повноваження працювати

безпосередньо з іноземними державами, на сьогодні виступає, Департамент стратегічних розслідувань Нацполіції за Угодою між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво (ратифікована Законом України № 2129-VIII від 12 липня 2017 року) може безпосередньо здійснювати обмін інформацією з Європоллом та правоохоронними органами іноземних держав.

Підсумовуючи можемо сказати, що стан організованої злочинності та корупції – це реальна проблема багатьох держав, а не лише України. Одним із основних сил на міжнародному рівні для боротьби з ними виступає Інтерпол. Ця організація створює різні проекти для подолання цих проблем. Саме така співпраця та взаємодія багатьох держав допоможе зменшити кількість організованої злочинності та корупції як в Україні, так і в цілому.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 19.08.2022).

2. Яковенко К. А. Впровадження міжнародного досвіду боротьби з організованою злочинністю в Україні: організаційні питання. Кримінальне право. Судовий вісник. 23.12.2020. URL: <https://equity.law/press-center/publications/1163.html> (дата звернення 19.09.2021).

Ковальчук І. В., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри публічно-правових дисциплін
Білоцерківського національного аграрного університету

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Успіх кожного бізнес проекту, особливо при першому запуску, залежить від багатьох економічних та соціальних змінних, але одним із найважливіших, при цьому часто знехтуваних, факторів є законодавча база, що регулює діяльність бізнесу. Уряд має відіграти декілька ролей, найважливіша з яких полягає в тому, щоб зробити визначені законодавством механізми регулювання бізнесу прозорими та доступними. Знання та розуміння законодавства у сфері бізнесу є обов'язковою компонентною як для ефективного використання бізнес можливостей, як і для забезпечення наявності механізмів підтримки, які сприятимуть розвитку бізнесу.

Незважаючи на державні механізми підтримки створення та ведення бізнесу, початок нового проекту часто може бути дуже ризикованим для підприємців. Проблеми, з якими стикається підприємець, полягають не лише у виборі правильної правової форми, а й у належному її використанні та максимальній відповідності діючому законодавству.

Уряд відіграє кілька ролей, допомагаючи новому бізнесу розпочати роботу, адже лише держава може встановлювати межі дозволеної діяльності згідно із законом, регулювати права і обов'язки бізнесу та його бенефеціарів. Але крім цього, уряд може відігравати певну роль у навчанні людей щодо доступних правових механізмів і в допомозі їм максимально використати їх.

У багатьох юрисдикціях пропонуються механізми або структури, спрямовані на інтереси громади, на сприяння відповідальності та залучання співробітників, але їх використання часто є неефективним. Це може бути з тих причин, що підприємці та їхні консультанти не знають про державні механізми підтримки, або не знайомі з їх перевагами, тому не бажають використовувати їх. Коли підприємства дізнаються про варіанти, наявність схем наставництва, логістичних та торгівельних мереж і грантової підтримки може значно підвищити шанси на тривалу й успішну роботу підприємства.

Забезпечення наявності відповідних моделей підтримки бізнесу може сприяти побудові більш успішного суспільства та стратегії сталого розвитку для всіх. Наприклад, покращення середовища для бізнесу має явну пряму вигоду для уряду, який є значним споживачем послуг від приватного бізнесу. Чим більше успішних компаній на ринку, тим більшим є вибір, який матиме уряд для результативної співпраці.

Підприємства, які ефективно та результативно керуються через відповідну управлінську структуру, зможуть надавати послуги уряду за нижчою ціною для платників податків. Крім того, значна користь від підприємств, що управляються органами місцевого самоврядування, оскільки вони зменшують потребу в прямому державному фінансуванні в тій мірі, в якій вони доповнюють або замінюють ці потреби на основі суспільних інтересів, які в іншому випадку або не існували б, або мали б бути надані державними органами. Окрім користі для безпосередніх одержувачів робіт і послуг такого бізнесу, суспільство загалом фінансово виграє від зменшення потреби в прямому державному фінансуванні. Для урядів життєво важливо враховувати місцевий контекст, приймаючи рішення про підтримку окремих правових форм для бізнесу.

У багатьох юрисдикціях дійсно потрібен не стільки засіб підтримки для підприємців, скільки механізм вирівнювання переговорної сили на ринку. У цьому випадку важливі управлінські особливості, які не будуть впливати на здійснення розподілу прибутків (насправді, у багатьох випадках такі організації призначені не для отримання прибутку взагалі), а матимуть значення для регулювання зовнішніх відносин із клієнтами та постачальниками.

Наступним за вагомістю впливу знаходиться регулювання внутрішніх відносин, хоча, якщо повноваження органу управління обмежені, це також стає менш важливим. Наприклад, сільськогосподарський кооператив, єдиною функцією якого є закупівля насіння, добрив і техніки, а потім продаж продукції на ринку, не матиме права на власний розсуд

диверсифікувати інвестиції, замовляти дорогі маркетингові кампанії або проводити спекулятивні дослідження та проектні роботи. Відповідно, членство в такому підприємстві не потребуватиме складних механізмів для перегляду або скасування управлінських рішень у тій самій мірі, якою це стосується загальної торгової компанії, що може займатися будь-яким з цих видів діяльності.

Іншим аспектом успіху бізнесу, який уряди мають унікальні можливості створити, є побудова довірчих відносин та середовище, в якому можуть процвітати бізнес і торгівля. Бізнес – це в основному довіра. Кожна угода, кожен контракт – це обіцянки, дані між окремими особами. Іноді продуктивність миттєва, але в інших випадках продуктивність буде в якийсь момент у майбутньому. Сторони повинні вірити та розуміти, що обіцянки будуть дотримані, або що якщо одна зі сторін збанкрутує, то буде певний спосіб забезпечити виконання або отримати компенсацію за невиконання договірних зобов'язань.

Уряд несе відповідальність за розвиток і підтримку значної частини інфраструктури, такої як суди та центральні публічні реєстри бізнес-інформації, яка підтримує ці механізми довіри. Як і в будь-якій іншій сфері бізнесу, розвиток технологій створює в цьому секторі як загрози, так і можливості.

Електронний документообіг та передача інформації зменшує витрати як бізнесу, так і регуляторів. Онлайн-реєстри можна швидко шукати з будь-якої точки світу, але вони, звичайно, вимагають початкового налаштування, створення та реєстрації. Важливо, щоб політики враховували середовище, в якому працюють підприємства, а також спосіб, у який їм це дозволено.

Такі аспекти, як прозорість і підзвітність стають все більш важливими для результативної співпраці зацікавлених сторін, тоді як регуляторні механізми, які дозволяють підприємствам працювати, і, можливо, випрацювання та узгодження процедури накладання санкції на тих, хто намагатиметься працювати поза правилами, є життєво важливим компонентом успішно функціонуючої системи.

Список використаних джерел:

1. Nuttall, G. (2012), Sharing Success The Nuttall Review of Employee Ownership. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/31706/12-933-sharing-success-nuttallreview-employee-ownership.pdf
2. IBA Global Cross-Border Legal Services in the EU and EFTA Report 2019. <https://www.ibanet.org/document?id=ITILS-EU-EFTA-2019>
3. Legal regulation of state support of agribusiness. I. Kovalchuk, O. Melnyk, A. Pakhomova and other. Amazonia Investiga. 2022. Vol. 11, Is. 51. P. 80–89. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.51.03.8>

Макарова С. О., аспірант
Університету митної справи та фінансів

КОНЦЕПЦІЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СЕРВІСНОЇ ФУНКЦІЇ В МИТНИХ ОРГАНАХ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Зміни на митниці – один з найбільших запитів, які є серед населення і бізнесу впродовж останніх 30 років. Ще до масштабного російського вторгнення було сформувано комплексну дорожню карту з реформування митниці і нині продовжено її активне впровадження. Що передбачає митна реформа? Насамперед приєднання України до конвенції про процедуру спільного транзиту. Це те, що називається митний безвіз із Євросоюзом.

Будь-яка реформа включає в себе зміни в законодавстві. Прогалини або недосконале законодавство залишається однією з проблем для створення та реалізації «Сервісної Митниці». Враховуючи досвід країн ЄС, а також інших сервісно-розвинених держав, можемо зазначити, що змін та вдосконалень потребує все митне законодавство: Митний Кодекс, Закони України, підзаконні та локальні акти.

На наш погляд концепція вдосконалення сервісної функції митних органів повинна бути адаптована під Європейські стандарти, адже з 2022 року Україна стала членом на вступ до ЄС.

Наступною проблемою є відсутність «цифрової митниці» як такої. Розглядаючи сервісні митниці країн ЄС, слід наголосити на відсутності «паперової митниці», тобто цифровізація подання документів, спрощення строків митного контролю та оформлення, електронні черги, що повністю виключає людський фактор, а також знижує рівень корупції.

Відсутність прозорості в українських митних органах, що має негативні наслідки для репутації Державної митної служби (далі ДМСУ), проте слід зазначити про розвиток аналітичних інструментів публічної звітності та інформації про інфраструктуру Митниці, запуск допоміжних сервісів розрахунку митних платежів та класифікації товарів, публікація даних у форматі open data.

Наявність закоренілих корупційних схем та зв'язків, між митниками та контролюючими структурами та органами влади, що викликає недовіру до митниць. А також, свідчить про відповідну зміну на державному рівні. Крім того слід зазначити на передумовах появи корупції, а саме низький рівень державного забезпечення та заохочення державних службовців та інспекторів митниці.

Окремим пунктом слід розглянути відсутність відповідних умов для митників та суб'єктів ЗЕД. По-перше, що відрізняє митника від інших структур або звичайних громадян – зовнішній вигляд, з 2012 року не існує єдиного зразка форми для митників постів та управлінь.

Неналежне облаштування пунктів пропуску звичайними потребами громадян (туалет, кімната обігріву, вода, кімната матері та дитини, тощо), відсутність окремих смуг руху для АЕО .

Також можемо наголосити , на поновлені міжнародного досвіду між митниками різних країн, та запровадження системи COPIS в Україні, адже система COPIS є більш вдосконалою та розширеною ніж система ЄАІС в Україні, що допомагає запобігти контрабанді, незаконному обігу об`єктів інтелектуальної власності.

Проте є і позитивні кроки української митниці до покращення сервісної функції : створення перших сучасних зон в пункті пропуску, приєднання до міжнародних проектів зі спрощення таких як : «Єдине вікно», «NCTS – спрощений транзит », створення «АЕО» , що спрощую митні процедури для бізнесу, спроби запровадити електронні черги.

Отже, враховуючи вищевикладене, ДМСУ незважаючи на наявні проблеми, робить спроби покращити та вдосконалити сервісну функцію митних органів .

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
2. Державна митна служба України: ІТ – стратегія митниці URL: <https://cabinet.customs.gov.ua>
3. World Customs Organization. URL: <https://www/wcoomd.org>
4. Лемеха Р. Автоматизація та інформатизація митних процедур як пріоритетні напрями вдосконалення адміністрування митних режимів в Україні. Адміністративне право і процес. 2020. №11. С. 126–133с

Пайос А. Є., студентка
Університету митної справи та фінансів
Свистун Л. Я. к.ю.н., доц.,
доцент кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Із введенням воєнного стану на території України багато сфер зазнали змін в правовому регулюванні, в тому числі правила укладення договорів купівлі-продажу зазнали чимало обмежень, зокрема змінилась процедура оформлення документів.

Відповідно до статті 655 Цивільного Кодексу України за договором купівлі-продажу одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму.

На початку війни відчуження майна було зупинено – майже на два місяці було введено повну заборону на купівлю продаж та інші види відчуження. Та й реєстр речових прав на нерухоме майно і реєстр Державного земельного кадастру був заблокований.

У травні 2022 року роботу обох реєстрів, а також їх взаємодію між собою було відновлено, однак з певними обмеженнями щодо проведення нотаріальних та реєстраційних дій. Ці обмеження регулюються постановами Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» та від 06.03.2022 року № 209 «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану».

19 квітня 2022 року Кабінетом Міністрів України була прийнята Постанова № 480 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану». Так, фактично, із прийняттям даного нормативно-правового акту відновилося функціонування Державних реєстрів та з'явилася можливість здійснення купівлі чи продажу нерухомості під час воєнного стану за певних умов.

Головним нововведенням під час війни стали обмеження в роботі нотаріусів. Міністерство юстиції України визначило посвідчувати угоди у сфері нерухомості тільки тих нотаріусів, яким держава дала на це право. В Україні створено Перелік нотаріусів, які можуть засвідчувати договори про купівлю-продаж, обмін чи дарування нерухомості під час воєнного стану. Фахівцям, які не ввійшли до цього переліку, виконувати такі дії заборонено.

Наприкінці червня 2022 року обмеження щодо вчинення нотаріальних та реєстраційних дій з нерухомим майном були дещо послаблені, у зв'язку з чим угоди купівлі-продажу земель сільсько-господарського призначення здійснюються наразі з урахуванням таких правил:

– нотаріальні і реєстраційні дії, пов'язані з купівлею-продажем нерухомого майна, вчиняються виключно нотаріусами, включеними до затвердженого Міністерством юстиції України переліку нотаріусів, якими в умовах воєнного стану вчиняються нотаріальні дії щодо цінного майна, що постійно оновлюється Міністерством і публікується на його офіційному веб-сайті. Тому перед укладенням договору купівлі-продажу варто перевірити наявність нотаріуса у вказаному переліку;

– забороняються нотаріальне посвідчення договору щодо відчуження нерухомого майна і державна реєстрація набуття права власності на нерухоме майно до закінчення одного місяця з дня державної реєстрації попереднього набуття права власності на таке майно, якщо кожне таке набуття здійснено на підставі договору або у зв'язку з передачею майна у власність юридичної особи як внесок, або у зв'язку з виходом із складу засновників (учасників) юридичної особи;

– укладення договорів купівлі-продажу за довіреністю від продавця нерухомого майна допускається, якщо з дня видачі довіреності минуло більше одного місяця (більше 2 місяців, якщо її посвідчено консульською установою (дипломатичним представництвом) України або відповідно до законодавства іноземної держави) та за умови отримання нотаріусом заяви довірителя про підтвердження дії довіреності, справжність підпису на якій засвідчено нотаріусом, консульською установою (дипломатичним представництвом) України або відповідно до законодавства іноземної держави, а у разі, коли така довіреність посвідчена нотаріусом без використання спеціальних бланків нотаріальних документів, також за умови її реєстрації в Єдиному реєстрі довіреностей. При цьому, справжність підпису на такій заяві повинно бути засвідчено нотаріусом не раніше ніж за 7 календарних днів, а консульською установою (дипломатичним представництвом) України або відповідно до законодавства іноземної держави – не раніше ніж за один місяць до дня укладення договору.

– засвідчити договір про купівлю-продаж можна за:

- місцем, де знаходиться нерухомість;
- місцем реєстрації покупця чи продавця;
- місцем знаходження юридичної особи (якщо купує чи продає нерухомість організація).

Посвідчити укладання угоди про купівлю-продаж нерухомого майна, яке опинилося у зоні бойових дій, може тільки нотаріус, якому дозволено це і чий дані внесено до Переліку нотаріусів, якими в умовах воєнного стану вчиняються нотаріальні дії щодо цінного майна.

Квартиру, яку купили, обміняли чи отримали у подарунок під час війни не можна відчужити упродовж місяця з дня, коли відбулася держреєстрація права власності на нього. Мораторій на швидкий перепродаж нерухомості триватиме до завершення воєнного стану в Україні.

Дозволяється нотаріальне посвідчення договорів щодо відчуження нерухомого майна, на підставі довіреності, якщо з дня посвідчення нотаріусом довіреності до дня укладення договору не сплинуло одного місяця (двох місяців, якщо її посвідчено консульською установою України або відповідно до законодавства іноземної держави).

На час воєнного стану введена заборона на вчинення реєстраційних дій в межах звернення стягнення на іпотечне майно, що забезпечує зобов'язання за споживчими кредитами.

Виключено заборону нотаріального посвідчення договору купівлі-продажу предмета іпотеки, що належить фізичній особі, за споживчим кредитом.

Щодо інвесторів, їм не заборонено вчиняти ненотаріальні правочини щодо відчуження майнових прав (а це найрозповсюдженіший вид правочинів, що укладають інвестори).

Тобто з юридичної точки зору, ніщо не забороняє інвестору відчужувати вже придбані майнові права на користь інших осіб. З практичної точки зору можуть виникнути складнощі, пов'язані з відсутністю покупців, заборонами перепродавати майнові права, встановлені внутрішніми правилами кооперативів забудовників, «заморожуванням» будівництва, а отже й відсутністю зростання вартості майнових прав. Протягом серпня місяця ринок нерухомості почав потрохи оживати і подібні правочини в невеликій кількості, але ускладнилися.

Отже, основні законодавчі зміни у процедурі купівлі-продажу нерухомості стосуються відчуження нерухомого майна під час війни і пов'язані із правом нотаріуса на посвідчення таких договорів – про продаж, обмін чи дарування квартири чи будинку.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV: станом на 28 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

2. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII: станом на 29 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

3. Гладун А. Нюанси укладення договору купівлі-продажу землі під час дії воєнного стану. *Земельний Фонд України*. URL: <https://www.zemfond.net/post/niuansy-ukladennia-dohovoru-kupivli-prodazhu-zemli-pid-chas-dii-voiennoho-stanu>

4. Вергун Я. Купівля-продаж нерухомості в умовах воєнного стану. *Think brave. Останні новини бізнесу України*. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/211334_kupvlya-prodazh-nerukhomost-v-umovakh-vonnogo-stanu

Закірова С., к.і.н., доц.,
завідувач відділу обслуговування інформаційними ресурсами
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ЩОДО УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2023 р. спричинило масову міграцію українських громадян за межі нашої держави. З перших часів перебування за кордоном вкрай важливим стало питання легалізації становища українців у країні перебування. Головну роль у цьому питанні відіграла спеціальна процедура, яку було створено на випадок воєнного конфлікту в державах Європи понад 20 років тому, утім вперше активовано саме для українських громадян після початку російської агресії в Україну 24 лютого 2022 р. Процедура базується на Директиві від 20 липня 2001 р. № 2001/55/ЄС «Про мінімальні стандарти надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та

про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та несення їх наслідків». Ухваливши Імплементативне Рішення 2022/382 4 березня 2022 р., Рада ЄС застосувала Директиву № 2001/55/ЄС щодо українських шукачів захисту. Нормативний акт призначений, аби особа мала можливість швидше і простіше отримати статус біженця або оформити тимчасовий притулок. Особливість застосування Директиви щодо українців полягає у можливості вільного пересування країнами ЄС та самостійного обрання країни перебування.

Статус тимчасового захисту по відношенню до українських біженців (на відміну від інших категорій біженців у країнах ЄС) активується одразу після перетину кордону з будь-якою країною ЄС. Але отримати повний доступ до усіх прав і можливостей тимчасового захисту (забезпечення негайного захисту, право на проживання, доступ до ринку праці, доступ до житла, доступ до соціальної допомоги, засоби до існування, у випадку дітей та підлітків без супроводу, також право на законну опіку та доступ до освіти, доступ до медичної допомоги) українські біженці можуть лише після реєстрації у відповідних органах влади у державі ЄС, до якої вони в'їхали.

10 жовтня 2022 р. Європейська комісія прийняла рішення про продовження дії Директиви про тимчасовий захист біженців з України в ЄС щонайменше до березня 2024 р. Крім того, враховуючи реалії російської воєнної агресії проти України, для захисту прав наших біженців у Європі прийнято рішення про особливу процедуру збереження такого статусу щодо українців. Зазвичай, такий виїзд на тривалий час позбавляє людину відповідного статусу в ЄС, але для українців зроблено виняток. Українські біженці, якщо вони матимуть намір повернутися до Європи, не повинні знову реєструватися у країні перебування і можуть зберігати тимчасовий захист, який вони раніше отримали в країні ЄС. Українці мають повідомити національним та місцевим органам влади в приймаючій країні, що повертаються до України, зберегти власну реєстраційну картку і пізніше повідомити про повернення у країну перебування ЄС відповідні органи влади.

Загальну чисельність українських біженців від війни з перших днів на підставі відомостей від прикордонних служб різних держав оприлюднюють на офіційному сайті Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Станом на 2 травня 2023 р. за даними УВКБ ООН з понад 8 млн українських біженців 5 065 235 осіб зареєстровані для тимчасового захисту або аналогічних національних статусів захисту в Європі. Левову частку українських біженців становлять жінки і діти. За даними 2023 р. 50 % українців, які виїхали за кордон, – діти. Серед дорослих 83 % становлять жінки, переважно (42 %) у віці 35–49 років. Так відомості підтверджуються і на рівні окремих країн. Найбільше біженців з України прийняла Польща. Структуру українських біженців у Польщі відображають дані про отримання індивідуального номеру реєстрації PESEL: 46,7 % видано дітям до 18 років, 45,3 % – жінкам 18–65 років, 4,3 % чоловікам 18–65 років, 3,7 % – особам старше 65 років.

Зважаючи на такий склад українських біженців, ще одним важливим документом для утікачів від війни в Європі є прийнята 14 грудня 2022 р. Комітетом міністрів Ради Європи Рекомендація державам-членам про принципи захисту прав людини та керівні принципи щодо встановлення віку в контексті міграції. Рекомендація є першим міжнародно-правовим документом, що регламентує стандарти в області прав людини щодо встановлення віку в контексті міграції. Спираючись на встановлені стандарти, держави-члени ЄС мають створити максимально сприятливі умови для визначення віку молодшої людини, що є підставою для дотримання особливих прав дитини.

Отже, свідченням активної підтримки України державами ЄС та інституційними органами влади Євросоюзу боротьби проти російської агресії стала максимально сприятлива політика у країнах Європи щодо українських біженців. Зважаючи на масштабність воєнних дій і активне застосування країною-агресором масових обстрілів території України, Європейський Союз прийняв безпрецедентні рішення щодо застосування європейських стандартів захисту прав і свобод українських біженців у період їх перебування в ЄС.

Список використаних джерел:

1. Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 р. *ПЛАТФОРМА ЛІГА: ЗАКОН*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU01293?an=53>

2. Імплементативне рішення Ради ЄС 2022/382 від 4 березня 2022 р. *ПЛАТФОРМА ЛІГА: ЗАКОН*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU22006?an=2>

3. Рекомендація CM/Rec(2022)22 Комітету міністрів державам-членам про принципи захисту прав людини та рекомендації щодо встановлення віку в контексті міграції. *Офіс Ради Європи в Україні*. URL: <https://rm.coe.int/age-assessment-recommendation-ukr-2776-5018-7527-2-2786-4209-0503-1/1680aae0bc>

4. Луценко Є. Єврокомісія продовжила до 2024 року дію механізму про тимчасовий захист для українців. *Нromadske*. 10.10.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3589877-evrosouz-prodovziv-diu-direktiv-pro-zahist-ukrainskih-bizenciv-do-berezna-2024-roku.html>

5. Михайлишина Д. Що стимулюватиме українських біженців повернутися додому. *Центр економічної стратегії*. 21.03.2023. URL: <https://ces.org.ua/shcho-stymulyuvatyme-ukrayins%CA%B9kykh-bizhentsiv-povernutysya-dodomu>

6. Супруновський А. Вимушена міграція українських громадян в умовах російського вторгнення в Україну. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 475-479. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/115>

Криницький І. Є., д.ю.н., проф., с.н.с.,
директор Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРО КОМПЕТЕНТІСНИЙ І ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ

Трансформація правового забезпечення місцевого оподаткування водночас є невід'ємною складовою податкової реформи, обов'язковим компонентом муніципальної модернізації і важливим складником правової перебудови в нашій державі. Така пов'язаність є об'єктивною, її необхідно обов'язково враховувати при визначенні нагальних і перспективних цілей та завдань податково-муніципальних перетворювальних процесів. Саме такий підхід, на наше переконання, дозволить вітчизняним реформаторам досягнути очікуваного результату.

Законотворець насправді розуміє особливе значення місцевих податків і зборів. Не випадково на рівні Основного Закону нашої держави ця група податкових платежів (ч. 1 ст. 143) згадується поряд із загальнодержавними податками (ч. 3 ст. 143) [1]. При цьому, встановлення місцевих податків і зборів відповідно до закону віднесено до одного з повноважень територіальних громад села, селища, міста, яке вони здійснюють безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування. Водночас, зазначений припис входить у дисонанс з позицією, реалізованою в п. 1 ч. 2 ст.92 Конституції України – система оподаткування, податки і збори встановлюються виключно законами України (тобто право на прийняття подібних «спеціалізованих» рішень надається тільки парламенту).

Подальший аналіз наведеної конституційної норми свідчить про наявність й інших логічних нестиківок. Так, у разі, якщо орган місцевого самоврядування ігнорує пряму вказівку ПК України і не приймає своєчасно рішення про встановлення на відповідній території, наприклад, такого податкового платежу як транспортний податок, що визначений Кодексом як обов'язковий (п. 10.2¹ ст.10), він справляється виходячи з норм цього Кодексу із застосування ставок, які діяли до 31 грудня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування такого податку [2]. Специфіка цього платежу полягає в тому, що його ставка є абсолютною, вона встановлена п. 267.4 ст. 267 Податкового кодексу України безальтернативно (у розмірі 25 000 гривень за кожен легковий автомобіль, що є об'єктом оподаткування). Тобто місцеві органи влади, у наведеному випадку не встановлюють і не вводять зазначений платіж, він буде справлятися незалежно від їх «волі». Таким чином ми стикаємось з проблемою правового забезпечення муніципальної реформи на компетентнісному рівні.

Задля її вирішення необхідно відмежувати повноваження володарюючих суб'єктів, надати органам місцевого самоврядування дискреційну компетенцію щодо податків і зборів, які відносяться до місцевого шару податкової системи України. Наразі обраний вітчизняним законотворцем вектор регламентації цих моментів (через надання пріоритетності категорії «встановлення податків і зборів»), на нашу думку, є сумнівним, він не є виправданим ні у контексті теоретичних напрацювань, ні з позиції правозастосовної практики. Тому ми пропонуємо закріпити в Основному Законі нашої держави дефініцію такого системоутворюючого поняття як «встановлення податків і зборів» та увести в конституційно-правовий обіг родинний до нього, але не тотожний термін – «введення податків і зборів». Їх чітке визначення в Конституції України та широке застосування в інших актах чинного податкового законодавства нашої держави, перегляд категоріального апарату, що використовується в ПК України дозволить мінімізувати колізійність у податково-правовому регулюванні.

Питання термінології найважливіше. Саме вона є тим інструментом, який дає змогу не лише сформулювати зміст юридичного документа, а й забезпечити адекватне усвідомлення суб'єктами змісту правової вимоги [3, с. 7]. Не випадково точність законодавчої термінології розглядається в юридичній літературі як обов'язковий елемент правової визначеності. Категоріальний законодавчий апарат повинен відповідати вимозі несуперечливості та однаковості тлумачення. У разі досягнення подібної якісної характеристики він сприятиме адекватному застосуванню актів нормативно-правового регулювання, виключенню різночитань.

Правове регулювання справляння місцевих податків і зборів в Україні є вкрай недостатнім і недосконалим, має низьку ефективність. Чинне податкове законодавство припускає різночитання, містить значні прогалини. Наведені негативні фактори в повній мірі відбиваються на правозастосуванні в окресленій сфері. Відповідно, модернізація правового забезпечення місцевого оподаткування є нагальним завданням сьогодення. До основних векторів за якими, на наш погляд, доцільно її здійснювати можна віднести: а) структурно-системний; б) компетентнісний; в) термінологічний. Компетентнісний напрямок дозволить відмежувати повноваження володарюючих суб'єктів у сфері оподаткування, надати органам місцевого самоврядування певну дискреційну компетенцію щодо податків і зборів, які відносяться до місцевого шару податкової системи України; термінологічний – потребує закріплення в Основному Законі нашої держави дефініцій таких системоутворюючих понять як «встановлення податків і зборів» і «введення податків і зборів», перегляду відповідного термінологічного арсеналу, що використовується в ПК України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

3. Любченко М.І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види: монографія. Харків: ТОВ «Видавництво Права людини», 2015. 280 с.

Шандрук С. М., к.держ.упр.,
старший викладач кафедри
соціально-економічних дисциплін
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

СУТНІСТЬ МОДЕЛІ «GOOD GOVERNANCE»

Добре врядування (англ. Good Governance) – це нова концепція та модель публічного адміністрування. У світлі доброго врядування реалізація повноважень інституцій публічної влади у перманентній співпраці з громадянським суспільством та усіма зацікавленими особами з метою зробити добре громаді. В науковій літературі термін «good governance» перекладається як «належне врядування» або «доброчесне врядування» [1, с. 4].

Управлінський досвід іноземних країн засвідчує, що запровадження «доброго врядування» на локальному рівні допомагає досягнути покращення якості життя населення та реалізації адміністрування в інтересах територіальних громад. У контексті реформи децентралізації та демократизації місцевого самоврядування в Україні вивчення світової методології у сфері «доброго врядування» набуває значної актуальності.

У програмі глобальної міжнародної організації ООН «Врядування та стійкий розвиток людського потенціалу» стверджується, що «добре врядування» є учасницьким, прозорим і підзвітним, ефективним та неупередженим, сприяє забезпеченню законності та гарантує визначення політичних, соціальних й економічних пріоритетів на основі широкого суспільного консенсусу, а також врахування думки найбідніших та найвразливіших верств населення при ухваленні рішень щодо розподілу ресурсів на цілі розвитку [2].

У ст. 3 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, що була ратифікована Законом України від 16 вересня 2014 року і набула чинності 1 вересня 2017 року, добре врядування поряд із верховенством права названо головним принципом для посилення відносин між сторонами [3]. Це означає, що Україна повинна керуватись і концепцією доброго адміністрування як складовою частиною доброго врядування, при тому як у процесі адаптації національного законодавства до права Європейського Союзу, так і практиці діяльності уповноважених органів публічної адміністрації.

В наукових доробках існують різні трактування змісту поняття «добре врядування». Так, Т. Безверхнюк пояснює цей термін як механізм забезпечення функціонування суспільства як цілісної саморегульованої системи, спосіб реалізації публічної влади, завдяки якому досягаються: відповідність публічної політики потребам суспільного розвитку; реальна участь громадян у виробленні та реалізації публічної політики; об'єднання потенціалу всіх трьох секторів (влада, бізнес, громадськість); постійний контроль різних сегментів суспільства за публічною владою тощо [4].

О. Ткаля з погляду на різні поняття і категорії розуміє такий термін, як «належне врядування», – це особлива форма організації державного управління, за якого відбувається активна взаємодія органів державної влади й органів місцевого самоврядування із суспільством, людиною, бізнесом [5, с. 127].

Науковець О. Радишевська дійшла висновку, що за змістом концепції належного врядування органам публічної влади важливо дотримуватися принципів «good governance», виходячи з концепції загального блага: вони мають діяти вчасно та в належний спосіб. Ризик будь-якої помилки публічного органу повинен покладатися на саму державу, а помилки не можуть виправлятися за рахунок осіб, яких вони стосуються. Тому принципи належного врядування можуть не лише покладати на державні органи обов'язок діяти невідкладно й законно, виправляючи свою помилку, але й, як наслідок, потребувати виплати особі відповідної компенсації [6].

Характерними ознаками «доброго врядування» є: демократія та якість життя; розвиток бачення та спільної мети громади шляхом стратегічного менеджменту; вирішення проблем із допомогою утворення партнерств; ефективна, результативна та чутлива політика, управління і партнерська співпраця; цілеспрямоване використання ресурсів, прозорість і підзвітність; легітимне регулювання досягнення консенсусу та подолання конфлікту; навчання та інновації завдяки різним формам кооперації [7, с. 53].

Отже, узагальнюючи теоретичні підходи, які розкривають зміст «доброго врядування», можна зробити висновок, що запровадження такого управління на місцевому рівні сприяє покращенню якості життя населення та здійснення адміністрування в інтересах територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Бенчмаркінг доброго врядування: практичний посібник / За заг. ред. А. Гука. Київ: «Видавництво «Юстон», 2018. 60 с.
2. Governance for sustainable human development. A UNDP policy doc. 1997. P. 2. Access mode : <http://www.gis.emro.who.int/.../Literature%20on%20G>.
3. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з другої сторони : Закон України від 16.09.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text>

4. Безверхнюк Т. Європейські стандарти врядування на регіональному рівні: монографія / Т. М. Безверхнюк, С. Є. Саханенко, Е. Х. Топалова ; за заг. ред. Т. М. Безверхнюк. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2008. 328 с. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:zISoa6rB404J:https://mydissner.com/ua/catalog/view/386/822/17715.html&hl=ru&gl=ua&strip=0&vwsr=0>

5. Ткаля О.В. Розуміння належного врядування за сучасних умов. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія «Юридичні науки». 2020. Т. 31(70). Ч. 2. № 2. С. 125–130.

6. Радишевська О.Р. Концепція належного врядування: практика ЄСПЛ та Верховного Суду. URL: <http://yu.yuricom.com/konczepczyi-analezhnogo-vryaduvannya-praktyka-yespl-taverhovnogo-sudu>

7. Кохалик Х.М. «Добре врядування»: принципи та ознаки. *Ефективність державного управління: збірник наукових праць*. 2012. Вип. 33. С. 50–57.

Дивнич А. В.,

старший судовий експерт відділу економічних досліджень
Полтавського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У ГАЛУЗІ ТОВАРОЗНАВСТВА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ КОМПЛЕКСНИХ СУДОВИХ ТОВАРОЗНАВЧО-ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Наразі в умовах повномасштабного військового вторгнення росії на територію України проведення судових економічних експертиз, як і досудового розслідування у цілому, суттєво ускладнено. Водночас, вимоги стосовно до експертного забезпечення правосуддя значно підвищилися, у тому числі стосовно проведення комплексних експертиз.

Процедура виконання судової економічної експертизи, крім нормативно-правових вимог, залежить від наступних елементів:

- 1) предмет дослідження, визначений в експертному завданні;
- 2) обсяг наданих на експертизу об'єктів, що характеризують предмет дослідження.

Як зазначають О. В. Аніщенко та О. В. Хомутенко, домінуючою ознакою економічного дослідження є саме предмет дослідження [1, с. 480]. Водночас, ініціатори експертизи, які потребують висновку експерта, як правило, не є носіями спеціальних знань, зазвичай, формують запитання на вирішення експертизи на основі практичної потреби без декомпозиції у поставленому завданні предметної області майбутнього дослідження.

У ряді випадків структура експертного завдання, хоча й ґрунтується на базових економічних категоріях (наприклад, визначення вартості, ціноутворення тощо), не відноситься до завдань економічної експертизи. Тоді вирішення відповідного запитання повинно здійснюватися комплексно із залученням експертів у відповідній галузі знань за іншими спеціальностями.

Експерт економіст досліджує лише документи, що характеризують активи (носії уречевленої вартості) та економічні процеси, що відбуваються з вказаними активами. Експертиза власне вказаних об'єктів відноситься до завдань інших експертних спеціальностей (табл. 1). Наприклад, для проведення економічної експертизи при дослідженні: документальної обґрунтованості відображення в обліку операцій з активами, розрахунку окремих елементів податків та зборів, аналізу складу витрат, розрахунків плати за оренду майна, розрахунків частки майна у разі виходу учасника зі складу засновників підприємства, розрахунку економічного показника майнової шкоди (збитків, втраченої вигоди) тощо у якості вихідних даних використовуються результати товарознавчої (транспортно-товарознавчої експертизи, експертизи військового майна) частини у складі комплексної експертизи.

Так, у контексті документування наслідків російської збройної агресії, розрахунок завданих збитків ґрунтується на попередньо встановленій вартості втраченого (пошкодженого, знищеного) майна, що має бути підтверджена документально [2, с. 44]. Розмір зазначених збитків визначається шляхом проведення оцінки товарознавцем відповідно до національних стандартів.

Таблиця 1

Найпоширеніші завдання, що вирішуються товарознавчою, транспортно-товарознавчою експертизою та експертизою військового майна для подальшого використання в економічних дослідженнях

Об'єкт	Експертна спеціальність	Завдання	
 Рухоме майно	12.1 Визначення вартості машин, обладнання, сировини та споживчих товарів		- визначення вартості (зокрема, ринкової) товарної продукції, колісних транспортних засобів, об'єктів,
 Транспортні засоби	12.2. Визначення вартості колісних транспортних засобів та розміру збитку, завданого власнику транспортного засобу		що використовуються як військове майно; - визначення характеристик об'єктів дослідження відповідно до вимог
 Плавзасоби	12.3 Оцінка судноплавних засобів		Українського класифікатора товарів зовнішньої економічної діяльності;
 Літальні апарати	12.4 Оцінка літальних апаратів		- визначення розміру вартості матеріальних збитків, заподіяних власнику чи володільцю об'єктів, їх складових унаслідок пошкодження
 Військове майно	12.5 Оцінка майна і техніки військового призначення та озброєння		

Таким чином, повне, всебічне, об'єктивне та своєчасне виконання завдань шляхом вирішення запитань, поставлених перед експертом економістом, спрямоване на доказування розміру завданих збитків, визначення вартості тощо, уможлиблюється шляхом проведення комплексної товарознавчо-економічної експертизи. Висновки товарознавчої частини комплексної експертизи є вихідними даними для проведення економічного дослідження.

Список використаних джерел:

1. Аніщенко О. В., Хомутенко О. В. Класифікація судових економічних експертиз на сучасному етапі розвитку судової експертизи. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2018. Вип. 18. С. 476–483. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2018.54>

2. Єлісеєва О. М. Економіко-правові аспекти дослідження розрахунку розміру збитків, завданих підприємству внаслідок російської збройної агресії. *Вісник ОНДІСЕ*. 2022. Вип. 12. С. 39–48. URL: <http://ondise.minjust.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/vipusk-122022.pdf>

Мазур А. В., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ЛЕГІТИМНА МЕТА САНКЦІЇ ЧАСТИНИ ШОСТОЇ СТАТТІ 481 МИТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Юридична відповідальність є одним із видів соціальної відповідальності як явища, суть якого полягає в охороні суспільних відносин та реакції з боку суспільства на порушення правових норм, які встановлені державою, та стимулюванні правомірної поведінки суб'єктів суспільних відносин, а також у сприянні формуванню в населення поваги до закону і права [1]. Адміністративна відповідальність як різновид юридичної відповідальності має вагоме значення в охороні правопорядку та у профілактиці правопорушень, у тому числі в сфері митних відносин.

Правомірною метою встановлення обмежень прав і свобод людини і громадянина у сфері митних відносин та притягнення винної особи до відповідальності за порушення митних правил є потреба захисту митних інтересів та митної безпеки України [2]. Відповідно до статті 6 МКУ “митні інтереси України – це національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення митної справи”, “митна безпека – це стан захищеності митних інтересів України”.

У сучасних умовах досягнення необхідного рівня митної безпеки держави вимагає врахування реальних і потенційних загроз життєво важливим інтересам особи, суспільства та держави [3]. Ступінь загроженості формується сукупністю ризиків. Вони можуть відрізнятися,

коли йдеться про суб'єкта ЗЕД як бенефіціара митного режиму тимчасового увезення. Останній є одним з найбільш використовуваних та зрозумілих для суб'єктів ЗЕД, однак, для прикладу, допоки не постає питання щодо порушення строків використання цього режиму та відповідальності суб'єктів ЗЕД за таке порушення [4]. Звільнення від сплати митних платежів, що надається під час декларування товарів та транспортних засобів у даний вид митного режиму, робить його потенційно привабливим для здійснення різного роду порушень митного законодавства з метою незаконного переміщення товарів через митний кордон, що вимагає встановлення додаткових вимог щодо контролю за порядком реалізації даного митного режиму [5], вжиття, приміром, превентивних заходів шляхом передбачення дедалі більших розмірів штрафів залежно від тривалішого періоду часу від моменту завершення дозволеного періоду тимчасового увезення й невиконання.

У державі, крім механізму створення умов для реалізації прав та свобод людини і громадянина, має існувати й механізм охорони та захисту від протиправних посягань. На прикладі статті 481 МКУ спостерігаємо як законодавець враховував вимоги правоохоронної практики в сфері митних відносин й конкретизував засоби досягнення легітимної мети забезпечення митної безпеки та митних інтересів. У порівнянні із первинною редакцією статті 2012 р. (1) було конкретизовано можливі варіанти перевищення строків тимчасового увезення із одночасним встановленням більших розмірів штрафів, (2) доповнена частиною шостою стаття 481 МКУ тепер містить кваліфікуючі ознаки з метою чіткішої індивідуалізації адміністративної відповідальності за порушення правил одного із найбільш поширених митних режимів: об'єктивна сторона правопорушення доповнена таким діянням як “втрата транспортного засобу” включно із розкомплектуванням.

Тимчасове ввезення транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України допускається за умови, що такі транспортні засоби не використовуватимуться для внутрішніх перевезень на митній території України. При цьому суб'єктами відповідальності є як фізичні особи, так і посадові особи підприємств. Таким чином, незастосування відповідальності, передбаченої частиною шостою статті 481 МКУ, за перевищення строків доставки транспортних засобів комерційного призначення, а так само їх втрату або розукомплектування, може сприяти зловживанням з боку підприємств – суб'єктів ЗЕД та безкарності у разі втрати таких транспортних засобів разом з товарами, які ними переміщуються, та призвести до значних втрат Державного бюджету [6].

Висновок: Легітимна мета санкції частини шостої статті 481 МКУ полягає в тому, щоби (а) невідкладно і ефективно протидіяти порушенню умов тимчасового ввезення товарів на митну територію України, зокрема перевищенню строку тимчасового ввезення транспортних засобів особистого користування та транспортних засобів комерційного призначення на митну

територію України більше ніж на тридцять діб, а так само втраті цих транспортних засобів, у тому числі їх розкомплектуванню, (б) забезпечити своєчасне їх вивезення або заявлення в інший митний режим.

Список використаних джерел:

1. Колеснікова М., Калініченко Л. Теоретико-правові засади адміністративної відповідальності. Підприємництво, господарство і право. 2019. №1. <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2019/1/20.pdf>

2. Рішення Конституційного Суду України від 15 червня 2022 р. № 4-р(П)/2022 ((абзац п'ятий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини)

3. Пашко П.В. Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації): монографія. Одеса, 2009. С. 211.

4. Теслицький Г. «Митна» відповідальність. Юридична газета Online. 10 грудня 2019.

5. Осадча Н.В., Ляшенко В.І. Митний режим тимчасового ввезення (вивезення): алгоритм реалізації та напрями вдосконалення. Вісник економічної науки України. 2010. № 2.

6. Висновок Комітету ВР України з питань фінансів, податкової та митної політики від 21 січня 2021 року (протокол № 55) за результатами розгляду проекту закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо тимчасового зупинення застосування штрафних санкцій за порушення порядку ввезення транспортних засобів на митну територію України» (реєстр. № 2345 від 30.10.2019. С. 5 <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/473969>

Черновол Є. О., викладач
кафедри оперативно-тактичної підготовки
навчально-наукового тренінгового центру
оперативно-бойової підготовки НА СБ України

ПРОЄКТ «СОЦІАЛЬНОГО КРЕДИТУ» КНР ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОЇ ДИКТАТУРИ. МОЖЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОЄКТУ «СОЦІАЛЬНОГО КРЕДИТУ» В УКРАЇНІ

Рейтингова система населення в КНР – основний інструмент цифровізації китайського суспільства, що розглядається як базовий механізм електронного урядування. Система соціального кредиту створена для забезпечення комфорту у глобальному цифровому світі для ведення бізнесу та визначення ступеню довіри громадян і юридичних осіб. Однак дана система створює загрози і ризики безпеки використання персональних даних та може змінювати форму правління на цифрову диктатуру в КНР, бути системою соціального контролю, впливати на функціонування усіх країн у глобальному просторі.

Система соціального кредиту (Social credit score) – це рейтинг соціальної довіри, який складається на основі даних з поліції, місця роботи, камер спостереження, історії переглядів в Інтернеті, від різноманітних компаній.

У КНР з приходом нового лідера Сі Цзіньпіна у 2013 році, з'явився такий термін, як «соціальний кредит». Суть якого полягає в розділенні людей на класи за рейтингом балів та тотальний моніторинг всіх громадян. Цифрові компанії-гіганти аналізують усю інформацію про людину (де вона буває, її інтереси, що, де і коли вона придбала, з ким і про що розмовляє, яким є її реальний прибуток). Існує жарт, що AliBaba знає про китайців більше, ніж спецслужби, на основі рейтингу Sesame Credit та системи AliPay.

Відсканувавши обличчя як китайців так і іноземців, можна йти на паспортний контроль або у літак. Розпізнавання обличчя працює і на вулиці – на пішохідних переходах, це запроваджено з 2018 року. Тих, кого оштрафували за різні проступки, викладають на сайт.

Але найстрашніше в цьому те, що всі ці зібрані дані не мають точної верифікації, тому є велика ймовірність, що через похибку системи людина може опинитися «на дні суспільства». Людині, яка «донесла» на іншу, має бути нараховано 5 балів кредиту. Число кредитних балів понад 1050 – це зразковий громадянин китайського суспільства з найвищим рейтингом ААА. Життя без черг, без застав, депозитів, додаткові безкоштовні аналізи у лікарнях. З 1000 балів – АА. Далі людина падає на рівень В, де вже дещо може бути тимчасово обмежено. Причиною може стати будь-який адміністративний штраф або інше правопорушення. Якщо рейтинг нижче 849, то ця людина отримує рейтинг С і оце вже серйозно. Її можуть звільнити з роботи у державних або муніципальних закладах. На цей рівень можна потрапити, у тому числі, за вироком суду, де буде вказано «термін перебування».

Кількість балів менша за 599 робить людину соціальним вигнанцем з рейтингом D. Майже неможливо влаштуватися на роботу, не дають кредити, не продають квитки на літаки та швидкісний потяг, усюди треба вносити заставу, навіть за користування велосипедом (200 юанів або ≈ 666 грн). Сусіди можуть перестати спілкуватися, ніби з «ворогом народу», бо через це їхній власний рейтинг може зменшитись.

Розвиток цифрового суспільства в Україні спонукає до вивчення та розгляду зарубіжного досвіду впровадження інноваційних винаходів, до яких належить система соціального кредиту, що випробовується в Китаї, переваг і можливих ризиків від її застосування. Порушена проблема є актуальною не тільки для Китаю, а й для України та усього світу в цілому.

Вже зараз в Україні запроваджуються механізми, які покладені в основу функціонування китайської системи соціального кредиту, зокрема, через інструменти верифікації громадян.

Не тільки пандемія COVID-19, але і збройна агресія російської федерації проти України призвела до кризи вітчизняної економіки. Однак навіть в подібних критично важких умовах стабільне функціонування

економіки є необхідним для забезпечення виживання України та створення передумов для її післявоєнної відбудови. Одним із шляхів збереження та підтримки діяльності українських підприємств в умовах війни є масовий перехід «на цифру», тобто діджиталізація.

Так, було законодавчо унормовано відкритість державних даних та ресурсів, було створено Міністерство цифрової трансформації України, започатковано спеціальне державне цифрове еко-середовище «Дія». Ще навесні 2021 року Верховна Рада України законодавчо унормувала можливість використання електронних документів через застосунок «Дія», причому повноцінне їх використання стало можливим лише з 23 серпня 2021 року коли «Закон про цифрові паспорти» набув чинності і тепер електронні документи у «Дії» мають таку ж юридичну силу, що й паперові. Таким чином Україна є першою країною у світі, де це стало можливим.

Реєстр боржників Мін'юсту – це скорингова база, яка в режимі онлайн містить дані про боржників і ведеться з метою оприлюднення в режимі реального часу інформації про невиконані майнові зобов'язання боржників для запобігання відчуженню боржниками майна. Слід додати й такі приклади інформаційних баз та реєстрів, що ведуться державою щодо громадян, як:

Реєстр МВС про судимості, бази розшуку МВС, реєстр осіб щодо яких застосовано положення Закону України «Про очищення влади», реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення.

На сайті ДПСУ можливо перевірити – чи відсутній у конкретної фізичної особи податковий борг. А сайт Міністерства освіти – дає можливість перевірки у базі легальності будь-якого диплома про освіту. Прикладів різних баз, які ведуть держоргани і де можливо зібрати легально інформацію про будь-якого громадянина України - можна наводити ще чимало. Також крім держави, бази, що містять інформацію про фізичну особу, ведуть і різні громадські організації. Наприклад, ЦПК (Центр протидії корупції) веде Відкритий реєстр національних громадських діячів, на сайті Моторно-транспортного страхового бюро України є змога перевірити в реєстрах дійсність страхового полісу чи транспортного засобу за державним номерним знаком.

Технології соціального рейтингування (скорингу) застосовують в Україні комерційні компанії, а саме банки та страхові компанії використовують для кредитних історій клієнтів та оцінки надійності. Вже не говорячи про збір персональних даних з боку соціальних мереж, Інтернет-браузерів, різних комп'ютерних програм, веб-ресурсів.

Використання цифрових технологій надало нові і майже безмежні можливості державі в реалізації її функцій, що неминуче ставить під загрозу приватне життя громадян, у тому числі і коли воно проявляється публічно. Так, систематичний збір відомостей являє собою втручання у приватне життя, навіть якщо ці відомості отримані в публічних місцях і якщо містять інформацію виключно про професійну або громадську діяльності особи.

В умовах України, звісно говорити про таке глобальне стеження ще зарано, проте паростки цієї ідеї, разом з діджиталізацією країни вже почали зароджуватися.

Мінка Т., д.ю.н., проф.,
завідувач кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів
Букіна Л., доктор філософії з права,
суддя Дніпропетровського окружного адміністративного суду

ПИТАННЯ ЗАКОННОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТА

Конституційні приписи ст. 55 гарантують кожному право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. З іншого боку, у процесі діяльності органи публічної влади повинні приймати рішення відповідно до чинного законодавства, за встановленими процедурами і формами, у спосіб, передбачений законодавством і не виходити за межі повноважень відповідного органу чи посадової особи. Це є необхідною умовою законності в діяльності публічної влади. Крім того, важливим елементом правової держави є незалежний суд, який виступає гарантією законності та справедливості, інструментом ефективного захисту прав, свобод та інтересів осіб від незаконних рішень органів публічної влади. Досягнення зазначених цілей безпосередньо залежить від якості адміністративного судочинства з розгляду та вирішення адміністративних справ та можливості перевірити законність та відповідність актам вищої юридичної сили нормативно-правові акти, що приймаються органами публічної влади.

У зв'язку з чим викликає не тільки науковий, але й практичний інтерес питання: «Що ж таке законність нормативно-правового акта, та його відповідність нормативно-правового акта актам вищої юридичної сили?»

Поняття законності нормативно-правового акта сформульовані як юридичною доктриною, так і судовою практикою. Законність нормативно-правового акта є його властивістю, що дозволяє вести мову про його легітимність, можливість застосовувати тощо. Законність нормативно-правового акта є багатогранним поняттям, яке тісно пов'язане з принципами верховенства права, якості закону, правової визначеності, з вимогами щодо ієрархії законодавства тощо.

На нашу думку, під законністю нормативно-правового акта слід розуміти відповідність його положень нормам Конституції України, законам і актам вищої юридичної сили, дотримання при прийнятті акта правил і вимог нормопроектної техніки.

Вимоги законності нормативно-правового акта поділяються на загальні та змістовні. До загальних вимог відносяться такі показники як: 1) якість закону (правильність, уніфікованість і єдність понятійно-

термінологічного апарату; логічність та узгодженість положень акта між собою та з іншими нормативно-правовими актами; ясність та чіткість стилю викладення, точність та однозначність положень тексту акта); 2) несуперечливість (відповідність положень акта Конституції України, міжнародним договорам, законам України, актам вищої юридичної сили та іншими правовим актам).

При вирішенні питання щодо законності нормативно-правового акта адміністративні суди повинні встановити:

– чи відповідає нормативно-правовий акт, який оскаржується або його частина, положенням Конституції України, міжнародним договорам, законам України, актам вищої юридичної сили;

– чи дотримано встановлену у законодавстві процедуру прийняття нормативно-правового акта від його підготовки до набрання ним чинності;

– повноваження органу (посадової особи) на прийняття нормативно-правового акта;

– повноваження органу (посадової особи) на регулювання відповідних суспільних відносин;

– чи дотримано законодавство, що визначає форму та вид нормативно-правового акта.

Хоча існуюча юридична доктрина і судова практика і виробила певні вимоги щодо критеріїв законності нормативно-правового акта, але вони потребують систематизації і можливого додаткового правового регулювання. Таке правове регулювання дозволить покращити стан судочинства під час перевірки законності нормативно-правових актів адміністративними судами [14].

Список використаних джерел:

1. Букіна Л.Є. Повноваження адміністративного суду щодо перевірки законності нормативно-правового акта. *Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 2–3 квітня 2021 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2021. С. 85–88.

Мінка Т., д.ю.н., проф.,
завідувач кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів
Самарець О., к.ю.н., адвокат

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Становлення України як правової та демократичної держави, обраний курс на європейську інтеграцію, серйозні виклики, які постають перед судовою системою та потреба відновлення довіри до неї зумовлюють необхідність удосконалення державної служби в органах судової влади та підвищення ефективності її проходження.

У процесі судових реформ основна увага приділялася удосконаленню адміністративно-правового статусу судді, переформовуванню судових органів та оптимізації судового процесу. Однак в основі судової системи є інститут державної служби та державні службовці, від професіоналізму, кваліфікації та мотивації яких залежить ефективність діяльності суддів, якісне виконання завдань та функцій, які покладені на суд. Очевидно, що реформування судової системи не може бути успішним без суттєвого оновлення державної служби в судовій владі.

Наразі, в умовах довготривалої судової реформи залишаються невирішеними питання належного забезпечення судової влади високопрофесійним корпусом державних службовців, не заповненими кваліфікованим персоналом залишаються штати апаратів судів, Державної судової адміністрації, Вищої Ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів, що зумовлено недоліками адміністративно-правового регулювання всіх етапів проходження державної служби в органах судової влади, відсутністю чітких та прозорих процедур добору на посади державної служби, недосконалістю кадрового планування в системі судової влади, об'єктивних методик оптимального визначення кількісного складу державних службовців в системі органів судової влади залежно від навантаження та функцій і завдань, що виконує конкретний орган судової влади. Незважаючи на важливе значення державної служби в органах судової влади для ефективного здійснення правосуддя, адміністративно-правовий статус державних службовців та особливості їх діяльності наразі законодавчо врегульовані неналежним чином.

Задля того, щоб органи судової влади працювали ефективно та виконували свої функції потрібно не тільки забезпечити їх високопрофесійними працівниками, але й створити належні умови проходження ними державної служби на цих посадах, забезпечити прозорі та чіткі умови проведення конкурсного відбору на посади, просування по службі, якісний соціально-правовий захист тощо.

Судова система сьогодні потребує державних службовців нової якості, здатних професійно виконувати свої функції в умовах тих ризиків та викликів, які постійно постають перед судовою владою. Вирішення цього завдання вимагає комплексного та науково обґрунтованого підходу у таких напрямках: по-перше, слід удосконалити механізм адміністрування державною службою в судовій владі (на рівні законодавства комплексно врегулювати всі складові проходження служби на посадах члена Вищої Ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів, конкретизувати вимоги до їх професійних якостей та безсторонності і добросовісності під час виконання обов'язків, визначити межі дискреції повноважень)

Питання щодо адміністративно-правового регулювання державної служби в органах судової влади, її особливостей не тільки є актуальними, але й важливим у контексті системи реформ системи судоустрою та судочинства, удосконалення чинного законодавства й приведення його у відповідність до

стандартів ЄС, прийняття підзаконних нормативно-правових актів, які мають деталізувати положення Законів України «Про судоустрій і статус судів» та «Про державну службу» [1, с. 109]. У цьому контексті слід покращити стан адміністративно-правового регулювання окремих елементів державної служби, а саме оцінювання результатів діяльності державних службовців та організацію їх професійного навчання.

Список використаних джерел:

1. Самарець О. І. Державна служба в органах судової влади України: сучасний стан та проблеми адміністративно-правового регулювання. *Юридична наука*. 2019. № 2. С. 101–109.

Горбалінський В., к.ю.н.,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОБРАННЯ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Правова основа захисту прав і свобод людини у сфері публічно правових відносин базується на положеннях ст. 33 Конституції України, відповідно до якої людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а утвердження та забезпечення прав людини є головним обов'язком держави.

Згідно зі ст. 55 Конституції України, кожному гарантується захист своїх прав, свобод та інтересів від порушень і протиправних посягань будь-якими не забороненими законом засобами. Конструкція цієї конституційної норми передбачає можливість застосування способів різноманітних способів захисту порушеного права, в тому числі, не передбачених процесуальними нормами.

Такий підхід відповідає проявам верховенства права, що не обмежується лише законодавством, а містить і інші соціальні регулятори, норми моралі, традиції, звичаї тощо. Всі ці елементи права відповідають ідеології справедливості, що значною мірою відображені у ст. 3, 6, 8, 55 Конституції України.

Так, під час реалізації учасниками адміністративних відносин своїх прав можуть виникати публічно-правові спори між суб'єктом владних повноважень, з одного боку, й громадянином – з іншого. Інструментами захисту суб'єктивних публічних прав учасників адміністративних відносин під час розв'язання публічно-правового спору виступають: 1) адміністративна медіація; 2) адміністративне оскарження; 3) притягнення винних посадових осіб публічної адміністрації до спеціальної дисциплінарної відповідальності; 4) відшкодування шкоди, завданої незаконними діями (бездіяльністю) суб'єктів публічної адміністрації; 5) засоби самозахисту – легальні засоби протесту [1].

До переліку таких способів захисту порушених прав осіб у публічно-правових відносинах можна віднести також і ті, що передбачені у ст. 5 КАС України. Вказана стаття визначає, що кожна особа має право в порядку, визначеному КАС України звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, і просити про їх захист шляхом:

1) визнання протиправним та нечинним нормативно-правового акта чи окремих його положень;

2) визнання протиправним та скасування індивідуального акта чи окремих його положень;

3) визнання дій суб'єкта владних повноважень протиправними та зобов'язання утриматися від вчинення певних дій;

4) визнання бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправною та зобов'язання вчинити певні дії;

5) встановлення наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень;

б) прийняття судом одного з рішень, зазначених у пунктах 1–4 цієї частини та стягнення з відповідача - суб'єкта владних повноважень коштів на відшкодування шкоди, заподіяної його протиправними рішеннями, дією або бездіяльністю .

Обираючи той чи інший спосіб захисту порушеного права, слід виходити з того, що порушення права має бути реальним, стосуватися індивідуально вираженого права або інтересів особи, яка стверджує про його порушення, а саме право – конкретизоване у законах України. Якщо мова йде про оскарження, наприклад рішення суб'єкта владних повноважень, то особа має зазначити причини, чому вона вважає таке рішення незаконним і підстави для його скасування [2].

Відсутність порушеного права чи невідповідність обраного позивачем способу його захисту способам, визначеним законодавством, встановлюється при розгляді справи по суті і є підставами для прийняття судом рішення про відмову в позові. Зміст адміністративної юстиції – ефективний судовий захист від порушень у публічно-правових відносинах. Отже, адміністративний суд, отримавши позовну заяву, повинен встановити наявність факту порушення права та застосувати конкретний спосіб захисту порушеного права, що залежить як від змісту суб'єктивного права, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення [2].

Таким чином, можна зазначити, що в адміністративному судочинстві передбачено низку гарантій, які обумовлюють виконання завдань адміністративного судочинства і які пов'язані з активною позицією адміністративного суду у з'ясуванні всіх обставин у справі, можливість виходу суду за межі позовних вимог, невичерпність способів захисту прав особи тощо.

З іншого боку судова практика свідчить про те, що частими є випадки, відмови у задоволенні позовних вимог, а фактично відмови у захисті порушеного права особи у зв'язку з неправильним обранням позивачем способу захисту порушеного права. Звідси виникає питання критеріїв ефективності і правильності обрання того чи іншого способу захисту порушеного права і ролі суду у цьому.

Отже, адміністративний суд, розглядаючи та вирішуючи адміністративну справу, мусить встановити наявність факту порушення права особи та обрати ефективний спосіб захисту і поновлення порушеного права, що залежить як від змісту суб'єктивного права, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення [3].

На нашу думку, вирішуючи питання щодо обраного способу захисту порушеного права адміністративний суд має керуватися верховенством права, частіше використовувати практику ЄСПЛ щодо права на ефективний спосіб судового захисту, широко застосовувати можливості виходу за межі позовних вимог з метою виконання завдань адміністративного судочинства, приймати рішення на користь особи, у разі, неоднозначного тлумачення матеріальних норм права.

Список використаних джерел:

1. Рябченко О.П. Щодо видів інструментів захисту суб'єктивних публічних прав учасників адміністративних відносин та їх співвідношення. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2020/4/39.pdf>

2. Про способи захисту у публічно-правових відносинах URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/pro-sposobi-zahistu-prava-u-publichnopravovih-vidnosinah.html>

3. Грицаєнко О.Л. До питання ефективності захисту прав осіб в адміністративному судочинстві URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/part_2/12.pdf

Мінка Т., д.ю.н., проф., завідувач кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів
Коновальська К., студентка
Університету митної справи та фінансів
Бровкіна А., студентка
Університету митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМИ КОРУПЦІЇ НА МИТНОМУ КОРДОНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Під час воєнного стану ситуація в митній сфері зазнала значних змін. Більшість вантажообігу було зосереджено на західному кордоні, а імпорту суттєво обмежили державним регулюванням як валютних операцій, так і фізичного перевезення товарів.

Митні органи перші кілька тижнів війни працювали на передачі контролюючих функцій і переміщенні персоналу в західні регіони України. Тим не менш, можна припустити, що складні умови, в яких опинилась держава та бізнес, допомогли зменшити корупцію в митній сфері, оскільки динаміка її зменшення свідчить про підвищення доброчесності в цій галузі [1].

Після початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року виникла нагальна потреба у забезпеченні гуманітарною допомогою військових та цивільного населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб.

Проте, під час митного оформлення гуманітарних вантажів існує ризик зловживання компетенцією посадових осіб, які вирішують про примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану з метою задоволення приватних інтересів своїх або третіх осіб, а також можливість ввезення комерційних вантажів на митну територію України під виглядом гуманітарної допомоги та інші подібні проблеми.

Може статися так, що ніхто не буде контролювати передачу гуманітарної допомоги до військової адміністрації або іншого державного органу, що створює можливості для неправомірного використання гуманітарної допомоги або ввезення під виглядом гуманітарної допомоги комерційних товарів.

Крім того, варто зауважити про те, що можуть бути випадки, коли листи-підтвердження видаються за неправомірну вигоду. Волонтери також зазначають, що іноді один і той же лист військової адміністрації використовується повторно для ввезення під виглядом гуманітарної допомоги комерційних товарів [2].

У системі складської логістики існують певні ризики, які можна охарактеризувати наступним чином:

- Військові посадові особи, які працюють з гуманітарною допомогою, можуть використовувати своє становище, щоб забезпечити відвантаження товарів на приватні склади, до яких доступ мають лише пов'язані особи. Це може призвести до незаконного використання таких товарів.

- Іншим ризиком є нездійснення належного обліку гуманітарної допомоги, яка надходить на склад, нефіксування факту її видачі зі складу та обліку залишків гуманітарної допомоги на складі з метою задоволення приватних інтересів осіб, відповідальних за роботу складів. Це можливо через надання Кабінетом Міністрів України загального та безумовного дозволу на нездійснення обліку та звітування за операціями з гуманітарною допомогою в умовах воєнного стану, а також через відсутність єдиних нормативно-визначених правил або рекомендацій щодо організації роботи складів гуманітарної допомоги.

Корупція на митному кордоні в будь-яких умовах є серйозною проблемою, оскільки може призвести до значних втрат бюджетних коштів, а також порушити права та інтереси громадян. Умови воєнного

стану ускладнюють ситуацію, адже вони зазвичай призводять до збільшення кількості перетинів кордону і підвищення напруження на контрольних пунктах.

Однією з можливих причин корупції на митному кордоні може бути недостатнє фінансування митних органів, що може призводити до зменшення чисельності працівників і зниження їхньої мотивації до протидії корупції. Крім того, слід зазначити про те, що воєнний стан може спричинити ситуацію, коли деякі митні посадовці будуть вважати себе відповідальними не тільки перед законом, але й перед військовими чиновниками, що в свою чергу, підвищує вірогідність посилення тиску на перших.

З вищесказаного зрозуміло, що для боротьби з корупцією на митному кордоні в умовах воєнного стану необхідно вжити комплекс певних заходів.

По-перше, потрібно забезпечити достатнє фінансування митних органів та підвищити їхню мотивацію до протидії корупції.

По-друге, необхідно зміцнити контроль за діяльністю митних посадовців і забезпечити їх відповідальність за будь-які корупційні дії.

По-третє, можна впровадити нові технології, які допоможуть автоматизувати процеси митного контролю і зменшити кількість прямих контактів митних посадовців з громадянами.

Згідно зі сучасними науковими та практичними дослідженнями, ефективність сплати митних платежів залежить від якості їх адміністрування. Загальні принципи адміністрування митних платежів, які закладені в законодавстві України, переважно відповідають міжнародним стандартам та були вдосконалені протягом багатьох років.

Органи контролю накопичили значний досвід у сфері адміністрування митних платежів у практичній діяльності. Однак, важливими елементами адміністрування митних платежів є митна експертиза, оцінка митної вартості та контроль за декларуванням товарів, що забезпечують повноту та своєчасність сплати митних платежів до бюджету.

Сьогодні Україна як ніколи потребує максимально швидких і рішучих реформ. Наша держава вже пройшла чималий шлях у напрямі реформування митного законодавства в умовах євроінтеграції. Однак залишається декілька ключових реформ, після проведення яких Україна зможе повністю інтегруватись у спільну з Євросоюзом митну зону, європейський економічний простір та претендувати на набуття повноправного членства у складі Євросоюзу.

Список використаних джерел:

1. Корупційні схеми та ризики під час виїзду з України в умовах воєнного стану. – Київ, Національне агентство з питань запобігання корупції, 2022.

2. Третина компаній мають проблеми з коригуванням митної вартості. 2023. URL: <https://eba.com.ua/tretyna-kompanij-mayut-problemy-z-koryguvanniam-mytnoyi-varnosti-opytuvannya-eva>

Зезуль Ю. В., студентка
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Коваленко Л. П., д.ю.н.. проф.,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ МІЖНАРОДНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Правове регулювання публічно-правових як частина адміністративного судочинства є важливою гілкою юриспруденції, яка вирішує спори, пов'язані з діяльністю державних органів і органів місцевого самоврядування. Доказування в адміністративному судочинстві відіграє ключову роль у забезпеченні справедливості та об'єктивності судового процесу.

В умовах міжнародних інтеграційних процесів важливо зберегти основні принципи доказування, що склались на базі відчизняного та зарубіжного законодавства. Серед основних принципів доказування виділяють: 1) Принцип рівності сторін 2) Презумпція невинуватості 3) Принцип свободи доказування 4) Принцип науковості та обґрунтованості рішення 5) Принцип достовірності і повноти доказів 6) Принцип визнання доказів 7) Принцип активної ролі суду 8) Принцип гласності 9) Принцип ефективності і швидкості. Ці принципи становлять основу справедливого і законного доказування у справах, які розглядаються адміністративними судами. Вони допомагають забезпечити рівність сторін, захист прав і інтересів громадян та ефективне функціонування адміністративної юстиції. З дотриманням цих принципів забезпечується об'єктивність, справедливість та правова впевненість у вирішенні справ адміністративними судами.

Презумпція невинуватості і обтяжливе доказування мають суттєве значення для забезпечення правосуддя та дотримання принципу "невинуватий, поки не винність" в адміністративному судочинстві. Вони забезпечують особам, які стикаються з обвинуваченнями чи претензіями, право на справедливий процес, включаючи можливість представити свою позицію, відповідати на обвинувачення та заперечувати докази, що їм протистоять.

Ці принципи сприяють забезпеченню засад правової держави, дотриманню прав людини і забезпеченню справедливості у судовому процесі. Вони допомагають підтримувати довіру до судової системи та забезпечують вирішення справ на основі обґрунтованих і об'єктивних висновків.

Збір та оцінка доказів у адміністративному судочинстві є важливим етапом вирішення справ та встановлення обставин, що мають значення для прийняття обґрунтованих судових рішень. Цей процес включає збір різних видів доказів, їх аналіз, перевірку на достовірність та значущість, а також оцінку відповідно до закону. Для забезпечення справедливого судового розгляду та досягнення об'єктивності судових рішень використовуються різні наукові джерела та методи.

Один із основних принципів збору доказів у адміністративному судочинстві – принцип їх легальності.

Один з ключових аспектів збору доказів – це їхнє класифікування на прямі та косвені. Прямі докази безпосередньо підтверджують факти, які встановлюються в справі, наприклад, письмові документи, фотографії, відеозаписи або свідчення осіб, що безпосередньо брали участь у події. Косвені докази не безпосередньо підтверджують факти, але можуть вказувати на їх існування, наприклад, експертні висновки, показники, статистика.

Оцінка доказів базується на принципі логічності, раціональності та об'єктивності. Судді аналізують зібрані докази, враховуючи їхню достовірність, вагомість та значущість для справи.

Одним із підходів до оцінки доказів є система “вільної оцінки доказів”. Згідно з цією системою, судді мають широкі повноваження оцінювати докази, враховуючи всі обставини справи, але при цьому повинні дотримуватися правил логіки та здорового глузду. При оцінці доказів судді можуть користуватися різними науковими джерелами та методами.

Загалом, збір та оцінка доказів у адміністративному судочинстві вимагає високої кваліфікації та професійного розуміння з боку суддів. Вони повинні мати знання про правові стандарти, правила допуску доказів, а також володіти аналітичним мисленням для оцінки достовірності та значущості доказів.

Науковими джерелами, що можуть бути використані при зборі та оцінці доказів у адміністративному судочинстві є: Законодавство, Наукові дослідження та експертні висновки, Судові прецеденти, Правова література та Міжнародні стандарти.

У сучасному цифровому світі, де велика кількість інформації зберігається електронно, використання електронних доказів стає все більш розповсюдженим у судових процесах. Адміністративне судочинство не є винятком, і воно активно використовує електронні докази для вирішення справ і прийняття обґрунтованих рішень.

Електронні докази в адміністративному судочинстві включають різноманітні електронні документи, електронну кореспонденцію, веб-сайти, соціальні медіа, відео- та аудіозаписи та інші електронні дані. Вони можуть бути ключовими для розкриття фактів, доведення порушень прав та вирішення справ.

Електронні докази мають кілька переваг у порівнянні з традиційними паперовими документами. Вони можуть бути збережені у цифровому форматі, що спрощує доступ до них, пошук і аналіз. Крім того, вони можуть містити додаткову інформацію, таку як метадані, яка може бути використана для перевірки аутентичності та цілісності доказів.

Під час оцінки електронних доказів, суди повинні звертати увагу на аутентичність та цілісність доказів.

Для забезпечення достовірності електронних доказів, можуть використовуватись електронні цифрові підписи, які підтверджують автентичність та цілісність документів. Також можуть бути використані електронні сертифікати та електронні печатки для підтвердження походження документів та ідентифікації власника.

Загалом, доказування в адміністративному судочинстві має свої специфічні особливості, які вимагають уваги та ретельного аналізу. Враховуючи значення судових доказів у вирішенні адміністративних спорів, важливо забезпечувати дотримання принципів справедливості, рівноправності та дотримання процесуальних гарантій у всіх етапах судового процесу.

Майбутнє доказування в адміністративному судочинстві включає розвиток технологій, що сприятимуть електронному документообігу, цифровій архівації та зберіганню доказів, а також застосуванню штучного інтелекту для автоматизації процесів збору та аналізу доказів.

У підсумку, доказування в адміністративному судочинстві вимагає уваги до його особливостей та викликів. Забезпечення допустимості, достовірності та рівноправності доказів є основними принципами, які повинні керувати діяльністю учасників адміністративного судочинства. Важливо забезпечити відповідність доказів вимогам правової системи, а також ретельно оцінювати їх значення та переконливість.

Список використаних джерел:

1. Білик О. П. Адміністративне судочинство: теорія та практика. Київ: Юрінком Інтер, 2018.
2. Гаврилов В. І. Адміністративне судочинство в Україні: теоретико-правовий аспект. Київ: Ін Юре, 2017.
3. Гаркуша В. О. Адміністративне судочинство в Україні: проблеми та перспективи. Київ: Ін Юре, 2019.
4. Горбенко О. В. Адміністративне судочинство: теорія та практика. Київ: Юридична думка, 2016.
5. Грабар О. М. Адміністративне судочинство України: теорія і практика. Київ: Ін Юре, 2018.
6. Крижанівська О. Ю. Адміністративне судочинство України: теорія та практика. Київ: Видавничий дім "Ін Юре", 2020.
7. Павленко Ю. О. Адміністративне судочинство: теорія та практика. Київ: Юрінком Інтер, 2017.

8. Сидорчук В. М. Адміністративне судочинство в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Київ: Юридична думка, 2019.

9. Таран В. М. Адміністративне судочинство: теорія та практика. Київ: Юрінком Інтер, 2019.

10. Федірко В. В. Адміністративне судочинство України: теорія та практика. Київ: Ін Юре, 2017.

Варава В. С., студентка
Державного торговельно-економічного університету
Лежепьокова В. Г., к.е.н., доц.,
доцент кафедри світової економіки
Державного торговельно-економічного університету

РІШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ НА ХВИЛІ САНКЦІЙ ПРОТИ РОСІЇ

Санкції – це засіб примусового впливу, що застосовується в установленому законом порядку як інструмент спонукання до додержання норм права або як покарання у випадку ухилення.

Чи не найчастіше саме економічний сектор є ядром впровадження санкційної політики, оскільки є найбільш уразливою точкою опори для країни-порушника. Внаслідок російського збройного вторгнення в Крим у лютому 2014 року, початку війни на Донбасі з квітня 2014 року та повномасштабного вторгнення військ росії в Україну 24 лютого 2022 року, станом на 9 травня 2023 року офіційно введено 10 пакетів санкцій, що стосуються фінансового (включаючи відключення російських банків від системи SWIFT), енергетичного, транспортного, технологічного сектору, візової політики, заборони польотів російської авіації (закриття повітряного простору для авіакомпаній росії низкою країн). Більш того, Європейська комісія вже готує 11 пакет санкцій, який розширить обмеження на імпорт та посилить відповідальність за обхід санкцій [3].

Звісно ж подібні заходи впливають на міжнародний бізнес та діяльність компаній, які діяли безпосередньо на території країни-агресора. Перед ними постав вибір залишитись чи все ж покинути даний ринок, акцентуючи на етиці та соціальній відповідальності.

Попри те, що війна триває вже більше року безліч компаній все ще продовжують бути спонсором країни-терориста. Серед їхніх аргументів ризик збитковості, втрата одного з найвагоміщих ринків збуту через територіальний і демографічний масштаб. Крім цього, вони посиляються на встановлення Мінфіном росії цілої низки бар'єрів, максимально сповільнивши процес виходу, зокрема:

- 1) наявність незалежної оцінки активів;
- 2) знижка 50% і більше на продаж активів;
- 3) внесок у федеральний бюджет росії в розмірі не менше 10% від суми угоди;

4) встановлення ключових показників ефективності для нових акціонерів [4].

Але, враховуючи той факт, що ведення бізнесу на території росії рівноцінне спонсорству ворожої армії як фінансово (через податки) так і людськими ресурсами (наприклад, вручення повісток прямо на робочих місцях), безліч компаній все ж пішли з ринку росії, здобувши визнання й прихильність споживачів як України, так і по всьому світу.

Дане явище бізнес-бойкотування отримало назву добровільних або непрямих корпоративних санкцій, що має на меті масштабувати офіційний санкційний тиск через:

- 1) падіння експортної виручки;
- 2) неможливість ввезення товарів критичного імпорту через розрив технологічних ланцюгів постачання;
- 3) недоотримання податків;
- 4) масові звільнення персоналу (наприклад, понад 200 тисяч працівників іноземних компаній москви потенційно позбуваються роботи у разі їх виходу з росії).

Крім цього, це можливість бізнесу, що належать країнам, уряди яких досі стоять осторонь війни, приймають нейтральну позицію чи не визнають росію агресором, виявити свою радикальну позицію проти вторгнення шляхом такої дієвої етичної поведінки. Яскравим прикладом є відмова від російського вугілля індійської компанії «Tata Steel» [2].

Інститут Київської школи економіки та команда український ІТ волонтерів запустили аналітичний проєкт «LeaveRussia». Згідно досліджень в межах цього проєкту, було представлено кількість іноземних компаній в росії, що діяли до початку війни. США, Німеччина, Великобританія, Японія та Франція займали лідируючі позиції. Було визначено вибір щодо їх діяльності станом на 7 травня 2023 року. Помаранчевий індикатор означає статус «вичікування», тобто загалом 506 компаній з усього світу скоротили поточні операції та призупинили нові інвестиції. Рожевий індикатор – статус «залишаються», тобто загалом 1254 компанії продовжують діяльність в росії. Синій індикатор – статус «виходять», тобто 1201 компанія згорнула російські операції. Зелений статус – «вийшли», тобто 235 компаній повністю завершили процес виходу з ринку росії [1].

Отже, санкції є потужним інструментом впливу на порушення певною державою загальноприйнятих норм. Лідером запроваджених санкцій в сучасних реаліях є рфія. Міжнародний бізнес як безпосередній учасник економічного сектору в своїй більшості є каталізатором санкцій, що втілюються в дію в якості виходу компаній з російського ринку. Незважаючи на етику, якою слід керуватись при веденні підприємницької діяльності, досить вагома частка міжнародних компаній досі спонсорує агресора, що в майбутньому може призвести до нарощення незадоволення та падіння лояльності споживачів усього світу.

Список використаних джерел:

1. Аналітика станом на 07 травня 2023. URL: <https://leave-russia.org/uk/bi-analytics>
2. Бізнес-бойкот, або що впливає на темпи виходу іноземних компаній з РФ? URL: <https://youcontrol.com.ua/data-research/biznes-boykot>
3. Президентка Єврокомісії розповіла, що міститься в 11-му пакеті санкцій проти РФ. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/05/9/7161294>
4. Western groups leaving Russia face obligatory donation to Moscow. URL: <https://www.ft.com/content/77368014-1397-4a08-901d-1f996e66d627>

Казакевич А. О., аспірант
Університету митної справи та фінансів

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРАВА ТА ЮРИДИЧНІ ОБОВ'ЯЗКИ СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ

Дефініція «Суб'єкт адміністративного процесу» не регламентована діючим КАС України, законодавством не надано визначення даного терміну, не окреслено критеріїв, на підставі яких можливо було б дійти висновків про те, чи належить відповідна особа до числа суб'єктів адміністративного процесу, чи має можливість така особа на здійснення реалізації суб'єктивних процесуальних прав та юридичних обов'язків. Поза увагою залишається правовий статус «учасника адміністративного судочинства». Однак, чинним КАС України прийнято вживати такі терміни, як «учасник справи» та «учасник судового процесу», яких законодавцем було поділено на відповідні групи. Правовий статус суб'єкта адміністративного процесу можливо розтлумачувати, як в широкому так і вузькому значеннях. Так, в широкому розумінні йдеться мова про перелік суб'єктивних процесуальних прав та юридичних обов'язків, якими були наділені суб'єкти адміністративного процесу в рамках процесуального законодавства України, та на підставі яких, останніх було наділено відповідного адміністративно-процесуального статусу. Водночас у вузькому розумінні мова йдеться про правовий статус суб'єкта адміністративного процесу, який виконує відповідну роль в рамках розгляду та вирішення адміністративної справи та бере безпосередню участь як: учасник адміністративної справи або учасник судового процесу [2].

З урахування положень ст. 42, 55, 61 КАС України можна дійти висновків про те, що законодавцем закріплено перелік осіб, які належать до різних груп суб'єктів адміністративного процесу та одночасно є носіями різних адміністративно-процесуальних прав та юридичних обов'язків. Разом із цим, кожному такому суб'єкту адміністративного процесу законодавцем надаються правові можливості для безпосередньої участі у розгляді та вирішенні адміністративної справи, для набуття адміністративно-процесуального статусу, властивого відповідному суб'єкту адміністративного процесу [1].

В свою чергу, досліджуючи питання самопредставництва учасників судового процесу, в розрізі КАС України, необхідно акцентувати увагу на тому, що законодавцем так і не було регламентовано практичного та/або теоретичного визначення даного терміну, його обґрунтування та деталізації в діючому нормативно-правову акті. До подібних висновків було дійдено вченою Р.Ю. Ханик-Посполітак, в рамках наукового дослідження «Представництво в цивільному процесі за новим Цивільним процесуальним кодексом України», відповідно до якого було дійсно підтверджено факт не регламентації практичного та/або теоретичного визначення даного терміну «самопредставництво», обґрунтування даної дефініції, та відсутність деталізації такого визначення в діючому КАС України. Автором наведеної вище наукової роботи встановлено, що це порушує принцип процесуальної несумісності [3].

За твердженням наукового діяча Р.Ю. Ханик-Посполітак: «особа не може в одному й тому самому процесі мати декілька процесуальних статусів». Р.Ю. Ханик-Посполітак наголошує на тому, що відповідна особа не може бути як то одномоментно учасником справи, бути представником такого учасника, а водночас, учасник справи не може сам себе представляти, оскільки реалізує свої процесуальні права, в частині захисту свобод та інтересів, та відстоює власні права під час розгляду та вирішення адміністративної справи. Науковим діячем Р.Ю. Ханик-Посполітак додатково взято за увагу словосполучення «брати участь», а не представляти себе в суді [3].

Разом із цим, одна й та ж сама особа, може набувати як одного адміністративно-процесуального статусу, так і одночасно змінювати його на інший адміністративно-процесуальний статус на момент розгляду адміністративної справи судом. Одноставним є той факт, що незалежно від того, яка особа набуває відповідного адміністративно-процесуального статусу, перелік прав та обов'язків залишаються для такої особи не змінними та не скасованими. Законодавець наділив адміністративні суди правом вирішення з власної ініціативи питання наділення відповідного адміністративно-процесуального статусу такої особи, з одночасним наданням можливості реалізацією такою особою, передбачених КАС України суб'єктивних процесуальних прав та юридичних обов'язків.

Нами було встановлено, що суд, залучаючи до розгляду адміністративної справи такого учасника справи, як позивача (співпозивача), відповідача (співвідповідача), третю особу, що заявляє/не заявляє самостійних вимог що предмету спору, їх представників, одночасно в ухвалі вирішує питання про набуття такою особою адміністративної процесуальної дієздатності та адміністративної деліктодатності, з урахуванням яких в учасника справи з'являється процесуальна можливість для реалізації суб'єктивних процесуальних прав та виконання юридичних обов'язків.

З урахування приписів, передбачених статтею 43 КАС України, можливо дійти висновку про те, що адміністративна процесуальна дієздатність та адміністративна деліктодатність визнається за вичерпним колом осіб, до числа яких необхідно відносити – фізичних осіб, а саме: громадян України, іноземців, апатридів; та – юридичних осіб, а саме: підприємства, установи та організації, незалежно від форми власності та суб'єкти владних повноважень, яким в цілому надано право звернення до суду із адміністративним позовом з метою захисту порушених, оспорюваних, невизнаних та скасованих прав, свобод та інтересів.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV.
2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / переклад з російської мови, м. Харків: Консум, 2001. 656 с.
3. Ханік-Посполітак Р.Ю. Представництво в цивільному процесі за новим Цивільним процесуальним кодексом України. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2018. Том 1. С. 50–54.

Свистун Л. Я., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

САМОЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ЯК СПОСІБ ПРОТИДІЇ ЦИВІЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Самозахист передбачений Цивільним кодексом України (ст. 19). Заходи самозахисту, як оборонного, так і превентивного характеру, мають бути адекватними обсягам можливого посягання на суб'єктивне право чи такого, що реально настало, повинні мати чіткі межі свого здійснення, одночасно будучи втіленням правопорядку в суспільстві. Особливостями правопорушення, його небезпекою для цивільного права є межа застосування заходів самозахисту [1, с. 15].

Право на самозахист слід розглядати як можливість застосування особою у випадку порушення суб'єктивних цивільних прав та інтересів засобів протидії, які не заборонені законом.

Окремими питаннями самозахисту займалися вчені: В.Л. Яроцький, І.М. Осолінкер, О.В. Бігняк, Д.Д. Луспенник, А.М. Нечаєва, О.А. Негода, С.П. Параниця, Ч.Н. Азімов, В.М. Баранов, Л.Л. Стецюк, Д.В. Мікшис, Л.І. Ляшевська та ін.

Самозахисту притаманні такі ознаки:

- 1) наявність правомірних дій, що підлягають кваліфікації як протидія правопорушенню;
- 2) засоби, якими особа бажає скористатися, не повинні суперечити закону, договору або моральним засадам суспільства;

- 3) самозахист здійснюється у формі активних дій;
- 4) самозахист здійснюється силами власника (титульного власника) самостійно, без звернення до компетентних органів держави;
- 5) особа має право на самозахист свого права та права іншої особи;
- 6) самозахист має відповідати змісту права, що порушене або може бути порушеним, а також наслідкам, що спричинені цим порушенням.

А.О. Негода зазначає, що у літературі до способів самозахисту відносять: 1) фактичні дії (необхідна оборона, крайня необхідність); 2) фактичні дії та утримання; 3) заходи оперативного впливу; 4) фактичні дії та заходи оперативного впливу; 5) фактичні заходи, заходи оперативного впливу, включаючи притримання [2, с. 392].

Самозахистом є дії фактичного та/або юридичного характеру із визначеними межами реалізації, що вчиняються з метою протидії наявному правопорушенню чи недопущення його вчинення у майбутньому, його припинення та/або ліквідації його наслідків, власними зусиллями управненої на його здійснення особи стосовно належного їй суб'єктивного цивільного права чи законного інтересу (у відносних або абсолютних правовідносинах) або суб'єктивних цивільних прав чи законних інтересів інших учасників цивільних правовідносин (у абсолютних правовідносинах), і порушення меж вчинення якої є підставою для відповідальності суб'єкта їх здійснення. При цьому правом на самозахист є забезпечена можливість учасника правовідносин вчиняти таке діяння [3, с. 113].

Поняття та ознаки необхідної оборони розкриваються у ст. 36 Кримінального кодексу України. Відповідно до нього, необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, а також суспільних інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом завдання тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої у даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення її меж.

Відповідно до ч. 1 ст. 1169 ЦК України шкода завдана особою при здійсненні нею права на самозахист від протиправних посягань, у тому числі у стані необхідної оборони, якщо при цьому не були перевищені її межі, не відшкодовується.

У ст. 1171 ЦК України поняття крайньої необхідності розкривається як правомірні дії, спрямовані на усунення небезпеки, що загрожувала цивільним правам та інтересам іншої фізичної або юридичної особи, якщо цю небезпеку за даних умов не можна було усунути іншими засобами.

Тобто дії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства і вчинені у стані необхідної оборони чи крайньої необхідності можна і слід розглядати як самозахист цивільних прав.

Також ЦК України містить норми про притримання. Відповідно до ст. 594 ЦК України кредитор, який правомірно володіє річчю, що підлягає передачі боржнику або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним

у строк зобов'язання щодо оплати цієї речі чи відшкодування кредитором пов'язаних із нею витрат та інших збитків, має право притримати її в себе до виконання боржником зобов'язання. Це також можна вважати особливим способом самозахисту в цивільному праві. Але тут, на відміну від крайньої необхідності та необхідної оборони самозахист здійснюється при невиконанні або неналежному виконанні договірних зобов'язань.

Список використаних джерел:

1. Гуйван П. Д. Часовий аспект здійснення самозахисту як способу захисту суб'єктивного права особи. Відмінність його від оперативного захисту. Часопис цивілістики: науково-практичний журнал. Одеса: Гельветика, 2021. Вип. 43. С. 15–20.
2. Негода О. А. Самозахист прав та інтересів дитини за цивільним та сімейним правом. Держава і право. 2009. Вип. 46. С. 388–393.
3. Ляшевська Л. І., Хлистун О. В. Правова природа самозахисту цивільних прав як засіб протидії цивільним правопорушенням. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Серія ПРАВО. Випуск 51. Том 1. С. 110–114.

Чехівський Я. О., аспірант

Донецького державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПОСОБІВ КАПІТАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Здійснюючи системний аналіз положень ст. 10, 317–323 ГК України можливо прийти до висновку та констатувати, що господарсько-будівельна діяльність в Україні пов'язана саме з капітальним будівництвом.

При цьому, залежно від форми організації будівництва, виділяється господарський, підрядний та змішаний способи капітального будівництва.

Слід зазначити, що поняття способів капітального будівництва та їх сутнісні ознаки не визначаються у національному законодавстві України, однак останні широко згадуються у окремих нормативно-правових актах, які врегульовують містобудівну діяльність, та у правозастосовчій (судовій) практиці, що потребує більш детального вивчення та дослідження.

Так, господарський спосіб полягає у виконанні робіт і введенні об'єкта в експлуатацію силами самого забудовника, тобто того підприємства чи організації, яке є розпорядником інвестицій і має затверджену будівельну (проектно-кошторисну) документацію. Будівництво за цього способу здійснюється силами власних будівельних підрозділів певної організації (підприємства) поряд з основною господарською діяльністю. Відносини, що складаються при цьому, є внутрішньогосподарськими [1, с. 301].

При цьому, аналізуючи сутність господарського способу будівництва, слід виділити притаманні ознаки, які дозволяють виокремити його від інших способів будівництва:

1) суб'єктом здійснення будівельних робіт при господарському способі будівництва завжди є замовник, який самостійно через створену систему структурних підрозділів підприємства здійснює весь спектр будівельних, монтажних, ремонтно-будівельних, реставраційно-відновлювальних та пусконаладжувальних робіт;

2) характер відносин при господарському способі будівництва завжди є внутрішньогосподарським, оскільки складається виключно між структурними підрозділами суб'єкта господарювання та суб'єктом господарювання з його структурними підрозділами;

3) будівельні роботи господарським способом будівництва здійснюються без мети одержання прибутку, оскільки замовник при такому виді будівництва не здійснює господарської діяльності, а саме не виготовляє та не реалізовує продукцію, не виконує робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність;

4) необхідність отримання дозвільних документів у сфері містобудування та введення об'єкта будівництва в експлуатацію у загальному порядку;

5) відсутність необхідності для замовника отримувати ліцензію на здійснення будівельної діяльності [2];

Підрядний спосіб як спосіб здійснення капітального будівництва ґрунтується на конструюванні підрядних відносин у ході будівництва, а відтак – регулюється договором підяду на капітальне будівництво [3, с. 79].

Підрядному способу будівництва притаманні наступні ознаки, які дозволяють виокремити його від інших способів будівництва:

1) суб'єктом здійснення будівельних робіт при підрядному способі будівництва є залучений замовником на договірній основі підрядник, який власними силами та власними засобами здійснює весь спектр будівельних, монтажних, ремонтно-будівельних, реставраційно-відновлювальних та пусконаладжувальних робіт;

2) характер відносин при підрядному способі будівництва завжди є договірним, оскільки опосередковується за допомогою договірної конструкції договору підяду на капітальне будівництво;

3) будівельні роботи підрядним способом будівництва здійснюються з метою одержання прибутку, оскільки підрядник при такому виді будівництва здійснює господарську діяльність, а саме виконує специфічні роботи вартісного характеру, що мають цінову визначеність, яка зазначається у проектно-кошторисній документації;

4) необхідність отримання замовником або підрядником (у випадку передачі йому функцій замовника будівництва) дозвільних документів у сфері містобудування та введення об'єкта будівництва в експлуатацію у загальному порядку;

5) господарська діяльність підрядника підлягає обов'язковому ліцензуванню у випадках і порядку, передбаченому Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності».

Змішаний спосіб будівництва являє собою синтез господарського та підрядного способів, оскільки частина будівельних робіт виконується самостійно замовником, а інша частина делегується підряднику.

Таким чином, способи капітального будівництва в Україні не є тотожними, однак їх визначення та сутнісні ознаки досі не визначені на законодавчому рівні, що потребує подальшого вивчення та дослідження.

Список використаних джерел:

1. Долинська М.С., Смолин Г.В., Туркот О.А., Хомко Л.В., Гамалюк Б.М. ; за ред. Г.В. Смолина. Господарське право України. Особлива частина: підручник. Львів: ЛьвДУВС, 2019.536 с.

2. Лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва №12907 від 22.10.2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1290563-09#Text>

3. Онищенко О. Н. Поняття господарської будівельної діяльності та капітального будівництва. Правова держава. 2016. С. 76–80.

Стрижак І. В., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОЄКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ІНСТИТУТ РЕЄСТРОВАНІХ ПАРТНЕРСТВ»

Питання легалізації одностатевих відносин в контексті розширення особистих немайнових прав та свобод людини в Україні є актуальним. Про активну дискусію у суспільстві з цього приводу свідчить подання двох петицій Президенту України з протилежними проханнями. 3 червня 2022 року на розгляд Президента була подана петиція №22/144562-еп [1] щодо легалізації одностатевих шлюбів, яка набрала 28 з половиною тисяч голосів. Разом з тим, 12 серпня 2022 року була подана петиція № 22/156266-еп щодо заборони легалізації одностатевих шлюбів. Ця петиція набрала 1200 голосів. [2]

Прослідковується позитивна динаміка у ставленні українського суспільства до цього питання. Якщо за даними соціального опитування 2016 року ставлення українського суспільства до ЛГБТ спільноти та реалізації їх прав на партнерство оцінювалося як негативне (лише 11% респондентів підтримували) [3] то вже у 2023 році підтримка одностатевих партнерств зросла до 56% [4]. (

Дослідники зазначають, що юридичне визнання одностатевих сімейних пар не викликає помітних соціальних та правових проблем у масштабах цілого суспільства і водночас сприяє вирішенню таких проблем у цих пар [5, с. 23].

13.03.2023 р. до Верховної Ради України був поданий проєкт Закону України за № 9103 «Про інститут реєстрованих партнерств» [7].

Відповідно до законопроекту реєстрованим партнерством буде вважатися зареєстрований у визначеному порядку добровільний сімейний союз двох повнолітніх осіб, однієї чи різної статі, в основі якого лежить взаємоповага, взаєморозуміння, взаємопідтримка, взаємні права та обов'язки, що корелює з визначенням сім'ї, відповідно до норм Сімейного кодексу України. При цьому в законопроєкті уточняється, що реєстроване партнерство не є шлюбом. Проєкт зазначеного Закону не регулює питання батьківства реєстрованих партнерів [4].

Після державної реєстрації, партнери набувають статусу близьких родичів, а саме: члена сім'ї першого ступеня споріднення одне щодо одного, незалежно від того, чи проживають вони фактично разом та чи ведуть спільно домашнє господарство. Відповідно, до реєстрованих партнерів пропонується застосовувати відповідні правові наслідки, що пов'язані з цим юридичним фактом: відводи у процесуальних відносинах, право не давати свідчення щодо близького родича, право на спадщину, пенсійні гарантії й інші соціальні гарантії, тощо [6].

Реєстрацію партнерства пропонується проводити після 10 днів з дня подання відповідної заяви, а розірвання – як за спільною заявою, так і за волевиявленням однієї зі сторін (судом в порядку окремого провадження, при цьому заходів для примирення чи встановлення причин розірвання не передбачається) [4]. У всіх інших питаннях реєстроване партнерство співпадає у правовому регулюванні зі шлюбом.

Відповідно, планується внести ряд змін до чинного законодавства [6]. З огляду на зазначене, вважаємо за необхідне звернути увагу на такі аспекти:

1. Спрощена процедура укладання та розірвання реєстрованого партнерства може популяризувати цей вид реєстрації стосунків не тільки серед ЛГБТ спільноти, але й серед гетеросексуальних пар, що нівелює інститут шлюбу, як такий. Вважаємо, що таке спрощення не на користь, як традиційному шлюбу так й інституту реєстрованих партнерств. Адже реєстроване партнерство прирівнюється до сім'ї і потребує такого ж захисту. Особливо якщо у реєстрованих партнерів є діти.

2. Планується закріплення у Кодексі законів про працю України положення щодо надання 14 календарних днів відпустки при народженні дитини одному з реєстрованих партнерів, якщо інший народив дитину [6]. Разом з тим, якщо реєстрований партнер не є батьком дитини то його статус по відношенню до дитини не визначений.

3. Проєкт змін до законодавства не передбачає обов'язковість встановлення батьківства дитини, що народилася у реєстрованому партнерстві. Дитина може народитися у одностатевих реєстрованих партнерів. Отже, можлива ситуація, коли в дитини, що народилася у реєстрованих партнерів є ще й батько (або мати), що не входить до кола реєстрованих партнерів. Відповідно, проєкт Закону «Про інститут

реєстрованих партнерств» не прописує, кого зобов'язана вписати мати, що знаходиться у реєстрованому партнерстві, у свідоцтві про народження дитини. Робимо висновок, що батько буде записаний зі слів матері. (Законодавством поки не передбачено внесення у свідоцтво про народження відомостей про батька, що не є за статтю чоловіком). Позитивним є те, що у такому разі мати не буде вважатися матір'ю-одиначкою, а в дитини буде більше люблячих її людей.

4. Разом з тим, у зазначеному вище випадку виникає ситуація, що батько дитини повинен утримувати за законом свою біологічну дитину, що проживає не з ним. А реєстрований партнер, що фактично проживає з дитиною та виховує її, фактично не буде мати прав на спілкування з дитиною у разі розлучення реєстрованих партнерів.

Сподіваємося, що зазначені питання знайдуть своє подальше врегулювання. Не зважаючи на зазначені зауваження прийняття Закону «Про інститут реєстрованих партнерств» є важливим кроком до розбудови України як демократичної європейської держави. Можливо, що застосування інститут реєстрованих партнерств є тимчасовою необхідністю і отримає статус шлюбу після внесення відповідних змін до Конституції України після завершення військового стану у державі.

Список використаних джерел:

1. Легалізація одностатевих шлюбів. Електронна петиція №22/144562-еп. *Офіційне інтернет-представництво Президента України* URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/144562> (дата звернення: 19.05.2023).

2. Просимо не підтримати петицію №22/144562-еп про легалізацію одностатевих шлюбів. Електронна петиція № №22/148126-еп. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/156266> (дата звернення: 19.05.2023).

3. Право на пошуки щастя / Центр “Наш світ”. Київ: Центр “Наш світ”, 2017. 95 с. / Електронна версія URL: <http://gay.org.ua/publications/The-Right-to-the-Pursuit-of-Happiness.pdf> (дата звернення: 19.05.2023).

4. Совсун І.Р. Пояснювальна записка до Закону України «Про інститут реєстрованих партнерств». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/gi08920a> (дата звернення: 19.05.2023).

5. Свящук А. Л. Правовий захист ЛГБТ-спільноти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О., 2018. 212 с.

6. Совсун І. Р. Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про інститут реєстрованих партнерств». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/gi08920a> (дата звернення: 19.05.2023).

7. Проект Закону про інститут реєстрованих партнерств. *Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41497> (дата звернення: 19.05.2023).

Берlach А. І., д.ю.н., проф., Заслужений юрист України,
завідувач кафедри службового та медичного права
Навчально-наукового Інституту права КНУ імені Тараса Шевченка
Лісогор Ю. Б., доктор філософії в галузі права,
директор ТОВ «Інтер Консалтинг»

ОСОБЛИВОСТІ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТОВАРІВ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Нормативно закріплена необхідність ефективного захисту державних інтересів України в царині контролю за обігом товарів подвійного призначення, а також належне виконання відповідних міжнародних зобов'язань України, визначають основні принципи діяльності органів виконавчої гілки влади за якими законодавчо передбачено контроль за обігом зазначених товарів.

Зауважимо, що до товарів подвійного призначення вітчизняний законодавець відносить товари, які можуть використовуватися як у цивільних, так і в військових цілях. Серед таких: окремі види виробів, обладнання, матеріалів, програмного забезпечення і технологій, спеціально не призначені для військового використання, а також послуги (технічна допомога), пов'язані з ними, які, крім цивільного призначення, можуть бути використані у військових або терористичних цілях чи для розроблення, виробництва, використання товарів військового призначення, зброї масового знищення, засобів доставки зазначеної зброї чи ядерних вибухових пристроїв, у тому числі окремі види ядерних матеріалів, хімічних речовин, бактеріологічних, біологічних та токсичних препаратів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України [1].

Що стосується адміністративно-правового регулювання митного оформлення таких товарів в Україні, то воно визначено відповідними законодавчими актами, до яких слід віднести Митний кодекс України [2], Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [1], а також норми відповідних європейських Регламентів в рамках угоди про асоціацію між Україною та ЄС [3].

За загальним правилом, експорт, імпорт, транзит і переміщення через митний кордон товарів подвійного призначення підлягають ліцензуванню. Ліцензія видається Державною службою експортного контролю України.

Для отримання такої ліцензії підприємству-експортеру потрібно подати ряд документів, включаючи декларацію про призначення товарів. Після оформлення всіх необхідних документів товари можуть бути ввезені або вивезені через митний кордон України, дотримуючись всіх вимог митного законодавства.

Митне оформлення товарів подвійного призначення здійснюється митними органами за спеціальною процедурою, яка передбачає перевірку наявності необхідної ліцензії, виконання усіх вимог митного законодавства, а також контроль за дотриманням умов ліцензії.

Порушення цих вимог може призвести до адміністративної або кримінальної відповідальності згідно з законодавством України.

Вважаємо за необхідне зауважити, що повномасштабні бойові дії, які відбуваються на теренах нашої Держави і відповідно військовий стан запроваджений в Україні, внесли зрозуміли правові зміни в питанні митного контролю зазначеної групи товарів. А саме, рішенням Уряду затверджено перелік товарів військового призначення та подвійного використання на які не розповсюджується дія Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [1] на період дії військового стану на території України [4].

Зробимо наголос на необхідності формування більш дієвої архітектури контролю за транскордонним обігом зазначених товарів та технологій, що обумовлено, з одного боку, необхідністю участі України у міжнародному технологічному обміні, а з іншого – забезпеченням національної безпеки, та виконанням взятих на себе міжнародних зобов'язань.

Список використаних джерел:

1. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання: Закон України від 20.02.2003 № 549-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text> (дата звернення: 18.05.2023).

2. Митний кодекс України : Закон України від 13.бер. 2012р., № 4495-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/paran151#n151> (дата звернення: 18.05.2023).

3. Commission Regulation (EEC) No 2454/93 of 2 July 1993 laying down provisions for the implementation of Council Regulation (EEC) No 2913/92 establishing the Community Customs Code, Official Journal 1993, L. 153/1-x, 1)// EUR-Lux: вебсайт. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52005PC0608> (дата звернення: 18.05.2023).

4. Урядовий портал: ВЕБСАЙТ URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukhvalyv-rishennia-zavdiaky-iakomu-zsu-bude-shvydshe-otrymuvaty-bronezhylety-ta-inshe-zakhysne-sporiadzhennia-iuliia-svyrydenko> (дата звернення: 18.05.2023).

Зуєва О. А., к.ю.н., доц., доцент кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів

КОНЦЕСІЯ ЯК ВИД ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ПІД ЧАС ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Попри те, що дійсний розмір шкоди, завданої економіки України внаслідок повномасштабного, наразі підрахувати не можливо, цифри відомі станом на квітень 2023 є підтвердженням необхідності в майбутньому колосальних витрат на відновлення країни. Так, сума збитків, завданих інфраструктурі дорівнює 147,5 млрд доларів. При чому це

стосується тільки задокументованих збитків [1]. Враховуючи розмір грошової допомоги, яка постійно надходить для всесторонньої підтримки нашої країни можна сподіватись й на подальшу прихильну увагу з боку міжнародної спільноти до відновлення України в післявоєнний період. Втім, для збереження довіри, розвитку подальшого співробітництва Україні слід буде виявляти й власні ініціативи для заохочення приватних інвесторів вкладати кошти в розбудову країни. Для цього не обов'язково шукати нові засоби залучення інвестицій, оновлювати законодавство тощо. В першу чергу слід звернутись до тих можливостей, що вже передбачені законодавством та мали місце практичного застосування.

Вбачається, що найбільш привабливим та взаємовигідним може стати залучення насамперед іноземних інвестицій на засадах державно-приватного партнерства. Державно-приватне партнерство передбачено Законом України «Про державно-приватне партнерство» та визначене як співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів, що згідно із Законом України «Про управління об'єктами державної власності» здійснюють управління об'єктами державної власності, органів місцевого самоврядування, Національною академією наук України, національних галузевих академій наук (державних партнерів) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, установ, організацій (приватних партнерів), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами, та відповідає ознакам державно-приватного партнерства, визначеним вказаним законом [2]. Згідно зі ст. 5 цього закону державно-приватне партнерство здійснюється в формах концесійного договору; договору управління майном (виключно за умови передбачення у договорі, укладеному в рамках державно-приватного партнерства, інвестиційних зобов'язань приватного партнера); договору про спільну діяльність; та інших договорів. При чому різниця в застосування тієї чи іншої форми залежить від об'єкту такого партнерства.

Однією з розповсюджених форм державно-приватного партнерства в світовій практиці є концесія. Згідно з національним законодавством, концесія – форма здійснення державно-приватного партнерства, що передбачає надання концесієдавцем концесіонеру права на створення та/або будівництво (нове будівництво, реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт та технічне переоснащення), та/або управління (користування, експлуатацію, технічне обслуговування) об'єктом концесії, та/або надання суспільно значущих послуг у порядку та на умовах, визначених концесійним договором, а також передбачає передачу концесіонеру переважної частини операційного ризику, що охоплює ризик попиту та/або ризик пропозиції [3]. Як видно з цього визначення та інших нормативних положень, при наданні в концесію об'єкта державної або комунальної власності, держава або орган місцевого самоврядування делегують свої повноваження власника приватному суб'єкту господарювання. Крім цього, в концесію можна надати об'єкт. якого ще і

не існує. Концесіонер в такому випадку буде зобов'язаний створити (побудувати) певний об'єкт, який після завершення строку дії концесійного договору переходить до державної або комунальної власності. Надання концесії взагалі не передбачає перехід права власності. Законом України «Про концесію» не передбачено які саме об'єкти державної та комунальної власності в концесію, визначено лише об'єкти які не можуть бути об'єктами концесії (ст. 1) [3]. Втім, як правило, в концесію передаються доволі прибуткові об'єкти, такі які відносяться, наприклад, до інфраструктури (автомобільні дороги тощо), природних монополій та ін. З огляду на це, вбачається, що концесія є вигідним співробітництвом як для держави, територіальних громад та приватних суб'єктів господарювання (концесіонерів). Перші отримують або створений (побудований) та/або модернізований з налагодженим функціонуванням. Концесіонер – гарантоване повернення вкладених коштів через прибутковість об'єкту концесії та значний строк дії концесійного договору від 5 до 50 років.

Таким чином, можна зробити висновок, що залучення приватних суб'єктів господарювання до розбудови економіки України на концесійних засадах, може мати взаємовигідні перспективи.

Список використаних джерел:

1. Жирий К. С початку війни рф завдала інфраструктурі України понад 147 млрд доларів збитків – KSE [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/economics/finance/z-pochatku-viyni-rf-zavdala-infrastrukturi-ukrajini-ponad-147-mlrd-dolariv-zbitkiv-kse-12260352.html>
2. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010. *Відомості Верховної Ради України*, № 40. 2010. Ст. 524
3. Про концесію: Закон України від 03.10.2019. *Відомості Верховної Ради України*, № 48. 2019. Ст. 325.

Коломоєць Т. О., д.ю.н., проф., Заслужений юрист України,
член-кореспондент НАПрН України, декан юридичного факультету
Запорізького національного університету
Євтушенко Д. С., PhD у галузі права, викладач
кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізького національного університету

«МОВНИЙ БАР'ЄР» НА ШЛЯХУ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ: ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ЗАСАД ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Реалізація Україною євроінтеграційних прагнень з необхідністю передбачає впровадження європейських правових стандартів в інституційну побудову та функціональну спроможність публічної, і насамперед державної, служби, зумовлюючи тим самим набуття вітчизняною моделлю державної служби ознак європейської моделі. Однією із таких ознак останньої є багатомовна спроможність державних

службовців, яка дозволяє їм результативно виконувати свої службові обов'язки у відносинах «з іноземними елементами», в т.ч. й за межами своєї держави, застосовувати європейські правові акти й враховувати вже наявну практику правозастосування, вільно «почувати себе» у багатомовному фаховому середовищі. І, навпаки, відсутність такої спроможності обумовлює появу «мовного бар'єру» для відповідної «бар'єром» для доступу особи до державної служби в цілому.

В аспекті сучасних вітчизняних державотворчих та правотворчих процесів у сфері відносин державної служби акцент уваги законодавця на відповідному «бар'єрі» та пошуку шляхів його подолання, із нормуванням результатів такого пошуку, є цілком логічним, своєчасним, обґрунтованим. Імплементация положень Резолюції R (2000) 6 Ради Міністрів Ради Європи державам-членам «Про статус публічних службовців у Європі» зумовлює потребу впровадження у конкурсну процедуру вступу особи на державну службу «мовного фільтру» (в аспекті іншомовної спроможності особи до подальшої професійної діяльності на посаді державної служби) й «мовного фільтру» для формування службової кар'єри особи, тим самим усуваючи передумови для існування «мовного бар'єру» у професійній діяльності особи на посаді державної служби. Це, у свою чергу, дозволяє розглядати «мовний фільтр» (як «попередній» при вступі особи на державну службу, так і «поточний» під час перебування особи на державній службі і виконання службових обов'язків на професійні основі) як можливий шлях подолання «мовного бар'єру» у державній службі в цілому. Практична реалізація зазначених завдань є цілком можливою і вимагає активізації вітчизняної законотворчості, в т.ч. й із урахуванням вже наявних напрацювань у зазначеній сфері відносин. Так, для впровадження «мовного фільтру» при вступі особи на державну службу потрібно: нормативно закріпити іншомовну спроможність особи як обов'язкову умову допуску особи до державної служби. Варто використовувати словосполучення «іншомовну спроможність» для позначення відповідних компетентностей особи з різних іноземних мов (насамперед, офіційних мов РЄ) для забезпечення саме відповідної спроможності державних службовців для виконання завдань державної служби у багатомовному середовищі. Будь-які «мовні обмеження» (як прояв «мовної дискримінації») є зайвими, оскільки сфера «мовного простору» для державної служби є досить широкою, а отже й спроможність державних службовців також має бути такою. Тобто, особа може продемонструвати рівень своєї спроможності з будь-якої із офіційних мов РЄ й додатково з будь-якої іншої мови (при цьому імператив поширюється лише стосовно офіційних мов РЄ, стосовно ж інших – це лише ініціатива особи, яка, безперечно, має заохочуватися, однак не має бути «ключовим показником» для вступу на державну службу). Відповідне мовне випробування особа має проходити під час загальної конкурсної процедури при вступі на державну службу. Цілком логічним є питання, а чи мають бути однаковими чи все ж таки мають різнитися вимоги щодо іншомовної спроможності для претендентів на посади різних категорій державної

служби? По аналогії із екзаменом на визначення рівня володіння державною мовою, особа, незважаючи на те, на посаду якої категорії державної служби вона претендує, має пройти мовне випробування на визначення рівня відповідної спроможності для професійної діяльності на посаді державної служби, і це випробування має бути однаковим за змістом і за процедурою. Отже, вимоги до іншомовної спроможності особи мають бути однаковими, зрозумілими, обґрунтованими, незалежно від того, на посаду якої категорії державної служби особа претендує. Відповідних змін мають зазнати положення Закону України «Про державну службу» та Порядку проведення конкурсу, затвердженого Постановою КМУ від 15.02.2022 року № 169. Водночас варто зосередити увагу й на «поточному мовному фільтрі» вже під час професійної діяльності особи на посаді певної категорії державної служби, усунувши тим самим «мовний бар'єр» у професійній діяльності особи в умовах нових викликів часу. Відповідних змін мають зазнати положення чинного законодавства у частині регламентації обов'язків державних службовців (зокрема, щодо вдосконалення іншомовних компетентностей впродовж всього періоду служби) й процедури щорічного оцінювання результатів службової діяльності особи (підвищення відповідних компетентностей слід розглядати як складову підвищення професійних компетентностей в цілому, із визначенням критеріїв та показників відповідної роботи та моніторингу результатів їх виконання), що дозволить впровадити європейські правові стандарти щодо гарантування державною умов для набуття особою таких компетентностей та постійного контролю за їх рівнем.

Список використаних джерел:

1. Коломоєць Т.О., Кремена Д.С. Іншомовна спроможність державних службовців як обов'язкова умова реалізації пріоритетних дій Уряду України у період повоєнної відбудови держави (правовий аспект). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 295–297.

Пилипенко А. А., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів,
Котрікова Б. С., студентка Університету митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ ЧАСТКИ У СПІЛЬНІЙ СУМІСНІЙ ВЛАСНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Спільна власність з множинністю суб'єктів при єдності об'єкта є особливим правовим явищем, яке часто зустрічається на практиці. Присутність багатьох суб'єктів власності суттєво впливає на характер відносин, як між співвласниками, так і між співвласниками та третіми особами. Хоча загальні положення про право власності, його виникнення і припинення повністю застосовуються й до спільної власності, все ж існують спеціальні правила, які враховують особливості відносин у спільній власності.

На думку Ю.О. Савченко, спільна власність є одним з варіантів права власності, де майно належить одночасно декільком особам – фізичним або юридичним особам, державі, територіальним громадам. Ця форма власності виникає з метою співпраці та об'єднання зусиль для досягнення певної цілі. Кожен співвласник має право на весь об'єкт спільної власності в цілому, а не на певну частину об'єкта [1, с. 202].

Відповідно до ст. 1226 Цивільного кодексу України [2], у разі спадкування частки у праві спільної сумісної власності, така спадкова частка переходить до спадкоємця на загальних підставах. Крім того, суб'єкт права спільної сумісної власності має право скласти заповіт, в якому він може передати свою частку у праві спільної сумісної власності до її визначення та виділу в натурі.

Як слушно зазначає О.П. Печений, у випадку смерті одного з подружжя, може виникнути потреба у відокремленні «подружньої» частки та спадкового майна. Частка покійного у спільній сумісній власності включається до складу спадщини та успадкована на загальних підставах [3, с. 123].

Аналіз цієї норми свідчить про можливу неоднозначність її розуміння. Так, спільна сумісна власність характеризується відсутністю виділених часток майна в натурі, хоча й у даному випадку законодавець використовує поняття «частка» щодо спільної сумісної власності. Це можна розглядати як певну термінологічну невизначеність, яка неодноразово зустрічається у вітчизняному законодавстві, проте має неоднозначне тлумачення, наприклад, щодо здійснення своїх прав співвласниками багатоквартирного будинку (далі – співвласники ББ). З урахуванням того, що про частку у спільній сумісній власності йдеться в статтях 368-372 Цивільного кодексу України [2] та у статтях 60-74 Сімейного кодексу України [4], виникає потреба у чіткому визначенні змісту цього поняття.

Українське законодавство встановлює специфічні правила і принципи щодо спадкування частки у спільній сумісній власності. Основним документом, що регулює спадкування, є Цивільний кодекс України. Так, проблеми, які можуть виникати в процесі спадкування частки у спільній сумісній власності, включають такі аспекти:

1. Наслідування відсутнього спадкоємця: якщо один зі співвласників помер без залишення заповіту, його частка перейде до його спадкоємців за законом. Однак існує ризик, що відсутні спадкоємці або їхнє місце перебування невідоме, що може створювати проблеми щодо розподілу спадщини.

2. Конфлікти між спадкоємцями: якщо спадкоємці не можуть домовитись про розподіл спадщини або частки в спільній власності, це може призвести до правових конфліктів і судових справ. У таких випадках може знадобитися втручання суду для вирішення суперечок.

3. Співвласник-неповнолітній: якщо один із співвласників частки є неповнолітнім, його права та інтереси можуть бути обмежені законом, і необхідно буде забезпечити належний захист його інтересів, наприклад, через призначення опікуна.

4. Оцінка майна: в разі спадкування частки у спільній сумісній власності можуть виникнути проблеми з оцінкою майна. Якщо майно складається з різних видів активів (нерухомості, рухомості, фінансових активів тощо), необхідно правильно оцінити.

Аналіз відповідних норм Цивільного кодексу України підтверджує, що законодавець фактично допускає існування часток у спільній сумісній власності, які можуть бути у латентному, прихованому стані. Доти, поки відносини між співвласниками є стабільними і вони не мають потреби або можливості визначити свої частки, такі частки залишаються неокресленими. Проте, коли стабільність відносин порушується, співвласники мають можливість або навіть необхідність визначити свої частки у спільній сумісній власності. Це може статися через спори про порядок користування майном або інші обставини. Після визначення часток співвласниками, спільна сумісна власність перетворюється у спільну часткову власність, де кожен співвласник має окрему визначену частку у власності об'єкта [1, с. 203].

Таким чином, хоча спільна сумісна власність характеризується відсутністю явно визначених часток, законодавство передбачає можливість виникнення та визначення часток у випадках, коли стабільність відносин порушується. Проте, виділення частки у спільному майні співвласників ББ залишається неможливим.

Список використаних джерел:

1. Савченко Ю.О. Проблеми права спільної власності. Шерешевські читання. Оновлення цивільного кодексу України: концептуальні засади : матер. Всеукр. наук.-практ. конфер. (Одеса, 11 груд. 2020 р.) / за заг. ред. Є.О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2020. С. 202–204.

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40–44, ст. 356 (в редакції від 28.04.2023).

3. Печений О. Проблеми спільної сумісної власності подружжя у ракурсі спадкування. Вісник Академії правових наук України. 2009. № 4. С. 119–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2009_4_13

4. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21-22, ст. 135 (в редакції від 19.02.2022).

Внукова Н. М., д.е.н., проф.,
професор кафедри митної справи і фінансових послуг
Харківського національного економічного університету,
провідний науковий співробітник НДІ ПрЗІР НАПрНУ

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНЕ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНДУСТРІЇ 4.0

Актуальність. Для продуктивності та зростання в ЄС налагодився розвиток Індустрії 4.0, спрямованої на цифровізацію. Європейська комісія почала приділяти особливу увагу цим змінам з 2015 року, тоді було відзначено, що Європа перебуває на початку цифрової промислової

революції, яка обіцяє більшу гнучкість виробництва та інші переваги. ЄС підтримує промислові зміни через свою промислову політику та дослідження і фінансування інфраструктури. У цей процес залучено багато країн, особливо Німеччину, Францію та ін.

Виклад основної частини. 2016 року зроблений звіт Європейського Парламенту щодо дослідження промисловості 4.0, її економічної та наукової політики, в якому проаналізовано ініціативи industry 4.0, яка охоплює цифровізацію виробничих процесів на основі пристроїв, що автономно спілкуються один з одним по ланцюжку створення вартості, відзначено потенціал ініціативи і зміни парадигми бізнесу та наслідки цієї трансформації. Дослідження оцінило обґрунтування необхідності правового державного регулювання цього процесу і окреслило заходи, які можуть бути вжиті, щоб збільшити переваги та обмежити загрози від Індустрії 4.0 [3].

Нова програма досліджень та інновацій ЄС (2021–2027) Horizon Europe забезпечує Європейське партнерство, мета якого полягає в тому, щоб прискорити розробку та впровадження нових інноваційних рішень у різних секторах через мобілізацію державних і приватних ресурсів, а також зробити внесок у досягнення цілей Європейської *зеленої угоди* як перехід до циркулярної Індустрії 4.0 та зміцнення Європейського дослідницького простору [4].

Існуюче правове регулювання і інструменти дослідницької інфраструктури в ЄС безумовно стимулююче впливають на розвиток Індустрії 4.0. Подальші кроки щодо становлення дослідницької інфраструктури мають стерти відмінності у рівні її розвитку в країнах ЄС і позитивно вплинути на інтеграцію до цієї сфери України, для чого формуються євроінтеграційні правові і організаційні передумови [1].

Для активної взаємодії в ЄС створено спеціальну платформу [4], на якій Європейська Комісія нещодавно запропонувала створити **10 нових** європейських партнерств між Європейським Союзом, державами-членами та/або промисловістю. Мета полягала в тому, щоб **пришвидшити перехід до зеленої, кліматично нейтральної та цифрової Європи**, який оголошений, а також зробити європейську промисловість більш стійкою та конкурентоспроможною. ЄС проінвестує майже **10 мільярдів євро**, при цьому партнери мають відповісти як мінімум еквівалентною сумою інвестицій. Очікується, що цей спільний внесок мобілізує додаткові інвестиції для підтримки переходу до циркулярної Індустрії 4.0 та створить довгостроковий позитивний вплив на зайнятість, навколишнє середовище та суспільство.

У березні 2023 року до процесу долучилась Франція, і на базі Global Industrie – її міжнародної і найбільшої промислової виставки пройшов Industry 4.0 International Business Meetings 2023, який націлений на всю промислову екосистему (від стартапу до великих клієнтів, включаючи

субпідрядників, виробників обладнання, кластери конкурентоспроможності, дослідницькі центри та інкубатори...), і охоплює весь ланцюжок створення вартості (дослідження та розробки, проектування, виробництво, обслуговування, послуги). ...) [5], а також усі ринки користувачів, що демонструє реальні кроки дієвості рішень ЄС щодо прискорення перетворень у Індустрії 4.0.

Сучасне закордонне дослідження показало п'ять однорідних профілів впровадження Industry 4.0 у різних галузях промисловості та європейських країнах, де існує сильний розрив між європейськими країнами та галузями промисловості (і всередині них). Індустрія 4.0 набагато більше визначається галуззю, ніж країною [2], що є результатом процесів європейської кластеризації.

Висновки. Євроінтеграційне правове регулювання забезпечення впровадження технологій індустрії 4.0 свідчить про те, що промисловість України має бути оцінена на спроможність приєднатися до прискорених процесів ЄС щодо запровадження нового етапу Індустрії 4.0 разом з зеленою економікою.

Список використаних джерел:

1. Внукова Н.М. Правове регулювання дослідницької інфраструктури в ЄС для стимулювання розвитку індустрії 4.0 *Актуальні питання розбудови науково-дослідницької інфраструктури у воєнний та повоєнний періоди* / за матеріалами Інтернет-конференції (м. Харків, 28 лютого 2023 року) / за ред. С. В. Глібка, К. В. Єфремової. – Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2023. С. 5–12. Електронне наукове видання. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/conf_28.02.23.pdf

2. Castelo-Branco, I., Amaro-Henriques, M., Cruz-Jesus, F., & Oliveira, T. Assessing the Industry 4.0 European divide through the country/industry dichotomy. *Computers & Industrial Engineering*, Volume 176, February 2023, 108925. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0360835222009135> <https://doi.org/10.1016/j.cie.2022.108925>

3. Directorate general for internal policies policy department a: economic and scientific policy industry 4.0 study ip/a/itre/2015-02 February 2016 PE 570.007 EN Industry 4.0 – European Parliament URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/570007/IPOL_STU\(2016\)570007_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/570007/IPOL_STU(2016)570007_EN.pdf)

4. Industry 4.0 | European Cluster Collaboration Platform. URL: <https://clustercollaboration.eu/tags/industry-40>

5. Industry 4.0 International Business Meetings 2023. Business meetings. URL: <https://industry-40-international-days-2023.b2match.io>

Піщанська В. М., док. культурології, проф.,
професор кафедри філософії
Комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ПРАВОВОМУ ВИМІРІ ВИКЛИКІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Однією з ключових цінностей та засад сучасного освітнього простору є академічна доброчесність, що передбачає дотримання етичних норм та принципів у процесі навчання, досліджень та викладання. Основні засади академічної доброчесності включають насамперед інтелектуальну чесність, дотримання етичних норм, прозорість, об'єктивність тощо.

З метою вирішення проблем академічної доброчесності, згідно основних положень реформування загальної освіти, у Новій українській школі було реалізовано ряд заходів. Зокрема, шкільні програми стали більш орієнтованими на вивчення оригінальних джерел та наукових робіт. Крім того, вчителі й учні мають доступ до великої кількості публікацій та наукових досліджень з різноманітних джерел, що дозволяє їм отримувати актуальну інформацію та використовувати її у своїй роботі. Велика увага приділяється розвитку та застосовуванню критичного мислення та формуванню медійної грамотності.

Відповідно до ідей Нової української школи, важливу роль відіграють принципи наукової етики, такі як дотримання авторських прав, використання обґрунтованих і достовірних даних, уникнення плагіату. Окрім цього, в сучасній школі розвиваються механізми контролю та внутрішнього оцінювання, що сприяють підтримці академічної доброчесності. Адміністрація та педагоги закладів освіти надають учням чіткі вказівки щодо правил наукової чесності та плагіату, а також здійснюють перевірку робіт на наявність недоречних джерел або копіювання.

Навчання академічній доброчесності включає й етичну освіту, яка сприяє розвитку моральних цінностей дітей та шкільної молоді. Учням розповідають про важливість інтелектуальної чесності, правильного цитування та реферування, а також про шкідливі наслідки плагіату. Це сприяє усвідомленню школярами, що академічна доброчесність є необхідною умовою для відповідальної й успішної навчальної та творчої діяльності.

Усе більшого значення в питаннях освіти набувають правові норми та етичні засади, затверджені в низці чинних документів. Зокрема, у професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» окремо позначається здатність педагога формувати ціннісні ставлення та розвивати в учнів критичне мислення. У даному документі

визначено чіткі орієнтири власного професійного розвитку вчителя та окреслено професійні компетентності педагога. Важливо, що у професійному стандарті, трудова функція «партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу» базової емоційно-етичної компетентності, визначається знанням змісту основних актів міжнародного та національного законодавства щодо прав людини і дитини й уміннями та навичками застосовувати основні стратегії поведінки щодо захисту власних прав, а також прав учнів [2, с. 17–18].

У Державному стандарті базової середньої освіти одним з ціннісних орієнтирів визначено дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу та організації всіх видів навчальної діяльності [1, с. 1]. На дотриманні принципів академічної доброчесності базується й одна з ключових компетентностей – інформаційно-комунікаційна [1, с. 3]. Академічна доброчесність виступає підґрунтям вимог до базових знань учнів з усіх освітніх галузей, відповідно до конкретних результатів навчання й одночасно, як орієнтир для оцінювання [1, с. 25]. Зокрема, у мовно-літературній освітній галузі зосереджується увага на врахуванні основних засад академічної доброчесності та дотриманні норм авторського права під час створення учнями власних текстів та оформлення власних висловлень. Відповідно до письмової взаємодії у цифровому середовищі в режимі реального часу, визначальними вважаються основні засади академічної доброчесності, зокрема, дотримання етикету та основ безпечної поведінки, зважаючи на міжкультурне різноманіття [1, с. 57]. У мистецькій освітній галузі важливим виявляється питання створення власного інтелектуального продукту з дотриманням засад академічної доброчесності [1, с. 386].

Таким чином, академічна доброчесність є однією з ключових цінностей Нової української школи, що сприяє розвитку учнів, які не тільки мають знання, але й розуміють важливість етичної поведінки в наукових дослідженнях і навчанні, створюючи основу для довіри, інтелектуального зростання та розвитку. Це допомагає виховувати школярів, які не тільки мають високий рівень знань, але й розуміють важливість чесної наукової роботи та поважають інтелектуальну власність інших людей. У цьому контексті постає необхідність не лише теоретичного осмислення освітніх стандартів, а й вивчення та винайдення практичних ресурсів і нормативно-правових засад задля впровадження ефективних стратегій доброчесності.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт базової середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. 471 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-rovnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 17.05.2023).

2. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 р. № 2736. 45 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/files/text/87/f502781n16.pdf> (дата звернення: 19.05.2023).

Джакелі Леван, к.ю.н., доц.,
декан юридичного факультету
Батумського державного університету
імені Шота Руставелі, м. Батумі, Грузія

DEFINITION OF ADMINISTRATIVE PROCESS – BEFORE THE DISCUSSION OF THE LEGAL DOCTRINE

The problems of the administrative process attracted the attention of domestic administrative scientists in different periods, both at the level of research into individual problematic aspects and at the level of thorough monographic and dissertation works. However, regardless of the specificity of doctrinal studies of the phenomenon of the administrative process in different historical periods, the problematic nature of the definition itself, and the wide variety of approaches, were typical and remain. Such a state of affairs is also observed in domestic administrative and legal scientific sources of modern times, which can be considered a manifestation of succession in the domestic legal doctrine, although with certain corrective properties. Thus, if for domestic scientific sources of the Soviet period, the rulings were considered to be the ruling on a possible view of the administrative process in a broad sense as a set of various administrative proceedings and in a narrow sense as a synonym for administrative-delict proceedings, then in the future (from the 20th century to the beginning of the 21st century) these provisions are somewhat detailed, receive new names, but retain their basic positions. Acquaintance with the works of the leading post-Soviet administrative scientists, who directly investigate the problems of the administrative process, allows us to single out the so-called "administrative" administrative process, tort administrative process, judicial administrative process (administrative litigation).

However, the specificity of the administrative process, its cardinal difference from other types of legal process, which is defined by all leading procedural scientists, administrative scientists, does not allow to formulate in the domestic legal doctrine the thesis that the administrative process and administrative judicial proceedings are synonymous. Although there are scientific works in which the authors try to justify the expediency of such an understanding, and, accordingly, the

definition of the administrative process. The growing role of the court in the administrative process is an obvious fact and it cannot be left out of the attention of administrative scientists in the context of clarifying the definition of the administrative process. It is quite logical to look at the administrative process from the angle of its division into administrative judicial and non-judicial processes, depending on the leading subject.

Although it is impossible to recognize such a view as ideal, one that reproduces the real view of the administrative process as fully as possible. The latter is a multifaceted meaningful formation that includes all possible models of procedural relations in the sphere of ensuring the implementation, protection of rights, freedoms, legitimate interests, and the fulfillment of the duties of private individuals in their relationships with subjects of public administration during the latter's performance of their powers. The same position prevails in Russian administrative and legal doctrine. V. Sorokin, V. Yusupov insist on the expediency of a generalized approach to understanding, and, accordingly, the definition of the administrative process, which would include all possible manifestations of administrative-procedural relations (with the participation of the court, without it, conflict, non-conflict, etc.), D. Bachrach and other Russian administrative scientists. The state of affairs in the doctrine of the Republic of Moldova is similar (for example, the works of V. Hutsuliak, E. Komarnytska, etc.).

Therefore, in the modern conditions of fundamental revision of doctrinal postulates, which in the future will serve as a scientific basis for administrative-procedural activity, the determination of the administrative process is gaining relevance, since it is this, in many respects, that will depend on the further content of doctrinal and normative sources, the effectiveness of administrative regulation – procedural relations. The definition of the administrative process should be such that it would reproduce the prevailing doctrinal position, be uniform both in doctrine and in legislation, and reproduce the entire meaningful content of the phenomenon of the administrative process.

Regarding the understanding of the administrative process, it is worth following the prevailing doctrinal point of view regarding its consideration as the entire set of administrative-procedural activities, using it as a generalizing concept with detailing into varieties (for example, administrative proceedings, administrative-delict proceedings, administrative appeals, etc.). Under the conditions of the definition of terminology, the official fixation of concepts in legislation, which are analogs of doctrinal definitions, it is possible to achieve the elimination of the debatable tension regarding the definition of the administrative process, the unification of doctrinal and normative provisions, the correspondence of doctrinal and normative provisions to the real requirements of the time, to take a certain step on the path of integration into the European, and in the future, the global legal scientific environment, approximation of domestic normative prescriptions (including terminological format, conceptual definition) to European, world analogues.

Васильєв С. В., к.ю.н., доц.,
завідувач кафедри господарсько-правових
дисциплін та економічної безпеки
Донецького державного університету внутрішніх справ

ЩОДО КОГНІТИВНОСТІ СУДОЧИНСТВА

З наукового погляду, когнітивна теорія права полягає у існуванні інформаційної сфери, що визначає опосередкований інформаційний обмін тобто здійснення через матеріальний продукт, що являє собою результат цілеспрямованої людської діяльності – усвідомленої поведінки індивіда, спрямованої на досягнення поставленої мети. Іншими словами, когнітивний підхід дає змогу встановити, як в процесі прийняття правових норм або динаміці постановлення судових рішень відбувається юридичне конструювання реальності, набуття і фіксація нового смислу.

Когнітивна теорія права залишатиметься неповною доти, доки вона не включатиме теорію когнітивної юриспруденції.

В цьому аспекті цікава концепція Герберта Саймона щодо «обмеженої раціональності» у зв'язку з прийняттям рішень людиною. Його ідея полягала в тому, що когнітивні ресурси людини обмежені і, відповідно, повинні бути раціонально використані. Свідомо чи несвідомо, нам усім доводиться робити важкий вибір щодо того, як розподіляти нашу інтелектуальну енергію.

Один з повсюдних прийомів, який люди, що приймають рішення, використовують для збереження зазначеної енергії є вибірковий пошук потенційних шляхів аналізу будь-якої проблеми. Так, шахіст, наприклад, розглядає лише ті лінії гри, які видаються найперспективнішими лініями гри, не аналізуючи інші - не тому, що вони не стосуються справи, а тому, що вони не мають значення, а через обмеженість зусиль, які можуть бути присвятити будь-якій одній грі [1, с. 55–59].

Юридична діяльність є підґрунтям такого явища як когнітивні стилі юриспруденції, оціночні судження в юриспруденції і, взагалі, «розуміння» права як такого.

Процес здійснення судочинства демонструє нам моделі умовиводів, низка яких дістала своє осмислення в рамках когнітивної теорії. Так, індуктивні умовиводи (висновок від частки до загального), дедуктивні умовиводи (висновок частки із загального) та абдуктивні умовиводи (висновок від частки до частки, включно з умовиводами за аналогією) – як і процеси розв'язування людиною розумових завдань узагалі – фізично об'єднані у спільних еволюційно-мозкових механізмах. Кожен із зазначених методів (моделей) побудови умовиводів має власну специфіку, яка, в тому числі на тлі психологічних властивостей, властивих природі людини, впливає на характер і якість висновку під час юрисдикційної діяльності.

Слід зазначити, що існування певної логічної форми умовиводу не означає, що в реальному процесі ухвалення рішення висновок робитиметься суворо дотримуючись того чи іншого методу (моделі) «в чистому вигляді». Тому, внаслідок природного змішання методів (моделей), виникають природні «помилки» висновків.

Та як свідчать емпіричні дані, навіть у найталановитіших та відданих суддів бувають невдачі. Однією з причин цього є вразливість до когнітивних ілюзій – відхилень у судженнях, які супроводжуються можливою нелогічністю у висновках про інших людей чи ситуації.

Для судової практики найбільш характерними та впливовими є такі когнітивні ілюзії, як: якорний ефект (*anchoring*); упередження рамками (*framing*); упереджене зміщення (*hindsight bias*); евристика репрезентативності (*the representativeness heuristic*); егоцентрична упередженість (*egocentric biases*) [2].

Крім того, в сучасній юридичній літературі звертається увага на значення так званої «інформаційної парадигми», що ґрунтується на тому, що умовою, основою та метою розвитку науки є накопичення корисної інформації й удосконалення засобів її обробки і використання; фундаментальною загальнонауковою категорією, що виконує функцію базового поняття у провідних галузях сучасного наукового знання, стає інформація та комунікація [3]. А до когнітивних ознак феномену правової комунікації суб'єктів судової діяльності зараховується змістовність – насиченість відомостями, потрібних сутностей, обсягу та якості; професійність; інформаційний принцип – ідея про орієнтацію суддів на інформаційні технології як найважливіший інструмент взаємодії людей між собою у сфері професійної діяльності з утвердження верховенства права; інформаційна детермінація професійної майстерності – непоінформованість обмежує якісне виконання покладених посадових обов'язків та інші форми належної реалізації права; інформаційно-когерентну (інформаційно-технологічну) компетентність/обізнаність – володіння особою необхідним набором знань, умінь і навичок щодо наявних способів отримання, поширення, обробки, використання та зберігання, а також оцінки якості інформації.

На нашу думку, дослідження когнітивних аспектів професійної діяльності у сфері судочинства, а також визначення місця цього явища у когнітивній теорії права та взаємозв'язок з когнітивною психологією, є доволі цікавим та перспективним.

Список використаних джерел:

1. Herberlyta A. Simon. Reason in Human Affairs. (1983). Stenford: Stenford University Press. 128 p.

2. Козицька І., Ковалко Н. Когнітивні ілюзії судочинства. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/kognitivni-ilyuziyi-sudochinstva.html> (дата звернення: 20.05.2023)

3. Вдовіна О.О. Електронне діловодство як комунікаційна складова судочинства в Україні: дис. ... канд. наук із соціал. комунікац.: спец. 27.00.02. Харків; Київ, 2018. 206 с

Воробйов О. С., студент
Університету митної справи та фінансів
Свистун Л. Я., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ПОНЯТТЯ САМОЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ОСОБИ В УМОВАХ МІЖНАРОДНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Актуальність даної теми зумовлена насамперед глобалізацією світової економіки, міжнародними інтеграційними процесами та особливостями способів та форм захисту цивільного права осіб у нормах законодавства України.

Відповідно до того чи звертається особа до державних органів, які уповноважені вжити необхідних заходів для відновлення порушеного права і припинення правопорушення, виділяють дві форми захисту цивільних прав: юрисдикційна та неюрисдикційна. У першому випадку особа звертається до вищезгаданих органів, а у другому – ні.

Поняття самозахисту займає особливе місце серед неюрисдикційних способів захисту цивільних прав. Загалом існує деяка неоднозначність у розумінні самозахисту як різновиду правового захисту. З однієї сторони він поновлює порушене право, а з іншої, якщо відновлення порушеного права проведено самим порушником, таке відновлення, слід гадати, є добровільним залагодженням шкоди, але не може вважатися правовим захистом [1].

Цивільним кодексом України передбачається самозахист цивільних прав як один з неюрисдикційних способів захисту. Стаття 19 ЦК України містить наступне: “особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань. Самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечить моральним засадам суспільства”[2]. Дана норма введена безпосередньо з Конституції України, а саме згідно статті 55 кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [3].

Хоч ЦК України не надає переліку засобів самозахисту, а лише вказує, що особа може використовувати такі засоби протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства, але статтею 1169 встановлює межі здійснення самозахисту: шкода, завдана особою при здійсненні нею права на самозахист від протиправних посягань, у тому числі у стані необхідної оборони, якщо при цьому не були перевищені її межі, не відшкодовується.

Отже, можна сформулювати наступне визначення самозахисту цивільного права – це комплекс способів та засобів, що дозволяють особам захищати свої цивільні права без залучення державних органів та не допускаючи перевищення меж необхідної оборони.

Прикладом може слугувати, наприклад, повідомлення порушника про скоєне ним правопорушення з пропозицією вирішення спору шляхом переговорів. Загалом можна виділити 4 типи переговорів:

- проведені та завершені в рамках принципу перемога/перемога – обидві сторони залишили цей процес щасливими і задоволеними, вони бажають продовжувати співпрацю;

- проведені та завершені в рамках принципу перемога/програш – де одна сторона намагається схопити ласий шмат в результаті торгу, встановлюючи перевагу над іншою стороною;

- проведені відповідно до принципу програш/перемога, коли одна зі сторін свідомо та охоче надає перевагу іншій стороні з багатьох причин;

- проведені відповідно до принципу програш/програш, коли обидві сторони йдуть на необмежені поступки іншій стороні. Такі переговори, які не мають іншої мети, крім забезпечення ведення бізнесу. Взаємні вимоги сторін приймаються майже без будь-яких перешкод. Поки жодна інша справа не ведеться з кращими умовами, середовище, створене в результаті цих переговорів, може тривати довгі роки [4]. Отже, найбільш оптимальним та взаємовигідним для рішення конфлікту або ж спору є перший варіант.

Важливість самозахисту цивільного права в умовах міжнародних інтеграційних процесів не можна недооцінити:

- забезпечення стабілізації відносин міжнародному контексті – самозахист дозволяє особам активно захищати свої права незалежно від залученості державних органів чи зовнішніх впливів;

- сприяння збереженню особливості правової системи – важливо щоб не було порушено основних принципів національного права;

Підсумовуючи все вище зазначене, можна дійти висновку, що самозахист цивільного права особи є невід’ємним способом захисту такого права в Україні, та має свої особливості над судовим захистом, а в умовах міжнародної інтеграції стабілізує відносини між особами та допомагає зберігати правову систему країни.

Список використаних джерел:

1. Філик Н. В. Самозахист як спосіб захисту цивільних прав. Матеріали Всеукр. міжнарод. наук. конф. 2012. С. 347–349.

2. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 15.05.2023).

3. Конституція України: від 28.06.1996 р. : станом на 01 вер. 2021 р. Київ : Алерта, 2021. 80 с.

4. Сулейманова С. Р. Поняття переговорів як способу альтернативного вирішення спорів. Реформування цивільного процесуального права в умовах інтеграційних процесів в Україні. Матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції ім. Ю. С. Червоного (Одеса, 18 грудня 2020 р.), 2020. С. 56–58. URL: <https://hdl.handle.net/11300/13999> (дата звернення 15.05.2023).

Дашко Н. С., к.філол.н.,
доцент кафедри гуманітарної підготовки,
філософії та митної ідентифікації культурних цінностей
Університету митної справи та фінансів
Рисіч-Шафранець Ю. Й., к.філол. н.,
ад'юнкт Закладу україністики
Вроцлавського університету

РІЗНОВИДИ САМОПЛАГІАТУ І ФОРМИ БОРОТЬБИ З НИМ

Сучасні гуманітарні виклики в умовах глобалізації суспільства зумовлюють виникнення ряду проблем, серед яких порушення академічної доброчесності є однією з ключових. Особливої актуальності ця проблема набула в останні роки, що пов'язано зі зростанням кількості випадків наукового шахрайства, серед яких плагіат та самоплагіат.

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту» самоплагіат – це «оприлюднення (частково або повністю) власних, раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів» [1]. Проте, питання самоплагіату викликає чимало дискусій, адже в його випадках маємо справу не з привласненням чужих результатів, а некоректне з погляду академічної етики використання раніше опублікованих власних наукових результатів.

Чимало фахівців, спираючись на твердження про неможливість вкрасти щось у самого себе, вважають, що самоплагіату не існує, або він не є порушенням академічної етики. А між тим ця проблема актуальна, оскільки порушує принципи належної атрибуції й веде до недостатнього оновлення знань і досліджень, тому самоплагіат вважається неприйнятним в наукових та інших виданнях.

Самоплагіат, як правило, може набувати різних форм, а саме: перевидання роботи в тому ж самому журналі або видавництві чи іншому видавництві без зазначення відповідного повідомлення або згоди видавця; включення частини тексту раніше опублікованої роботи в нову публікацію без вказівки на джерело; використання значної кількості матеріалу зі старої роботи в новій; подання на конференції або до друку роботи, яка раніше була опублікована. Тож, усі ці випадки можуть бути визнані самоплагіатом, якщо не зазначено джерело або не отримано згоду на перевидання роботи.

Законодавче регулювання боротьби з самоплагіатом може відрізнятись в різних країнах, проте основні засади зазвичай збігаються. Серед найважливіших аспектів законодавства, що стосуються боротьби з самоплагіатом, можна назвати такі:

1. Авторське право. Більшість країн мають законодавство, що регулює авторське право. Ці закони можуть містити відповідні положення про самоплагіат. Як правило, вони забороняють авторам повторне використання власних матеріалів без зазначення джерел та згоди відповідних сторін. Наприклад, згідно з Законом України «Про авторське право та суміжні права» повторне використання власної роботи без зазначення джерела та згоди видавця є порушенням авторських прав [2].

2. Національні органи регулювання. Деякі країни мають органи регулювання, що відповідають за здійснення контролю щодо використання інтелектуальної власності.

3. Договори та угоди. Журнали та видавництва можуть укладати з авторами угоди, які містять відповідні положення про самоплагіат. Наприклад, це може бути вимога, щоб автори не подавали до друку роботи, що були раніше опубліковані.

4. Контроль за редакцією. Журнали та видавництва можуть мати власні стандарти контролю за редакцією, які включають положення про самоплагіат. Наприклад, редактори можуть перевіряти публікації на предмет повторення матеріалів авторів.

5. Внутрішні стандарти. Університети та інші наукові установи можуть мати свої внутрішні стандарти щодо самоплагіату.

У Польщі боротьба з самоплагіатом також регулюється законодавством про авторське право та деякими внутрішніми стандартами наукових установ. Зокрема Закон Польщі «Про авторські права та права суміжні з авторськими» визначає правила використання авторських творів, включаючи положення про згоду видавця на повторне використання роботи автора з зазначенням відповідного джерела [3]. Деякі польські наукові установи мають внутрішні стандарти щодо боротьби з самоплагіатом. Наприклад, Польська академія наук (ПАН) вимагає, щоб публікації були новими та оригінальними й не містили значних частин раніше опублікованих матеріалів.

Для контролю з самоплагіатом у Польщі також існують спеціальні програми та інструменти, які дозволяють перевіряти публікації на наявність подібних або повторних фрагментів. Такі програми використовуються в багатьох польських наукових установах, включаючи ПАН та університети.

У разі порушення авторських прав на самоплагіат у Польщі автор може бути позбавлений права на подальше використання своєї роботи, а також оштрафований. Крім того, університети та наукові установи можуть застосовувати дисциплінарні заходи, такі як позбавлення наукових ступенів або заборона науково-дослідної діяльності.

Таким чином, боротьба з самоплагіатом у різних країнах, як свідчить досвід України й Польщі, має багато спільних рис.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту». Режим доступу: Про освіту | від 05.09.2017 № 2145-VIII (rada.gov.ua).
2. Закон України «Про авторське право та суміжні права». Режим доступу: Про авторське право і суміжн... | від 01.12.2022 № 2811-IX (rada.gov.ua).
3. USTAWA z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Режим доступу: Prawo autorskie i prawa pokrewne. – Dz.U.2022.2509 t.j. – OpenLEX.

Прохоренко А. В., студентка
факультету історії, бізнес-освіти та права
Центральноукраїнського державного університету
ім. Володимира Винниченка

ПРАВО НА БЕЗПЕКУ ПРОДУКЦІЇ І ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Якісна та безпечна продукція є однією з необхідних умов для реалізації цілого ряду національних інтересів та стратегічних національних пріоритетів, що забезпечують національну безпеку та стійкий розвиток кожної країни.

Україна обрала європейську стратегію розвитку і імплементація міжнародних норм у національне законодавство стала тим рутинним шляхом вдосконалення не лише правових аспектів, але і додатковою гарантією захисту прав споживачів. З огляду на це, підкреслимо, що певним фундаментом у сфері захисту прав споживачів є Директива 2011/83/ЄС європейського Парламенту і Ради від 25 жовтня 2011 р. про права споживачів, яка набрала чинності 13 червня 2014 р. [2]. Також, 1 січня 2022 року набула чинності Директива 2019/770 «Про деякі аспекти контрактів на постачання цифрового контенту та цифрових послуг» [3] і Директива 2019/771 «Про деякі аспекти договорів про продаж товарів» [4]. Згідно з новими директивами, товари повинні відповідати як тому, що узгоджено, так і тому, що споживач міг розумно очікувати. У разі невідповідності, однакові засоби правового захисту застосовуватимуться на території всього ЄС.

В Україні питання права на безпеку продукції регулюється нормами Закону України «Про захист прав споживачів» [1]. У Законі гарантовано право споживачів на безпеку продукції (товар, робота чи послуга) (ст. 4), а також зазначено, що вимоги до продукції щодо її безпеки для життя, здоров'я споживачів встановлюються нормативно-правовими актами, в тому числі технічними регламентами (ст. 6).

Якщо звернутися до досвіду зарубіжних країн, то варто відзначити такі провідні країни, як: Франція, Німеччина та США. Зокрема, Франція та Німеччина були ініціаторами створення ЄС, прийняли окремі закони про

захист прав споживачів. Наразі, у Франції діють досить жорсткі точки контролю виробництва. Так, при виробництві харчової продукції існує п'ять точок контролю: виробником, синдикатом захисту якості продовольства, контроль на національному рівні, контроль органом із сертифікації, контроль на рівні комуни. Важливо зазначити, що законодавство Франції про захист прав споживачів складається зі споживчого кодексу 1992 і ряду відокремлених доповнень до нього [6, с. 21].

В Німеччині основою захисту прав споживачів є Цивільний кодекс, який з січня 2002 року включає положення виданих до цього моменту законів про продаж товарів вдома, правове регулювання підприємницької діяльності, тайм-шері, продажу товарів дистанційним способом, споживче кредитування та інше. Проте, державна участь в захисті прав споживачів не обмежується розробкою відповідних законів, хоча і є його основним завданням [5].

У свою чергу, в США методологія оцінки ризику була імплементована до законодавчої бази раніше інших країн, безпека як «відсутність неприпустимого ризику для життя та здоров'я...» визначається законом США «Про підвищення безпеки споживчих товарів» № 4040 («Consumer Product Safety Improvement Act», 2008), де пріоритетним є інформування споживачів про ризики продукції, тим самим орієнтуючи виробників на добровільну оцінку та мінімізацію ризиків продукції для життя та здоров'я населення [7, с. 15–18].

Таким чином, виконаний аналіз показав, що досвід країн Європейського союзу та США може і повинен бути використаний для завдань вдосконалення систем контролю безпеки продукції в Україні. З метою постійного вдосконалення системи управління ризиків продукції, безперечний інтерес могли б представляти інтегровані у рамках ЄС щорічні аналітичні звіти за результатами державного нагляду за безпекою продукції з видачею відповідних рекомендацій на адресу уповноважених національних органів та постановкою завдань для наукових організацій.

Список використаних джерел:

1. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернень: 15.04.2023).

2. Директива Європейського Парламенту і Ради 2011/83/ЄС від 25 жовтня 2011 року про права споживачів, про внесення змін до Директиви Ради 93/13/ЄЕС та Директиви Європейського Парламенту і Ради 1999/44/ЄС, а також про скасування Директиви Ради 85/577/ЄЕС і Директиви Європейського Парламенту і Ради 97/7/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_023-11#Text (дата звернень: 15.04.2023).

3. Directive (EU) 2019/770 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services.

4. Directive (EU) 2019/771 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the sale of goods] (DCD та SGD).

5. Вілінський М. Досвід Німеччини із захисту прав споживачів. URL: <https://core.ac.uk/download/14060646.pdf> (дата звернень: 15.04.2023).

6. Конспект лекцій з курсу «Управління якістю» для студентів напряму підготовки 6.030501 «Менеджмент» усіх форм навчання / С. В. Гринчуцька. Тернопіль, ТНТУ імені І. Пулюя, 2011. 76 с.

7. Лащак В. В., Лащак Т. В. Система захисту прав споживачів у провідних країнах світу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. Випуск 25. 2014. С. 15–18.

Щербина Є. М., к.ю.н., доц.

Університету митної справи та фінансів

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РУЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ТЕОРІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

На сучасному етапі розвитку державності зростають роль і значення адміністративної відповідальності як способу забезпечення законності і правопорядку в сфері адміністративного регулювання суспільних відносин, що склалися у державі.

Очевидним є те, що адміністративна відповідальність як важель реагування на адміністративні правопорушення не виконує покладені на неї завдання.

Адміністративна відповідальність як важливий інструмент державного управління застосовується практично у всіх сферах суспільного життя. Реформуванню адміністративної відповідальності відведено важливе місце, проте сьогодні юридична наука, на наш погляд, приділяє недостатню увагу цьому інституту.

Процес реформування законодавства про адміністративну відповідальність потребує якісно нових підходів до визначення змісту цього інституту та його місця в механізмі державного управління. Насамперед необхідно ще раз проаналізувати юридичну відповідальність зокрема адміністративну відповідальність.

Потребує наукового обґрунтування адміністративна відповідальність за порушення правил благоустрою територій міст та інших населених пунктів, і на цій основі – побудова її принципів і загальних засад.

Українськими науковцями приділяється значна увага для того, щоб проаналізувати та зрозуміти практичну і теоретичну важливість адміністративної відповідальності. Протягом тривалого часу проведена робота з розробки проблем адміністративної відповідальності, підготовки відповідної теоретичної бази для формування законодавства про

адміністративні правопорушення та проекту Кодексу про адміністративні проступки. У законодавстві про адміністративні правопорушення, на сьогоднішній час, відсутня систематизація одного закону, що призводить до конкуренції норм, а це, в свою чергу, не відповідає вимогам, які ставляться до правової форми.

Адміністративна відповідальність є важливим інструментом державного управління, і майже неможливо виділити сферу, де б вона не застосовувалася. Проте існує багато проблем, які потребують свого якнайскорішого вирішення. До таких можна віднести проблему реального забезпечення прав осіб, які притягуються до адміністративної відповідальності, проблеми ефективності заходів адміністративної відповідальності та забезпечення виконання адміністративних стягнень і багато інших.

Невирішеність великої кількості проблем адміністративної відповідальності пов'язана з недостатньою науковою розробкою понятійного апарату. Вивчення інституту адміністративної відповідальності стає одним із головних напрямів в адміністративно-правових дослідженнях. Сьогодні серед науковців немає єдиного трактування поняття “адміністративної відповідальності”. Розробка визначення даного поняття є однією з основних проблем майбутнього адміністративного законодавства. Дефініція, не закріплена діючим правом, може лише відображати суб'єктивну думку науковців.

Деякі автори, уникають визначення адміністративної відповідальності у своїх наукових працях, обмежуючись, при цьому, лише переліком її ознак, а є науковці які визначають адміністративну відповідальність як окремий вид юридичної відповідальності, що характеризується такими ознаками: 1) проявляється в примусовому впливі; 2) проявляється у впливі на особу; 3) проявляється в державному примусі; 4) проявляється в правовому державному примусі; 5) проявляється в реакції держави на вчинене правопорушення; 6) проявляється в обов'язку конкретної особи відповідати за скоєне; 7) проявляється в тому, що особа відчуває на собі негативні наслідки застосування заходів державного правового примусу; 8) проявляється в штрафному, каральному державному правовому впливі; 9) проявляється в осудженні діяння особи; 10) проявляється в застосуванні державно-правового примусу на основі доказаності чиєїсь вини в скоєнні правопорушення;

Такий підхід до визначення адміністративної відповідальності дає можливість з'ясувати суть цього правового явища.

Аналіз різноманітних визначень адміністративної відповідальності, які висвітлені в юридичній літературі, дає змогу визначитись з тими основними положеннями, які обов'язково необхідно вказати у визначенні і які розкривають основну суть цього правового явища, тобто відрізняють його від інших споріднених явищ. До таких положень відносяться наступні: 1) вказівка на те, що це вид юридичної відповідальності; 2) вказівка на

підставу відповідальності; 3) конкретизація суб'єкту відповідальності (фізична особа або фізична і юридична особа); 4) конкретизація заходів примусу, що реалізуються в межах адміністративної відповідальності (тільки адміністративні стягнення чи і інші адміністративні санкції). Всі інші положення на нашу думку носять допоміжний і уточнюючий характер змісту адміністративної відповідальності,

Ця теоретична проблема, є суттєвою перешкодою розвитку законодавства про адміністративну відповідальність, а як наслідок, відображається на рівні правозастосовної діяльності компетентних органів. Саме тому вирішення окресленої проблеми є актуальним і вкрай важливим для встановлення правопорядку і законності в державі.

Визначитись з поняттям адміністративної відповідальності необхідно не тільки для розвитку законодавства про адміністративну відповідальність. Така визначеність дасть змогу чітко провести межу між поняттями "адміністративно-правовий примус", "адміністративна санкція", "адміністративна відповідальність", "адміністративне стягнення", про які більш детально піде мова в наступному підрозділі. В юридичній літературі іноді одне поняття, яке має своє специфічне значення, підмінюється другим. Така підміна понять, з одного боку, свідчить про те, що існують ще білі плями в цій сфері наукового пізнання.

Малик І., секретар судового засідання
Касаційного адміністративного суду

INSTITUTE OF APPEAL IN ADMINISTRATIVE PROCEDURE: SIGNS AND CONCEPTS

The institution of appeal in one or another plane has been repeatedly studied by representatives of administrative-legal and administrative-procedural science. It should be noted that as a subject of scientific research, the appeal was studied in the works of such scientists as V.B. Averyanov, N.V. Aleksandrova, O.F. Andriyko, O.M. Bandurka, O.A. Banchuk, V.M. Bevzenko, Yu.P. Bityak, I.P. Golosnichenko, E.V. Dodin, S.V. Kivalov, L.V. Koval, V.K. Kolpakov, T.O. Kolomoets, A.T. Komzyuk, I.B. Koliushko, O.V. Kuzmenko, R.O. Kuybida, D.M. Lukyanets, O.I. Mykolenko, V.G. Perepeliuk, V.S. Stefaniuk, M.M. Tyshchenko and others.

Individual researchers devoted works of monographic and dissertation level to certain aspects of the institution of appeal in the field of public-legal relations or to its general issues. For example, in the focus of attention of I.V. Kyrylyuk got into the issue of the right to appeal a decision in the administrative court of Ukraine, V.V. Reva studied appeals against decisions, actions or inaction of customs authorities, their officials and other employees, E.V. Lazniuk – proceedings in administrative cases regarding the appeal of normative and legal ones, R.O. Kukurudz – questions of the theory and practice of appeals in the

administrative-jurisdictional process, I. O. Hrybok – appeals against decisions of executive authorities in the administrative procedure, S. A. Galyonkin – administrative-legal support of appeal proceedings in Ukraine, etc. However, in detail, at the monographic level, there are, unfortunately, no up-to-date studies of the institute of appeal within the framework of the administrative procedure.

The analysis of administrative and legal literature, in which the institution of appeal (appeal) has been studied by scholars to one degree or another, shows that it is characterized by various approaches to the specified issue, including the identification between appeal (complaint) and appellate proceedings (complaint proceedings), and proving the absence of an essential difference between the categories of “complaint” and “appeal”, and of course the presence of scientific conclusions directly opposite to the two specified approaches.

On the basis of a generalized review of the legal literature and the current legislation of the analysis of the essence and purpose of the appeal institute in the administrative procedure, we note that we are talking about the specified institute, the normative structure and subject of which is not limited exclusively to procedural norms and, accordingly, to the administrative order of appeal, but as and provided for by a special law, may be implemented in the order of administrative proceedings. Based on this, the characteristic features of the institution of appeal in the administrative procedure, in our view, are:

1. Purpose – to ensure the effective implementation of the administrative and legal status of a person in the public sphere, as well as the protection of the rights, freedoms and interests of natural persons, the rights and interests of legal entities against violations by various subjects of power;

2. The immediate goal is to resolve an administrative-legal conflict (dispute) between a private entity (a natural or legal entity) and an administrative body (a public administration body or an entity to which relevant powers have been delegated);

3. The structure consists of administrative-procedural (administrative appeal procedure) and administrative-procedural (judicial appeal procedure) norms of law;

4. A combination of imperative and dispositive methods of legal regulation aimed at optimal implementation of the individual’s right to appeal;

5. Regulates a certain group of homogeneous social relations that arise during the conduct of administrative procedures related to the exercise of their participants’ right to an administrative appeal or filing an administrative claim.

Thus, the institution of an appeal in an administrative procedure is a system of relatively separate and interconnected administrative-procedural and administrative-procedural legal norms that regulate a certain group of homogeneous social relations that arise during the conduct of administrative procedures related to with the implementation of their participants' right to an administrative appeal or filing an administrative lawsuit and is aimed at ensuring the effective implementation of the administrative-legal status of a person in the public sphere, as well as the protection of the rights, freedoms and interests of natural persons, the rights and interests of legal entities from violations by various sub- objects of power.

References:

1. Грибок І.О. Оскарження рішень органів виконавчої влади в адміністративному порядку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2005. 17 с.
2. Кукурудз Р.О. Апеляція в адміністративно-юрисдикційному процесі: питання теорії та практики: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2013. 233 с.
3. Довбенко А.М. Адміністративно-правові засади розгляду антимонопольним комітетом України скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2017. 256 с.

Kovach J., Doc. JUDr., CSc

Панєвропейська висока школа, Братіслава, Словаччина

Liutikov P., Doc. JUDr, Professor

Університету митної справи та фінансів

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF SCIENTIFIC WORKS OF E. M. BERENDTS AND I. T. TARASOV IN THE ASPECT OF DEFINITION OF SUBJECT COMPOSITION OF ADMINISTRATIVE LAW OF ADMINISTRATIVE LAW AND PLACES OF ENTITIES IN IT

During the establishment of police (later on administrative) law on the pages of legal literature – in monographies, textbooks and lecture courses on police law and law of internal management emerged first mentions about legal entity as the special part of those community relations, which forms the subject of research of science of administrative law on that time. It should be stated that not in that historical period, no during the next period (till the 30th years of XX century) the term “subjects of administrative law” did not used in fact.

In particular, E.M. Berendts in his book “The experience of system of administrative law. Volume 1. Review of the history of administrative law and the history of its literature”, date 1898, noted that each state from the point of law is a legal person that is the subject of forced, permanent and peaceful dominion [1, p. 2]. That means that the scholar does not put questioned “organizational form” of the state, definitely considering it as a legal entity and determining it as the dominant subject of authority relationships. This conclusion follows from the assertions of E.M. Berendts that the objects of state dominion are: 1) subjected to state public-law unions (communities, provinces) which in turn based on state recognition or establishment by legal entities that have some degree of coercive power within this subordinate local union (city, village, township, county, province) under the control of state power. 2) various community associations, institutions or corporations, voluntarily created (with the permission of the government) by the individual persons given the common interests (economic, spiritual, moral or intellectual) (e.g. Joint stock companies, charitable institutions, scientific societies) activity of which settled by the rules of private and public law; 3) separate physical persons. Thus E.M. Berendts emphasized that all of these individuals and legal entities, as objects of public dominion, under certain conditions encouraged by state to participate in the execution of public tasks. ...Activities of state and designed by it legal and

physical entities promoted to the implementation of public tasks – called management or administration [1, p. 2]. Activities of the government and called for participation public unions and individuals named management – is the basis of administrative law [1, p. 7]. Thus, utilizing modern legal terminology, the scholar considers the legal entities (both public and private), though under certain conditions, the subject of administrative-legal relations. In general, if we analysed proposed by E.M. Berendts the system of subjects of administrative law, which according to the scholar are also the object of authorities influence, we can conclude that the legal entity is the dominant member of these relationships, as it finds its expression in the face of the state as the subject of dominion, publicly operated public-legal organizations (communities, provinces), which could acquire the status of legal person, and in various public unions, institutions or corporations that are voluntarily established by the individuals (joint stock companies, charities, scholar societies).

Especially worth mentioning the scientific work of I.T. Tarasov “Lectures on police (administrative) law” in 2 volumes, dated 1908. In this work, I.T. Tarasov drops his attention to “the internal bodies of the government”. In particular, according to the scientist, bodies of administration differs by purpose, area of action, the special properties of objects and their respective character given them power. The difference between the government authorities, self-government and “soedinstvo” is precisely the purpose of their creation. Between this bodies, the subject of internal government management distributed so, that the first one responsible for the nationwide subjects pursuing public policy goals and the second – local objects of management, pursuing local, federal interests, and other are concerned with the single objects, arising from the personal interests, of which the community unites people in a variety of unions in order to meet or protect these interests [2, p. 1–2]. As for the area, i.e. Territory of activity bodies of government administration divides into local and central. According to the special properties of objects bodies of government administration are divided into general and specific [2, p. 2]. For given powers, the bodies of administration, in the broadest sense, is divided into legislative, executive, judicial and control [2, p. 3]. In the context of the issue, particular interest puts on such an institute as “soedinstvo”, released at that time, in fact, only by I.T. Tarasov. We should stay on it more detail. According to I.T. Tarasov, “soedinstvo, generally as a free association of individual persons to achieve by cumulative means a freely particular purpose, exists from the beginning of the world, appeared in the first conscious and appropriate forms of connection or communication [2, p. 34]. The scholar focuses on the fact that the russian term “soedinstvo” still have not receive universal acceptance, so some researches replace it with the term “union”, “personal union”, “association”, etc. [2, p. 34]. The word “soedinstvo” is a literal translation of the hugely successful German term Verein (Vereinigung – connection, Verein – “soedinstvo”) [2, p. 35]. Referring to the so-called “soedinstv” I.T. Tarasov attributed: corporations, associations, partnerships (commercial – in the modern sense, professional and public). Also important in the study of the matter raised is that I.T. Tarasov explicitly considered such entities as legal persons. In particular, he argued that “soedinstvo as a legal entity , has its internal and public law, exactly as its structure and management”. Domestic law

concerns the process of establishment and founders, the constitution (constituent assembly), charter membership (membership required, conditions of entry and exit, the rights and obligations of members) and closing. Public law regulates the relations of the government towards the creation of “soedinstvo” and recognition over them rights of a legal entity and provisions of mandatory closure of “soedinstvo”. As for the attitude of the government to the creation of “soedinstvo”, there are two completely different systems: concession and attendance [2, c. 51–52].

So, actually I.T. Tarasov along with E.M. Berendts, considered legal entity as a dominant subject of administrative law in its modern sense, because it assigned a dedicated form – “soedinstvam”, along with the “internal governance bodies” leading role in the implementation of public administration. Along with that, I.T. Tarasov put attention to the serious impact of the private entities on the formation and dynamics of administrative relations, emphasizing their fairly active participation in these relations. Arguably, with some refinements that “soedinstva” of I.T. Tarasov, as a form of legal entities is the prototype of so-called collective subjects of administrative law which emerged in the legal literature of the Soviet period of administrative and legal sciences.

References:

1. Berendts Je.M. Opyt sistemy administrativnogo prava T. 1 «Obzor istorii administrativnogo prava i istorii ego literatury». Vypusk № 1 / Je. M. Berendts. – Jaroslavl'. : Tipo-litografija, Je.G. Fal'ka, 1898. – 246 p.

2. Tarasov I. T. Lekcii po policejskomu (administrativnomu) pravu. T. 2 / I. T. Tarasov. – M. : Pechatnja A. I. Snegirevoj, 1908. – 266 p.

Боровик П. М., к.е.н., доц.,

доцент кафедри геодезії, картографії і кадастру

Уманського національного університету садівництва

Шемякін М. В., к.с.-г.н., доц.,

доцент кафедри геодезії, картографії і кадастру

Уманського національного університету садівництва

Кирилюк В. П., к.с.-г.н., доц., доцент кафедри географії

та методики її навчання Уманського державного

педагогічного університету імені Павла Тичини

ВПЛИВ ОПОДАТКУВАННЯ НА РИНОК ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ

Запровадження ринку земельних угідь сільськогосподарського призначення, що відбулось в Україні напередодні активізації агресивних дій з боку росії, не вирішило та, навіть, загостило більшість проблем вітчизняного землекористування, які потребують негайного та ефективного їх врегулювання. Зокрема, суттєва частка земельних паїв на території нашої країни, як і раніше, належить особам, які не в змозі самотійно їх обробляти, та потенційні спадкоємці яких не мають можливості, або ж не зацікавлені у належному ефективному використанні зазначених земельних ресурсів.

Здавалося, легалізація ринку агроземель вирішить проблему використання земельних ресурсів таких категорій. Поряд з цим, військові дії на території України не сприяють активізації земельного ринку. Крім того, якщо власник земельного паю – спадкоємець не зміг продати успадковану земельну ділянку, ефективно її використати та отримати від цього доходи чи передати її в оренду, для такого «новоспеченого» землевласника значною проблемою є мінімальне податкове зобов'язання, необхідність сплати якого визначена змінами до Податкового кодексу України, внесеними в 2023 році, запровадженими, на переконання деяких законотворців з метою виведення агроземель оренди з тіньового обробітку, зменшення втрат бюджету через ухилення від оподаткування шляхом детінізації агробізнесу та сприяння отриманню додаткових надходжень місцевих бюджетів [1].

Мінімальна величина податкового зобов'язання зі сплати податків, зборів, платежів, пов'язаних з виробництвом та реалізацією власної сільськогосподарської продукції та з власністю або користуванням (орендою, суборендою, емфітевзисом, постійним користуванням) земельними ділянками, віднесеними до сільськогосподарських угідь, визначається як добуток нормативної грошової оцінки земельної ділянки з урахуванням коефіцієнта індексації, коефіцієнта у розмірі 0,05, кількості місяців перебування земельної ділянки в оренді, та діленням отриманої величин на 12 місяців року [2].

Враховуючи, що розмір земельного паю в середньому, скажімо по Черкаській області – 2,7 га [3], а нормативна грошова оцінка 1 га агроугідь в середньому по зазначеному регіону складає 33642 грн [4], розмір мінімального податкового навантаження, яке необхідно буде сплатити власникам за один земельний пай на Черкащині в 2023 році приблизно складає 4541,67 грн ($2,7 * 33642 * 0,05 * 12 / 12$).

Для ефективного власника, що вирощує на земельній ділянці сільськогосподарську продукцію, або ж для особи, яка передала земельну ділянку в користування на умовах оренди – це зовсім не проблема, адже ефективний власник отримав доходи від землекористування, а зобов'язання зі сплати мінімального податкового зобов'язання при укладенні договору оренди земельного паю автоматично переходить до орендаря такої ділянки.

Поряд з цим, для власника паю, який в умовах військових дій досить часто не має змоги продати таку земельну ділянку чи передати її в оренду, запровадження мінімального податкового зобов'язання спричиняє додаткове податкове навантаження, сплата якого часто не оправдана отриманням доходів від використання земельного паю. Враховуючи викладене, мінімальне податкове навантаження стимулює купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення. З іншого боку, його запровадження певним чином стимулює землевласника ефективно використовувати паї, тобто, хоча б, передавати їх в оренду результативним агровиробникам.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що запровадження мінімального податкового навантаження на земельні ділянки, земельні частки (паї), безперечно, в умовах миру та стабільності є явищем цілком виправданим, адже воно формує ефективний важіль державного регулювання земельних відносин. Поряд з цим, запровадження зазначеної податкової новації під час активізації військових дій на території України, на наше переконання, спричинить, завдяки необхідності сплати досить великої суми податку, загрозу напівбезкоштовної монополізації земельних ресурсів агрохолдингами (можливо, з використанням так званих «земельних сотників»).

Список використаних джерел:

1. Роз'яснення для громад: Мінімальне податкове зобов'язання – основні правила і вимоги законодавства. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16130> (дата звернення: 18.05.2023).

2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755–VI (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 18.05.2023).

3. Деякі питання удосконалення управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними. URL: <https://zakon.cc/law/document/read/413-2017-%D0%BF> (дата звернення: 18.05.2023).

4. Розмір нормативної грошової оцінки на 2023 рік по областях: рілля, перелоги, пасовища, сіножаті. URL: <https://agropolit.com/news/25005-rozmir-normativnoyi-groshovoyi-otsinki-na-2023-rik-po-oblastyah-rillya-perelogi-pasovischa-sinojati> (дата звернення: 18.05.2023).

Компанієць А. В., здобувач вищої освіти доктора філософії
Харківського науково-дослідного інституту
судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса

ДО ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «СЛУЖБОВА ДІЯЛЬНІСТЬ» В ЮРИДИЧНІЙ ДОКТРИНІ

На сьогоднішній день велика кількість сфер суспільного життя виступає об'єктом правового регулювання і, відповідно, виступає об'єктом дослідження юридичної науки. Однією з таких сфер є службова діяльність, як невід'ємна складова державного будівництва. Саме через це сфера службової діяльності виступає об'єктом дослідження науковців у багатьох галузях юридичної науки: адміністративного права (Л. Лавніченко, О. Сайко, О. Шевченко та ін.), кримінального права (Д. Горбачов, О. Кваша, О. Костенко, Н. Мещерякова тощо), криміналістики (О. Пчеліна, О. Ромців, В. Тіщенко) та кримінології (М. Мельник, О. Маритенко, В. Цитряк та ін.). Однак, не дивлячись на це у вітчизняній правовій науці безпосередньо поняття «службова діяльність» є недостатньо вивченим.

Важливість визначеності сенсу дефініції «службова діяльність» обґрунтовується тим, що вона визначає сферу діяльності осіб, які займаються виконанням певних службових обов'язків, часто у рамках публічного сектора та відображає специфіку їх поведінки. Окрім цього, через поняття «службова діяльність» визначається система правових стандартів для працівників, зайнятих у службових сферах (етичні норми, процедури, вимоги до компетентності та здібностей тощо). Виходячи з цього, поняття службової діяльності встановлює контекст, в якому може бути оцінена юридична відповідальність працівників, які порушують закони або зловживають своїм службовим становищем.

Слід відзначити, що у науковому та нормативному просторах застосовуються схожі поняття на кшталт «службова діяльність» та «професійна діяльність службовця». А при оцінці діяльності працівників специфічних сфер діяльності, таких як поліція, Служба безпеки України, Національна гвардія України з'являються нові дефініції: «професійна діяльність», «оперативно-службова діяльність» та «службово-бойова діяльність». Така різноманітність формує потребу у термінологічній визначеності.

Словники визначають «службу» як працю, засіб існування, обов'язок, визначений посадою [1]. Відповідно, службова діяльність відноситься до роботи або діяльності, яка виконується у рамках офіційної посади або службових обов'язків у певній організації або установі. Це означає, що людина займається діяльністю, яка вимагає певних обов'язків, відповідальності та виконання покладених на неї обов'язків у межах своєї службової позиції.

Нормативних визначень поняття «службова діяльність» не багато. Зокрема, в Наказі МВС України «Про затвердження Положення про організацію та несення служби з охорони органів державної влади військовими частинами і підрозділами Національної гвардії України» від 20.07.2016 р. № 692 як «безперервне, активне, узгоджене за цілями, завданнями, місцем і часом виконання поставлених завдань» [2].

О.В. Пчеліна встановлює наступні ознаки, притаманні службовій діяльності: особливе правове регулювання; спеціальний суб'єкт реалізації (службова особа); наявність у службової особи повноважень, що визначають характер і спрямованість її діяльності; особливий порядок прийняття осіб на службу та припинення службової діяльності; чітко визначена процедура документообігу [3, с. 273]. Дані ознаки службової діяльності можуть варіюватися в залежності від сфери діяльності організації. На їх підставі авторка визначає службову діяльність в якості «своєрідної сфери реалізації службовими особами у відповідності до норм правового регулювання своїх повноважень з метою забезпечення правильного функціонування державного апарату й апарату органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, підприємств, установ або організацій незалежно від форм власності» [4, с. 6].

Отже, хоча у вітчизняній доктрині при дослідженні змісту поняття «службова діяльність» досягнуто певного рівня, є необхідність його продовження з урахуванням сучасних тенденцій та викликів, що стосуються службової діяльності. Зокрема, дослідження можуть бути спрямовані на розвиток нових норм і принципів з урахуванням євроінтеграційних процесів, забезпечення безпеки у світлі поширення тероризму та кіберзлочинності.

Список використаних джерел:

1. Служба. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: <http://sum.in.ua>

2. Про затвердження Положення про організацію та несення служби з охорони органів державної влади військовими частинами і підрозділами Національної гвардії України: Наказ МВС України від 20.07.2016 р. № 692 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1140-16#Text>

3. Пчеліна О.В. Службова діяльність як об'єкт криміналістичного дослідження. Учені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія «Юридичні науки». Том 26 (65). 2013. № 1. С. 272–277.

4. Пчеліна О. В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2017. 40 с.

Присяжнюк М. П., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри права
Хмельницького національного університету

ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ МІЖНАРОДНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

31 березня 2023 року КМУ було подано для розгляду ВРУ проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» (реєстр. № 8401 від 31.01.2023) [1]. Метою прийняття проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» (далі – законопроект) є виконання Україною зобов'язань в рамках Меморандуму про економічну та фінансову політику від 08 грудня 2022 року. Зокрема розробка законопроекту обумовлена необхідністю виконання пункту 15 Меморандуму про економічну та фінансову політику від 08 грудня 2022 року [2], відповідно до якого Україна взяла на себе зобов'язання якнайшвидшого відновлення довоєнного стану податкової політики.

Запропонованим законопроектом передбачається внести змін до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», зокрема: встановити, що окремі норми, введені на період до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України, діють не довше, ніж до 1 липня 2023 року, зокрема незастосування штрафних санкцій за порушення порядку проведення розрахункових операцій із застосуванням реєстраторів розрахункових операцій та/або програмних реєстраторів розрахункових операцій; відновити заборону використання програмного реєстратора розрахункових операцій у період відсутності зв'язку між програмним реєстратором розрахункових операцій та фіскальним сервером контролюючого органу без отриманого в контролюючому органі діапазону фіскальних номерів, сформованих фіскальним сервером контролюючого органу.

Відповідно до пояснювальної записки до законопроекту його прийняття забезпечить виконання Україною зобов'язань в рамках Меморандуму про економічну та фінансову політику від 8 грудня 2022 року [2] та впровадження заходів, реалізація яких сприятиме збільшенню податкових надходжень у 2023 році.

20 лютого 2023 року відбулося засідання Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики, на якому було ухвалено рішення рекомендувати ВРУ: 1) проект Закону України про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану (реєстр. № 8401 від 31.01.2023) [3], внесений КМУ, включити до порядку денного дев'ятої сесії ВРУ дев'ятого скликання; 2) за наслідками розгляду законопроекту в першому читанні прийняти за основу з дорученням Комітету підготувати його до другого читання з необхідним техніко-юридичними правками, а також з доопрацюванням та усуненням суперечностей відповідно до частини першої статті 116 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України», та з урахуванням пропозицій і поправок суб'єктів права законодавчої ініціативи [4].

Слід відмітити, що у січні 2023 року зросло значення двох основних перешкод для відновлення бізнесу – недостатня кількість платоспроможних клієнтів в Україні та непрогнозованість розвитку ситуації в Україні. Також серед головних перешкод для відновлення бізнесу залишаються фінансові проблеми, непередбачуваність дій держави, недоступність кредитних та грантових програм, оголошених урядом, а також перешкоди з боку регуляторних/фіскальних органів, хоча потрібно зазначити, важливість цих перешкод дещо знизилась, порівняно з оцінками листопада [5].

Таким чином, прослідковується чітке бажання КМУ виконати міжнародні зобов'язання України перед іноземними донорами, зокрема й щодо запровадження реєстраторів розрахункових операцій та/або програмних реєстраторів розрахункових операцій у підприємницькій діяльності. У той же час, не зважаючи на позитивні моменти від впровадження РРО/ПРРО

у підприємницькій діяльності для прозорості та достовірності ведення бізнесу, існуючі на сьогодні реалії життєдіяльності бізнесу в умовах війни вказують як на поспішність повернення до норм, які діяли до встановлення воєнного стану, так і на очевидні проблеми з їх впровадженням.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану: Проект Закону України. Реєстр. № 8401 від 31.01.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41268>

2. Меморандум про економічну та фінансову політику від 8 грудня 2022 року. URL: https://mof.gov.ua/uk/memorandum_of_economic_and_financial_policies_by_the_authorities_of_ukraine-435

3. Про прийняття за основу проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану»: Проект Постанови Верховної Ради України № 8401/П від 20.02.2023р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41387>

4. Висновок до проекту Закону України про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану (реєстр. № 8401 від 31.01.2023). ВРУ. URL: <https://komfinbank.rada.gov.ua/uploads/documents/34003.pdf>

5. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування в січні 2023 року. Центр розвитку інновацій, Офіс з розвитку підприємництва та експорту, національний проект Дія. URL: <https://cid.center/the-state-and-needs-of-business-at-war-results-of-the-january-2023-survey>

Мартиненко Н. В., доктор філософії в галузі публічного управління та адміністрування, провідний науковий співробітник Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокариуса»

ЩОДО НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ВІДБОРУ, НАПРАВЛЕННЯ НА МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНУ ЕКСПЕРТИЗУ БІОЛОГІЧНОГО МАТЕРІАЛУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України в межах збройного конфлікту, що триває вісім років, для нашої держави постали нові виклики у сфері міжнародного гуманітарного права: дотримання прав військовополонених, гарантованих міжнародним правом, утримання значної кількості військовополонених з боку держави-агресорки тощо. Розслідування воєнних злочинів потребує застосування спеціального порядку та умов, а не пристосування до загальної процедури розслідування. Як відомо, для розкриття злочину потрібне дослідження доказів. Під час збройного конфлікту докази мають специфіку через складні обставини діянь, характер порушення, їх жорстокість й масштабність.

За нормами міжнародного права захоплення в полон під час воєнних дій не вважається протиправними діями, а лише правом збройних сил сторони, яка перебуває у воєнному конфлікті, але до того ж, за будь-яких обставин, з суворим дотриманням норм щодо поводження з полоненими (гуманно, без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, релігії чи вірування, статі, походження чи майнового становища, чи будь-якими іншими аналогічними критеріями) [1]. Зазначені особи вважаються військовополоненими з моменту коли вони підпадають під владу супротивника, до їхнього остаточного звільнення та репатріації.

06 лютого 2023 року введено в дію важливий для сфери експертно-криміналістичної діяльності та правоохоронної системи Закон України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» (далі – Закон). У статті 9 Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» унормована державна реєстрація геномної інформації військовополонених, а саме:

«1. З метою, визначеною пунктом 1 частини першої статті 4 цього Закону, обов'язково здійснюються відбір біологічного матеріалу та державна реєстрація геномної інформації військовополонених.

2. Відбір біологічного матеріалу у військовополонених може проводитися спеціалістами, зазначеними у частині четвертій статті 7 цього Закону, із застосуванням засобів (систем) для відбору біологічних зразків, що призначені для їх тривалого зберігання.

3. Строк зберігання відібраного біологічного матеріалу не повинен перевищувати строк зберігання, який встановлений виробником засобів (систем) для відбору біологічних зразків.

4. Під час відбору біологічного матеріалу заповнюються реєстраційна картка, в якій зазначаються прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), громадянство (за наявності), стать особи, у якої здійснюється відбір, дата та місце відбору, орган (установа), що здійснив відбір біологічного матеріалу, а також, за наявності відповідної інформації, – належність особи до іноземних військових формувань, державних органів, їх підрозділів, органів, закладів, установ.

5. Молекулярно-генетична експертиза (дослідження) біологічного матеріалу, відібраного у порядку, передбаченому цією статтею, для встановлення геномної інформації з метою її державної реєстрації проводиться суб'єктами судово-експертної діяльності, визначеними Законом України «Про судову експертизу», на підставі реєстраційної картки і біологічного матеріалу.

Молекулярно-генетична експертиза (дослідження) біологічного матеріалу, передбаченого цією статтею, проводиться за рахунок коштів державного бюджету.

6. Порядок відбору та направлення на молекулярно-генетичну експертизу (дослідження) для встановлення геномної інформації, а також порядок зберігання біологічного матеріалу військовополонених затверджуються Кабінетом Міністрів України» [2].

Відповідно до п. 1 Положення про Міністерство юстиції України (далі – Мін'юст): «Мін'юст є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику ... у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, з питань утримання військовополонених...» [3].

На сьогоднішній день необхідно розробити Порядок, що регулює питання відбору біологічного матеріалу військовополонених, направлення його на молекулярно-генетичне дослідження для встановлення їх геномної інформації, а також питання зберігання відібраного біологічного матеріалу військовополонених.

Список використаних джерел:

1. Про поведження з військовополоненими: Конвенція від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 21.05.2023).

2. Про державну реєстрацію геномної інформації людини : Закон України від 9 липня 2022 року № 2391-IX. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1398272> (дата звернення: 21.05.2023).

3. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 02.07.2014 № 228. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.05.2023).

Пінчук А. В., студент
Університету митної справи та фінансів
Перепьолкін С. М., д.ю.н., доц.,
завідувач кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів

ПРОЦЕДУРА СПІЛЬНОГО ТРАНЗИТУ: ПЕРЕВАГИ ТА СТАН УПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Статтею 84 Угоди про асоціацію між Україною з одного боку та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами з іншого боку [1], що набула чинності з 1 вересня 2017 року, передбачено поступове наближення митного законодавства України до норм законодавства ЄС. Згідно з Додатком XV до Угоди про асоціацію з ЄС, Україна повинна була впровадити в своє національне законодавство положення Конвенції про процедуру спільного транзиту від 20 травня 1987 року [2].

На сьогодні питання впровадження процедури спільного транзиту є предметом уваги вчених, експертів і фахівців у галузі митної справи, таких як В. Алішаускас, С. Капітанець, Т. Руда та ін.

У дослідженні Алішаускаса В. розглядаються ключові аспекти спрощення процедури транзиту між Україною та Європейським Союзом з метою поліпшення зовнішньоекономічних зв'язків [3].

С. Капітанець висвітлює структуру та функції Служби підтримки Нової комп'ютеризованої транзитної системи (New Computerized Transit System, далі NCTS) в Україні [4].

Т. Руда розглядає теоретичні аспекти процедури спільного транзиту, детально розкриваючи її сутність та особливості в контексті міжнародного права. Автор також аналізує комплексні переваги, що виникають від приєднання до Конвенції, зокрема вдосконалення митних процедур та підвищення ефективності запобігання порушенням митного законодавства під час переміщення товарів через митний кордон [5].

В рамках впровадження заходів, пов'язаних із приєднанням до Конвенції [2], з 17 березня 2021 року в Україні розпочато етап національного застосування процедури спільного транзиту та NCTS. Протягом цього етапу суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають можливість самостійно вибирати одну з двох систем для розміщення товарів у режимі транзиту: NCTS або національну систему контролю доставки товарів.

На підставі оцінки, проведеної у червні 2022 року фінальною оціночною місією Генерального директорату з питань оподаткування та Митного союзу Європейської комісії (DG TAXUD), було зазначено що Україна зможе приєднатись до Конвенції [2] восени 2022 року та було прийнято Закон України № 2555-IX від 30.08.2022 “Про приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту” [6]. Це засвідчило готовність забезпечити виконання Україною взятих на себе зобов'язань згідно з Додатком XV до Угоди про асоціацію з ЄС [1] та дало можливість Україні з 1 жовтня 2022 року розпочати застосовувати правила регулювання транзитних операцій, які визначені в цій Конвенції.

Процедура спільного транзиту, яка передбачена Конвенцією, включає в себе використання єдиної гарантії та єдиної митної декларації, як єдиного адміністративного документу, під час здійснення митного контролю товарів митницями країн відправлення, транзиту та призначення для одного транскордонного переміщення товару.

Всі відомості про товари, що зазначаються в графах єдиної митної декларації, відображаються уніфікованим способом, який був узгоджений країнами-учасницями Конвенції. Це робиться з метою забезпечення однакового сприйняття та тлумачення таких відомостей митними органами країн-учасниць Конвенції [2] та допоможе полегшити процес здійснення торгівлі завдяки спрощенню та прискоренню митного контролю за допомогою використання спільної електронної транзитної системи. Окрім цього кожен товар буде належно ідентифікований в системі та єдиному адміністративному документі, що буде сприяти збільшенню доходів бюджету та допоможе в боротьбі з порушеннями митного законодавства.

Окремо слід відзначити переваги застосування новітніх інформаційних технологій для впровадження процедури спільного транзиту, а саме впровадження система NCTS, що передбачено статтями 4 та 5 глави II Доповнення I до Конвенції [2]. Система NCTS доступна лише для країн, що використовують процедуру спільного транзиту. Система NCTS надає

можливість обміну інформацією між митницями країн спільного транзиту на всіх етапах митного оформлення товарів з використанням встановленого формату електронних повідомлень в режимі реального часу. Ця система серед іншого дозволяє Україні використовувати єдину митну декларацію та єдину фінансову гарантію, які будуть чинними при переміщенні товарів територіями країн-учасниць Конвенції, отримувати достовірну інформацію про транзитні переміщення товарів з країн-учасниць Конвенції, запровадити спеціальні транзитні спрощення, такі як загальна фінансова гарантія, звільнення від гарантії тощо.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27.06.2014. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
2. Конвенція Про процедуру спільного транзиту : міжнародний документ від 20.05.1987. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-87#Text
3. Алішаускас В. Транзит без перешкод. *Європейська правда*. 2021. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/rus/experts/2021/06/30/7124859>
4. Капітанець С. В., Заяц В. В. Структура та функціонал Служби підтримки Нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS). *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1671>.
5. Руда Т. В. Особливості застосування процедури спільного транзиту в контексті норм міжнародного законодавства. *Інноваційна економіка. Економіка та суспільство*. 2022. № 1. С. 163–168.
6. Про приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту. Закон України від 30.08.2022 № 2555-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2555-20#Text>

Кім С. О., студент
Університету митної справи та фінансів
Свистун Л. Я., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ СПАДКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС – це поетапне прийняття та впровадження нормативно-правових актів України, розроблених з урахуванням законодавства ЄС. Складність дослідження даної тематики пов'язана з тим, що адаптація законодавства – це не разовий акт, а спланована послідовність взаємопов'язаних дій щодо зміни існуючого правопорядку, кожна ланка якої логічно пов'язана з іншими елементами, що разом формують програму саморозвитку правової системи держави.

На думку дослідника О. Є. Кухарєва, адаптація спадкового законодавства України до законодавства країн ЄС має проводитися у двох напрямках. «Перший стосується визначення спадково-правового статусу дітей спадкодавця, не лише народжених, а й зачатих після відкриття спадщини («постмортальних дітей», від лат. *post mortem* – посмертний)» [1, с. 183]. «Другий напрям адаптації українського законодавства із законодавством ЄС має стосуватися розширення кола договірних конструкцій у сфері спадкового права» [1, с. 184].

Для імплементації європейського законодавства Україні необхідні такі реформи:

- реформа державної служби;
- реформа антикорупційного законодавства;
- дерегуляційна реформа, демонтаж регуляторної системи, успадкованої з радянських часів;
- податкова [2, с. 5].

Зважаючи на склад спадкової маси та коло спадкоємців, доцільним є запровадження до цивільного законодавства України договору про відмову від обов'язкової частки у спадщині.

Чинна законодавча база України є суперечливою, нестабільною, а тому недосконалою. Однак ЄС особливого значення надає саме якості правових актів [3, с. 191]. Рада ЄС прийняла спеціальне рішення з приводу правил їх підготовки, за якими правовий акт має бути: чітким, не двозначним, без надмірного застосування скорочень, не містити жаргонних висловів, надто довгих фраз, незрозумілих посилань на інші тексти, ускладнень, що утруднюють його читання. Україні також потрібно враховувати економічні, політичні та соціальні наслідки прийняття відповідних актів законодавства, адаптованих до вимог законодавства ЄС.

Аналізуючи розвиток вітчизняної та зарубіжної правової думки, можна виокремити кілька цілей адаптації спадкового права України до права ЄС:

1) Проведення комплексної реформи спадкового законодавства, спрямованої на гармонізацію з принципами і нормами Європейського Союзу.

2) Обмін досвідом та експертиза спадкового законодавства.

3) Створення міжнародних договорів та угод з метою встановлення єдиної правової бази і врегулювання взаємовідносин у сфері спадкового права.

4) Впровадження механізмів взаємного визнання та виконання спадкових рішень, які приймаються в країнах Європейського Союзу, що дозволить спадкоємцям з України отримувати свої права і виконувати спадкові процедури без непотрібних перешкод.

5) Розроблення спеціальних програм та навчальних курсів для юристів та фахівців, що працюють у сфері спадкового права, з метою ознайомлення з європейськими стандартами та процедурами, а також для підвищення кваліфікації їхньої роботи в контексті європейської інтеграції.

б) Залучення громадськості та зацікавлених сторін до дискусій та консультацій з питань адаптації спадкового законодавства.

Адаптація національного спадкового законодавства до законодавства країн ЄС має проводитися з урахуванням надзвичайно тісного зв'язку спадкового права із відносинами шлюбу, сім'ї, споріднення. Крім того, на розвиток спадкового законодавства істотно впливають національні традиції, звичаї, а також моральні уявлення про формування кола спадкоємців та порядок розподілу між ними спадщини.

Список використаних джерел:

1. Кухарев О. Є. Ключові питання адаптації спадкового законодавства України до законодавства країн Європейського Союзу. *Європейські перспективи*, 2019. № 2. С. 181–187.

2. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: торговельна та бюджетно-податкова сфери. Матеріали міжнародної конференції «Угода про асоціацію: економічні тригери» (12 березня 2015 року). Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД), 2015. 43 с.

3. Черномаз О. Б. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». *Юридичні науки*, 2016. № 845. С. 188–192.

4. Пархоменко Н. М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види. *Часопис Київського університету права*, 2012. № 1. С. 338–342.

Іванілова І. О., студентка

ЗВО «Університет Короля Данила»

Припхан І. І., к.ю.н., доц.,

завідувач кафедри права та публічного управління

ЗВО «Університет Короля Данила»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сьогодні інформаційна безпека є однією з найбільш актуальних проблем національної та світової безпеки. Інформаційні технології набувають все більшого значення у різних сферах діяльності, включаючи політику, військову справу, економіку, науку та культуру. Однак, зі зростанням використання інформаційних технологій зростає й ризик порушення інформаційної безпеки, особливо в умовах інформаційної війни.

Інформаційна безпека відноситься до комплексу заходів, спрямованих на захист інформації від несанкціонованого доступу, збереження її цілісності та конфіденційності [3, с. 4]. В умовах воєнного стану загрози для інформаційної безпеки можуть бути особливо серйозними і впливати на всі сфери життя громадян. Для забезпечення інформаційної безпеки в умовах війни необхідно внести ясність щодо потенційних загроз і механізмів захисту.

Основними загрозами для інформаційної безпеки в умовах війни є:

- Кібератаки та кібершпигунство. Учасники війни можуть використовувати комп'ютерні віруси та інші зловмисні програми для знищення чи крадіжки інформації, а також з метою одержання конфіденційної інформації.

- Дезінформація та пропаганда. Зловмисники можуть розповсюджувати неправдиву інформацію з метою дискредитувати опонентів та породжувати негативні настрої серед населення.

- Фізичне руйнування інформаційних систем. Під час війни можуть бути підірвані інформаційні мережі та обладнання, що веде до втрати ресурсів розповсюдження важливої інформації та порушення роботи системи в цілому.

- Викрадення, підробка та підміна інформації. Умови війни можуть бути використані для здійснення злочинів, пов'язаних з підробкою та підміною документів та інформації з метою отримання неправдивих даних чи втручання в процеси прийняття рішень.

Для захисту інформаційної безпеки в умовах війни необхідно вживати заходів на різних рівнях: технічному, організаційному та кадровому. На технічному рівні можуть бути застосовані засоби захисту інформації, такі як шифрування, антивірусні програми, мережеві файрволи тощо. Організаційні заходи полягають у розробці та впровадженні правил та процедур безпеки, таких як розподіл прав доступу до інформації, резервне копіювання даних та відновлення системи в разі її руйнування. Кадрові заходи включають навчання персоналу з питань безпеки інформації, проведення регулярних перевірок на виявлення можливих вразливостей та введення процедур відповідності стандартам безпеки.

Україна знаходиться в стані постійної війни з росією з 2014 року. За цих умов захист інформаційної безпеки є особливо важливим завданням для держави та її громадян. Наша держава розробляє та впроваджує стратегії та програми інформаційної безпеки з метою запобігання можливим загрозам та відновлення роботи інформаційних систем в разі їх руйнування.

Інформаційна війна – це використання інформаційних засобів з метою впливу на громадську думку, формування образів ворога та підризу інформаційної безпеки держави. Умови війни дозволяють ворогові використовувати різні форми інформаційної війни, такі як дезінформація, маніпуляція інформацією, кібератаки та інші. Всі ці заходи мають на меті впливати на громадську думку, змінювати переконання та ставлення до подій, а також створювати паніку та хаос [3, с. 137].

Державні органи є основними учасниками у забезпеченні інформаційної безпеки в умовах воєнного стану. Вони повинні розробляти та виконувати стратегії та програми, спрямовані на захист інформації та кібербезпеку. До таких органів можуть належати Міністерство оборони, Міністерство внутрішніх справ, Служба безпеки, а також інші відомства, які займаються інформаційною безпекою.

Одним з найважливіших аспектів роботи державних органів є співпраця з іншими державними та недержавними організаціями, які займаються інформаційною безпекою. Важливою складовою цієї співпраці є обмін інформацією про потенційні загрози та інциденти в області кібербезпеки. Для цього можуть використовуватися різноманітні формати співпраці, наприклад, взаємні договори та угоди, об'єднання під загальними проектами та інші [1, с. 154].

Отже, війна та конфліктні ситуації завжди призводять до збільшення загроз для інформаційної безпеки. Умови воєнного стану в Україні демонструють необхідність створення ефективної системи захисту інформації від кібератак, дезінформації та інших загроз. Державні органи мають відігравати ключову роль у забезпеченні інформаційної безпеки в цих умовах.

Список використаних джерел:

1. Кібербезпека України: аналіз сучасного стану | Захист інформації. Наукові журнали Національного Авіаційного Університету. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/ZI/article/view/13951>

2. Нашинець-Наумова А.Ю. Інформаційна безпека: питання правового регулювання [Текст] : монографія / А.Ю. Нашинець-Наумова. -Київ: «Гельветика», 2017. – 168 с.

3. Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення (2015). Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2015_1_21

Кантор Н. Ю., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри історії України та правознавства
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ЛОГІЧНА СТРУКТУРА НОРМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА: ПОНЯТТЯ І ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

Слід відмітити, що підвищена увага з боку вчених-адміністративістів до юридичної структури адміністративно-правової норми дещо контрастує із зацікавленістю з боку дослідників проблематикою логічної структури норми. У цьому контексті варто визнати, що в науці адміністративного права питання з розглядом зазначеного виду будови правової норми взагалі не стоїть як таке. В абсолютній більшості джерел ми можемо бачити лише аналіз юридичної структури норми адміністративного права, часом поєднаний з дискусією щодо кількості та змісту її елементів. Однак наша думка, що такий погляд є певною мірою неповним або ж обмеженим. Враховуючи те, що норма права (зокрема і адміністративна) – це юридичне й водночас соціальне явище, і оскільки вона формулюється у суворій

логічній послідовності, вірним є виділяти не тільки юридичну, а й логічну структуру норми адміністративного права, що наголошує на безумовному комплексному та багатовимірному характері цієї категорії.

Традиційно у теорії права виділяють логічну структуру правової норми, що складається з трьох елементів: «якщо – тоді – у протилежному разі (інакше)». «Якщо», відображає умови дії норми права, «тоді» – власне правило поведінки, якого потребує регульоване суспільне ставлення, і, нарешті, «інакше», що становить конкретні наслідки за невиконання (або неналежне виконання) правила поведінки в цих умовах. Наприклад, використовуючи таку логічну конструкцію норми адміністративного права, можна не лише сформулювати норму для конкретного виду поведінки, а й інтерпретувати сутність вже існуючої адміністративно-правової норми. Так, у першому випадку, представимо найпростішу ситуацію, що від нас потрібно врегулювати правовий режим проїзду транспортного засобу через перехрестя автомобільної дороги. У цьому випадку ми зможемо сформулювати, наприклад, таку норму: «якщо горить червоне світло світлофора, то водій автомобіля не повинен робити жодних дій, пов'язаних з переїздом через перехрестя, інакше він карається штрафом». У другому випадку, наприклад, читаючи ч. 2 ст. 44³ КУпАП про те, що «перебування в громадських будинках, спорудах, громадському транспорті під час дії карантину без вдягнутих засобів індивідуального захисту, зокрема респіраторів або захисних масок, що закривають ніс та рот, у тому числі виготовлених самостійно, – тягне за собою накладення штрафу від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян», ми зможемо інтерпретувати логічний зміст цієї статті та її нормативну вимогу. А саме те, що якщо ми бажаємо знаходитися у будь-якому громадському місці (будинку, споруда, громадський транспорт тощо) під час дії карантину, тоді нам необхідно для цього одягнути засоби індивідуального захисту, зокрема респіратор або захисну маску, що закриває ніс та рот, у тому числі виготовлених самостійно, інакше (у протилежному разі) ми піддамося стягненню у вигляді конкретного штрафу. У цих, на перший погляд здавалося б легких, логічних операціях, і полягає цінність логічної послідовності структури норми адміністративного права.

Ряд інших вчених, ґрунтуючись на вище зазначеній традиційній логічній структурі правової норми, зробили спробу щодо її уточнення. Так, з їхньої точки зору логічна структура складається не з трьох, а з чотирьох елементів: якщо – тоді (порушення «тоді») – у протилежному разі. Іншими словами, це: умови дії норми, власне правило поведінки, порушення цього правила поведінки та наслідок (покарання). У цьому контексті В. Кнапп та А. Герлох виділяють чотири групи правових норм:

1) умовні правові норми досконалі, що складаються з усіх елементів (умови, правила, порушення правила та покарання);

2) умовні правові норми недосконалі (імперфектні), які мають у своєму змісті умови та правило поведінки;

3) безумовні (категоричні) правові норми досконалі, що мають умови, але мають інші три елемента (правило, порушення правил і покарання);

4) безумовні правові норми недосконалі (імперфектні), що мають лише правило поведінки, тобто складаються з одного елемента, що виражає безумовний наказ [1, с. 178–179].

Слід зазначити, що дослідники логічної структури норм права розробили також й інші підходи до її структурування. Так, наприклад, деякі теоретики права вважають, що норми права складаються не з трьох (чи чотирьох), а з двох елементів. Перша частина норми, на їх погляд, це умови застосування норми права, друга частина, основна (чи визначальна) – саме правило поведінки. В обґрунтування цього стверджується, що в чинних нормативно-правових актах важко знайти статтю, яка б поєднувала всі три елементи норми («якщо – тоді – у такому разі»), навпаки, у більшості нормативних текстах, як правило, використовується структура «якщо – тоді». Наприклад, в ст. 6 Закону України «Про адміністративні послуги» де вказується, що «суб'єкти звернення мають право на безоплатне отримання інформації про адміністративні послуги та порядок їх надання, що забезпечується шляхом надання їм безоплатного доступу до Єдиного державного вебпорталу електронних послуг, функціонування телефонної довідки та інформування таких суб'єктів через медіа» [2], дійсно немає чітко вираженої санкції. Однак, не слід інтерпретувати цю статтю в тому плані, що вона надає лише права, не фіксуючи ні санкцій за порушення прав, ні обов'язків. Насправді ж, ця стаття за її логікою передбачає, з одного боку, те, що кожен громадянин має відповідне право («на безоплатне отримання інформації про адміністративні послуги та порядок їх надання...»), а адміністративний орган – обов'язок забезпечувати реалізацію цього права. При цьому, цей обов'язок кореспондує державі інший обов'язок щодо формування умов для ефективного здійснення цього права, який у тому числі полягає у правовій можливості стягнення (юридичної відповідальності, тобто санкції) за порушення цього зобов'язання суб'єктом публічного адміністрування. У цьому плані у юридичній літературі слушно зазначають, що припущення про двочленну будову адміністративно-правових норм, хоч і відображає структуру значної кількості статей нормативно-правових актів, в той же час не бере до уваги одну з головних ознак правової норми – забезпечення кожної норми можливістю державно-правового (зокрема адміністративного) примусу.

У деяких зарубіжних джерелах виділяють також логічну структуру норми права, засновану на так званих модулях, які допомагають формалізувати зміст зафіксованого у ній самого правила поведінки. Зокрема, у такій структурі виділяють п'ять основних модулів: адресату дозволено, заборонено, адресат правомочний, адресат зобов'язаний, байдуже.

На підставі вище викладеного, можна зазначити, що логічна структура норми адміністративного права – це сукупність логічних понять та зв'язків формування та інтерпретації змісту відповідних правових приписів, що регулюють адміністративні правовідносини.

Список використаних джерел:

1. Кнапп В., Герлох А. Логика в правовом сознании. Перевод с чешского; Под ред. и со вступ. ст.: Венгерова А.Б. М. 1987. 312 с.
2. Про адміністративні послуги: Закон України від 06 вересня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>

Головко О., студент
Університету митної справи та фінансів

РЕЖИМ ЗОНИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ: КОНФЛІКТ ПОВНОВАЖЕНЬ ЧИ ВЗАЄМОДІЯ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ СПІЛЬНОЇ МЕТИ?

Питання доступу правоохоронних органів в зонах митного контролю (далі – ЗМК), є вкрай важливим для відповіді на запитання чи існує «конфлікт повноважень» митних органів та підрозділів національної поліції. Розглядаючи численні звернення Національної поліції в особі Департаменту стратегічних розслідувань до митних органів щодо доступу в ЗМК виникає низка питань: Чи мають відповідні повноваження органи поліції? Чи є взагалі необхідність такого втручання в діяльність митних органів? тощо.

Відповідно пункту 14 статті 4 Митного кодексу України, зона митного контролю – місце, визначене митними органами в пунктах пропуску через державний кордон України або в інших місцях митної території України, в межах якого митні органи здійснюють митні формальності. Відповідно до розділу IV «Порядку створення зон митного контролю» від 22.05.2012 № 583 доступ у ЗМК надається лише посадовим особам митного органу, які безпосередньо беруть участь у здійсненні митних формальностей. Іншим особам, у тому числі посадовцям національної поліції, допуск в ЗМК надається митним органом.

У своїх листах-зверненнях правоохоронці посилаються на Положення «Про департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України», а саме на те, що завданням органу стратегічних розслідувань є реалізація повноважень Національної поліції України в частині боротьби з організованою злочинністю, злочинністю в органах державної влади та місцевого самоврядування, протидії корупції, захисту прав і свобод людини і громадянина та об'єктів права власності від протиправних посягань.

Таким чином, постає питання: «Чи існує в митних органах підрозділ який може виконувати функції національної поліції в зонах контролю?». На мій погляд, так, адже в митних органах існує департамент боротьби з контрабандою та митними правопорушеннями, діяльність якого регламентується «Положенням про Департамент боротьби з контрабандою та митними правопорушеннями», затвердженим наказом Державної митної служби України від 07.04.2011 № 289. Одним із завдань підрозділів протидії

митним правопорушенням є «забезпечення правильного застосування, неухильного дотримання та запобігання вчиненню порушень вимог законодавства України з питань державної митної справи» (п. 2.2). Ба більше, згідно із п.3.2 департамент протидії контрабанді згідно своїх повноважень може проводити самостійно або у взаємодії з правоохоронними органами України оперативні заходи щодо виявлення, попередження та припинення контрабанди й порушень митних правил, у тому числі шляхом переоглядів товарів і транспортних засобів, після завершення митного контролю або митного оформлення. Це не єдина норма в цьому акті щодо взаємодії митних та правоохоронних органів, у т.ч. зарубіжних.

Можливо, маємо справу із недостатньою ефективністю зусиль посадовців митних органів та браком результатів протидії митним правопорушенням?

Саме про останнє свідчить ухвалена свого часу ПКМУ «Про реалізацію експериментального проекту щодо створення умов для унеможливлення ухилення від сплати митних платежів». За нею поліцейські протягом півроку 2018 р. мали право цілодобово перебувати в зонах митного контролю в пунктах пропуску через державний кордон та в інших місцях митної території України, в яких митні органи провадили митні формальності, з метою виявлення фактів порушення митних правил. Згідно із даними звітів такий крок був доволі ефективним, проте експеримент не був продовжений.

Утім, проблема залишається невирішеною. Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки від 20 червня 2022 року вказує в п.3.3.4. на проблему – «втручання правоохоронних органів у роботу митних органів та зловживання під час передачі орієнтувань про здійснення переогляду товарів». Заплановано досягти «стратегічного результату»: мінімізувати підстави для втручання поза межами кримінального провадження працівників правоохоронних органів у роботу митних органів та для їх перебування в зонах митного контролю. Останнє можна вирішити лише шляхом внесення змін у чинне законодавство.

Тож, чи мають посадовці правоохоронних органів повноваження перебувати в ЗМК задля протидії митним правопорушенням? Так, за наявності зареєстрованого кримінального провадження, із метою у взаємодії із митним органом здійснити відповідні оперативні заходи. Чи є потрапляння в ЗМК правоохоронців «втручанням»? Адже маємо статтю МК 332, ч. 2: «Особам, допущеним у зону митного контролю, забороняється втручатися у дії посадових осіб митниці (митного поста), які здійснюють митний контроль та митне оформлення, а також вчиняти будь-які дії щодо товарів, транспортних засобів, а також інших осіб, які знаходяться у зоні митного контролю, якщо інше не передбачено законом». Ця норма є логічним продовженням п.2 ч.1 ст. 8, згідно з яким один із принципів здійснення митної справи – «виключних повноважень митних органів України щодо здійснення митної справи». Поняття митної справи

(ч. 1 ст. 7) включає, зокрема, “запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил”. Показово, що в ст. 558 МК Національна поліція згадується, але виключно в контексті обміну інформацією. Допуск поліцейських в ЗМК можливий за наявності законних підстав (передбачених законом (!), не підзаконним актом – Положенням про Департамент), проте це не дає права перешкоджати безпосередньому здійсненню митної справи.

Відповідь на запитання, винесене в заголовок, може бути наступною. По-перше, забезпечення режиму законності в зоні митного контролю лежить виключно на керівникові митного органу, в зоні діяльності якого створено таку зону. Дозволяти чи відмовляти в допуску посадовців Національної поліції в ЗМК керівник митного органу має винятково на підставі законів України, якими встановлено повноваження митних та інших правоохоронних органів. Лише в такому випадку матимемо справу не з конфліктом повноважень, а із наміром ефективно взаємодіяти задля досягнення спільної мети – протидії митним правопорушенням.

Чемерис Д. К., студент
Університету митної справи та фінансів
Свистун Л. Я., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ЗАПОВІТУ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення РФ та введення на території України воєнного стану вплинули на всі сфери нашого життя, не оминувши і цивільні правовідносини, зокрема спадкування. Кожна людина рано чи пізно стає учасником спадкових правовідносин, тому питання правового регулювання переходу прав та обов’язків від спадкодавця до спадкоємців залишається особливо актуальним у наш непростий час. З початком воєнного стану в Україні було прийнято декілька нормативно-правових актів, а саме: Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 р. та Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату» від 14.03.2022 р.

Посвідчення заповітів в умовах воєнного стану здійснюється за звичайною процедурою визначеною Наказом про Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Незважаючи на складну ситуацію, велика кількість державних та приватних нотаріусів продовжує займатися нотаріальною діяльністю. Нотаріальна палата України веде Перелік нотаріусів, що працюють в умовах воєнного стану.

За загальним правилом при заведенні спадкової справи нотаріус повинен вчинити ряд обов'язкових дій, пов'язаних з оформленням спадщини, використовуючи Спадковий реєстр, зокрема перевірити наявність раніше заведених спадкових справ, заповітів та зареєструвати спадкову справу. Під час воєнного стану, якщо доступ до реєстру з якихось причин обмежено, нотаріус може порушити спадкову справу без його використання. При відновленні доступу до Спадкового реєстру нотаріус протягом п'яти робочих днів повинен перевірити наявність вже заведеної спадкової справи чи заповіту та внести свою.

Стосовно оформлення заповіту відповідно до Постанови КМУ «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 06 березня 2022 року нотаріусам було надано можливість засвідчувати справжність підпису на заповітах, оформлених без використання спеціальних бланків нотаріальних документів на білих аркушах паперу з нанесеними на них за допомогою комп'ютерної техніки реквізитами нотаріуса. Проте 28 квітня 2022 року набула чинності нова редакція постанови КМУ, яка виключає таке спрощення процедури посвідчення заповіту.

Під час воєнного стану нотаріуси зобов'язані відмовити у нотаріальному посвідченні заповіту громадянам РФ, окрім заповітів військовополонених чи осіб у яких наявна заява про вихід з громадянства РФ.

При посвідченні заповітів військовослужбовців також були введені певні зміни. Так, відповідно до Постанови КМУ від 28.02.2022 р. в умовах воєнного стану заповіти військовослужбовців та працівників правоохоронних органів, що беруть участь в бойових діях можуть посвідчуватися командиром або іншою уповноваженою командиром особою з подальшим надсиланням таких заповітів через Генштаб Збройних Сил України, Міністерство оборони або інший орган до Міністерства юстиції або його територіального органу для забезпечення їх реєстрації нотаріусами в Спадковому реєстрі.

Заповіти військовополонених можуть бути посвідчені начальником табору або установи, де створено дільницю для військовополонених.

Наостанок, варто зазначити, що сфера спадкування зазнала таких змін у реаліях війни, що направлені на максимальне забезпечення прав та інтересів громадян. Незважаючи на воєнний стан, процедура укладення заповіту залишається повністю врегульованою в правовому полі. Прийняті закони встановлюють порядок та механізм посвідчення договорів як для цивільних так і службових осіб. Тому, як спадкоємцям, так і спадкодавцям для захисту своїх прав варто слідкувати за змінами у чинному законодавстві, що регулює питання спадкування.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 1 січня 2004 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 15.05.2023 р.).

2. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. № 164 станом на 20.03.2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF?find=1&text=%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%82#w1_3 (дата звернення 15.05.2023 р.).

3. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату: Наказ Міністерства юстиції України від 14.03.2022 р. № 1118/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0325-22#Text> (дата звернення 15.05.2023 р.).

4. Некляев Ю. Особливості спадкування під час воєнного стану // ЮРЛІГА. 06.05.2022 р. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/211065_osoblivost-spadkuvannya-pd-chas-vonnogo-stanu

Гідрович М. В., студент
Вінницького національного аграрного університету
Мулик Т. О., к.е.н., доц.,
доцент кафедри аналізу та аудиту
Вінницького національного аграрного університету

ТРАНСФОРМАЦІЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Глобальні зміни, викликані повномасштабним вторгненням держави-агресора, вплинули на економіку України, змусивши її змінити фінансову систему. В умовах воєнного стану вкрай важливо забезпечити виконання державного бюджету. Нині перед державою стоїть завдання ефективного функціонування бюджетної системи, реорганізація раніше поставлених державою завдань, перерозподіл обмежених бюджетних коштів, забезпечення соціальних виплат громадянам, збільшення видатків на оборону, перегляд джерел наповнення бюджету, та залучення міжнародної фінансової допомоги. Від узгодженості та швидкої координації бюджетної політики залежить збереження фінансової стабільності країни та запобігання виникненню макроекономічних дисбалансів.

Бюджетна політика є основною складовою фінансової системи, за допомогою важелів впливу регулює економічні явища. Важливим завданням у сфері управління фінансовими ресурсами є реалізація збалансованості основного фінансового плану-бюджету країни. Адже саме від нього залежить фінансове забезпечення органів влади, розподіл економічних показників та створення основи для реалізації економічного зростання.

Однак глобальні зміни в житті України після повномасштабного вторгнення Російської Федерації змусили уряд швидко відреагувати та переглянути поставлені перед країною цілі. Тому, з метою забезпечення та створення умов для злагодженого функціонування бюджетної сфери та посилення заходів щодо захисту громадян прийнято ряд оперативних рішень та внесено зміни до норм чинного бюджетного законодавства.

Верховною Радою України 15 березня 2022 р. прийнято Закон України “Про внесення змін до розділу VI “Прикінцеві та перехідні положення” Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України” на період дії воєнного стану у 2022 р. [1].

Кабінетом Міністрів України від 9 квітня 2022 р. внесено зміни до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану. Постанова дасть можливість першочергового витрачання бюджетних коштів в особливому режимі в умовах воєнного стану [2].

Повномасштабний наступ завдав руйнівних наслідків для економіки та країни загалом, що вплинуло на стан виконання Державного бюджету 2022 року (табл. 1) і впливає також на бюджет 2023 року.

Таблиця 1

**Показники виконання Державного бюджету України
2021–2022 р., млрд грн**

Показники виконання (квітень)	Загальний фонд			Спеціальний фонд			Разом		
	2021	2022	Темп зростання	2021	2022	Темп зростання	2021	2022	Темп зростання
Доходи	313,8	365,9	52,1	43,7	46,7	3,0	357,5	412,6	55,1
Видатки	344,4	523,6	179,2	40,9	35,1	-5,8	385,3	559,7	173,4
Кредитування	-0,8	-0,3	0,5	2,1	1,5	-0,6	1,3	1,2	-0,1
Дефіцит/Профіцит	-29,7	-157,4	-127,7	0,7	10,0	9,3	-29,0	-147,4	-119,4

Джерело: складено автором за даними [4].

На квітень 2022 р. видатки Державного бюджету України суттєво зросли порівняно з відповідним періодом попереднього року. Видатки на забезпечення оборони (137,8 млрд грн), а також на соціальний захист та соціальне забезпечення (137,1 млрд грн) були найбільшими за обсягом. Такі показники свідчать про пріоритетні завдання бюджетної політики держави. Найменше у квітні поточного року фінансувалися видатки на житлово-комунальне господарство (5,4 млн грн), охорону навколишнього природного середовища (1,1 млрд грн). Усі капітальні видатки скоротили та спрямували в резервний фонд.

Отже, від результативності та дієвості національної бюджетної політики залежать темпи економічного зростання, підвищення добробуту населення, рівня внутрішнього виробництва, розвитку міжнародного партнерства. У ці складні часи воєнного стану, надзвичайно важливо швидко та зважено проводити бюджетну політику для фінансування пріоритетних цілей – національної оборони та соціального захисту. Уряд розглядає зміни до законодавства щодо підвищення ефективності управлінських рішень щодо виконання державного бюджету України. Міжнародна підтримка наразі відіграє важливу роль у стабілізації економіки та фінансуванні національних бюджетів шляхом надання позик, кредитних гарантій та грантів.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до розділу VI “Прикінцеві та перехідні положення” Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України”: Закон України № 2134- IX від 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2134-20#Text>

2. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України № 590 від 9 червня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text>

3. Державний вебпортал бюджету для громадян. URL: <https://mof.gov.ua/uk/open-budget-webportal>

Мисько А. О., студентка

Вінницького національного аграрного університету

Мулик Т. О., к.е.н., доц.,

доцент кафедри аналізу та аудиту

Вінницького національного аграрного університету

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТУВАННЯ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Після 24 лютого чимало українців залишилися без роботи, доходів та житла, але з необхідністю платити за старими кредитними договорами. Найкраща стратегія для боржників – це залишатися на зв’язку зі своїми кредиторами, незалежно від того, чи це банки, чи інші фінансові установи. На жаль, воєнний стан не звільняє від обов’язків щодо сплати кредиту. Відсотки за користування кредитними коштами продовжують нараховуватися і після 24 лютого. Тож зазвичай банки мають повне право вимагати повернення наданих ними коштів і активно користуються цією можливістю на практиці [1].

Для банків збільшення кількості проблемних кредитів під час війни стало закономірним та очікуваним. Як зазначають експерти причини тут дві. По-перше, знизилася платоспроможність позичальників. По-друге, багато хто з них втратив іпотечне та заставне майно, на придбання якого кредити були отримані.

За даними НБУ, частка непрацюючих кредитів за період з 1 березня 2022 р. по 1 червня 2022 року зросла з 26,58% до 27,64%, або з 305 млрд грн до 317,5 млрд грн. Держава не може стояти осторонь і віддати питання проблемних кредитів на розсуд банку та позичальника. Адже в такому випадку нас очікує чергова хвиля тисяч банківських судових спорів [2].

При цьому підхід держави має бути виваженим та збалансованим. Однією з перших законодавчих ініціатив було введення “кредитних канікул” [2].

Зокрема, законом передбачено, що на час дії воєнного стану та в 30-денний строк після дня його припинення або скасування споживач не буде нести відповідальності перед кредитором у разі прострочення виконання зобов'язань за споживчим кредитом:

- споживач звільняється від обов'язку сплати кредитором неустойки (штрафу, пені) та інших платежів, сплата яких передбачена договором про споживчий кредит за прострочення виконання споживачем зобов'язань за таким договором;

- неустойка (штраф, пеня) та інші платежі, які нараховані після 24.03.2022 р. сплата яких передбачена договором про споживчий кредит підлягають списанню;

- у разі невиконання зобов'язань за договором про споживчий кредит забороняється збільшення процентної ставки за користування кредитом, крім випадків, коли встановлення змінюваної процентної ставки передбачено кредитним договором чи договором про споживчий кредит;

- є правомірним з боку кредитора не скасовувати відсотки за користування кредитними коштами [3].

На період дії воєнного стану та упродовж трьох місяців після його припинення або скасування банки, небанківські фінансові установи та колекторські компанії під час врегулювання простроченої заборгованості зобов'язані дотримуватися додаткових вимог щодо етичної поведінки, зокрема не взаємодіяти за власною ініціативою зі споживачем, що належить до захищеної категорії, та з його близькими особами.

26 грудня були прийнято Закон № 2823 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо підтримки позичальників, майно яких було знищено або зазнало пошкоджень внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України». Ним передбачено: призупинення виплат по кредитах фізичних осіб-позичальників кредитів на рухоме/нерухоме майно, яке через війну: опинилося на тимчасово окупованій території або на території активних бойових дій; пошкоджене або знищене внаслідок воєнних дій, за наявності підтверджуючих документів можуть отримати у кредитора призупинення платежів по кредиту. Також передбачається списання (прощення) кредиту на жито.

Дослідивши особливості кредитування в період воєнного стану, встановлено, що урядом та НБУ було прийнято ряд нормативно-правових актів, які регулюють кредитні відносини в цей період. Так ними введено кредитні канікули за певних обставин. Також визначено категорії захищених осіб в сфері кредитування, умови компенсації кредиторам та умови анулювання заборгованості в окремих випадках тощо.

Список використаних джерел:

1. Лисенко Д. Як сплачувати кредит в умовах воєнного стану. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/26/693079>

2. Кобець І. Кредити та іпотека під час війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/19/689328>

3. Дирекція Кременецького місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги «кредитні зобов'язання під час воєнного стану» URL: <https://lanmisto.gov.ua/2022/05/24/kredytни-zobov-yazannya-pid-chas-voennogo-stanu>

Приймаченко В. Д., студент
Запорізького національного університету

ПОНЯТТЯ І ЗМІСТ ДОБОРУ КАДРІВ В МИТНІ ОРГАНИ

З метою реалізації завдань, що стоять перед митними органами, Держмитслужба, як центральний орган виконавчої влади, здійснює добір кадрів в апарат Держмитслужби на відповідні посади, організовує роботу з підготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації посадових осіб і працівників Держмитслужби (п. 1 ч. 5 Положення про Держмитслужбу України [1]), а митниці, в свою чергу здійснюють добір кадрів в митниці, організовують роботу з питань підвищення рівня професійної компетентності посадових осіб і працівників митниці (п. 2. ч. 5 Положення про Дніпровську митницю [2]).

Зважаючи на те, що добір кадрів, є однією з визначальних складових кадрового забезпечення державної служби в митних органах, його унормованість, визначеність критеріїв відбору, оцінка отриманих результатів, його морально-етичних якостей, чесності, політичної неупередженості забезпечує якість кадрового потенціалу національної митної служби. А чим вище якість кадрового потенціалу, тим успішніше й ефективніше митні органи можуть реалізувати свої завдання та функції.

Разом з тим, варто констатувати, що наразі легального поняття добору кадрів на публічну службу, в тому числі й службу в митні органи не існує, що обумовлює існування в науковій літературі різних підходів до визначення його поняття, змісту та правової природи. Традиційно, питання кадрового забезпечення були предметом досліджень представників науки державного (публічного) управління та правників сферою наукових інтересів яких була організація та діяльність органів внутрішніх справ.

Так, добір кадрів розглядається як процес оцінки професійних якостей кола претендентів, визначення придатності кандидатів для виконання посадових обов'язків; комплекс заходів для забезпечення відповідності індивідуально-психологічних особливостей в органах державної влади; процес вивчення психологічних і професійних якостей працівника з метою встановлення його відповідності до вимог робочого місця і підбору з наявних претендентів того, хто найбільше підходить на це робоче місце, з врахуванням його кваліфікації, спеціальності, особистих якостей, здібностей, характеру та інтересів організації; сукупність процедур щодо відбору кандидатів на певну посаду на основі аналізу та оцінки особистих якостей працівника, ступеня їх відповідності вимогам конкретної посади [3, с. 244] тощо.

Представники менеджменту вважають, що визначення поняття «добір персоналу» нараховує кілька базових компонентів. Це, зокрема, елементи, що стосуються власне мети і завдань процесу (заповнення вакантних робочих місць, відповідність організаційним вимогам, придатність для виконання посадових обов'язків); його основних складових (пошук персоналу, професійна діагностика, адаптація); комплексу необхідних заходів (створення кадрових агенцій, розбудова державної служби зайнятості); опису методів і процедур (аналіз резюме, інтерв'ю); вимог до кваліфікації, особистісних характеристик, стану здоров'я та інших характеристик кандидатів, на базі яких, власне, і здійснюється добір [4, с. 175]. Наголошується, що добір кадрів здійснюється відповідними спеціалістами, з допомогою яких виявляються з-поміж усіх кандидат, який найбільш повно відповідає характеру та змісту майбутньої діяльності. При цьому використовуються медичні критерії, вік кандидата, освітній рівень, соціально-психологічні характеристики, фізичний рівень підготовки тощо.

Серед правників поширеною є точка зору, відповідно до якої добір персоналу – це процес оцінювання професійних якостей кола претендентів, визначення придатності кожного з них для виконання посадових обов'язків. На думку Н.П. Матюхіної, добір персоналу для ОВС як поняття складає оцінку професійно-важливих особистісних, ділових та моральних якостей кандидата на вакантні посади за тими чи іншими відомчими професійними видами службово-трудової діяльності особового складу [5, с. 153]. В свою чергу Ю.П. Битяк вважає, що добір кадрів – це процес їх вивчення з метою визначення придатності претендентів (кандидатів, що висувуються) для виконання функціональних обов'язків на даній посаді, який закінчується призначенням кандидата на посаду [6, с. 195].

Серед представників адміністративно-правової науки, які досліджують правовий статус співробітників правоохоронних органів, використовується як поняття «добір кадрів», наприклад: добір кадрів в органи прокуратури, що являє собою встановлений порядок діяльності уповноважених посадових осіб із вивчення та оцінювання особистих якостей і можливостей кандидата на посаду в органи прокуратури, рівня його підготовки та відповідності певній посаді згідно з вимогами профілю професійної компетентності [7, с. 140–141] або «добору на посаду поліцейського підрозділів Національної поліції», як адміністративної процедури, що полягає в пошуку кандидатів на посаду поліцейського підрозділів Національної поліції, оцінці та зіставленні їх особистих, моральних, психо-фізичних і професійних якостей до кваліфікаційних вимог, що пред'являються до відповідних посад (Берестен Д.Г.) [8, с. 18], або ж «професійний добір працівників ОВС», який на думку В.В. Посметного являє собою систему взаємопов'язаних, цілеспрямованих, нормативно визначених організаційно-управлінських, соціально-економічних, медико-біологічних та психолого-педагогічних заходів щодо

визначення наявних потенційних особистих, ділових і моральних якостей кандидатів на зайняття вакантних посад або навчання у відомчих закладах освіти, необхідних для високоякісного виконання у подальшому правоохоронних функціональних обов'язків [9, с. 42].

З урахуванням попередніх наукових здобутків з досліджуваної тематики, пропонуємо під доббором кадрів в митні органи мати на увазі процес відбору кандидатів на службу в митні органи, їх вивчення та оцінку, підсумковим результатом якого є з'ясування загальної та спеціальної професійної придатності для виконання обов'язків службового характеру за відповідною посадою. З метою підвищення ефективності правового регулювання процедури кадрового забезпечення митних органів пропонуємо доповнити Главу 79 «Проходження служби в митних органах» Митного кодексу України [10] окремою статтею «Добір кадрів в митні органи», в якій нормативно закріпити поняття «добір кадрів в митні органи» та чітко визначити й унормувати стадії процедури добору кадрів на вакантні посади в митні органи.

Список використаних джерел:

1. Положення про Державну митну службу України: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#Text>
2. Положення про Дніпровську митницю: затверджено наказом Держмитслужби від 29.10.2020 р. № 489. URL: <https://customs.gov.ua/documents/pro-zatverdzhennia-polozen-pro-teritorialni-organi-derzhmitsluzhbi-237>
3. Щокін Г. В. Як ефективно управляти людьми: психологія кадрового менеджменту: наук.-практ. посіб. Київ: МАУП, 1999. 400 с.
4. Горбунова В.В. Спроба змістового аналізу поняття «добір персоналу». *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2011. Вип. 28. С. 172–177.
5. Матюхіна Н.П. Управління персоналом органів внутрішніх справ: дис. ... док. юрид. наук: 12.00.07. Харків. 2002. 420 с.
6. Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: проблеми становлення, розвитку та функціонування: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Харків. 2006. 419 с.
7. Шаповалов А.В. Проблеми вдосконалення системи добору кадрів в органах прокуратури. *Наукові праці МАУП*. 2013. Вип. 4 (39). С. 138-142.
8. Берестень Д.Г. «Адміністративно-правові засади добору на посаду поліцейського в Україні». дис. ... д-ра філософії: 08-Право. К., 2021. 206 с.
9. Посметний В.В. Організаційно-правові аспекти початкової професійної підготовки персоналу ОВС України: дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.07. Харків, 2003. – 181 с.
10. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.

Доненко В. В., д.ю.н., проф., професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів

ІСНУЮЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ ОЧІКУЄ НОВОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ

За часи незалежності України відбувався процес формування вітчизняного національного законодавства в процесі якого науковцями адміністративного права створювалося нове осмислення всіх інститутів адміністративного права. Зокрема, підтримки та подальшого розвитку отримала тричленна класифікація заходів адміністративного примусу (попередження, припинення, адміністративна відповідальність) запропонована ще в СРСР в основу якої покладено використання безпосередньої мети застосування заходів та способу охорони правопорядку. Прихильниками такої позиції виступає переважна більшість вітчизняних адміністративістів [1].

В той же час, сучасна модифікація змісту адміністративного права, оновлення та доповнення його інструментарію «об'єктивно передбачає зміну багатьох ознак адміністративного примусу, а отже, не відповідність деяких існуючих теоретичних положень реальним потребам сьогодення. Реально адміністративний примус отримав комплексний, поліструктурний характер, і раніше обрані критерії для його виділення, а відповідно й раніше сформовані дефініції вимагають перегляду» [2, 102–103].

На підтримку такої позиції, наведемо приклади, які мають місце в чинному законодавстві та вимагають відповідної доктринальної уваги, оцінки та місця в оновленій класифікації структури адміністративного примусу не лише як відповідного наукового обґрунтування, а також з метою практичного застосування та розвитку як нового елемента.

Звернемо увагу, на окремі існуючі в чинному законодавстві додаткові засоби адміністративного впливу, які не знайшли належної наукової підтримки, а сучасний їх розвиток стимулює до розвитку належного наукового підґрунтя.

Наприклад, нововведена стаття 317-1 КУпАП «Порядок виконання постанови про позбавлення права керування транспортним засобом» [3] містить положення за якими після закінчення строку позбавлення права керування транспортним засобом посвідчення водія повертається в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Відповідно до якого повернення посвідчень водія особам, позбавленим права на керування транспортними засобами здійснюється після складення теоретичного і практичного іспитів, а особам, позбавленим права на керування транспортними засобами за керування такими засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, посвідчення водія повертається після обов'язкового проходження позачергового медичного огляду та складення теоретичного і практичного іспитів. Повернення посвідчення водія, отриманого вперше, особі, позбавленій права на керування транспортними засобами не здійснюється. У такому випадку після набрання чинності рішенням суду про позбавлення

особи права на керування транспортними засобами посвідчення водія вважається недійсним, підлягає вилученню та передається для знищення до територіального сервісного центру МВС за місцем проживання особи, зазначеним у цьому рішенні. Для отримання права на керування транспортними засобами, проходить позачерговий медичний огляд, повторну підготовку в закладі та складає теоретичний і практичний іспити у територіальному сервісному центрі МВС, після чого отримує посвідчення водія, яке вважається отриманим вперше. З наведеного слід зробити висновок, що особа, яка була позбавлена права на керування транспортним засобом, додатково після відбуття відповідного терміну, отримує додаткові несприятливі для себе наслідки. Тобто міра відповідальності у вигляді конкретного виду адміністративного стягнення, яка застосовується до особи за вчинене правопорушення, з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами. (ст 23 КУпАП) [3] не обмежується межами адміністративної санкції. На наш погляд, обов'язкове проходження позачергового медичного огляду та складення теоретичного і практичного іспитів, становить важливу складову, додатково посилює міру відповідальності та підвищує ефект її застосування. Виступає додатковим елементом адміністративного примусу. Постає питання, яким?

На жаль, ця процедура в Україні має формальний характер з різних причин, високі корупційні ризики. Доречно звернутися до досвіду Федеративної Республіки Німеччина в якій існує порядок до осіб, які керували транспортним засобом у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, систематично порушували правила дорожнього руху та інші призначають медико-психологічне обстеження (МПУ) як перевірку здатності до керування транспортними засобами.

Іншим прикладом засобів впливу є новели, передбачені стаття 265-4 КУпАП [3] ми засобами така особа після закінчення строку, на який її позбавлено такого, якими регламентується тимчасове затримання транспортних засобів інспекторами з паркування та здійснюється шляхом доставки для зберігання на спеціальний майданчик чи стоянку за допомогою спеціального автомобіля – евакуатора і дозволяється виключно у випадках, встановлених цією статтею.

Повернення транспортного засобу, затриманого шляхом доставки для зберігання на спеціальний майданчик чи стоянку, відбувається невідкладно за зверненням такої після сплати штрафу за вчинене правопорушення та оплати вартості послуг із транспортування та/або зберігання транспортного засобу. Не вдаючись до детального аналізу норм цієї статті, лише зазначимо що вартість послуг спеціального автомобіля-евакуатора майже у всіх випадках його застосування, перевищує розмір штрафу передбаченого статтею 152-1. КУпАП. Порушення правил паркування транспортних засобів та порушення правил обладнання майданчиків для платного паркування транспортних засобів, а відтак має значно більший превентивний вплив на порушника, маючи фінансово не вигідну позицію для порушника цих правил.

Також додатковим заходом впливу, пов'язаного з накладенням стягнення за адміністративне правопорушення, є положення статті 39-1 КУпАП Направлення на проходження програм для особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі. У разі вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі суд під час вирішення питання про накладення стягнення за адміністративне правопорушення має право одночасно вирішити питання про направлення особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, на проходження програми для таких осіб, передбаченої Законом України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” чи Законом України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” [3].

В порядку обговорення проекту КУпАП, який ще не представлений до широкого обговорення, вважаємо за доцільне звернути увагу на додаткові засоби адміністративного впливу, які не знайшли належної наукової підтримки в чинному кодексі та сучасній адміністративно-правовій доктрині, і лише частково представлені в пробному проекті презентованому на обговорення.

Як позитив слід відмітити, що в пробному проекті КУпАП (проступки) сформована Глава 2. Додаткові правові наслідки адміністративного проступку, яка лише частково вирішує раніше підняту нами проблему їх існування. Так, додатковими правовими наслідками адміністративного проступку є: 1) пеня; 2) вилучення майна; 3) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 4) громадські роботи; 5) короткостроковий арешт. На наш погляд, перелік додаткових правових наслідків (в наших пропозиціях- додаткові заходи адміністративного впливу) не є повний. Проілюструємо зазначене прикладом статті 32 Проекту Позбавлення права займатися певною діяльністю [4]. Позбавлення права займатися певною діяльністю застосовується за порушення порядку здійснення відповідної діяльності і має наслідком неможливість її здійснення у випадках та протягом строків, встановлених цим кодексом. Проект кодексу передбачає такі форми позбавлення права займатися певною діяльністю: 1) позбавлення права керування транспортним засобом; 2) позбавлення фізичної особи-підприємця чи юридичної особи ліцензії, дозволу, сертифікату, посвідчення тощо. В той же час, після закінчення строку, на який призначалося позбавлення права керування транспортним засобом, таке право підтверджується відповідно до законодавства. А у випадку позбавлення фізичної особи-підприємця чи юридичної особи ліцензії, дозволу, сертифікату, посвідчення тощо, ця особа не має права протягом року після виконання рішення про позбавлення права займатися певною діяльністю звертатися до адміністративного органу за отриманням нової ліцензії (дозволу, сертифікату, посвідчення тощо). Таким чином, необхідність після закінчення строку, на який призначалося позбавлення права керування транспортним засобом, його підтвердження відповідно до законодавства(порядок згаданий вище) є нічим іншим як додатковим правовим наслідком адміністративного проступку. На наш погляд, таким самим постає і заборона протягом року після виконання рішення про позбавлення права займатися певною діяльністю звертатися до

адміністративного органу за отриманням нової ліцензії (дозволу, сертифікату, посвідчення тощо). Вважаємо за необхідно включити їх в перелік додакових правових наслідків, які відповідно їх правовій природи несуть в собі негативні наслідки до правопорушників.

Таким чином, існуючий ресурс адміністративного примусу в Проекті знайшов новий підхід у вигляді новели (новий елемент адміністративного примусу) «додаткові правові наслідки адміністративного проступку» та потребує детального аналізу до їх прийняття.

На ці та багато інших питань, слід шукати відповіді у дискусійних платформах наукових конференцій, семінарів, які мають бути заплановані та проводитися з метою якісного обговорення проекту Кодексу України про адміністративні проступки. Поспішність прийняття цього проекту призведе до каламбу адміністративно-деліктних проваджень і може негативно вплинути на діяльність адміністративних органів, адміністративного суду та взагалі вплинути на авторитет державної влади. Не представлення до широкого обговорення Проекту може свідчити про необхідність його доопрацювання.

Список використаних джерел:

1. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т Т.5 Адміністративне право / редкол.: Ю.П. Битяк та ін.; Нац. акад.прав.наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид.ун-т ім. Ярослава Мудрого.-2020. 960 с.: Колпаков В.К.Деліктний феномен в адміністративному праві України: автореф. дис. ... док-ра. юрид. наук: 12.00.07. – Харків, 2005. – 36 с.

2. Коломоєць Т.О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації : монограф. Запоріжжя, 2004.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7.12.1984 № 8074-10. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1985. № 17. Ст. 415.

4. Проект Кодексу про адміністративні проступки, підготовлений Міністерством юстиції України. <https://news.dtki.ua/law/liability/76803-zamist-kurap-novii-kodeks-ukrayini-pro-administrativni-prostupki-oprilyudneno-projekt>

Муляр Г. В., д.ю.н., доц., доцент кафедри правосуддя
Державного університету інфраструктури та технологій

Шевчук В. Л., викладач-методист Київського
професійно-педагогічного фахового коледжу імені Антона Макаренка

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ НА МІСЦЕВИХ ВИБОРАХ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

На сучасному етапі реформування жодна зі сфер і галузей суспільних відносин не unikнула наслідків технологічної революції. Проте виборче законодавство України досі передбачає проведення виборів лише з використанням пера та бумаги. В умовах сьогодення цей механізм голосування виглядає застарілим на фоні електронного голосування в провідних країнах світу.

Механізм інтернет-голосування широко використовуються в США, Естонії, Ірландії, Швейцарії та Великій Британії. Естонія стала першою країною, яка використала інтернет-голосування на загальнонаціональних виборах. Впровадження відбувалося поступово: для початку законодавчо ввели електронний підпис і цифрові посвідчення особи – ID-картки, споряджені кодом і мікрочіпом, що містить візуальні дані на картці, а також двома цифровими сертифікатами, призначеними для перевірки особи власника картки та надання цифрових підписів. Ці ID-картки схожі й на наші ID-паспорти, які почали видавати у 2016 році. Щоправда, вони є далеко не в кожного виборця.

В Швеції електронна демократія особливо успішно функціонує на місцевому рівні. Причина в тому, що шведські муніципалітети є відносно самостійними. Це розширює поле діяльності місцевих політиків. Нововведення з певним рівнем інновацій легше починати в менших містах, де демократичні процеси менш заформалізовані порівняно з великими містами. Японія має негативний досвід: на місцевих виборах в чотирьох виборчих округах було введено електронне голосування, але оскільки в одному з них в день виборів були перебої з електроенергією, багато виборців не змогли проголосувати, в зв'язку з чим були подані заяви до суду. Тому електронне голосування в Японії в даний час скасовано і голосування проводиться тільки за допомогою бюлетенів [1].

Досвід різних країн показав, що деякі сфери (такі як реєстрація виборців), скористалися більшою готовністю використовувати нові технології, ніж інші (такі як голосування та підрахунок голосів) [2]. Впровадження електронного голосування (що також називається «е-голосування»), напевно, є найскладнішим напрямком електронної демократії, оскільки ця технологія стосується основного елементу всього виборчого процесу – голосування та підрахунку голосів. Українське законодавство визначає електронне голосування як голосування з будь-якого публічного питання, зокрема участь в опитуваннях, виборах, референдумах, що передбачає використання електронних засобів для ідентифікації та підрахунку голосів [3].

Довіра є наріжним каменем будь-яких виборів, найважливіше питання, пов'язане з цією проблемою: «Чи повірить електорат результатам виборів?»

За відсутності загальноновизнаних стандартів електронного голосування, є достатньо сумнівів та побоювань щодо шахрайства та маніпуляцій з бюлетенями. Різноманітний досвід різних країн призвів до відсутності консенсусу щодо найкращого способу проведення законних, прозорих електронних виборів. Сьогодні Естонія залишається єдиною країною світу, що використовує інтернет-голосування під час проведення загальнодержавних виборів. Австралія, Вірменія, Канада, Панама, Швейцарія та США дозволяють голосування онлайн на певних територіальних округах або для окремих категорій виборців. Є й такі країни, що після пілотних випробувань відмовилися від ідеї впровадження інтернет-голосування. Зокрема, це Індія, Франція, Нідерланди та Іспанія.

Потрібно визначитись для нашої країни де інтернет-технології можуть сприяти посиленню виборчого процесу? Чому слід застосовувати інтернет-технології? Дослідивши досвід інших країн, можна стверджувати що ми можемо отримати такі позитивні результати як: зменшення псування бюлетенів; швидше складання результатів виборів. Швидше оприлюднення результатів підвищує довіру виборців до процесу підрахунку голосів та покращує прийняття результатів виборів. Затримки можуть спричинити підозру та недовіру, і історично сприяли недовірі громадськості, що іноді призводило до громадянських заворушень та насильства; полегшення доступу до процедури волевиявлення для осіб із обмеженими можливостями. Сприйняття та довіра є важливими компонентами будь-яких виборів, та безпосередньо впливають на здатність керувати. Безпека та вартість стають головними проблемами електронного голосування.

Висновки. Запровадження електронного голосування в Україні може використовуватися лише за умови, що система є безпечною, захищеною і надійною; система електронного голосування повинна бути прозорою, тобто надавати можливість перевірки щодо її функціонування; виборці повинні мати нагоду одержати підтвердження свого вибору і виправити його у разі допущення помилки; для полегшення перерахунку голосів у разі конфліктної ситуації може передбачатися процедура роздрукування голосів.

Список використаних джерел:

1. Electoral systems and voting procedures at local level / Report by Steering Committee on Local and Regional Democracy. – Series «Local and regional authorities in Europe». – v 68. – 57 p.

2. Зарубіжний досвід упровадження електронного урядування / авт. кол: Т. Камінська, А. Камінський, М. Пасічник та ін.; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. С. А. Чукут. – К., 2008. – 200 с.

3. Концепція розвитку електронної демократії в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 р. № 797-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text>

Секція 2. Суверенність держави і людини в міжнародних відносинах; теоретико-правова еволюція та історико-філософські практики

Котилко Я., аспірант Навчально-наукового
інституту публічного управління та державної служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

РЕЛІГІЯ ТА ДЕРЖАВНА СУВЕРЕННІСТЬ: ПОШУК БАЛАНСУ МІЖ ПРАВАМИ ЛЮДИНИ ТА ЦІЛІСНІСТЮ ДЕРЖАВИ

У сучасному світі проблема збереження державної суверенності та захисту прав людини є важливим завданням, яке потребує пошуку балансу між цими двома аспектами. З одного боку, держава повинна забезпечити свою цілісність та суверенітет, щоб захистити своїх громадян від зовнішніх загроз. З іншого боку, кожна людина має право на свободу думки, совісті та релігії, і це право повинно бути захищено.

Важливим кроком для досягнення балансу між релігією та державною суверенністю є ухвалення законів та політик, які дозволять релігійним громадам вільно відчувати себе частиною суспільства, а також забезпечать їх права та свободи. При цьому держава повинна виявляти повагу до різних релігійних традицій та практик.

Також важливим аспектом є підвищення рівня свідомості громадян про різноманітність релігійних переконань та значення цього для суспільства в цілому. Це допоможе зменшити напругу між різними релігійними групами та забезпечить більшу терпимість та взаєморозуміння.

Суверенітет держави та права людини – це ключові поняття міжнародного права. Суверенітет держави є поняттям, яке означає повну самостійність країни в її внутрішніх та зовнішніх справах. Це означає, що країна має право самостійно приймати рішення щодо своєї внутрішньої та зовнішньої політики, без зовнішнього втручання. Права людини ж – це ідея, що кожна людина має певні права, які гарантуються державою.

Необхідно зазначити, що в реальному світі суверенітет держави може бути обмеженим різними факторами, такими як міжнародні договори, рішення міжнародних судів, а також санкції, які можуть бути запроваджені іншими державами. Наприклад, відомий приклад - введення санкцій проти Росії за її дії на території України. Ці санкції обмежують суверенітет Росії, але, з іншого боку, допомагають захистити суверенітет України.

З історичної та філософської перспективи, ідеї суверенітету держави та прав людини мають давню історію. У середньовіччі влада розподілялась між різними суверенитетами, такими як королівства, герцогства та графства. Пізніше, з розвитком міжнародного права та дипломатії, ідеї суверенітету держави отримали наукову підтримку. Одним з перших теоретиків суверенітету держави був французький юрист Жан Боден, який

в 1576 році вважав, що влада у державі має бути концентрована в руках монарха. Ідеї Бодена були розвинуті в діях Людовіка XIV, який стверджував, що він є державою, а все інше – це підлеглі йому території.

Європейська філософія XVIII століття, зокрема й теорії Жана-Жака Руссо та Іммануїла Канта, стали першими спробами систематизації поняття суверенітету держави та захисту прав людини. Руссо вважав, що суверенітет має бути у руках народу, а Кант засуджував втручання держав в справи інших держав. Їх ідеї знайшли відображення в Конституції США, де встановлено принцип розділу влад та захист прав людини.

У XX ст. відбулася революція в поглядах на суверенітет держави та права людини, спричинена масштабними подіями світової історії, такими як Друга світова війна та заснування ООН. Універсальність прав людини була закріплена в Універсальній декларації прав людини 1948 р., яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН. Цей документ став фундаментом міжнародного права та запорукою захисту прав людини в усьому світі.

Одним з найважливіших міжнародних документів є Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН у 1966 році. У статті 18 цього Пакту зазначено: “Кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії. Це право включає свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір і свободу сповідувати свою релігію та переконання як одноосібно, так і спільно з іншими, публічно чи приватно”. Далі в цій статті зазначається, що це право не може бути обмежене без підстави в законі, якщо це необхідно для захисту громадської безпеки, порядку, здоров'я або моралі або прав та свобод інших людей.

Отже, існує велика потреба в пошуку балансу між правами людини та цілісністю держави в контексті релігії та державної суверенності. Це не тільки важливо для забезпечення рівних прав для всіх громадян, але й для забезпечення миру та стабільності в суспільстві.

Для досягнення цього балансу необхідно враховувати інтереси різних груп населення, зокрема релігійних та нерелігійних. Також важливо враховувати різні правові акти та документи, які забезпечують права людини та свободи віросповідання, такі як Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Конвенція про захист прав людини і основних свобод.

Усі сторони повинні діяти у відповідності з нормами права та зберігати взаємну повагу та терпимість. Тільки в такий спосіб можна забезпечити баланс між правами людини та цілісністю держави в контексті релігії та державної суверенності.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

3. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 № 987-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>

Людковська Ю. Ю., студентка

Вінницького торговельно-економічного інституту

Державного торговельно-економічного університету

Чернега В. В., асистент кафедри фінансів

Вінницького торговельно-економічного інституту

Державного торговельно-економічного університету

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО МИТНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УКРАЇНІ

Міжнародне митне співробітництво грає важливу роль у розвитку торгівлі та економічного зростання країн. Україна не є винятком, оскільки має розвинуту митну систему, яка забезпечує контроль над переміщенням товарів через митний кордон, а також сприяє захисту внутрішнього ринку.

Завдяки своєму географічному положенню, Україна має великий потенціал для розвитку міжнародної торгівлі. Однак, для того щоб успішно розвивати міжнародну торгівлю, необхідно мати ефективну митну систему та добре розвинене міжнародне митне співробітництво. Останнім часом Україна активно розвиває міжнародне митне співробітництво. Уряд України підписує угоди про співпрацю з іншими країнами, що сприяє покращенню торговельних відносин та сприяє залученню іноземних інвестицій.

Україна є членом Світової Митної Організації (СМО), що дає можливість співпрацювати з іншими країнами та приймати участь у процесі розробки міжнародних стандартів митної справи. Крім того, Україна має угоди про вільну торгівлю з численними країнами світу, такими як ЄС, США, Канада, Туреччина та багато інших.

Одним з важливих напрямків міжнародного митного співробітництва є обмін даними та інформацією між митними органами різних країн. Україна активно співпрацює з іншими країнами з розвитку електронної митної системи та інтеграції її з міжнародними митними системами. Уряд України постійно вдосконалює систему митного контролю та співпрацює з міжнародними партнерами з метою уніфікації процедур та покращення контролю над переміщенням товарів.

Окрім того, Україна активно залучається до міжнародних проектів з питань митної справи, таких як Європейський інструмент сусідства, Європейський інструмент розвитку, та програма ЄС “Партнерство зі сходом”, що сприяє залученню фінансової та технічної підтримки з боку міжнародних організацій.

Важливим напрямком розвитку міжнародного митного співробітництва є боротьба з контрабандою та незаконним переміщенням товарів через митний кордон. Україна активно співпрацює з іншими країнами та міжнародними організаціями у цьому напрямку, вдосконалює митний контроль та співпрацює з правоохоронними органами для боротьби з контрабандою.

Існує кілька проблем, які перешкоджають розвитку міжнародного митного співробітництва в Україні. Однією з таких проблем є відсутність повної інформації про митні процедури та правила, які використовуються в різних країнах. Це може призвести до труднощів у відвантаженні товарів та збільшенням часу, який потрібен для проходження митного контролю. Ще однією проблемою є недостатня технічна база для обробки даних та інформації в електронній формі. Це може призвести до порушень безпеки даних та зменшення ефективності обробки даних, що є критичним у відносинах з іншими країнами.

Також, іноді можуть виникати труднощі зі збереженням довіри міжнародних партнерів. Це може бути пов'язано зі змінами в законодавстві, корупцією, та іншими факторами, які можуть вплинути на рівень довіри до митних органів України. Крім того, однією з проблем є також відсутність єдиних стандартів та протоколів для митного контролю, що ускладнює міжнародну торгівлю та перешкоджає її розвитку.

Однак, Україна активно працює над вирішенням цих проблем та покращенням митної системи. Наприклад, з введенням нового Митного кодексу України у 2021 році, уряд зробив крок до уніфікації процедур та забезпечення єдиної бази даних. Також, проводяться реформи в галузі електронного митного контролю та підвищення якості обробки даних в електронній формі.

Таким чином, розвиток міжнародного митного співробітництва є важливим фактором розвитку торгівлі та економічного зростання України. Уряд України активно працює над покращенням митної системи та співпрацює з міжнародними партнерами з метою залучення іноземних інвестицій та покращення торговельних відносин. Такий підхід сприятиме зміцненню економіки країни та підвищенню її міжнародного статусу.

Список використаних джерел:

1. Перепьолкін С. М. Митне право Європейського Союзу: історія становлення. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2021. Т. 3, № 95. С. 38–48. URL: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.95.38-48> (дата звернення: 18.04.2023).

2. Кормич Б. А. Глобалізація адміністративного права та митне законодавство. *Lex Portus*. 2017. № 5 (7). С. 17–29.

3. Запорожець Д. В. Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні : thesis. 2016. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/6257> (дата звернення: 17.04.2023).

Калашнікова О. Л., д.ф.н., проф.,
завідувач кафедри гуманітарної підготовки,
філософії та митної ідентифікації культурних цінностей
Університету митної справи та фінансів

DIGITAL ART У ПРАВОВОМУ ВИМІРІ

Інформаційна цивілізація дедалі більше прагне замінити людину-творця штучним інтелектом, що, з одного боку, безмежно розширює можливості і результати культуротворчої діяльності людини, а з іншого – породжує безліч проблем і морального, і правового, і фінансового характеру.

Останніми роками відомі аукціонні дома фіксують зміни у репертуарі тих об'єктів культури, що привертають увагу покупців і послідовно завойовують позиції у топ-продажах, відтісняючи традиційні класичні твори живопису, графіки, скульптури. Нові формати, зумовлені загальними тенденціями розвитку інформаційного суспільства, поставили коло проблем як перед самими авторами художніх творів, мистецтвознавцями, психологами, галеристами, так і перед правознавцями.

Інформаційна ера наочно означилася у мистецтві 25 жовтня 2018 р., коли на аукціоні Christie's за \$432 500 було продано першу картину, написану штучним інтелектом і підписану математичною формулою як авторським підписом: «*Портрет Едмона Беламі*» (полотно, золота рама), що входить до серії «*Сім'я Беламі*», створеної французьким арт-колективом *Obvious* за допомогою штучного інтелекту, який вивчив 15 тисяч портретів XIV-XX століть та згенерував «*Портрет Едмона Беламі*». Метою *Obvious* – тріо 25-річних французьких студентів – було «пояснити та демократизувати» штучний інтелект за допомогою мистецтва, навчивши машину автономному створенню зображень. Потім вони вибрали певну картинку, надрукували її та продали, отримавши нагороду за продаж цього портрету. При цьому програмісти, які розробили штучні нейронні мережі та використовувані алгоритми, не були зазначені і не отримали ніяких доходів від продажу картини. Більше того, постала проблема авторства коду GAN, за допомогою якого було згенеровано цей портрет, коли 19-річний художник, випускник середньої школи Роббі Баррат заявив права на авторство коду. У своєму твіттері він опублікував «*Портрет Едмона Беламі*», проданий на аукціоні майже за півмільйона доларів, і свої роботи, що він створив за допомогою нейромереж, зазначивши, що ще за рік до всіх подій він поділився своїми алгоритмами в Інтернеті через ліцензію з відкритим кодом. Роббі Баррат підкреслив той факт, що французькі студенти зверталися до нього по допомогу для створення картини. Учасники *Obvious* не заперечували, що запозичили значну частину коду Баррата, але донедавна не оприлюднювали цей факт. До того ж Баррат пояснив, що у своїх роботах він завжди вказував автора оригінального твору, а не видавав роботи штучного інтелекту за свої власні.

Цей унікальний феномен одразу позначив і проблему визначення авторських прав на подібний твір, отже, і прав на отримання нагороди. А оскільки інвестування у виробу мистецтва є найнадійнішою формою не лише збереження, а й збільшення суми грошей, витрачених на купівлю художніх творів, то стає очевидним факт, наскільки важливим є питання надійності механізму визначення авторського права на такі артефакти.

Привабливість інвестування у мистецтво зросла останнім часом. Так, лише за два роки пандемії на чорному мистецькому ринку прибуток склав \$ 10 млрд (9 млрд євро), а на офіційних торгах постійно встановлюються нові рекорди продажу виробів мистецтва. Лише на останньому осінньому продажі один з найвідоміших аукціонних домів світу Christie's (Нью-Йорк, листопад 2022) заробив 1 млрд 500 тис. дол. за колекцію Пола Аллена з 60 лотів, кожен з яких продали за декілька млн доларів.

Рекордсменом цього разу стала картина Жоржа Сьора «Натурниці. Разом» (зменшений варіант) (*«Les Poseuses, Ensemble» (small version)*). 1888, яку продали за \$149.240.000 (£131.000.000), що, за думкою експертів, пояснюється тим, що надбагаті люди розглядають мистецтво як безпечну інвестицію в умовах бурхливої світової економіки та війни Росії в Україні.

Знаковою подією, яка маркує революційні зміни у форматах мистецтва, що виставляється на аукціонах, стала продаж 11 березня 2021 р. з аукціону Christie's цифрового зображення під назвою *«Everydays: the first 5000 day» («Щоденно: перші 5000 днів»)* у форматі JPEG з роздільною здатністю 21 069×21 069 пікселів. Цей колаж з 5000 цифрових зображень, що автор виставляв в інтернеті щодня протягом 13, 5 років, було виставлено за ціною у \$100, а продано за \$ 69.000.000.

Оскільки робота не має фізичного втілення та представлена виключно у формі цифрового файлу, який легко копіюється та тиражується, з аукціону продавався не сам файл з картиною, а пов'язаний з ним унікальний токен (NFT). Цей випадок відкрив еру **NFT-токенів** – невзаємозамінних (non-fungible token) унікальних записів у блокчейні, що засвідчують право власності на цифровий об'єкт.

Ще у квітні 2021 Андрес Гуадамус, старший викладач права інтелектуальної власності (Університет Сассекса, Велика Британія), зазначав, що «одним з найгучніших феноменів 2021 р. стало зростання популярності невзаємозамінного токена (NFT), найновішого хайпу в світі розподілених реєстрів і криптовалют. Ця революційна технологія штурмом захопила світ мистецтва та технологій». Сама назва статті *«Non-fungible tokens (NFTs) and copyright»* позначає як одну з ключових і проблему визначення авторського права на твір, невзаємозамінний токен якого придбав власник токenu: «Навколо прав, які набувають покупці, купуючи NFT, повсюдно плутанина. Дехто думає, що придбав твір мистецтва, що лежить в основі, і всі супутні права, але насправді вони просто купують метадані, пов'язані з твором; а не саму роботу».

Оскільки вважається, що NFT може позначати лише цифровий об'єкт і має бути створеним у цифровому середовищі, багато художників просто «перемальовують» свої картини, щоб вони були оригінальними у цифрі і потім їх уже продають. Або, коли картина існує у двох середовищах – цифровому та фізичному – оригінальна фізична картина спалюється, як відбулося з картиною Бенксі *«Morons (White) («Прудурки (Білі)»)*, яку блокчейн-компанія *Injective Protocol* у грудні 2020 р. придбала у нью-йоркської галереї *Taglialatella* за \$95 000, а 4 березня 2021 на YouTube-каналі *BurntBanksy* спалила її у прямому ефірі. Перед спаленням за допомогою блокчейн-технології компанія «конвертувала» своє придбання в цифровий актив – так званий токен (NFT), декларувавши, що на відміну від фізичної картини, цінність якої завжди буде вміщена у матеріальному предметі та його стані, у блокчейн-системі завдяки смарт-контракту конкретний NFT-актив гарантовано збережеться в єдиному екземплярі, а цінність фізичної картини назавжди перейде в невзаємозамінний токен. NFT-токен картини продали за 228,69 ETH (Ethereum) – \$400 000.

Цей продаж позначив ще одну проблему: чи стала блокчейн-компанія *Injective Protocol*, власником самого твору? Чи отримала вона майнові права на об'єкт? Питання зв'язку між правом власності на об'єкт мистецтва та NFT – ідентифікуючим його записом у блокчейні – залишається дискусійним. Українські правознавці орієнтуються на позицію Відомства з інтелектуальної власності Європейського Союзу (EUIPO) та Відомства з патентів і товарних знаків США (USPTO) і розглядають NFT, як окремий об'єкт (“унікальний цифровий сертифікат”), що відрізняється від цифрового об'єкту (файлу), який ідентифікується за допомогою NFT. Олександр Мисенко, аналізуючи це питання, позначає додаткові проблеми: «(1) який саме цифровий об'єкт ідентифікується NFT: твір [об'єкт авторського права] або файл [об'єкт права власності], у якому міститься інформація, що закодована (у вигляді одиниць та нулів), про твір; (2) чим є NFT, як “унікальний цифровий сертифікат” [якщо він відрізняється від цифрового об'єкту, який ідентифікується NFT]». А враховуючи те, що «обидва об'єкти – NFT та цифровий об'єкт (файл) – є об'єктами права власності», важливо брати до уваги те, що «оскільки NFT ідентифікує саме цифровий об'єкт (файл), особа, що створює NFT повинна бути власником цифрового об'єкту (файл), аби створення NFT було правомірним». На практиці ця умова не завжди здійснюється, що породжує подальший ланцюжок проблем (детальніше можна ознайомитися з ними за роботою О. Мисенко).

AI-мистецтво (*artificial intelligence* – штучний інтелект) знаходиться на початку свого шляху, тому навколо цього сектора відбувається багато неоднозначних подій і явищ. Десь *AI*-роботи виграють конкурси, в інших місцях *AI*-роботи жорстоко баняться, а ті, хто використовує інструменти, зазнають гонінь. Наприклад, груповий позов від імені художниць Сари Андерсен, Келлі МакКірнан та Карли Ортіз, поданий 6 січня 2023 р. проти *Stability AI* та *Midjourney* – двох найбільших компаній, які займаються розробкою *AI*-інструментів, що дозволяють генерувати зображення на

основі текстових запитів, а також проти сайту *DeviantArt* за порушення авторських прав, права постраждалих на поширення, порушення правил *DeviantArt* і низку законів і несправедливої конкуренції у Каліфорнії. Йдеться про новий спосіб синтезу зображень, заснований на навчанні нейромережі на основі мільйонів існуючих робіт. Самі синтезовані зображення в рамках закону не порушують авторських прав, проте процес навчання нейромереж на основі робіт, автори яких не давали на те прямої згоди, знаходиться в сірій зоні.

Не менш знаковими стають забанення digital-зображень, де, нібито не відчувається власний стиль: бан на сабреддіті *r/Art* роботи художника відомого під ніком Ben Mogan, «*A Muse in Warzone (Муза у зоні війни)*» (8 січня 2023). Або відмова у визнанні авторського права на такі зображення, оскільки редагування кожної картинки, подібної до існуючих у інтернет-просторі, було визнано «надто незначним та непомітним, щоб забезпечити необхідну креативність для захисту авторських прав» (24.02.2023, комікс «*Zarya of the Dawn, (Зоря Світанку)*» американської художниці Кріс Каштанової).

Отже, на цей момент у сфері авторського права на діджитал арт проблем більше, ніж шляхів їх вирішення

Список використаних джерел:

1. Andres Guadamuz. Non-fungible tokens (NFTs) and copyright/WIPO Magazine. – 2021. – 4. URL: https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2021/04/article_0007.html

2. Мисенко О. Про NFT – Про смарт-контракти – Про те, скільки коштує зберігання 1 КБ даних у блокчейні Ethereum – І про використання NFT організаціями колективного управління / ЛІГА. Блоги. 09.11.2022. URL: <https://blog.liga.net/user/amyisenko/profile>

Камак А. В., студентка

Одеського національного морського університету

Данилова І. О., старший викладач кафедри морського права

Одеського національного морського університету

ПРАВА ЛЮДИНИ В ЦИФРОВОМУ СВІТІ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

З розвитком технологій та збільшенням кількості користувачів Інтернету, права людини в цифровому світі стають все більш актуальними та потребують детального вивчення. Цифровий світ – це поняття, яке відноситься до нашого життя в інформаційній епохи, коли технології та цифрові медіа стали повсякденними для більшості людей. Це означає, що взаємодія людей, компаній та установ проходить в основному через цифрові канали, такі як Інтернет, мобільні додатки, електронна пошта та соціальні мережі.

Сучасний цифровий світ містить безліч нових викликів, таких як неправомірний збір, зберігання, обробка та передача персональних даних, цензура та кіберзлочинність.

Один з найважливіших аспектів прав людини в цифровому світі – це право на конфіденційність та захист особистих даних в Інтернеті. Це право є необхідним для забезпечення приватності користувачів в мережі. Оскільки користувачі надають багато особистої інформації в Інтернеті, такої як ім'я, адреса, номери телефонів, інформація про банківські рахунки та інші, зловмисники можуть використовувати цю інформацію для крадіжки особистих даних та ідентифікації осіб. Окрім того, національні закони забезпечують захист авторських прав на контент в Інтернеті. Захист авторських прав забезпечує заборону використання чужих ідей та інтелектуальної власності без дозволу власника, що забезпечує забезпечення відповідності правилам етики Інтернету та забезпечує належну відповідальність за порушення цих правил.

До інших прав людини в цифровому світі належить право на свободу слова та доступ до інформації. Однак ці права можуть бути обмежені соціальними мережами, що збирають та аналізують дані користувачів з метою контролю та реклами, а також цензурою та правом на видалення нецензурної або образливої інформації з Інтернету. У таких випадках важливо зберігати баланс між свободою слова, доступом до інформації та захистом від образливого та шкідливого контенту.

Також важливим аспектом прав людини в цифровому світі є доступ до Інтернету. В наш час доступ до Інтернету є важливим елементом вільного доступу до інформації та можливостей для навчання та розвитку. Однак, деякі люди можуть зазнавати дискримінації, оскільки вони не мають доступу до Інтернету через фінансові, географічні або культурні обмеження. Окремі права в цифровому світі включають право на цифрову безпеку та захист від кіберзлочинності, право на доступ до електронних послуг та інтернет-ресурсів, право на цифрову грамотність та навички використання цифрових технологій, право на анонімність в мережі та право на правосуддя в цифровому просторі.

У зв'язку з розширенням використання цифрових технологій, виникає необхідність у вивченні нових вимог до захисту прав людини в цифровому світі та розробці відповідних механізмів для їх забезпечення. У цьому процесі важливо брати до уваги національні та міжнародні законодавчі норми, стандарти та рекомендації, що регулюють діяльність в цифровому просторі.

Отже, права людини в цифровому світі є надзвичайно важливими і потребують захисту. Необхідно використовувати технології та законодавство, щоб забезпечити конфіденційність та захист особистих даних в Інтернеті, захищати авторські права та забезпечувати доступ до Інтернету для всіх людей.

Список використаних джерел:

1. <http://visnyk.kh.ua/uk/article/prava-lyudini-v-tsifrovu-epokhu-vikliki-zagrozi-ta-perspektivi>
2. http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2020/4.pdf

Беніцький А. С., к.ю.н., проф.,
професор кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ СТАРОБІЛЬСЬКОГО ПОВІТУ НАПРИКИНЦІ XVIII – НА ПОЧАТКУ XIX ст.

У середині XVIII ст. російський уряд запровадив активну політику щодо утиску прав та вільностей слобідського козацького населення і обмеження їхнього самоврядування. Поступово вводились перепони щодо вільного пересування слобідського козацького населення. Указом від 31 липня 1734 року населенню слобідських полків було заборонено освоювати пустопорожні землі в Дикому Степу: «челобитчикамъ изъ имеющихся въ Слободскихъ полкахъ дикихъ полей ... никому не раздавать» [1, с. 384]. У 1736 р. українському населенню слобідських козацьких полків поставили заборону переселятися на нові віддалені місця [2, с. 745–746]. Тим самим указом були встановлені обмеження для козацького населення слобідських полків щодо вільного працевлаштування солеварами на Торський та Бахмутський соляні заводи. Указом від 6 липня 1748 р. слобожанам скасували можливість переселятись до Гетьманщини або у російські міста, а також переходити з одного слобідського полка до іншого [3, с. 877–878].

У зв'язку з тим, що козаки та посполите населення все одно намагались вільно пересуватись й переходити на службу до інших полків, уряд указом від 30 березня 1749 р. встановив відповідальність за переховування («пристанодержательство») втікачів із Слобідської України [4, с. 31–32].

Слід зазначити, що російські урядовці, а подекуди й місцева старшина захоплювали землі, які належали козацьким громадам, та закріпачували місцевих козаків. Так, наприклад, у 1765 р. розбиралась справа щодо захоплення князем Кантемировим земель у острогозьких козаків Богучарської сотні Острогозького слобідського козацького полку [5, с. 87]. Утиски з боку можновладців змушували козацьке населення залишати свої домівки та шукати кращої долі в інших місцях. Про таке явище яскраво згадував у 1767 р. під час засідань Законодавчої комісії виборний депутат від Хоперського козацького полку Андрій Олейніков [6, с. 369–375]. У цьому полку несли службу колишні слобідські козаки, що залишили свої помешкання та записались на службу до Хоперській фортеці, а у подальшому із них була сформована одна з козацьких рот Хоперського полку.

Проте, незважаючи на заборони, які запроваджував уряд, у середині XVIII ст. переселення слобідських козаків в інші місця не припинилось. Так, згідно з переписом в землях війська Донського 1763–1764 рр., там мешкало аж 20422 особи – вихідці із слобідських козацьких полків [7, с. 36]. Указом від 18 вересня 1763 р. уряд заборонив донській козацькій старшині приймати до козацьких юртів слобідських козаків, їхніх свійственників, підпомічників та підсусідків [8, с. 377–378]. Ізюмські та острогозькі козаки в середині XVIII ст. активно заселяли вільні землі в Бахмутській провінції, де утворювали слободи та хутори.

У листопаді 1762 р. була відроджена Комісія про Слобідські полки, яку очолив російський урядовець Є.О. Щербинін. Результатом діяльності цієї Комісії стала доповідь 26 грудня 1764 р. у російському сенаті про ліквідацію козацького самоврядування у слобідських козацьких полках [9, с. 1003–1007]. Козацький устрій скасовувався, а слобідське населення потрапляло у підпорядкування російським владним установам, які формувались в губернських провінціях та комісарствах. Замість п'яти слобідських козацьких полків сенат затвердив пропозицію Комісії щодо утворення слобідського легкого війська. 3 березня 1765 р. російським урядом було надано наказ реорганізувати п'ять слобідських козацьких полків у п'ять гусарських полків.

6 липня 1765 р. була затверджена Інструкція щодо управління у новоутвореній Слобідсько-Українській губернії, а 28 липня 1765 року оголошено Маніфест про ліквідацію козацького самоврядування у Слобідській Україні [10, с. 194–195]. Була утворена Слобідсько-Українська губернія з п'ятьма провінціями, які поділялись на комісаріати. Губернська канцелярія відала всіма адміністративними, господарськими, фінансовими, поліцейськими, військовими та судовими справами. Ізюмські та острогозькі козаки, що мешкали на землях сучасної Луганської області, підпорядковувались новоутвореним Сватолуцькому комісарству Ізюмської провінції та Осинівському комісаріатству Острогозької провінції. Слобідське козацьке населення перевели в стан військових обивателів.

У 1779–1780 рр. землі Слобідсько-Української губернії були розділені між новоутвореними Воронізьким та Харківським намісництвами. Заснували повіти в намісництвах, а провінції та комісаріатства було скасовано. Указом «Про складання Воронізького Намісництва з п'ятнадцяти повітів» від 25 вересня 1779 р. було утворено нове намісництво, до складу якого увійшла територія Острогозької провінції та частина Ізюмської провінції Слобідсько-Української губернії.

25 вересня 1779 р. було утворено Біловодський та Куп'янський повіти у складі Воронізького намісництва. До них увійшли населенні пункти Осинівського та Сватолуцького комісаріатств. Проте частина Сватолуцького комісаріатства увійшла до Валуйського повіту, який із складу Белгородської губернії було передано до Воронізького намісництва. 25 вересня 1779 р. із слобід Біловодської та Старого Деркулу дворцових

конюшенних волостей було утворено місто Біловодськ, що став центром Біловодського повіту [11, с. 868–869]. На території повіту було утворено Біловодський конезаводський округ, до якого увійшла частина земель колишніх Валуйського округу та Осиновського комісаріатства. У 1781 р. у складі Біловодського повіту налічувалось тринадцять слобід та декілька хуторів, де мешкало 7175 військових обивателів, більшість із яких були нащадками острогозьких козаків [12, с. 2007, 2011].

12 грудня 1796 р. у Російській імперії було ліквідовано намісницьке управління, а замість нього повернуто губернське, що існувало до адміністративної реформи 1779–1780 рр. [13, с. 229–230]. Було відновлено Слобідсько-Українську губернію, до якої передано Острогозький, Куп'янський та Біловодський повіти, що знаходились у складі Воронізького намісництва.

1 травня 1797 р. уряд ухвалив рішення про утворення міста Старобільск із слободи Стара Біла [14, с. 210], про що зазначалось у Доповіді Сенату від 1 травня 1797 р. «Про призначення кордонів Слобідсько-Української Губернії та про заснування слобод Змієва та Старобільська»: «... а при томъ невыгодному местоположенію Чугуева и Беловодска назначаются к учрежденію городами изъ слободъ Зміевъ и Старобельскъ». У цій самій Доповіді уряд звертав увагу на те, що населені пункти у повітах, які увійшли до відновленої Слобідсько-Української губернії, раніше були у складі слобідських козацьких полків, землі яких у 1765 р. було передано до новоутвореної Слобідсько-Української губернії [15, с. 601–603].

29 серпня 1797 р. урядом було підтверджено рішення про утворення міста Старобільска у складі Слобідсько-Української губернії. Щодо міста Біловодська з його округою, було схвалено його виключення із складу Воронізької губернії, оскільки воно знаходилося на території Слобідсько-Української губернії [16, с. 702–706]. Землі ліквідованого Біловодського повіту увійшли до складу новоутвореного Старобільського повіту Слобідсько-Української губернії. Біловодськ втратив статус повітового міста. В документах початку ХІХ ст. Біловодськ не значився як позаштатне місто [17, с. 85], а тому він перейшов у свій попередній стан – слободу. Лише 10 квітня 1836 р. Біловодську повернули статус міста, яке стало позаштатним [18, с. 414]. У зв'язку з цим хибною є позиція авторів, які вважають, що у 1796 р. указом Катерини ІІ місто Біловодськ стало позаштатним, а сл. Стара Біла – повітовим містом [19].

У 1796 р. із складу Куп'янського повіту колишнього Воронізького намісництва до Старобільського повіту увійшло селище Мостки, яке до 1764 р. було у віданні Донецько-Успенського монастиря. Крім того, до складу Старобільського повіту увійшла південна частина Валуйського повіту. З часів заселення Слобідської України ця частина Валуйського повіту Белгородського розряду була заселена українським населенням – нащадками козаків Острогозького слобідського козацького полку,

служивими людьми та ін. До Старобільського повіту увійшли розкольничі поселення, які були утворені на річці Ковсуг і входили до складу Валуйського повіту. Вони були утворені у другій половині XVIII ст., коли на підставі маніфестів від 4 грудня 1762 р. та від 25 липня 1763 р. із Речі Посполитої розкольникам було дозволено заселяти вільні землі, у тому числі й на лівобережжі Сіверського Дінця. Розкольниками було утворено три слободи: Верхня сотня (Чернігівка), Середня сотня (Лациновка) та Нижня сотня (Богданівка). Цікаво зазначити, що в середині березня 1772 р. в сл. Верхня сотня (Чернігівка) місцеві розкольники допомогли майбутньому керівнику козацько-селянського повстання 1773–1775 рр. Омеляну Пугачову переховуватись від переслідування влади [20, с. 138–139].

Крім того, до складу Старобільського повіту увійшла північна частина земель (лівобережжя Сіверського Дінця) ліквідованого Донецького повіту Катеринославського намісництва. Вона була частково заселена однодворцями – нащадками донецьких козацьких громад, яким пощастило вижити після каральної експедиції московських урядових військ на чолі із Долгоруким. У 1709 р. більшість козацького населення була жорстоко знищена московськими військами під час придушення булавінського повстання. Донецька козацька громада була створена наприкінці XVI ст. завдяки українському козацтву, а також декільком хвиль переселень із Речі Посполитої та Московського царства, які відбувались впродовж XVII ст.

29 березня 1802 р. із складу Слобідсько-Української губернії були виключені Богучарський, Острогозький та Старобільський повіти й передані до складу Воронізької губернії [17, с. 85]. 19 березня 1804 р. було затверджено герб міста Старобельська [21, с. 219]. 9 січня 1824 р. Старобільський повіт разом із містами Старобільськ та Біловодськ із Воронізької губернії було повернуто до складу Слобідсько-Української губернії [22, с. 7]. У 1825 р. на території Старобільського повіту було утворено військові поселення 2-ї кірасирської дивізії. 5 грудня 1835 р. Слобідсько-Українську губернію перейменували на Харківську, у якій Старобільський повіт знаходився аж до утворення Української Народної Республіки й нового адміністративно-територіального поділу, який відбувся 6 березня 1918 р., закріпленого Законом «Про поділ України на землі».

Існування козацьких поселень Ізюмського та Острогозького слобідських козацьких полків на території сучасної Луганської області справило суттєвий вплив на розвиток культури, місцевих традицій, побуту та звичаїв населення Луганського краю на лівобережжі Сіверського Дінця.

Список використаних джерел:

1. Именной указъ, данный Генерал-Лейтенанту Князю Шаховскому (31 июля 1734 г.) / Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649–1825 гг. : В 45 т. Том IX. 1733–1736. СПб. : Тип. II Отд-ния Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. № 6610. С. 383–387.

2. О запрещеніи вышедшимъ изъ Слободскихъ полковъ малоросіянамъ селиться въ отдаленныхъ местахъ, где до переписи 1732 года поселеній не существовало ... (11 февраля 1736 г.) / Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649–1825 гг. : В 45 т. Том VIII. 1728–1732. СПб. : Тип. II Отд-нія Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. № 6891. С. 745–748.

3. О запрещеніи въ Слободскихъ полковъ казакамъ и изъ собственникамъ и подпомощникамъ переходить съ места на место, не токмо въ малоросійскія и великоросійскія области, но изъ полка въ полкъ (6 июля 1748 г.) / Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649–1825 гг. : В 45 т. Том XII. 1744–1748. СПб. : Тип. II Отд-нія Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. № 9514. С. 874–878.

4. О запрещеніи Слободскимъ казакамъ переходить съ места на место и изъ полка въ полкъ и о неприниманіи ихъ въ случае такового перехода, подъ штрафомъ за пристанодержательство (30 марта 1749 г.) / Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649–1825 гг. : В 45 т. Том XIII (1749–1753). СПб. : Тип. II Отд-нія Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. № 9592. С. 31–33.

5. О возвращеніи Слободскимъ полкамъ заселенныхъ помещиками земель (15 марта 1765 г.) / Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649–1825 гг. : В 45 т. Том XVII. 1765–1766. СПб. : Тип. II Отд-нія Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. № 12356. С. 87.

6. Сборник Императорского Русского исторического общества / сост. Д. В. Поленов. Санкт-Петербург, 1871. Том 8. Исторические сведения о Екатерининской законодательной комиссии для сочинения проекта Новаго Уложения. Ч. 2. 612 с.

7. Апелляціонная жалоба уполномоченнаго Харьковской Казенной Палаты (август 1883 г.) / Сборник судебных решений, состязательных бумаг, грамот, указов и других документов, относящихся к вопросу о старозаимочном землевладении в местности бывшей Слободской Украины / сост. В. В. Гуров, Е. К. Бродский. Харьков : Тип. Окр. Штаба, 1884. С. 12–65.

8. О неприниманіи войска Донскаго Старшинамъ и казакамъ въ подданство свое беглыхъ изъ Слободскихъ полковъ казаковъ, подпомощниковъ и собственниковъ (18 сентября 1763 г.) / Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649–1825 гг. : В 45 т. Том XVI (28 июня 1762–1764). СПб. : Тип. II Отд-нія Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. № 11928. С. 377–378.

9. Объ учрежденіи изъ всехъ Слободскихъ полковъ особой Губерніи и о сборе податей на содержаніе и учрежденіе Слободскихъ легкихъ войскъ (16 декабря 1764 г.) / Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649–1825 гг. : В 45 т. Том XVI (28 июня 1762–1764). СПб. : Тип. II Отд-нія Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. № 12293. С. 1003–1007.

10. Манифестъ «Объ учрежденіи въ Слободскихъ полкахъ приличного гражданскаго устройства и о местопребываніи Канцелярій Губернской и Провинціальной» (28 июля 1765 г.) / Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649–1825 гг. : В 45 т. Том XVII. 1765–1766. СПб. : Тип. II Отд-нія Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. № 12440. С. 194–195.

11. О составленіи Воронежскаго Намесничества изъ пятнадцати уездовъ (25 сентября 1779 г.) / Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649–1825 гг. : В 45 т. Том XX. 1775–1780. СПб. : Тип. II Отд-нія Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. № 14922. С. 868–869.

12. Описание, учиненное въ Беловодскомъ Уездномъ Суде обще съ Беловодскимъ же Городничимъ и Нижнимъ Земскимъ Судомъ, противъ запросовъ учрежденной при Императорской Академіи Наукъ Комисіи (25 ноября 1781 г.) / Материалы по истории Воронежской и соседних губерній : Вып. XVI. Акты XVII и XVIII столет. / Собр. и изд. Л. Б. Вейнбергом. Воронеж : Тип. губерн. правл., 1890. С. 2007–2016.

13. О новомъ разделеніи Государства на Губерніи (12 декабря 1796 г.) / Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649–1825 гг. : В 45 т. Том XXIV. 6 ноября 1796–1797. СПб. : Тип. II Отд-нія Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. № 17634. С. 229–230.

14. Описание слободъ Зміева и Старобелой / Сенатский архив. Том I. Именные Указы Императора Павла I. СПб. : Тип. правит. Сената, 1888. С. 209–210.

15. О назначеніи границъ Слободско-Украинской Губерніи и объ учрежденіи слободъ Зміева и Старобельска (1 мая 1797 г.) / Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649–1825 гг. : В 45 т. Том XXIV. 6 ноября 1796–1797. СПб. : Тип. II Отд-нія Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. № 17948. С. 601–603.

16. Объ устроеніи Воронежской Губерніи и объточисленіи къ оной селеній (29 августа 1797 г.) / Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649–1825 гг. : В 45 т. Том XXIV. 6 ноября 1796–1797. СПб. : Тип. II Отд-нія Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. № 18116. С. 702–706.

17. Об отчислении изъ Слободско-Украинской Губерніи въ Воронежскую трехъ уездовъ и о восстановлении в Слободско-Украинской Губерніи трехъ заштатныхъ городовъ (29 марта 1802 г.) // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649–1825 гг. : В 45 т. Том XXVII. 1802–1803. СПб. : Тип. II Отд-нія Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. № 20205. С. 85.

18. Объ устройстве заштатныхъ городовъ Починокъ и Беловодска (10 апреля 1836 г.) // Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе (1825–1881). Т. XI. 1836. СПб. : Тип. II Отд-нія Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1836. № 9074. С. 414.

19. Высоцкий В.И. Исторические аспекты топонимов Луганщины. [2-е изд. доп. и перераб.]. Луганск : Луганское областное отделение Фонда культуры Украины, 2003. 196 с.

20. Протокол показаний Е.И. Пугачева на допросе в Московском отделении Тайной экспедиции Сената (4–14 ноября 1774 г.) // Емельян Пугачев на следствии : сборник документов и материалов / Рос. АН, Ин-т рос. истории ; сост. : Р. В. Овчинников, А. С. Светенко. М. : Языки русской культуры, 1997. С. 127–215.

21. О гербе города Старобельска (19 марта 1804 г.) // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649–1825 гг. : В 45 т. Том XXVIII. 1805–1805. СПб. : Тип. II Отд-ния Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. № 21218. С. 219.

22. О присоединении Старобельскаго уезда, Воронежской Губернии, к Слободско-Украинской Губернии (9 января 1824 г.) // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649–1825 гг. : В 45 т. Том XXIX (1824). СПб. : Тип. II Отд-ния Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. № 29729. С. 7.

Морозов О. В., д.і.н., доц.,
професор кафедри історії та теорії держави і права
Університету митної справи та фінансів

ВПЛИВ ТОРГІВЛІ НА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОСТІ В БРИТАНІЇ VII–X ст.

Економічна європейська історія, і в першу чергу генезис так званих «віков», або емпорій (анг. wics), торго-ремесничних центрів раннього середньовіччя відноситься до переліку найбільш актуальних проблем сучасної історичної науки. Знання і розуміння природи цих емпорій необхідно для дослідження політогенеза в державах раннього середньовіччя, в яких торгівля відігравала роль каталізатора процесів становлення перших форм державності. Розглянемо цей процес на прикладі англосаксонської Британії VII–X ст.

В 1980-х рр. відомий англійський історик Ричард Ходжес виділив два типи ремеснично-торгових поселень: сезонні, що торгували не регулярно, та великі емпірії, які контролювались вождями ранніх королівств. Ходжес розглядав ці великі емпірії як можливість варварських політій брати участь у розподілі так званих товарів престижу, що впливали на зміцнення авторитету варварських королів.

В англосаксонській Британії емпірії виникають наприкінці VI ст. це: Йорк, Люндевік, Хемвік, Іпсвич. Це період завершення міжусобних війн англосаксонській політій між собою та їх трансформацію у примітивні королівства з ознаками ранньої державності (початок формалізації законів, поява чиновників, податків). На початок VIII ст. майже все східне

узбережжя острова було охоплено єдиною мережою з подібними емпоріями Північної Європи – Домбург, Хедебю, Бірка, Данкірк, Дорестада. Таким чином сформувався єдиний економічний регіон від Фрізії та Британії до Східної Балтики.

Хемвік – перше ремеснично-торгове поселення, яке було досліджене археологами. Йорк, Іпсвич, Лондон – всі вони, подібно емпоріям скандинавів та слов'ян, існували за рахунок сільськогосподарської продукції з аграрних районів Британії. Але в подальшому поширюється ремесло. Мешканці Іпсвича і Хемвіка у VIII ст. розпочинають займатися металообробкою, виробництвом тканин, гончарством. Таким чином Іпсвич подібно скандинавським Бірке та Домбургу перетворюється на важливий центр ремесла і торгівлі раннього середньовіччя. Поряд з Іпсвичом – Бархем і Кодденхам займалися виробництвом золотих прикрас і ковальським ремеслом. Під час археологічних розкопок були знайдені франкські монети. Слід відзначити, що британських емпоріях IX ст. гроші циркулювали щоденно. Це були срібні арабські монети, франкські соліди, що свідчило про торгові контакти з державою Каролінгів. Найбільша кількість арабських монет з'являється в Британії з 890 р. і сюди вони потрапляли через слов'ян та вікінгів з емпорії Денло. Таким чином британські емпорії були частиною континентального обігу грошей ранньосередньовічної торгівлі.

Поряд з емпоріями подібні функції виконували і монастирі, наприклад аббаство св. Августина в Кентербері, Рептоні, Хартпулі. Так у 689 р. монахи, які мали ремесничні навички, виробляли залізо і здавали його в емпорії на реалізацію. Про таких монахів згадує Святий Беда. Відомі факти, коли монастирям належали цілком залізнорудні шахти Ворчестера, Суффолка, Кембридшира.

Таким чином, емпорії Іпсвич, Йорк, Хемвік, Люндевік, будучі центрами ремесла, стимулювали економічну активність не лише за допомогою торгівлі на великі відстані, але і унутрі країни сприяючи політогенезу. В свою чергу політогенез – це процес формування складної політичної організації будь-якого типу. Що стосується факторів, які впливають на політогенез, то їх багато. Але одним з важливіших у різних народів відігравала саме торгівля. У англосаксів на Британських островах тенденції були подібні – політогенез через контроль за торгівлею за допомогою емпорій. Здійснення торгівлі на великі відстані стало цінним інструментом поширення влади вождів ранніх королівств Британії. Саме контроль над емпоріями і заохочення торгівлі надавали в їх розпорядження рідкісні коштовні товари, зброю, які згідно законам ре дистрибуції розподілялись в управлінській системі (вожді, дружина, священики) і підвищували владний престиж правителя.

Для варварської аристократії такий інструмент перерозподілу був можливістю зміцнювати власний авторитет. Цим пояснюється відсутність укріплень у англосаксонських емпорій, тому що безпека гарантувалась

місцевим вождем. Контроль англосаксонських перших королів над протомістами-емпоріями був настільки великим, що вони могли бути перенесені в іншу місцевість королівства у зв'язку з переміщенням центра влади на нову територію. В державах раннього середньовіччя панування різними коштовними предметами і товарами підвищувало статус владної аристократії. Торгівля в таких суспільствах поряд з економічною функцією стимулювала і соціальне та політичне розмежування, а також перерозподіл товарів престижу на користь правлячої еліти. Що дозволяло формувати державний апарат.

Список використаних джерел:

1. Kipp R.S., Shortman E.M. The Political impact of Trade in Chiefdoms // *American Anthropologist*. 1989. Vol. 91, № 2. P. 68–115.
2. Fleming R. Elites, Boats and Foreigners: Rethinking the Birth of the English Towns // *Citta e Campagna Nei Secoli Altomedievali*. Spoleto, 2009. P. 395–419.
3. Morton A. Hamwic and Its Context // *Anglo-Saxon Trading Centres. Beyond The Emporia*. 1999. Cruithne Press, 1999. P. 48–62.
5. Hinton D. Metalwork and The Emporia // *Anglo-Saxon Trading Centres. Beyond The Emporia*. 1999. Cruithne Press, 1999. P. 24–31.
6. Samson R. Illusory Emporia and Mad Economic Theories // *Anglo-Saxon Trading Centres. Beyond The Emporia*. 1999. Cruithne Press, 1999. P. 76–84.

Запорожченко Ю. В., д.і.н.,
професор кафедри історії та теорії держави і права
Університету митної справи та фінансів

ІСТОРІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦПІДРОЗДІЛУ «ФАНТОМ»

Реалії гібридної війни Росії проти України (2014 – теперішній час) привнесли певні корективи в митну інфраструктуру держави. В умовах втрати контролю у зоні митного кордону на тимчасово окупованих територіях Донеччини та Луганщини, Криму та нових незаконно окупованих територій Донбасу та півдня країни, частини Запорізької та Харківської областей, нагальним є питання боротьби з незаконною економічною злочинністю та переміщенням товарів незаконним шляхом на тимчасово непідконтрольних частинах України.

З метою вирішення вищезазначеної проблеми, 30 січня 2015 р. при Державній фіскальній службі України було створено спеціальний підрозділ податкової міліції «Фантом» [1, 177], основна мета й завдання якого полягали у захисті економічних інтересів держави Україна вздовж лінії зіткнення у межах Донецької та Луганської областей, а саме: припинення нелегальних потоків товарів, транспортних засобів та вантажів на контрольних пунктах в'їзду-виїзду та по всій лінії розмежування тощо.

За даними Державної податкової служби України, станом на 2020 р. третина особового складу податкової міліції несли службу у спецпідрозділі, що статистично підтверджується такими цифрами: 1471 офіцер, з яких – 41 особа жіночої статі [2]. У 2016 р. було визнано право офіцерів спецпідрозділу «Фантом» на отримання статусу учасника бойових дій.

Історія діяльності спецпідрозділу позначилася значними статистичними показниками, досягнутими під час виконання спецзавдань у протидії незаконному переміщенню товарів. Дані свідчать, що станом на 2020 р. зупинено 123 спроби переміщення значних партій готівки загальною сумою 210 млн грн. [3]. На контрольних пунктах в'їзду-виїзду Донеччини та Луганщини у зазначений період здійснено огляд понад 8 млн 700 тис. транспортних засобів та упереджено 9572 спроб незаконного переміщення вантажів через лінію зіткнення. Викрито 6122 адміністративних правопорушень, до ЄРДР внесено 389 кримінальних проваджень. З незаконного обігу вилучено матеріальних цінностей на суму понад 1 млрд грн.

Враховуючи вид діяльності спецпідрозділу, серед викритих вантажів, товару, окрім гривневої валюти були фальсифіковані тютюнові вироби, горілчана продукція, транспортування яких часто здійснювалося з тимчасово окупованих території та зазнало чималих масштабів; на тимчасово непідконтрольні території були намагання транспортувати й товари широко вжитку, чому вдало запобігали офіцери. Окрім перерахованих головних завдань спецпідрозділу були також: запобігання вчиненню терористичних актів та недопущення актів виходу представників терористичних угруповань на українську територію тощо.

Податкову міліцію, складовою якої був спецпідрозділ «Фантом», ліквідовано 26 вересня 2021 р. Згодом було створено центральний орган виконавчої влади у сфері охорони економічної безпеки країни – Бюро економічної безпеки України [4].

Отже, за період діяльності спецпідрозділу на лінії зіткнення у співпраці мобільних груп з числа ЗСУ, Нацгвардії, Держприкордонслужби та різних правоохоронних органів, офіцери запобігали на контрольних пунктах в'їзду/виїзду незаконному переміщенню готівки, товарно-матеріальних цінностей та проникненню на контрольовану територію України представників збройних формувань, що підтверджується вагомими статистичними показниками.

Список використаних джерел:

1. Історія митної діяльності: Україна в міжнародних митно-торговельних мережах: навчальний посібник / К. М. Колесников (кер.авт.кол.), Л. І.Адашис, Д. В.Архієрейський, О. О.Дячок, Д. О.Бочаров, О. В. Морозов, В. В. Ченцов. – 2-ге вид., зі змінами і доповненнями. – Серія «Митна політика». – Дніпро: УМСФ, 2019. – 282 с.

2. Пресслужба Державної податкової служби України за 31.01.2020. – Режим доступу: <https://tax.gov.ua/media-tsentri/novini/406565.html>

3. Пресслужба Міністерства фінансів України за 31.01.2020. – Режим доступу: https://www.mof.gov.ua/uk/news/spetspidrozdilu_podatkovoi_militsii_u_zoni_oos__5_rokiv-2023

4. Бюро економічної безпеки України. – Режим доступу: <https://esbu.gov.ua>

Гапонова Л. Є., к.філол.н., доц.,
доцент кафедри гуманітарної підготовки,
філософії та митної ідентифікації культурних цінностей
Університету митної справи та фінансів
Савич А. В., старший викладач кафедри філософії та політології
Українського державного університету науки і технологій

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІМ ІСТОРИКАМ І ПРАВОЗНАВЦЯМ

Загальнокультурне значення латинської мови робить її вивчення класичним елементом історичної та правової освіти. Виходячи з потреб сучасної вищої освіти, латинська мова включена до навчального плану спеціальності 032 «Історія та археологія» і 081 «Право» Навчально-наукового інституту права та міжнародно-правових відносин. При цьому не йдеться суто про вивчення студентами ще однієї іноземної мови. Мета викладання навчальної дисципліни «Латинська мова» виходить далеко за межі розуміння міжнародної наукової та правничої термінології і читання юридичних першоджерел. Зрештою, сенс занять полягає в тому, щоб, розглядаючи латинську мову як інструмент пізнання світової культури, долучити студентів до здобутків античної та середньовічної культури, висвітлити її глибокий вплив на подальший духовний розвиток європейських країн, простежити зв'язок античності і сучасності, навчити студентів орієнтуватися у світі традиційної системи цінностей. Таке широке трактування завдань сприяє багатосторонньому впливу на формування особистості майбутнього історика чи правознавця.

Програма дисципліни розрахована на вивчення латинської мови протягом одного семестру, тому не містить вичерпних відомостей щодо граматики латинської мови, більшість тем викладаються у спрощеному вигляді. При цьому враховується відсутність у студентів попередньої філологічної підготовки.

Наука про право тісно пов'язана з латинською мовою. Зокрема термінологія права значною мірою сформована на базі латинської лексики. Також за допомогою латинської мови майбутні правознавці зможуть повніше та глибше зрозуміти історію римського права. Знайомство з римським правом, засноване на читанні першоджерел в оригіналі, збагачує риторику майбутнього фахівця, дає йому низку понять і навичок, що збагачують його професійне мовлення.

Однією з причин необхідності вивчення латинської мови студентами Навчально-наукового інституту права та міжнародно-правових відносин є риторична зумовленість правової літератури Стародавнього Риму. Риторика була не лише наукою красномовства, а й мистецтвом активного впровадження у громадську думку. Римські юристи були неперевершеними майстрами правових визначень та їх вимогливими критиками.

Метою вивчення латинської мови є освоєння міжнародної латинської юридичної термінології та фразеології, а також вироблення культури історичного і правового аналізу джерела, написаного як своєю, так і чужою мовою. Окрім зазначеного, вивчення латинської мови уможливіє розуміння наукової термінології взагалі, освоєння низки нових європейських мов, поглиблює й розуміння рідної мови з погляду законів побудови тексту. Вивчення латинської мови допоможе майбутнім фахівцям розуміти латинські юридичні терміни, отримати навички самостійного читання та перекладу оригінальних джерел римського приватного права, підвищити загальну мовну культуру студентів.

Відповідно до зазначених цільових настанов, завданням навчальної дисципліни є вивчення основ латинської граматики, закріплення відповідно до фаху необхідного словникового запасу певного обсягу, освоєння латинської фразеології. Граматика латинської мови в межах дисципліни охоплює фонетику, морфологію та основні розділи синтаксису. Для закріплення граматичного матеріалу використовуються вправи та оригінальні тексти, що включають елементи фахової термінології. Це дозволяє студентам з допомогою викладача набути навичок перекладу латинських юридичних текстів, а також ознайомитися з основними джерелами римського права.

Додатково акцентується увага майбутніх істориків і юристів на запозиченнях з латинської іншими мовами. Багато латинських запозичень є в сучасній українській мові в різних галузях науки і культури (наприклад, *historia, imperium, res publica, magister* тощо). Близько третини лексичного тезаурусу англійської мови романського походження, тому під час викладання латинської мови варто також висвітлювати мовні паралелі з англійською мовою, яку студенти вивчають як іноземну і в подальшому активно послуговуватимуться у майбутній професійній діяльності. Засвоєння знань з латинської мови також слугуватиме вагомим підґрунтям під час вивчення нових іноземних мов, сприятиме глибшому розумінню рідної мови. Розуміння латинської мови дозволяє свідомо підходити до тих чи інших мовних явищ, простежувати історичний розвиток, здійснювати смисловий аналіз різних елементів тексту.

Невід'ємною складовою засвоєння знань є систематична і цілеспрямована самостійна робота студентів з джерелами, перекладними словниками з латинської мови, словниками фразеологізмів, довідниками латинських висловів, граматичними довідниками. Тут варто зазначити, що важливою умовою засвоєння латинської мови є регулярність самостійної

роботи студентів. Робота з навчальними текстами та виконання лексичних вправ передбачають закріплення нормативних граматичних правил, засвоєння синтаксису латинської фрази, аналіз і розуміння тексту, набуття практичних навичок роботи студента зі словником. Для реалізації завдань навчання латинською мовою студентів у навчальному процесі використовуються сучасні навчальні посібники і спеціальні електронні ресурси.

Отже, вивчення латинської мови студентами-істориками і юристами значною мірою підвищує рівень професійних знань майбутніх фахівців, є основою не лише мовної, а й загальнокультурної підготовки, удосконалює уміння ораторського мистецтва, закріплює навички роботи з першоджерелами, сприяє формуванню у майбутніх фахівців високого рівня компетентності.

Корх О. М., д.філос.н., проф.,
професор кафедри гуманітарної підготовки,
філософії та ідентифікації культурних цінностей
Університету митної справи та фінансів

ЛЮДИНА І ДЕРЖАВА В КОНТЕКСТІ ПОСТМОДЕРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Одною з фундаментальних філософсько-правових проблем є проблема відношення між індивідом та державою. Для сучасного стану її осмислення характерні пошуки такої соціальної моделі, яка б поєднувала автономію особистості і колективну солідарність, у тому числі державно інституціалізовану.

Ці пошуки не можуть ігнорувати особливостей постмодерних трансформацій, в контексті яких вони відбуваються. Йдеться зокрема про те, що сучасна держава, в тому числі під впливом глобалізації, поволі втрачає своє раніше практично необмежене право бути одноосібним джерелом суспільних рішень і дій як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні. З'являються різноманітні (релігійні, екологічні, правові, гуманітарні, економічні) і доволі розгалужені неурядові інституції на кшталт «Міжнародної амністії», «Міжнародної федерації з прав людини», «Всесвітньої організації боротьби проти тортур», «Грінпісу» тощо, які, нерідко у взаємодії з міжнародними міжурядовими організаціями, утворюють своєрідне «глобалізоване громадянське суспільство». Останнє починає де факто конкурувати з державою та іншими локальними громадськими організаціями у вирішенні тих чи інших питань. Варто згадати хоча б далеко непоодинокі рішення Європейського суду з прав людини на користь громадян країн Європи, у тому числі України, в їхніх позовах до власних держав. Або вплив на політику принаймні демократичних урядів згаданого «Грінпісу» та чисельних рухів із захисту прав людини. Все це, без сумніву, суттєво розширює межі особистого самовизначення індивіда. У своїх взаєминах з

державою він все більше постає власне суб'єктом – джерелом особистих оцінок, рішень та вчинків. Звісно, не варто забувати про вплив на ці оцінки та рішення представлених як глобальні суто локальних інтересів держави або «всесвітньої павутини». Попри це та ж сама «павутина» створює для індивідів до того небачені умови для власних порівнянь та формування нерідко унікальних оцінок та смислів. Врешті решт для «руху за власною траєкторією», який постає специфічною візитівкою «суспільства третьої хвилі» (Тоффлер). Практичним втіленням такої метаморфози є, зокрема, доволі виразне поширення, причому серед представників різних культур, людини нового типу відомої як «Self-made-man».

Водночас глобалізація з необхідністю, на думку багатьох дослідників (Фукуяма, Парсонс та інші), веде до його подальшої «вестернізації», тобто розповсюдження західних, насамперед ліберальних цінностей. Фукуяма навіть стверджує, що у останніх практично немає будь-яких реальних альтернатив і вслід за вільним ринком в суспільне буття сучасних країн приходять політичний лібералізм. Характерно при цьому те, що поширення ліберальних впливів супроводжується глибокими метаморфозами вихідних принципів інших ідеологій, зокрема консервативної та соціал-демократичної. І спільними для цих метаморфоз є пошуки таких соціальних моделей, які б підтримували баланс між суверенітетом індивіда та колективною, у тому числі державно інституціоналізованою солідарністю. Важливо, що за основу такої моделі все частіше приймається принцип *пріоритетності свободи особистості, її права на самовизначення*. Все більше науковців і політиків схиляються до визнання фундаментального значення особистих прав і свобод, які не можна розглядати лише як інструменти досягнення спільної користі чи загального блага.

З огляду на це стрімко звужується коло прихильників ідеї «кінця модерну» та «смерті суб'єкта». Навпаки поширюється визнання того, що проект модерну лише «набирає обертів» і якщо на його початку визнання принципу індивідуальної автономії мало по суті декларативний характер, то в суспільствах, що стали на шлях постмодерних трансформацій, цей принцип поступово перетворюється на реально функціонуючий і цілком легітимний принцип життєдіяльності все більшого числа людей. Причому не тільки в країнах традиційного поширення ліберальної системи цінностей, але й там де розпочався рух в її напрямку.

У цьому контексті відбувається становлення нової особистості, визначальними рисами якої все більше постають розрахунок на власні сили, розуміння особистої відповідальності за власну долю, нонконформізм, повага до Іншого, і в той же час формування нової колективності, заснованої не на «механічній», а «органічній» (Дюркгейм) солідарності індивідів, що базується не на особистій невиокремленості, слабкості і залежності, а на високій диференціації суспільства, реальній автономії індивідів, здатних до реального самоврядування і особистої відповідальності.

Щодо ціннісно-нормативної системи сучасного українського суспільства, то їй притаманна виразна амбівалентність – співіснування, з одного боку, традиціоналізму, патерналізму, конформізму та інших цінностей традиційного суспільства, а з іншого, – цінностей модерного і, певною мірою, постмодерного типу, які орієнтують на інноваційний тип поведінки, покладання на самого себе, здорову недовіру до різного роду «метанаративів», на обмеження сфери державного регулювання і розширення простору особистих рішень та персональної відповідальності. Тобто, «центр ваги» українського соціуму хоч і повільно, але виразно зміщується до особистості, що самовизначається. Наше завдання створити адекватні світоглядні та правові передумови для прискорення такого зміщення. Причому з урахуванням можливості деструктивних наслідків поширення цінностей індивідуалістичного гатунку. Як, втім, і того, що позитивний, творчий потенціал таких цінностей на порядок вищий за ту загрозу, що криється в зазначеній можливості.

Гучинський Н. П., студент
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова
Юричина І. А., викладач
кафедри публічного управління та адміністрування
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда

СУТНІСТЬ І ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПАРТИСИПАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Теорія партисипативної демократії найближче підходить до ідеї про те, що демократія – це влада народу, яка здійснюється безпосередньо народом, яка набула широкого поширення в 1960–70-х роках (під впливом критики представницької демократії) від тлумачення демократії як загального організуючого принципу в усіх сферах суспільного життя (економічної, соціальної, промислової, партійної демократії). Невід’ємною рисою теорії є широка громадська участь, свідома та активна політична участь громадян у формуванні, виробленні та реалізації політичних та інших важливих рішень [1].

Аналізуючи події 1830-х років, Алексіс де Токвіль зазначав, що участь громадян у політичному житті була обмеженою, а місцеві органи влади зосередили лише незначні повноваження. Дж. Дьюї вважав, що справжня демократія – це щось більше, ніж звичайне голосування за політиків, оскільки не потребує інтелектуальних зусиль [2]. Проте, активна участь у формуванні цінностей, які регулюють суспільне життя, є основою справжньої демократичної форми правління.

Питанням правового регулювання та особливостей реалізації форм партисипативної демократії викладені в працях таких українських вчених як М. Баймуратов, О. Батанов, І. Бодрова, В. Брудний, Р. Колісніченко, І. Лукеря, А. Орловський та інших.

Основними формами демократії участі на місцевому рівні є місцеві вибори, місцеві референдуми, збори громадян за місцем проживання, місцеві ініціативи та громадські слухання.

Демократія участі як чинник розвитку місцевого самоврядування відображена в низці правових стандартів Ради Європи, таких як:

- Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (ЕТ8 № 5) та додаткові протоколи до неї;

- Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів (СЄС № 205);

- Рекомендації Комітету міністрів державам-членам щодо збалансованої участі жінок і чоловіків у прийнятті політичних і громадських рішень Res(3)3;

- Рекомендації Комітету міністрів державам-членам щодо правового статусу європейських НУО СМ/Res(2007)14;

- Кодекс найкращих практик участі громадськості в процесах прийняття рішень (2009);

- Додатковий протокол до Європейської хартії самоврядування щодо права на участь в органах місцевого самоврядування (SED № 207)

- Рекомендація Res(2001)19 Комітету міністрів державам-членам про участь громадян у місцевому публічному житті та ін.

В Україні, навпаки, звернення громадян у формі місцевих електронних петицій стають все більш поширеними поряд із повсюдними та звичними формами демократії участі.

Відповідно до статті 23-1 Закону України «Про звернення громадян» громадяни можуть подавати електронні звернення до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органів місцевого самоврядування засобами електронного зв'язку. Офіційний веб-сайт одержувача або публічний сайт громадського об'єднання, яке здійснює зборі підписів на підтримку електронної петиції [3].

В електронній петиції має бути викладено суть звернення та вказано прізвище, ім'я, по батькові та адреса електронної пошти автора (замовника) електронної петиції. На веб-сайті відповідного органу чи громадського об'єднання, що здійснює збір підписів, обов'язково зазначається дата початку збору підписів разом із інформацією про загальну кількість та перелік осіб, які підписали електронну петицію. Такі петиції розглядатимуться в особливому порядку, якщо протягом не більше ніж трьох місяців з дня публікації петиції буде зібрано не менше 25 тисяч підписів громадян на підтримку.

Серед науковців є як прихильники демократії участі, так і ті, хто вважає, що вона не є ефективним методом прийняття рішень у всіх ситуаціях не лише на національному, а й на місцевому рівні.

Наприклад, не завжди можна залучити більшість громадян до участі в політиці без примусу, тобто без порушення їх свобод, оскільки відомо, що більшість людей добровільно не бажають брати участь у політиці. Політика не може стати сенсом життя для всіх, не може стати універсальним способом організації суспільства, особистих стосунків і приватного життя. Це залучення включає відволікання їх від основної професійної діяльності, а також від інших соціальних аспектів їхнього життя, включаючи сімейне життя.

Отже, підводячи підсумок, варто зауважити, що суть партисипативної демократії полягає в тому, що широке коло учасників бере активну участь у формуванні та діяльності певних політичних інститутів. Вже сьогодні форми реалізації партисипаторної демократії постійно вдосконалюються, крім загальних форм, таких як вибори, збори, референдуми, з'являються нові – звернення громадян у вигляді електронних петицій.

Список використаних джерел:

1. Проценко О. Демократія: Антологія., Смолоскип, Київ, 2005.
2. Дьюї Джон. Філософський енциклопедичний словник. Київ. Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України. Абрис. 2002. 742 с.
3. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996, № 47. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text> (дата звернення: 01.05.2023).

Башлай В. М., викладач
кафедри історії та суспільно-економічних дисциплін
Харківської гуманітарно-педагогічної академії

СУВЕРЕНІТЕТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЛЮДИНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасному світі, де міжнародні відносини розмаїті та швидкозмінні, важливість збереження суверенітету держав та захисту прав людини стають надзвичайно актуальними та нагальними завданнями. Відносини між суверенітетом держав та правами людини становлять основу стабільного і справедливого світового порядку.

Наша мета – розглянути ключові аспекти цих питань, проаналізувати поточний стан справ і запропонувати шляхи розв'язання викликів та досягнення гармонії між суверенітетом держав та правами людини.

Суверенітет держави визначається як її незалежність, територіальна цілісність та здатність самостійно визначати свою внутрішню та зовнішню політику. У той же час права людини визнаються універсальними, недоторканими та невідчужуваними [1, с. 110]. Виклики, що ставляться перед сучасними державами та міжнародним співтовариством, полягають у пошуку гармонії між суверенітетом держави та захистом прав людини, а також у забезпеченні відповідності національного законодавства міжнародним стандартам та зобов'язанням.

У контексті сучасних викликів та перспектив щодо держави і прав людини потрібно зосередитися на таких ключових аспектах:

1. Зв'язок між суверенітетом держави та правами людини. Суверенітет держави вимагає захисту прав своїх громадян, а права людини потребують гарантій і захисту з боку держави, особливо за сучасних викликів та перспектив.

2. Сучасні виклики для суверенітету держав, які пов'язані з глобалізацією, кібербезпекою, тероризмом та міжнародною безпекою, які ставлять під загрозу суверенітет держав і як ці виклики можуть вплинути на здатність держави забезпечувати захист прав людини та виконувати свої суверенні функції.

3. Сучасні виклики для прав людини, таких як технологічний прогрес, кіберпростір, соціальні мережі та цифрові права і як ці нові реалії впливають на права людини, зокрема на приватність, свободу вираження та доступ до інформації і необхідність адаптації правових рамок до цих змін.

4. Роль міжнародних організацій та договорів, які відіграють важливу роль у забезпеченні суверенітету держав та захисту прав людини.

Для ефективного розв'язання цих викликів потрібна постійна саморефлексія, аналіз та адаптація правових інструментів і механізмів. Важливо враховувати зміни в технологічній сфері, соціальному середовищі та міжнародних стосунках, щоб відповідати сучасним вимогам і забезпечити гармонію між суверенітетом держави та правами людини.

Суверенітет держави і права людини є важливими цінностями, які взаємопов'язані і взаємодоповнюють одне одного. Захист прав людини є не лише моральним і етичним обов'язком, але й стратегічним інтересом кожної держави. Безпека, процвітання та розвиток суспільства неможливі без захисту прав та гідного життя для кожного індивіда [2, с. 196].

За сучасних глобальних викликах, таких як пандемія, зміна клімату, міграція та економічні перетворення, необхідно знайти баланс між національними інтересами і міжнародною співпрацею. Важливо розвивати діалог, спільні стратегії та механізми, щоб забезпечити справедливість, стабільність та розвиток кожної держави та її громадян.

У контексті сучасних викликів та перспектив, суверенітет держави та права людини вимагають постійного діалогу, співпраці та інноваційних підходів. Тільки шляхом об'єднання зусиль національних урядів, міжнародних організацій, громадськості та активної участі громадян ми зможемо забезпечити міцність суверенітету держави і недоторканість прав людини у сучасному світі.

Суверенітет держави і права людини відіграють важливу роль у міжнародних відносинах. Розвиток сучасного світу вимагає зміцнення принципу суверенітету держав та одночасного захисту та просування прав людини на міжнародному рівні і також пов'язані з визначенням майбутнього міжнародного порядку.

Виклики, що виникають у глобальному масштабі, вимагають нових підходів та механізмів для захисту суверенітету та забезпечення прав людини. Побудова ефективної міжнародної системи, заснованої на правових принципах та поваги до суверенітету держав, є важливим завданням для майбутнього розвитку глобальної спільноти.

Отже, суверенітет держави і права людини вимагають постійного діалогу, взаєморозуміння та спільних зусиль. Тільки шляхом співпраці та пошуку компромісів ми зможемо забезпечити стабільність, розвиток та захист прав людини як на національному, так і на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Максимов С. Універсальність прав людини / С. Максимов // Філософія права і загальна теорія права. – 2013. – № 1. – С. 110. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/filpr_2013_1_12

2. Разметаєва Ю. С. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства: монографія / Ю. С. Разметаєва. – Х.: «Финарт», 2013. – 196 с.

Федоренко Я. А., д.і.н., проф.,
професор кафедри суспільних наук
Черкаського інституту пожежної безпеки
ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
Кузуб Д. А., студент
Черкаського інституту пожежної безпеки
ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

РЕЗОЛЮЦІЇ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН – ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ЖІНОК ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ

Тема забезпечення гендерної рівності є однією із провідних у сучасному міжнародному законодавстві. Саме тому тільки за останні двадцять три роки Рада Безпеки ООН ініціювала прийняття низки резолюцій, які посилили залучення жінок до сфери сектору безпеки і оборони, а також звернули увагу світового співтовариства на жінок, які потерпають від насильства під час військових конфліктів.

Важливим документом, прийняття якого поставило на новий, більш високий, щабель питання щодо забезпечення гендерної рівності у секторі безпеки і оборони стала Резолюція Ради Безпеки ООН 1325, більш відома під назвою «Жінки, мир, безпека», прийнята у 2000 році. Сам факт її прийняття органом ООН, який, відповідно до статті 24 Статуту ООН, відповідає за підтримку міжнародного миру та безпеки, є яскравим доказом того, що Рада Безпеки ООН переконана, що жінки також можуть брати участь при вирішенні військових конфліктів, а також при переговорах, спрямованих на досягнення миру та захисту інших жінок від гендерно-зумовленого насильства під час конфліктів як внутрішніх, так і міжнародних.

В Резолюції Рада Безпеки рекомендувала, як державам, так і міжнародним організаціям, залучати жінок до вирішення військових конфліктів. Зокрема, установа закликає держави забезпечувати більшу участь жінок на всіх рівнях прийняття рішень в межах національних, регіональних, міжнародних інститутів і механізмів запобігання, регулювання та вирішення конфліктів. Радить державам-членам розширювати свою добровільну фінансову, технічну і матеріальну підтримку зусиль з підготовки персоналу з урахуванням гендерних аспектів. Пропонує всім державам-членам включати надані рекомендації у національні програми підготовки атестованих працівників сектору безпеки та цивільного персоналу з проведення заходів щодо підтримки миру [1].

Організація звертає увагу Генерального секретаря на необхідність прийняття відповідних директив з метою активізації участі жінок у врегулюванні конфліктів і мирних процесах. Зокрема, пропонує призначити більше жінок на посади спеціальних представників та посланців у миротворчих місіях, польових операціях ООН, особливо серед військових спостерігачів, цивільного, поліцейського персоналу, співробітників з прав людини і гуманітарного персоналу, тощо.

Рада Безпеки закликає всі сторони при погодженні і здійсненні мирних угод застосовувати підхід, заснований на врахуванні гендерних аспектів, зокрема: особливих потреб жінок і дівчаток в ході репатріації і переселення, а також в тому, що стосується реабілітації, реінтеграції та постконфліктного відновлення. Обов'язково сприяти організації заходів, спрямованих на підтримку місцевих мирних ініціатив, запропонованих жінками, а також залучення жінок до діяльності усіх механізмів здійснення мирних переговорів [1].

У випадку військового конфлікту Рада Безпеки ООН також закликає всі сторони, що задіяні в ньому, повною мірою дотримуватися міжнародно-правових норм, які застосовуються до прав і захисту жінок і дівчаток, особливо як цивільних осіб.

Зазначимо, що надзвичайно важливими у документі є рекомендації Ради Безпеки ООН щодо відповідальності всіх держав за припинення беззаконня і здійснення судового переслідування осіб, винних у геноциді, злочинах проти людства та військових злочинах, включаючи злочини, що стосуються сексуального та інших форм насильства по відношенню до жінок і дівчаток, і у зв'язку з цим підкреслює необхідність забезпечення того, щоб, коли це можливо, на ці злочини не поширювалася дія положення про амністію.

На даний час у міжнародному законодавчому полі прийнято понад 85 національних планів дій щодо жінок, миру та безпеки [2]. Це обов'язкові до виконання документи, які адаптують Резолюцію 1325 до реалій кожної держави. Наша країна приєдналася до Резолюції 24 лютого 2016 року, коли Кабінет Міністрів України затвердив Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року. Наразі план дій продовжено на період до 2025 року.

Після прийняття Резолюції 1325, Рада Безпеки ООН ухвалила ще декілька інших резолюцій, що стосуються теми жінок, миру і безпеки, які отримали назву «сестринські» резолюції. Це резолюції: 820, 1888, 1889, 1960, 2106, 2122, 2242, 2467, 2493 [3]. Охарактеризуємо деякі з них.

Одна із найперших – Резолюція Ради Безпеки ООН 1820, прийнята у 2008 році. Нею засуджується сексуальне насильство як зброя війни. Документ акцентує увагу громадськості, що згвалтування та інші форми сексуального насильства є військовими злочинами. У Резолюції робиться наголос на посиленні попередження гендерно зумовленого насильства, превенції випадків насильства, які скоюють представники сил з підтримання миру (військовими), а також зобов'язує Генерального Секретаря ООН презентувати щорічні звіти щодо імплементації Резолюції 1325.

Ще одна сестринська резолюція – Резолюція 1888, була прийнята у 2009 році, закликає миротворчі місії робити все можливе для запобігання і реагування на сексуальне насильство. Нею також запроваджено посаду Спеціального представника з питань сексуального насильства в умовах збройного конфлікту й створення експертної групи, робота якої ґрунтувалась на зменшенні гендерно зумовленого насильства.

У 2010 році вступила в дію Резолюція 1960, яка мала на меті спрямувати світову громадськість на припинення безкарності за сексуальне насильство в збройних конфліктах. Схоже трактування мала і прийнята через три роки, у 2013 році, Резолюція 2106, що закликала боротися з безкарністю щодо проблеми сексуального насильства у збройних конфліктах і реалізації попередніх резолюцій. Крім того, документом визнано, що сексуальне насильство в конфлікті також може впливати на чоловіків і хлопчиків, а також на всю громаду у вигляді травми, якої ці дії можуть завдати.

Одними з останніх «сестринських» резолюцій стала Резолюція 2242 та Резолюція 2467. Перша вступила в дію 2015 року, присвячена розкриттю питань ролі, яку виконують жінки для боротьби з насильницьким екстремізмом і тероризмом, а також нею було узагальнено всі гендерні рекомендації, зроблені на високому рівні незалежною Групою з операцій на користь миру і глобального дослідження. А друга, прийнята квітні 2019 року, визнала необхідність застосування підходу, орієнтованого на інтереси постраждалих осіб, при розробці та здійсненні будь-яких заходів, спрямованих на запобігання сексуальному насильству в конфліктних та постконфліктних ситуаціях та реагування на нього [3].

Таким чином, можна відзначити, що кроки, зроблені Радою Безпеки ООН, у вигляді прийняття низки резолюцій, мали цілком позитивне значення. З одного боку, вони привернули увагу світової громадськості до ролі жінок у секторі безпеки і оборони та необхідності надати їм паритетних з чоловіками прав. А з іншого – озвучили болючі питання, котрі стосувались жінок, що стали жертвами військових конфліктів.

Однак, на нашу думку, цих зусиль від світової громадськості недостатньо, оскільки події останнього року в нашій державі є яскравим свідченням незахищеності жінок від різних форм сексуального насильства та тортур, вчинених російськими військовими під час війни. Саме тому в міжнародному законодавстві має бути удосконалена нормативно-правова база, котра б сприяла унеможливленню таких злочинів та гарантувала б притягнення винних до відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» // Офіційний сайт Національної соціальної сервісної служби України. URL: <https://nssu.gov.ua/genderna-rivnist/rezolyuciya-radi-bezpeki-oon-1325>

2. Карбовська Н. Чому «1325» – це код безпеки для жінок? // Українська правда. Життя. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/02/6/247340>

3. Резолюції Ради Безпеки ООН у боротьбі з сексуальним насильством під час збройних конфліктів // Офіційний сайт ЮРФЕМ уа. URL: <https://jurfem.com.ua/rezolutsii-rady-bezpeky-oon-u-borotbi-z-sexualnym-nasyilstvom-pid0chas-zbroynykh-konfliktiv-chastyna-3>

Дячок О. О., к.і.н., доц.,
доцент кафедри історії та теорії держави і права
Університету митної справи та фінансів

ПОНЯТТЯ СУВЕРЕННОСТІ ОСОБИ У ПСИХОЛОГІЇ ТА ПРАВОЗНАВСТВІ

З кінця ХХ ст. у науковій літературі утверджується термін «суверенність особи» («суверенність людини»). Який же зміст вкладають у це поняття представники різних наукових галузей?

Терміном «особистісна суверенність» наразі послуговуються психологи, котрі раніше використовували такі поняття, як «автентичність», «автономність». Проте, як відзначає О. Д. Главінська, серед фахівців цієї галузі немає єдиної точки зору щодо цієї категорії, котра ще потребує психологічного, фізіологічного та соціокультурного уточнення. Сама ж вона пропонує таку дефініцію: «Суверенізація особистості – це її духовне і моральне розкріпачення, позбавлення від політичної та ідеологічної закомплексованості, синдрому невпевненості, безправ'я, віднаходження нею власного “Я”». Інші автори пропонують розкривати це поняття через самоствердження, через самотійну взаємодію зі світом тощо.

Термін «суверенність» стосовно людини використовують також філософи. Зокрема, зазначають, що особливістю суверенітету особистості є її необхідність приймати власні рішення.

Правники почали вести мову про суверенітет особи на зламі ХХ і ХХІ ст. Висловлювали думки про протиставлення принципам державного суверенітету і суверенної рівності держав принципу суверенітету особистості. Прихильників запровадження до категоріального апарату юридичної науки поняття суверенітету особистості, на думку І. Яковюка, об'єднують спроби «обґрунтувати ідею самовизначення особистості, її автономію і незалежність від будь-кого і в першу чергу від держави». Відтак, подібне розуміння близьке до того, що притаманне психологам.

І. Яковюк відзначає, що для обґрунтування пріоритетності суверенітету особистості використовуються зокрема імперативні норми загального міжнародного права, на які прямо вказує ст. 53 Віденської конвенції про міжнародні договори. А логічною основою для появи вказаних норм було правило, що договори не можуть бути вищими за природне право.

Суверенітет особи, наголошує Є. Л. Стрельцов, можна розглядати у різних ракурсах. Але саме у контексті його взаємовідносин з державою проходять межі самовизначення особи, рівня її залежності від політичних реалій. «Суверенність особи найбільш чітко та змістовно отримує свою фіксацію у різних правових актах, які закріплюють її права і свободи та охороняють їх від можливих порушень», – підкреслює дослідник.

Він же дійшов висновку, що процес «суверенізації» особи передовсім полягає у її духовному та моральному розкріпаченні від політичної й ідеологічної закомплексованості й правового безправ'я і має за мету відновлення у особи почуття самоповаги, гідності, упевненості в захищеності своїх прав, гідності, інтересу.

Варто також наголосити, що суверенність (суверенітет) людини представники юридичної науки пов'язують із забезпеченням прав людини як всередині держави, так і на міжнародному рівні.

Серед правників тривають дискусії щодо змістовного наповнення поняття «суверенітет особи» («суверенітет особистості») та визначення його ознак. В українському сегменті Вікіпедії наведено відмінне його розуміння: «Суверенітет особистості (або індивідуальний суверенітет, індивідуальна автономія, “право власності на самого себе”) – це концепція права власності по відношенню до себе, виражена в моральному або природному праві людини бути єдиним, хто розпоряджається його тілом та життям».

Слід звернути увагу на ще один аспект. Науковці навіть в одній публікації використовують як термін «суверенність особистості», так і термін «суверенітет особистості». Однак, навряд їх можна вважати тотожними. 11-томний словник української мови подає два значення поняття «суверенітет»: 1) «Незалежність і самостійність держави в її зовнішніх і внутрішніх справах», «2. Становище суверена, право верховної влади». Натомість «суверенність» трактує як властивість значення прикметника «суверенний», що має три значення: 1) «Прикметник до

суверен // Який здійснює верховну владу», 2) «Стосовно до суверенітету; незалежний, самостійний у зовнішніх і внутрішніх справах» і 3) «Розмовне. Самостійний у своїх діях, учинках і т. ін.». На нашу думку, термін «суверенність особистості» краще відповідає змістові, яке вкладають у це поняття, і вона є наслідком процесу суверинізації.

Список використаних джерел:

1. Гаврилюк І. О. Суверенність психологічного простору: особистісно-поведінкові предиктори прояву. *Теорія і практика сучасної психології: зб. наук. пр.* Запоріжжя, 2019. Т. 1, № 1. С. 39–43. URL: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2019/part_1/9.pdf (дата звернення 18.05.2023).

2. Главінська О. Д. Аналіз психологічної суверенності як феномен особистісного стилю. *Психологія: реальність і перспективи: Збірник наукових праць РДГУ.* Рівне, 2014. Вип. 3. С. 48–50. URL: https://prap.rv.ua/index.php/prap_rv/issue/view/4/3 (дата звернення 18.05.2023).

3. Главінська О. Д. Аналіз психологічної суверенності як феномен особистісного стилю. *Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України.* 2016. Вип. 4. С. 90–99. DOI:10.32626/2227-6246.2016-32.%25p (дата звернення 18.05.2023).

4. Стрельцов Є. Л. Державний суверенітет і суверенітет особистості: проблеми взаємовідносин. *Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини: матер. 2-ї Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 20–21 вересня 2013 р.).* Одеса : Фенікс, 2013. С. 48–60. URL: <http://hdl.handle.net/11300/9819> (дата звернення 18.05.2023).

5. Суверенітет особистості. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Суверенітет_особистості (дата звернення 18.05.2023).

6. Суверенітет. *Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда.* Київ : Наук. думка, 1978. Т. 9. С. 818. URL: <http://ukrlit.org/slovnyk/суверенітет> (дата звернення 18.05.2023).

7. Суверенний. *Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда.* Київ : Наук. думка, 1978. Т. 9. С. 818. URL: <http://ukrlit.org/slovnyk/суверенний> (дата звернення 18.05.2023).

8. Суверенність. *Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда.* Київ : Наук. думка, 1978. Т. 9. С. 818. URL: <http://ukrlit.org/slovnyk/суверенність> (дата звернення 18.05.2023).

9. Яковюк І. Державний суверенітет і права людини: питання співвідношення і пріоритету. *Вісник Академії правових наук України.* Харків : Право.2010. № 2 (61). С. 18–31. URL: <https://dSPACE.nlu.edu.ua/handle/123456789/5754> (дата звернення 18.05.2023).

10. Raczyński R. Suwerenność – bezpieczeństwo – prawa człowieka // Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość. 2015. T. XII. S. 133–151. URL: https://bazhum.muzhp.pl/media//files/Studia_Gdanske_Wizje_i_rzeczywistosc/Studia_Gdanske_Wizje_i_rzeczywistosc-r2015-t12/Studia_Gdanske_Wizje_i_rzeczywistosc-r2015-t12-s133-151/Studia_Gdanske_Wizje_i_rzeczywistosc-r2015-t12-s133-151.pdf (дата звернення 18.05.2023).

11. Tarasiewicz P. Suwerenność i własności światłerealiymu filozoficznego // Cywilizacja. 2015. T. 55. – S. 9–17. URL: <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/9862/Tarasiewicz-Suwerennosc-Wlasnosc.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 18.05.2023).

Пивоваров В. М., к.філ.н., доц.,
завідувач кафедри культурології
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВЛЕННЕВОЇ ОСОБИСТОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СУВЕРЕННОСТІ ЛЮДИНИ

Актуальність. Філософські основи забезпечення суверенності людини спираються на століття мислення про людську природу, силу та владу, справедливість і несправедливість, ідею суверенітету та наслідки для відносин усередині й між етнічними спільнотами. Історичні джерела цих ідей здебільшого ґрунтуються на європейському чи західному досвіді, але, як показують дослідження [4], це виходить на більш широкий спектр напрямів сучасної думки. Серед перспективних завдань є формування національної мовленнєвої особистості.

Виклад основної частини. Для ефективного теоретичного вивчення й аналізу поняття «національно-мовленнєвої особистості» здійснюється дослідження поняття комунікації та мови в комунікативній філософії. Своє бачення поняття «комунікації» і «мови» розробляють представники сучасної німецької комунікативної філософії. Їх ідеї, безумовно, є джерелами, смисловим підґрунтям для розуміння тих змін у сфері спілкування, світського та релігійного, які відбуваються під постійним впливом масової культури.

Одним із завдань вищої освіти є формування національно-мовленнєвої особистості, яка б володіла необхідними компетентностями, у соціально прийнятній мовленнєвій формі могла виражати свої вимоги, інтереси, наміри, доводити, обґрунтовувати, відстоювати власну точку зору [0]. У науковому дослідженні національно-мовленнєвої особистості здобувачів правничих спеціальностей перспективним є розроблення понятійного апарату, визначення філософського базису дефініцій. Ця галузь дослідження має певний перелік понять, але надалі потрібен попит на міждисциплінарні розвідки. Дослідження поняття національно-

мовленнєвої особистості правників можуть провадитися через терміни і поняття не тільки філософської, але й філологічної та юридичної науки, тому що понятійно-категоріальний апарат дослідження складається з різних складових, зокрема через спрямування в забезпеченні суверенності людини, яка формується через комунікаційні й мовні канали взаємодії осіб із зовнішнім середовищем.

Національно-мовленнєва особистість починає формуватися в молодшому віці, і саме в цей час модель мови є основою для забезпечення суверенності людини. Деякі науковці критично досліджують модель мови, яка лежить в основі політики та педагогіки молодшого віку [2]. Це питання суттєво актуалізувалося в умовах воєнного стану, коли значна кількість українських дітей потрапила в іншомовне середовище. Аргументи дослідників впливають з етнографічного дослідження за участю дітей молодшого віку, які відвідували центр денного догляду, який почав проводити значну частину своїх занять просто неба. Такий експеримент вплинув на зміни в практиках мовлення, які визначено як початок для реконцептуалізації мови та умов, за яких вона розвивається. Отже, у цьому випадку мова була поміщена в мультисенсорне та комунікативне середовище, яке саме буде надалі все більше впливати на зміни у формуванні національно-мовленнєвої особистості, яка має зберігати власну суверенність.

Закордонні дослідники звертають особливу увагу на спорідненість чи протилежність понять «я» та «ідентичність», які можуть неявно змішуватися в конструктивістських дослідженнях [3], тому вони, розуміючи онтологічну безпеку як багатовимірну структуру, призначену для підтвердження буття особистості, пропонують розглядати «ідентичність» лише як один з вимірів онтологічної безпеки та концептуалізувати особистісне в термінах індивідуальності. Такий підхід науковці вважають за можливе розуміти дискурсивний інститут суверенітету як екзистенціальний каркас, від якого залежить особистість, а отже, онтологічна безпека всіх держав [3].

У швидкозмінних інформаційних процесах визначається потенційний вплив великих мовних моделей (LLM) на визнання територіального суверенітету та його легітимізацію. Науковці стверджують [0], що хоча технологічні інструменти, такі як Карти Google і Великі мовні моделі (LLM), як-от ChatGPT OpenAI, часто сприймаються як неупереджені та об'єктивні, але це сприйняття є помилковим, оскільки алгоритми ШІ відображають тенденційність їх розробників.

Висновки. Формувати національно-мовленнєву особистість потрібно починати в молодшому віці з урахуванням мультимовного середовища.

Список використаних джерел:

1. Castillo-Eslava, Francisco, et al. The Role of Large Language Models in the Recognition of Territorial Sovereignty: An Analysis of the Construction of Legitimacy. *arXiv preprint arXiv:2304.06030*, 2023.

2. Hackett, Abigail; Maclure, Maggie; McMahon, Sarah. Reconceptualising early language development: matter, sensation and the more-than-human. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 2021, 42.6: 913-929. <https://doi.org/10.1080/01596306.2020.1767350>

3. Krickel-Choi, Nina C. State personhood and ontological security as a framework of existence: moving beyond identity, discovering sovereignty. *Cambridge Review of International Affairs*, 2022, 1–19. <https://doi.org/10.1080/09557571.2022.2108761>

4. Lawson, Stephanie. *International relations*. John Wiley & Sons, 2023. ISBN 13 978-5095-5624-3 https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=XBu-EAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA1960&ots=bStj49HBAw&sig=wwpo7HIROmrqXSPlqNSAaOCtU6s&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

5. Мигуля В. Філософське підґрунтя поняття «мови» та «комунікації» крізь призму дослідження національно-мовленнєвої особистості. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених*. Дрогобич : ВД «Гельветика», 2023. Вип. 59. Том 2. С. 315–320.

Качур М. Г., студентка
Університету митної справи та фінансів
Запорожченко Ю. В., д.і.н.,
професор кафедри історії та теорії держави і права
Університету митної справи та фінансів

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА РАДЯНСЬКИХ СОЛДАТ У ЗОНІ ОКУПАЦІЇ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Девіантна поведінка тлумачиться як поведінка, яка не відповідає існуючим у суспільстві нормам, правилам, ролям. За думкою А. Коена, девіантною є поведінка, яка відрізняється від інституціоналізованих очікувань, тобто тих очікувань, що приймаються та визнаються законними усередині соціальної системи [1, 1].

В історії України ХХ ст. досвід подібної поведінки підтверджується реаліями більшовицько-українських війн ще в часи Української революції 1917–1921 рр., вакханаліями в часи Другої світової війни, та, як виявилось, «можемо повторити» досягло свого апогею девіантного прояву в сучасній неконвенційній війні Росії проти України, що розпочалася у 2014 р. й триває досі. Й те, що ми зараз бачимо, й те, що відбувалося понад 70 років тому, є не просто проявами психічного розладу, а злочином проти людяності, оскільки девіантна поведінка російських солдат і надалі завдає великої шкоди людству. Після розпаду СРСР, країною-агресором зруйновано спокій у Придністров'ї, Абхазії, Чечні, Грузії, Сирії та Україні. Аналіз причин та контексту такої поведінки може допомогти у попередженні майбутніх конфліктів та забезпеченні захисту прав людини у воєнних умовах.

Сучасна історична наука й досі потребує глибокого вивчення проблеми. Серед останніх історіографічних праць, що зосереджують увагу на темі девіацій, є книга «Перелом: війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками», в якій науковці звертають увагу на девіантну поведінку радянських солдат в Німеччині у часи II Світової війни, звірства яких історики зводять до трьох великих складових: вбивства цивільних та знущання без підстав, гвалтування, мародерство, грабіжництво під виглядом отримання трофейного майна [2, 981].

Письменники, соціологи, журналісти, публіцисти дедалі більше звертають увагу на ретроспективу проблеми гвалтування. Так, у праці «Зберігати вічно» Л. Копилов задався питанням: «Чому серед наших солдатів виявилось стільки бандитів, які скопом гвалтували жінок, дівчаток, розпластаних на снігу, у підворіттях, вбивали беззбройних, трошили все, що могли, гадили, палили. І руйнували безглуздо, аби зруйнувати» [6, 1].

Часто німкені, які були згвалтовані радянськими солдатами, народжували «російських дітей». У книзі М. Гебгардт «Ми, діти насильства» авторка розповідає про п'ять історій дітей, що народилися після війни у жінок, які стали жертвами згвалтувань. Однак, ці божевільні події відбувалися не тільки з німкенями, дана проблема стосувалася всіх жителів Західної Європи [4, 1].

Треба підкреслити, що проблема гвалтування жінок російськими солдатами довгий час була темою табу. Однак з часом історіографічний фонд поповнився виданнями про тяжкі розповіді згвалтованих жінок, розсекречені щоденники деяких військових, в яких вони описували про «прихід Червоної Армії» в зону окупації, де доволі часто після гвалтування людей вбивали, без причин, заради забавки, що згодом іноземні історики називали таким, чого не бачили в Європі з часів монгольської навали.

У середовищі російських істориків з приводу подібних звірств, зокрема в Інституті загальної історії РАН, головний науковий співробітник О.Ржешевський зазначив: «...посилання на «досвід згвалтованих німецьких жінок» ... підходять любителям інтимного читива, але неприйнятні для наукового дослідження» [6, 1].

У період II Світової війни в СРСР мародерство визнавалося як «трофей», що закріплювалося на нормативно-правовому рівні. Витоки ж «червоного мародерства» в Україні, на думку історикіні О. Стяжкіної, були закладені ще в гаслах більшовицької революції [5, 16].

В статті І. Славінської «Як в Росії виникла культура мародерства», в якій авторка підкреслила: «...У своїй зоні окупації Радянський Союз вирішив, що він може робити все, що завгодно. І ця державна політика відбивалася й на поведінці військових – починаючи від найвищого командування. ... приклад маршала Жукова, який вивозив цінні речі цілими ешелонами: мавп'яче хутро, забиті награбованим майном кімнати на урядових дачах – і це спускалося вниз до рядових, яким було дозволено з певною періодичністю відправляти посилки в тил з продуктами харчування або побутовими речами...» [3, 1].

Отже, посягання російських солдат у сучасній гібридній війні на суверенітет держави Україна, супроводжується не лише незаконною окупацією низки територій, але й аномальною поведінкою, часто кримінальною. Аналогічна поведінка була звичайною нормою для росіян і в часи II Світової війни в окупаційних зонах, що неодноразово простежується в розсекречених архівних документах, спогадах очевидців, щоденниках та сучасних дослідженнях науковців у даному дискурсі.

Список використаних джерел:

1. Гусаров М. С. Девіантна поведінка: соціологічний, психологічний та юридичний аспекти / С. Гусаров // Матеріали науково-практичної конференції. 2015. Число 10. С. 3 Режим доступу: <https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/84.pdf>
2. ПЕРЕЛОМ: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У 2-х кн. – Кн. 2 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Інститут історії України, 2022. – С. 803–1526.
3. Славінська І. Як в Росії виникла культура мародерства. Режим доступу: <https://suspilne.media/235178-ak-v-rosii-vinikla-kultura-maroderstva-rozprovidae-istorik-andrij-rukaz>
4. Солонар О., Шуман Є. Книга про згвалтування в кінці Другої світової війни / Made for minds – 2020. – Число 23 – С. 1. Режим доступу: <http://surl.li/hcyjk>
5. Стяжкіна О. "Червоні злодії" Другої світової: витоки, практики й наслідки мародерства радянських військовослужбовців / О. Стяжкіна // Український історичний журнал. – 2022. – Число 3. – С. 14–29. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.03.014>
6. Труш Є. “Можем повторить”: как советские солдаты зверски и безнаказанно насиловали немецких женщин. Режим доступу: <https://tsn.ua/ru/lady/news/obshchestvo/mozhem-povtorit-kak-sovetskie-soldaty-zverski-i-beznakazanno-nasilovali-nemeckih-zhenschin-2031973.html>

Полуйко Н., студент

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА І МОРАЛІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Право тісно пов'язане з різними соціальними нормами, адже суспільні відносини урегулювати лише одним правом неможливо. Однією з таких норм і є мораль. Ці два явища – невід'ємна частина кожного суспільства.

Співвідношення цих «інструментів» у суспільстві хвилює філософів і теоретиків права вже не одне століття. Цьому питанню приділяли свою увагу філософи І. Кант, Г. Гегель, Й.Г. Фіхте та ін. Праці, присвячені

виключно співвідношенню названих явищ, публікували такі визначні теоретики права, як Б. Кістяківський, П. Ренненкампф тощо. Тому актуальність цієї теми є надзвичайно важливою на усіх етапах розвитку людства, особливо в наші дні.

Задля того, щоб глибоко дослідити це питання, слід з'ясувати значення цих двох понять. Мораль – це система життєвих принципів, а також відповідних норм поведінки, що відображають погляди певного суспільства про добро і зло, справедливість, гідність і безчестя, похвальність і ганебність. А ось поняття права дійсно складне. Кожна людина розуміє його по-своєму. На мою думку, право – це справедливий інструмент взаємодії суб'єктів у суспільстві. Таким чином, з цих визначень ми вже маємо поверхове уявлення про ці явища.

У сучасному світі співвідношення моралі і права є особливо важливим у контексті глобалізації та міжнародних відносин. Сталість та прогресивність правової системи залежить від того, наскільки вона відображає моральні цінності суспільства та як взаємодіє з моральними принципами. Одним із прикладів такої співдії є міжнародні правові стандарти, які відображають моральні принципи та загальноприйняті цінності у всьому світі. Наприклад, Конвенція про права людини та основоположні свободи є одним з найбільш важливих міжнародних документів, що закріплює права і свободи кожної людини, а також гарантує захист від будь-якої форми дискримінації. Інший приклад – це впровадження етичних кодексів у роботу різних суспільних організацій та професійних спілок. Такі кодекси встановлюють стандарти поведінки для представників конкретних професій та гарантують дотримання моральних принципів у роботі.

Теперішній світ – це простір сучасних технологічних процесів, які розвиваються з неабиякою швидкістю, що певною мірою впливають і на світогляд людини. Як ми вже знаємо, мораль базується на цінностях, які складаються з історії, культури та релігії, тоді як право базується на законодавчих актах та договорах, які приймаються державою. Це може призводити до суперечок та конфліктів між моральними принципами та правовими нормами. Наприклад, проблеми, пов'язані з генетичними дослідженнями, клонуванням, штучним інтелектом, кібернетикою, можуть викликати серйозні дискусії, але вони не можуть бути вирішені тільки шляхом законодавчих рішень. Такі питання вимагають додаткового розгляду та обговорення, залучення експертів з різних галузей та прийняття рішень на основі обґрунтованих моральних принципів.

Також слід зазначити, що існують ситуації, коли право дозволяє ті дії, що суперечать моральним нормам. У таких випадках людина може вибирати між тим, що вимагає закон, і тим, що відповідає її моральним цінностям. Наприклад, закон може дозволяти здійснювати експерименти на тваринах,

але для деяких людей це є неприпустимою нормою до інших живих істот. Водночас моральні стандарти можуть також впливати на законодавство, змушуючи його вносити зміни відповідно до перемін суспільних цінностей та норм. Наприклад, заборона щодо дискримінації на підставі расової або гендерної належності була внесена в закон у багатьох країнах світу під впливом моральних стандартів та боротьби за рівність прав.

Крім того, існує велика кількість правових норм, зміст яких, на перший погляд, байдужий до моралі, наприклад, ті ж самі військові статuti, правила дорожнього руху, державний бюджет тощо. Але моральна нейтральність таких правових норм зберігається лише у разі їх дотримання, у випадку ж їх порушення як з погляду моралі, так і з правового погляду справедливо буде відновити порушені права, компенсувати шкоду та покарати винних [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 84].

Також не варто забувати, що моральні та правові норми є динамічними та змінюються з часом. Мораль і право, як чинники регуляції суспільних відносин і соціально прийнятної індивідуальної та групової поведінки, є загальнокультурним результатом історичного досвіду всього людства, який отримує інше оформлення у різних народів у наступні історичні епохи [2]. Тому у світлі сучасного дискурсу мораль постає не тільки як форма суспільної свідомості, а й як форма діяльності та відносин. Тобто це не просто внутрішнє переконання людини, яке формується під впливом освіти, виховання, соціального оточення, а й реальні дії, що відповідають критеріям гуманізму, справедливості та рівності [3].

Отже, співвідношення права і моралі в різні історичні періоди тлумачилось в кожній спільноті по-своєму, але сутність та цінність цих інструментів залишається незмінною та невід'ємною частиною організації суспільства, адже жодний народ не зможе існувати як без права, так і без моралі.

Список використаних джерел:

1. Козюбра М. І. Загальна теорія права: підручник. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.
2. Berveno, S. M., &Romanchenko, O. M. Співвідношення права і моралі в регулюванні суспільних ідносин на сучасному етапі Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право», (23), URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/9669>
3. І. М. Євхутіч. Мораль і право як суспільні інститути: проблеми осмислення в умовах побудови громадянського суспільства. Європейські перспективи. 2012. № 2 (1). С. 89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2012_2%281%29__17

Шуст Г. П., к.ю.н., викладач-методист
Київського професійно-педагогічного
фахового коледжу імені Антона Макаренка

ПРИНЦИПИ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Актуальність теми дослідження. Принципи права є однією з важливих категорій сучасної юридичної науки і це не випадково, тому що принципи права об'єктивно властиві праву, саме в принципах права відбито його сутність у всьому різноманітті. Принципи права значною мірою визначають специфіку і зміст будь-якої правової системи. Тому з ними пов'язані першорядні питання загальнотеоретичного правознавства. Аналіз особливостей, функцій, системи і змісту принципів права дозволяє виявити основи формування системи права, специфіку тієї чи іншої правової системи. Із цього погляду особливо актуальним є дослідження принципів права унікального наднаціонального інтеграційного об'єднання – Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Принципи права – це основоположні засади, які є підґрунтям побудови власне законодавства у цілому та кожної конкретної норми зокрема, а також базовими положеннями для застосування норм права відповідними органами, що реалізують відповідальність. Принципи права забезпечують реалізацію та захист прав і свобод людини і громадянина, які закріплені у конституціях переважної більшості зарубіжних країн, у тому числі й України, що висвітлено у основних принципах Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та у праві Європейського Союзу в цілому.

Термін «принцип» вживається у різних значеннях: 1) основні засади вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації (гуманізм, законність, справедливість, рівність громадян перед законом тощо); 2) внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, суспільних ідей і діяльності [1, с.3].

Принципи відіграють роль орієнтирів у формуванні права. Зокрема, еволюція права походить від ідей до норм, потім через реалізацію норм – до суспільної практики. Саме починаючи з появи ідей, а ідея досить часто формується у вигляді правового принципу, принцип визначає, направляє розвиток права.

В. Колесніченко надає наступне визначення, принципи права Європейського Союзу – це керівні засади, що концентровано виражають важливі сутнісні риси і цінності, властиві правовій системі Європейського Союзу, визначають конкретний зміст і загальну концептуальну спрямованість правового регулювання суспільних відносин у рамках інтеграційного об'єднання – Європейського Союзу, відрізняються різноманіттям за їх походженням (матеріальними джерелами), за джерелами їхнього закріплення (формальними джерелами), за змістовним планом і за їхнім функціональним значенням [2, с. 10].

Система загальних принципів права Європейського Союзу з моменту укладення Договору про європейське об'єднання вугілля і сталі зазнала суттєвих змін. Такі зміни відбулись в кількох напрямках.

По-перше, розширилось нормативне закріплення як загальних, так і спеціальних принципів права Європейського Союзу, в тому числі в засновницьких договорах і змінах до них. По-друге, формулюванню, закріпленню та наповненню змістом загальних принципів права Європейського Союзу безпосередньо сприяло функціонування Суду Європейського Союзу. Суд Європейського Союзу в міру розвитку самої спільноти зазнавав значних змін в статусі та компетенції, але цей аспект не є предметом нашого дослідження. Разом з тим, варто підкреслити, що й до сьогодні Суд Європейського Союзу здійснює правотворчу та правоінтерпретаційну діяльність, яка сприяє побудові ґрунтовної системи принципів права. По-третє, Лісабонський договір 2007 року визначив істотні зміни і доповнення, сформував єдину і взаємозалежну комплексну систему принципів права, доповнивши її категорією «цінності Союзу» [3, с. 56].

Висновки. Оскільки Україна розпочала процедуру євроінтеграції, необхідно враховувати принципи, на яких будуються Європейський Союз і його правова система. Зазначені обставини обумовлюють необхідність введення загальних принципів європейського права у правову систему України, а отже – вироблення узгоджених підходів до їх класифікації, змістовної наповненості і застосування в юридичній практиці.

Забезпечення ефективного співробітництва і взаємодії України з Євросоюзом та поступове входження до європейського політичного, економічного і правового простору можливе лише за умов наближення джерел вітчизняного права до правових принципів і стандартів, які діють у рамках європейських інтеграційних об'єднань. Здійснення конкретних заходів у цьому напрямку вимагає подальшого ґрунтового та поглибленого вивчення принципів права Євросоюзу та пошуку шляхів адаптації вітчизняної нормативно-правової бази до цих основоположних ідей.

Список використаних джерел:

1. Бабенко А., Борисова О., Шаповалова І. Принципи права: поняття та класифікація. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. № 3. С. 3–7.
2. Колесніченко В. Принципи права Європейського Союзу: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2010. 22 с.
3. Юхимюк О. Еволюція системи загальних принципів права Європейського Союзу. *Історико-правовий часопис*. 2016. № 1. С. 53–57.
4. Стрельцова О. Загальні принципи права як джерело права Європейського Союзу. *Альманах права*. 2012. № 3. С. 265–269.

Цвігун Ю. А., студентка
Вінницького торговельно-економічного інституту
Державного торговельно-економічного університету
Костюк Н., к.ю.н., доцент кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Державного торговельно-економічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Виборчий процес – це здійснення протягом встановленого періоду часу суб'єктами виборчих процедур, пов'язаних із підготовкою і проведенням відповідних виборів, встановленням та офіційним оголошенням (офіційним оприлюдненням) їх результатів. Виборчий процес є безперервним та не може бути скасованим, зупиненим або перенесеним [1].

Найближчими до громадян вибори є до органів місцевого самоврядування, вони мають найбільш складне організаційне втілення порівняно з виборчим процесом президентських і парламентських виборів.

Виділяють наступні особливості виборчого процесу органів місцевого самоврядування в Україні:

По-перше, проведення виборів до органів місцевого самоврядування здійснюється за відповідними територіальними одномандатними та багатомандатними виборчими округами. По єдиних одномандатних виборчих округах обираються міські, селищні та сільські голови, старости, а також депутати селищних та сільських рад. По багатомандатних територіальних виборчих округах обираються депутати обласних, районних, міських та районних у містах рад [2].

По-друге, рівність та свобода волевиявлення виборців. Відповідно до ч. 1 статті 38 Конституції України громадянин може голосувати за кандидата або кандидатів на виборах, а також висунути свою кандидатуру на вибори. Стаття 70 Конституції України встановлює віковий ценз, а саме зазначає, що право голосу на виборах і референдумах мають громадяни України, які досягли на день їх проведення вісімнадцяти років [3].

По-третє, виборчий процес є важливою складовою демократії та вимагає активної участі громадян. Громадські організації, політичні партії та інші цікаві особи можуть забезпечити спостереження за виборами та забезпечити дотримання законодавства. Виборчий процес здійснюється відповідно до законодавства, яке встановлює порядок проведення виборів, правила голосування, форми виборчих бюлетенів, порядок оформлення голосів та оголошення результатів виборів. Особи, винні в порушенні законодавства про вибори, виборчих прав виборців, кандидатів, партій (організацій партій) – суб'єктів виборчого процесу, притягаються до кримінальної, адміністративної або іншої відповідальності в порядку, встановленому законом (ч. 3 ст. 19) [1].

По-четверте, Україна використовує як мажоритарну, так і пропорційну системи для виборів до органів місцевого самоврядування. Мажоритарна система використання для виборів до сільських, селищних та міських рад у громадах, де кількість жителів не перевищує 10 тисяч. При застосуванні цієї системи громада поділяється на округи, кожен з яких обирає свого представника до ради. Кандидат, який набрав більше голосів, стає переможцем в окрузі та отримує мандат депутата. Пропорційна система використовується для виборів до сільських, селищних та міських рад у громадах, де кількість жителів перевищує 10 тисяч. За цієї системи громада обирає на основі партійних списків депутатів відповідно до голосів основних політичних партій.

По-п'яте, на виборах до органів місцевого самоврядування в найбільшій мірі обмежено активне виборче право порівняно з парламентськими та президентськими виборами в Україні. Анексія російською федерацією Кримського півострова та проведення Антитерористичної операції в окремих районах Донецької та Луганської області суттєво вплинули на реалізацію виборчого права громадян України, які проживали або мали реєстрацію місця проживання на вказаних територіях у процесі проведення виборів до органів місцевого самоврядування у 2020 році [1].

Позачергові президентські та парламентські вибори 2014, а особливо, вибори до органів місцевого самоврядування 2015 року яскраво продемонстрували, наскільки обмеженими є можливості реалізації виборчих прав цієї групи виборців.

Про неможливість проведення виборів на вказаних територіях зазначає Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» № 1207-VII від 31 березня 2023 р. [4], а також постанова Верховної Ради України «Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями» № 254-VIII від 17 березня 2015 р. [5].

У разі введення в Україні чи в окремих її місцевостях воєнного або надзвичайного стану виборчий процес загальнодержавних виборів та/або виборчий процес відповідних місцевих виборів, що відбуваються на цих територіях або їх частині, припиняється з дня набрання чинності відповідним указом Президента України. Після набрання чинності відповідним указом Президента України Центральна виборча комісія ухвалює рішення щодо припинення виборчого процесу на всій території України або в окремих її місцевостях, яким визначає порядок завершення виборчих процедур, які були розпочаті в межах відповідного виборчого процесу. Після припинення чи скасування дії режиму воєнного або надзвичайного стану перебіг відповідного виборчого процесу, припиненого у зв'язку з цим, розпочинається спочатку [1].

25 жовтня 2020 року в Україні відбулися останні чергові вибори до органів місцевого самоврядування. В державі вже завершувався процес децентралізації, тому місцеві вибори вже відбувалися за новим територіально-адміністративним устроєм. Одночасно проводилися вибори

сільських, селищних і міських голів, старостів сіл, селищ та депутатів сільських, селищних, міських, районних у містах та обласних рад. Кількість різних видів бюлетенів, що видаються виборцям для голосування за різних виборчих суб'єктів залежали від населеного пункту, в якому проживає особа.

На Вінниччині тотальну перемогу отримала партія экс-прем'єра Володимира Гройсмана «Українська стратегія Гройсмана». Кандидат від партії та чинний мер Вінниці Сергій Моргунов виграв вже у першому турі з результатом 65,9%. На виборах до міської ради Вінниці з 54 місць партія Гройсмана взяла монобільшість у 34 депутати. ЄС має 9 депутатів, «Слуга народу» – 6 і ОПЗЖ – 5. В обласній раді партія Гройсмана отримала 40 місць з 84, тобто до власної монобільшості не вистачає всього кілька депутатів. ЄС отримала 11 мандатів, «Батьківщина» – 11, «Слуга народу» – 8, ОПЗЖ – 7 і «За майбутнє» – 7 [6].

В цілому, успішний виборчий процес органів місцевого самоврядування забезпечує підтримку принципів демократії, відкритості та прозорості, а також рівних можливостей для всіх учасників виборчого процесу. Тільки тоді вибори можуть бути визнані справедливими та представляти інтереси у всій громаді.

Список використаних джерел:

1. Виборчий кодекс України: *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2020, № 7, № 8, № 9, ст. 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 31.03.2023).

2. Нестерович В. Ф. Особливості проведення виборів до органів місцевого самоврядування в Україні. *Вісник ЛДУВС ім. О. Е. Дідоренка*. 2019. № 86 т. 2. С. 52–68. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/184/177> (дата звернення: 31.03.2023).

3. Конституція України: *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4382> (дата звернення: 31.03.2023).

4. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 31 березня 2023 року № 1207-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 26, ст. 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 31.03.2023).

5. Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями: постанова Верховної Ради України від 17 березня 2015 року № 254-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 17, ст. 128. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-19#Text> (дата звернення: 31.03.2023).

6. Червоненко В., Волкова О. Хто переміг на виборах у вашому місті та області. *Карти. BBC NEWS Україна*. 11 листопада 2020 р. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-54874797> (дата звернення: 31.03.2023).

**Секція 3. Верховенство права у кримінальному провадженні
та оперативно-розшуковій діяльності:
національна доктрина в умовах глобалізації**

Гапонова Л. Є., к.філол.н., доц.,
доцент кафедри гуманітарної підготовки,
філософії та митної ідентифікації культурних цінностей
Університету митної справи та фінансів

ПАРОНІМІЯ В КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Термінами криміналістики є слова або словосполучення, що співвідносяться з криміналістичними поняттями, мають наукові визначення і вступають у системні відношення з іншими подібними одиницями мови, утворюючи разом з ними особливу систему – термінологію. Важливим моментом є висвітлення питання *паронімії* в українській криміналістичній термінології. Паронімами є слова, що подібні за зовнішньою формою у морфемному складі і звучанні, але відмінні за значенням. Іноді така подібність призводить до некоректного вживання термінів. Зокрема тлумачення термінів, які в прикметниковому варіанті входять до складу окремої групи слів, що дуже близькі за своїм звучанням, проте різні за значенням і написанням: *криміналістичний/кримінальний/кримінологічний*. Ці терміни є паронімами. В сучасному мовознавстві в паронімічні ряди об'єднують слова, що мають звукову подібність, при цьому вони можуть бути як різнокореневі, так і спільнокореневі. Звукова відмінність при такому розумінні паронімів можлива у сфері голосних і приголосних.

Аналізований нами паронімічний ряд слів складається з лексем, які мають спільний корінь, що походить з латинської мови – *crimen*, у родовому відмінку має форму *criminis* (злочин), прикметник – *criminalis* (той, що належить до злочину). Це свідчить про те, що ці термінолексеми певним чином зв'язані за змістом. Водночас, звукова подібність, особливо за наявної близькості значень, призводить до сплутування паронімів або навіть їх ототожнення.

Найповніші відомості щодо тлумачення зазначених термінолексем містить “Словник української мови в 11-ти томах” [1], у якому, зокрема, зазначається: *криміналістичний* – стосовно до криміналістики. Криміналістика – юридична наука, що вивчає та розробляє методи розкриття карних злочинів; *кримінальний* – 1) те саме, що *карний*; *Δ кримінальне право, кримінальне судочинство, кримінальний кодекс*; 2) такий, у якому описуються карні злочини та їх розслідування (про художній твір); *кримінологічний* – стосовно до кримінології. Кримінологія – вчення про злочинність як соціальне явище.

Маючи усталене значення, пароніми як одиниці словникового складу мови виявляють свої особливості на семантичному рівні, а звідси – у синтаксико-семантичних позиціях, тобто в закріплених нормах мови можливостях уживати слово у сполученні з визначеним колом інших слів і

їх форм. Наприклад, словосполучення *кримінальне право, кримінальне судочинство, кримінальний кодекс (КК)* використовується для позначення понять, що є стійкими словосполученнями термінологічного характеру. У таких сполученнях заміна будь-якого пароніма його парним компонентом є неможливою.

Лексеми *кримінал, кримінальник, кримінальський, кримінальщина* вживаються в усному мовленні, або вийшли з ужитку як застарілі форми, зустрічаються у літературно-художніх творах українських класиків ХІХ – початку ХХ століття. Наприклад, у художніх творах ХІХ століття, а відповідно і в розмовній мові того часу, лексема *кримінал* виступала у значенні *тюрма*: “– А за що ж тебе до *криміналу* притішили?” Або: “– А мій господар казав, що запакують мене на десять літ до *криміналу*”. <...> “Тільки й мого добра в *криміналі*, що сплю, як той заєць у капусті” [2, с. 306]. У сучасному усному мовленні *кримінал* означає будь-яке злочинне діяння особи, за здійснення якого, законом передбачено відповідне покарання.

У паронімічні ряди об’єднують не лише споріднені слова, а й випадково співзвучні. Наприклад: *обмова* (показання обвинуваченого (підсудного), потерпілого, свідка, що неправдиво викривають іншу особу у вчиненні злочину) [3, с. 143] – *обмовка* (об’єктивно правильна інформація, у прихованні якої може бути зацікавлений допитуваний, яка потрапила в його показання внаслідок нерозуміння значення відомостей, що повідомляються, або ж внаслідок загальмованості реакції на поставлене запитання) [3, с. 143]; *фізіогноміка* (вчення про однозначний зв’язок між зовнішнім образом людини і її належністю до певного типу особистості) [3, с. 227] – *фізіономіка* (вчення про зв’язок психічного стану людини з рухами, мімікою, обличчям) [4, с. 243].

За характером смислових зв’язків розрізняють синонімічні, антонімічні, тематичні, семантично близькі пароніми. Терміновживання, основу якого становлять категорії і форми граматичної будови загальнолітературної мови, у своїх особливостях не виходить, як правило, ні за межі цих форм і категорій, ні за межі діючих тенденцій їх розвитку, проте для терміновживання в цілому характерна набагато більша варіантність форм.

Отже, кількість паронімів у мові повсякчас зростає, тому постійно виникає потреба уточнювати інформацію, щоб диференціювати значення слів. Це явище особливо помітне в термінологічних системах, тому вживання фахової термінології, зокрема термінів-паронімів відповідно до їхніх значень, дотримання норм української літературної мови у професійній усній і писемній мові юристів є невід’ємною складовою їх ефективної правової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І.К. Білодіда та ін. К.: Наук. думка, 1970–1980.
2. Франко І.Я. Твори : в 2 т. Т. 2. Оповідання. К.: Дніпро, 1981. 495 с.

3. Шепітько В.Ю. Криміналістика : енцикл. словник (українсько-російський і російсько-український): 1 500 термінів / за ред. акад. НАН України В.Я. Тація. Х.: Право, 2001. 560 с.

4. Шепітько В.Ю. Криміналістика : словник термінів. К.: Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2004. 264 с.

Єфімов М. М., д.ю.н., проф.,
доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ РАНІШЕ ДОПИТАНИХ ОСІБ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ

Розслідування кримінальних правопорушень проти моральності зобов’язує уповноважених осіб (слідчого, дізнавача, прокурора) якомога якісно та швидко провести всі можливі процесуальні дії аж до її обвинувачення. Відповідно до ч. 2 ст. 42 КПК України обвинуваченим є особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду [4]. Тобто з моменту внесення відомостей до ЄРДР і до складання обвинувального акту вказані особи повинні провести максимальну кількість слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, що забезпечить об’єктивність прийнятого рішення. Серед вказаних дій важливе місце займає одночасний допит раніше допитаних осіб. В розрізі досліджуваної категорії протиправних діянь його проведення є надзвичайно важливим, оскільки у їх вчиненні задіяна велика кількість осіб (потерпілих, свідків, підозрюваних). В той же час, в більшості випадків всі вони надають дещо або повністю суперечливі показання. Завдяки ж проведенню зазначеної процесуальної дії виникає можливість ці суперечності або неточності усунути [2, с. 305].

З приводу переліку організаційно-підготовчих заходів, на нашу думку, найбільш повний та точний наданий в власному монографічному дослідженні К. О. Чаплинським [7, с. 274–282]. Ми дещо його відкоректували відповідно до змін в КПК України та визначили наступні заходи: повне та всебічне вивчення матеріалів кримінального провадження; прийняття рішення про проведення одночасного допиту раніше допитаних осіб; визначення часу та місця проведення одночасного допиту раніше допитаних осіб; встановлення обставин, які підлягають з’ясуванню; – проведення додаткового допиту; визначення осіб, між якими буде проведено одночасний допит раніше допитаних осіб та черговості їх допиту; добір учасників для проведення одночасного допиту раніше допитаних осіб; психологічна підготовка учасників одночасного допиту раніше допитаних осіб; визначення та підготовка технічних засобів фіксації одночасного допиту раніше допитаних осіб; складання плану одночасного допиту раніше допитаних осіб.

Вважаємо за необхідне розглянути найбільш важливі організаційно-підготовчі заходи при розслідуванні кримінальних правопорушень проти моральності. Таким, зокрема, є визначення осіб, між якими буде проведено одночасний допит раніше допитаних осіб та черговості їх допиту. Уповноважена особа під час нього повинна враховувати можливий вплив осіб один на одного. Ми підтримуємо в цьому розрізі позицію О. В. Лускатова, який наголошує на тому, «...що спочатку потрібно вислухати думку осіб із більш «слабкою» психікою або осіб, які дають правдиві показання» [5, с. 27]. І дійсно, при розслідуванні досліджуваної категорії протиправних діянь однозначно будуть особи вказаного типу (наприклад, повії, неповнолітні).

Аналіз анкетування респондентів вказує на найбільшу ефективність допиту між двома особами – 99 %. У ході дослідження також було з'ясовано, що вказана слідча (розшукова) дія проводилась у 68 % випадках між членами організованої групи чи злочинної організації (сутенер, вербувальник), сутенером і свідком – 21 %, сутенером і потерпілим – 10 %, потерпілими – 1 %.

В свою чергу, К. О. Чаплинський визначав наступні основні обставини, які підлягають з'ясуванню: «...з'ясування причин суперечностей в показаннях допитаних осіб та їх усунення; викриття одного із допитуваних в дачі неправдивих (неповних) показань; перевірка правдивості показань раніше допитаних осіб; подолання добросовісних помилок допитуваного; психологічний вплив на несумлінного учасника слідчої дії з метою схилення його до дачі правдивих показань; зміцнення вольових якостей та позицій сумлінного учасника очної ставки; виявлення і встановлення доказів та нових обставин, що мають значення для справи; перевірка та оцінка криміналістичних версій; додаткова перевірка й закріплення показань свідків, потерпілих, обвинувачених, підозрюваних; посилення позиції певних учасників слідчої дії, які давали правдиві показання та ін.» [6, с. 355].

Слід зазначити, що під час безпосереднього проведення одночасного допиту можуть виникати як безконфліктні, так і конфліктні ситуації. Для їх вирішення може застосовуватись певна сукупність тактичних прийомів. У свою чергу, В. О. Коновалова та В. Ю. Шепітько запропонували наступний перелік тактичних прийомів: супровід спілкування пред'явленням доказів; маскуванню мети очної ставки; раптовість її проведення; приховання поінформованості слідчого про ті чи інші обставини справи; проведення кількох очних ставок поспіль із несумлінним учасником чи проведення очної ставки у поєднанні з допитом [3, с. 239].

На основі проведеного дослідження нами вирізнено найбільш ефективні тактичні прийоми одночасного допиту: використання протиріч в організованій групі чи злочинній організації (наприклад, між сутенером і

повією), втягнення допитуваних у суперечку [1, с. 221]. Крім того, як зазначалось раніше, важливими тактичними прийомами будуть встановлення психологічного контакту та пред'явлення доказів.

Підводячи підсумок, зазначимо, що одночасний допит раніше допитаних осіб є досить важливою слідчою (розшуковою) дією під час розслідування кримінальних правопорушень проти моральності. Завдяки його проведенню можна усунути протиріччя в показаннях учасників кримінального провадження. Визначено заходи організаційно-підготовчого характеру, серед яких виокремлено наступні: визначення осіб, між якими буде проведено одночасний допит раніше допитаних осіб та черговості їх допиту; встановлення обставин, які підлягають з'ясуванню. На основі проведеного дослідження нами вирізняє найбільш ефективні тактичні прийоми одночасного допиту при розслідуванні кримінальних правопорушень проти моральності: використання протиріччя в організованій групі чи злочинній організації (наприклад, між сутенером і повією), втягнення допитуваних у суперечку. Крім того, важливими тактичними прийомами будуть встановлення психологічного контакту та пред'явлення доказів.

Список використаних джерел:

1. Єфімов М. М. Методика розслідування кримінальних правопорушень проти моральності: наукові та праксеологічні основи : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 392 с.

2. Єфімов М. М. Організаційно-тактичні особливості проведення одночасного допиту раніше допитаних осіб під час розслідування кримінальних правопорушень проти моральності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 305–311.

3. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія. Академічний курс : Електронний підручник. Київ, 2007. 468 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Офіційний сайт ВР України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення – 26.04.2023)

5. Лускатов О. В. Психологія допиту та очної ставки : лекція. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2011. 28 с.

6. Чаплинський К. О. Проблемні питання тактики проведення очної ставки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 4 (51). С. 353–359.

7. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монограф. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010. 560 с.

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: НАЦІОНАЛЬНА ДОКТРИНА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Питання верховенства права у кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності є важливим через зростання злочинності та тероризму в умовах глобалізації, що вимагає підвищення ефективності кримінального правосуддя та оперативно-розшукової діяльності. Для цього необхідно мати національну доктрину з питань верховенства права, яка б забезпечила відповідність українського законодавства міжнародним стандартам та зобов'язанням. Розуміння принципів верховенства права та захисту прав людини в контексті глобалізації та їх впливу на ефективність кримінального правосуддя та оперативно-розшукову діяльність також є важливим. Отже, дослідження верховенства права в кримінальному правосудді та оперативно-розшуковій діяльності в Україні допоможе розуміти сучасні виклики та потреби національної безпеки та правосуддя.

Верховенство права – це принцип, що передбачає, що всі люди і організації, включаючи уряд і законодавців, підпорядковуються законам. Це означає, що ніхто не може перебувати поза межами закону, і навпаки, всі мають право на захист своїх прав та свобод, гарантованих законом. Принцип верховенства права є основоположним для демократії, рівності, справедливості та правопорядку, і він має застосовуватися в усіх сферах суспільного життя, включаючи правоохоронну діяльність, кримінальне провадження та судочинство. Виконання законів має бути забезпечене незалежними і неупередженими судами, а правоохоронні органи повинні діяти в межах своєї компетенції та з урахуванням прав та свобод громадян.

Законодавче забезпечення верховенства права у кримінальному провадженні полягає у створенні та прийнятті законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють процедуру кримінального провадження та гарантують дотримання принципів верховенства права на кожному етапі процесу. У більшості країн світу законодавство щодо кримінального провадження базується на процедурному кодексі, який визначає порядок та процедуру кримінального провадження. Норми щодо захисту прав та свобод громадян на кожному етапі процесу, включаючи право на презумпцію невинності, право на захист, право на адвоката та інші права.

Для забезпечення верховенства права у кримінальному провадженні також важливо мати чіткі та консистентні закони, які визначають кримінальну відповідальність та встановлюють санкції за злочини. Закони повинні бути доступні та зрозумілі для всіх, а також застосовуватись безперешкодно та рівно для всіх громадян.

Крім того, законодавче забезпечення верховенства права у кримінальному провадженні також включає надання правової допомоги та правової освіти громадянам, щоб вони могли ефективно захищати свої права та свободи під час кримінального провадження.

Нижче наведено декілька прикладів порушень верховенства права, які можуть траплятися у кримінальному провадженні:

– Порушення верховенства права відбувається в разі неправильної обробки доказів, коли слідчі або прокурори використовують докази, отримані незаконно, не зберігають їх належним чином або спотворюють їх зміст.

– Права на справедливий процес та визнання невинності можуть бути порушені у разі порушення прав обвинуваченого на оборону, зокрема, коли обмежується його свобода вибору адвоката, обмежується зустріч з адвокатом, або не дозволяється отримати інформацію щодо обвинувачення.

– Порушення верховенства права відбувається, коли людина утримується під вартою без належних підстав, оскільки це позбавляє особу свободи без судового рішення, що є неправомірним.

– Порушення верховенства права трапляється, коли політики, влада чи інші особи втручаються в роботу суду та впливають на його рішення, що може призвести до дискредитації судової системи та недовіри до неї.

– Порушення верховенства права та прав людини відбувається, коли підозрюваного або обвинуваченого дискримінують за його расовою, національною, релігійною чи іншою особистою ознакою.

Порушення верховенства права у кримінальному провадженні може мати серйозні наслідки для всіх сторін, залучених до процесу.

Наприклад, якщо права та свободи підозрюваного чи обвинуваченого були порушені на різних етапах кримінального провадження, це може призвести до недостатньо обґрунтованих обвинувачень, вироків та покарань. Крім того, це може вплинути на довіру до системи правосуддя та дотримання прав людини в країні.

З іншого боку, якщо порушення прав потерпілих, свідків чи інших осіб, залучених до кримінального провадження, може призвести до того, що вони відмовляться від співпраці з правоохоронними органами, що ускладнить розслідування злочину та виявлення правди.

Недотримання принципу верховенства права у кримінальному провадженні може також привести до скарг на країну до міжнародних організацій захисту прав людини, які можуть наложити на країну санкції або інші відповідальність за порушення прав людини.

Зазначимо, що оперативно-розшукова діяльність – це комплекс дій, спрямованих на збір та обробку оперативної інформації про злочинну діяльність та осіб, які її вчиняють або підозрюються у вчиненні злочинів, з метою запобігання злочинам, їх виявлення та припинення, затримання та притягнення винних до відповідальності в межах закону. Оперативно-розшукова діяльність здійснюється органами державної влади та управління, військовими формуваннями, а також спеціально уповноваженими підрозділами охорони громадського порядку та безпеки.

Оперативно-розшукову діяльність в Україні здійснюють різні органи відповідно до їхніх повноважень та компетенції. Основні з них:

– Служба безпеки України (СБУ) – є установою, яка проводить оперативно-розшукову діяльність з метою захисту національної безпеки та боротьби з різноманітними видами злочинів, такими як тероризм, державна зрада, шпигунство, торгівля зброєю та наркотиками, кіберзлочинність та інші діяння, що можуть загрожувати безпеці країни.

– Національна поліція є відповідальною за забезпечення громадського порядку, боротьбу зі злочинністю та захист прав та свобод громадян, і вона здійснює оперативно-розшукову діяльність у цих сферах.

– Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (ДССЗІ) – здійснює діяльність з метою захисту інформації та забезпечення безпеки інформаційної інфраструктури, включаючи оперативно-розшукову діяльність.

– Державна прикордонна служба України (ДПСУ) забезпечує захист державного кордону, протидіє нелегальній міграції та контрабанді, та здійснює оперативно-розшукову діяльність у цих сферах.

– Бюро економічної безпеки України проводить дії оперативного та розшукового характеру з метою боротьби з різними видами економічних злочинів, включаючи фінансові та митні порушення.

Оперативно-розшукова діяльність в Україні регулюється рядом законодавчих актів, які визначають правову базу та умови проведення цієї діяльності.

Основним законом, який регулює питання оперативно-розшукової діяльності, є Кримінальний процесуальний кодекс України. У ньому визначені правила збору, зберігання, використання та захисту інформації, отриманої у ході проведення оперативно-розшукової діяльності, а також процедури проведення слідчих дій, зокрема затримання, огляду місця проведення обшуку та інші.

Крім того, в Україні діє закон “Про оперативно-розшукову діяльність”, який визначає правові та організаційні засади здійснення оперативно-розшукової діяльності, а також вимоги до працівників, які здійснюють цю діяльність.

До інших законів, які регулюють питання оперативно-розшукової діяльності в Україні, відносяться Закон України “Національну поліцію України”, Закон України “Про Службу безпеки України”, Закон України “Про Державну прикордонну службу України” та інші. Кожен з цих законів містить відповідні вимоги до проведення оперативно-розшукової діяльності та визначає права та обов'язки працівників, які здійснюють цю діяльність, а також встановлює механізми контролю за ними.

Учасники оперативно-розшукової діяльності мають свої права та обов'язки, які визначені законодавством України.

– Усі учасники повинні мати право на життя та безпеку, коли вони виконують свої обов'язки, і також повинні бути захищені від будь-яких загроз їх життю та здоров'ю.

– Учасники оперативно-розшукової діяльності мають право на захист конфіденційності інформації, отриманої ними в зв'язку з виконанням їх обов'язків.

Право на приватне життя, учасники мають право на захист свого приватного життя та відповідного використання інформації, яку вони знаходять.

– Учасники оперативно-розшукової діяльності мають право на захист від неправдивих обвинувачень, що можуть негативно позначитися на їх репутації та професійній діяльності.

– Усі учасники зобов'язані дотримуватися законодавства України, а також внутрішніх правил та процедур своєї організації.

– Учасники оперативно-розшукової діяльності зобов'язані інформувати про всі злочини, які їм стали відомі в ході виконання своїх обов'язків та вживати інших необхідних заходів.

Оперативно-розшукова діяльність повинна здійснюватись відповідно до закону і з урахуванням прав та свобод громадян. Однак, іноді в результаті недбалості, корупції, непрофесіоналізму або навмисних дій можуть виникати порушення правил оперативно-розшукової діяльності.

Наведемо приклади порушень правил оперативно-розшукової діяльності:

– учасники оперативно-розшукової діяльності повинні дотримуватись законних процедур затримання та мати достатні підстави для здійснення затримання.

– органи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, повинні мати достатні підстави для проведення обшуку та дотримуватись встановленої законом процедури, щоб запобігти незаконному проведенню обшуків в житлах, транспортних засобах та інших місцях.

– органи, які займаються оперативно-розшуковою діяльністю, повинні дотримуватись принципу конфіденційності щодо отриманих відомостей під час розслідування та не розголошувати їх без належних підстав.

– органи, які проводять оперативно-розшукову діяльність, повинні використовувати спеціальні та технічні засоби згідно з правилами, встановленими законодавством, що забезпечують захист прав і свобод громадян.

– органи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, не мають права збирати, зберігати та використовувати персональні дані учасників кримінального провадження без належної підстави, встановленої законом.

Концепція національної доктрини верховенства права має важливе значення як у кримінальному провадженні, так і в оперативно-розшуковій діяльності. У кримінальному провадженні ця доктрина визначає, що всі дії правоохоронних органів мають бути відповідні закону, а права та свободи громадян повинні бути захищені на кожному етапі процесу.

У контексті оперативно-розшукової діяльності національна доктрина верховенства права означає, що правоохоронні органи мають діяти відповідно до закону та з урахуванням прав людини та громадянських свобод. Це означає, що дії правоохоронців мають бути обмежені законом та повинні не порушувати права та свободи людини.

Також національна доктрина верховенства права передбачає сприяння розвитку правової культури у суспільстві, підвищення рівня правосвідомості громадян, а також підтримку правосуддя, що є важливим елементом забезпечення верховенства права в кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності.

Глобалізація у кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності відображає зростання міжнародної залежності в цих сферах. У сучасних умовах, з появою нових технологій та засобів зв'язку, злочинні угруповання можуть швидко та ефективно діяти за межами своєї країни, використовуючи міжнародну мережу контактів та фінансових потоків.

Глобалізація також впливає на співпрацю між правоохоронними органами різних країн. Для боротьби з міжнародними злочинними угрупованнями необхідно взаємодіяти з правоохоронними органами інших країн, обмінюватися інформацією та даними про злочини та злочинців. Таким чином, глобалізація вимагає від правоохоронних органів відкритості до міжнародної співпраці та готовності використовувати нові технології та інструменти для боротьби зі злочинністю.

Умови глобалізації мають певний вплив на національну доктрину верховенства права та оперативно-розшукову діяльність в кримінальному провадженні. З одного боку, глобалізація сприяє зростанню міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю та трансгресіями, що змушує держави вдосконалювати свої правові системи та стандарти. З іншого боку, глобалізація може створювати складнощі для реалізації національної доктрини верховенства права та оперативно-розшукової діяльності, оскільки злочинність стає більш глобальною та транснаціональною.

Основні особливості національної доктрини верховенства права та оперативно-розшукової діяльності в умовах глобалізації можуть включати:

– у сучасних умовах глобалізації держави повинні допомагати одна одній в боротьбі з транснаціональною злочинністю та тероризмом через розвиток міжнародної співпраці. Це може включати укладання нових міжнародних договорів та встановлення стандартів, а також проведення спільних розшукових операцій та обміну необхідною інформацією.

– у зв'язку з глобалізацією, порушення прав людини можуть бути загрозою, що вимагає захисту прав на приватність та свободу висловлювання громадян, зокрема тих, що беруть участь у кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності. Тому національна доктрина верховенства права має враховувати ці фактори та забезпечувати захист прав і свобод усіх громадян.

Висновок. У рамках даної доповіді нами розглянуто тему верховенства права у кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності в Україні. Верховенство права є фундаментальним принципом правової держави та необхідним для забезпечення справедливості та захисту прав людини. У контексті глобалізації досліджено роль міжнародних стандартів у формуванні національної

доктрини верховенства права та наголосили на важливості їх дотримання. Для забезпечення верховенства права у кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності в Україні необхідно не лише дотримання законодавства, але й постійна увага до проблем та вдосконалення правової системи.

Отже, верховенство права та захист прав людини є основоположним принципом, що необхідно дотримувати у кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності в Україні. Для забезпечення цих принципів необхідно вдосконалювати законодавство та правову систему відповідно до міжнародних стандартів та рекомендацій, забезпечувати професійну підготовку та підвищення кваліфікації правоохоронних органів та контролювати їх діяльність з метою запобігання порушенням прав людини та верховенства права.

Верховенство права та захист прав людини є основоположними принципами у кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності в Україні. Дотримання цих принципів є надзвичайно важливим у світлі глобалізації та міжнародної співпраці у боротьбі з тероризмом та злочинністю. Для забезпечення верховенства права та захисту прав людини необхідно вдосконалювати законодавство та правову систему, забезпечувати професійну підготовку та підвищення кваліфікації правоохоронних органів та контролювати їх діяльність. Тільки таким чином можна гарантувати ефективну боротьбу зі злочинністю та захист прав людини в умовах глобалізації.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996, № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001, № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
3. Кримінально процесуальний кодекс України від 13.04.2012, № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
4. Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність” від 18.02.1992, № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
5. Закон України “Про Службу безпеки України” від 25.03.1992, № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
6. Закон України “Про національну поліцію України” від 02.07.2015, № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
7. Закон України “Про Державну прикордонну службу України” від 03.04.2003, № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
8. Закон України “Про Бюро економічної безпеки України” від 28.01.2021, № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
9. Резолюція Ради Європи “Про права людини та боротьбу з тероризмом” (2005).

10. Рішення Європейського Суду з прав людини у справах: “Ботанов проти України” (2005), “Копаченко проти України” (2013), “Пасечник проти України” (2015).

11. НАТО: права людини та верховенство права в контексті боротьби з тероризмом (2010).

Котрікова Б. С., студентка
Університету митної справи та фінансів
Лебеза Є. О., д.ю.н., проф.,
професор кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

КОРУПЦІЙНА ТА АБЕРАНТНА ПОВЕДІНКА: ВІДМІННОСТІ У ВИЗНАЧЕННІ ПОНЯТЬ

Україна переживає важкий період системних змін, пов'язаних з утвердженням незалежності, але ці зміни відбуваються без чітких орієнтирів на моделі суспільства, що призводить до хаотичної та непередбачуваної реалізації змін у всіх сферах життя. Кризовий стан суспільства триває вже більше чверті століття та має багато негативних наслідків.

На думку А. В. Мовчана, протидія корупції в Україні є одним із найважливіших державних завдань. З моменту проголошення незалежності України корупція розглядається як пряма загроза національній безпеці, стабільності та економічному зростанню держави. Негативні наслідки корупції полягають у тому, що вона розмиває такі важливі конституційні засади, як принципи соціальної справедливості та рівності всіх перед законом. Корупція підриває довіру людей до влади, дискредитує ринкові механізми розвитку конкуренції та запобігання монополізму в економіці, сприяє лобіюванню законодавчих і нормативних актів, масштабним зловживанням і злочинності [1, с. 116].

Боротьба з корупцією в Україні є актуальною та необхідною для всіх верств населення, а також для політичних лідерів. Це негативне соціально-правове явище потребує непримиренної боротьби, що врешті рещт приведе до її подолання.

Існують наукові думки щодо схожості у розумінні понять корупційної та аберантної поведінки, іноді їх навіть ототожнюють, однак, на нашу думку, необхідно дослідити їх поняття та скласти кінцеву думку.

Так, у своїй праці В. Л. Погрібна та О. М. Сахань зазначають, що аберантна поведінки – це свідоме приховання порушення індивідом соціальних норм, прийнятих у певній соціальній групі або суспільстві в цілому. При цьому індивід намагається не лише отримати максимальну вигоду для себе, але й уникнути покарання, тобто чітко усвідомлює асоціальність своїх дій, створюючи систему індивідуальних антицінностей [2, с. 218].

Аберантна поведінка – це поведінка, яка відрізняється від прийнятих у даному соціумі норм та стандартів поведінки. Це може бути поведінка, яка є небезпечною або шкідливою для особи, що її проявляє, або для інших людей навколо неї. Ознаки аберантної поведінки можуть включати в себе поведінку, яка є дивною, незвичною або незрозумілою для більшості людей; поведінку, яка відрізняється від стандартної поведінки, що може бути спричинена психічними розладами, хворобами або іншими причинами; поведінку, яка є шкідливою для здоров'я або безпеки самої особи, яка її проявляє, або для інших людей.

Корупційна поведінка – це поведінка, спрямована на отримання вигоди в особистих цілях шляхом зловживання службовим становищем [3, с. 39].

Як влучно зазначає М. В. Кікалішвілі, до психологічних передумов корупційної небезпечної поведінки варто включити своєрідність особи співробітника, яка зумовлюється деформаціями та дефектами різноманітних її сфер й індивідуально-психологічних особливостей [4, с. 137].

Таким чином, виходячи із зазначених вище визначень та тверджень науковців, можна резюмувати, що корупційна поведінка та аберантна поведінка – це два різних поняття, які можуть виявлятися в різних сферах життя та мати різні наслідки. Корупційна поведінка відноситься до вчинків, коли особа, яка займає посаду в установі або владній структурі, вимагає або отримує хабар у обмін на послугу, яку вона повинна надати. Це може бути грошова вигода, подарунок, послуга або будь-яка інша корисна річ. Корупція є серйозним порушенням закону та загрожує розвитку демократії та економіки країни. Аберантна поведінка відноситься до вчинків, які відхиляються від прийнятих соціальних норм та очікувань. Це може включати такі вчинки, як насильство, шахрайство, маніпулювання та інші порушення поведінкових норм. Аберантна поведінка може мати серйозні наслідки для жертв та суспільства в цілому.

Корупція може бути розглянута як один з видів аберантної поведінки, де учасники прагнуть уникнути публічного осуду, але знають, що їхні дії є незаконними та протирічать прийнятим нормам поведінки. Вони вважають своє порушення прийнятним та намагаються уникнути покарання, не пропонуючи альтернативні норми поведінки, які могли б замінити існуючі порушені норми [5, с. 54].

Отже, різниця між корупційною та аберантною поведінкою полягає в тому, що корупційна поведінка відноситься до вимагання або отримання неправомірної вигоди в обмін на послугу, а аберантна поведінка відноситься до відхилення від прийнятих соціальних норм та очікувань.

Список використаних джерел:

1. Мовчан А. В. Актуальні проблеми протидії корупції в Україні. Вісник кримінального судочинства. 2017. № 1. С. 116–121.
2. Погрібна В. Л., Сахань О. М. Проблеми функціональної зумовленості об'єктивної природи соціальних девіацій. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. 2021. № 3. С. 211–231.

3. Кудерміна О. І., Казміренко Л. І., Андросюк В. Г. Психологічні засади запобігання корупційним правопорушенням в органах державної влади та місцевого самоврядування: навчальний посібник. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2019. 168 с.

4. Кікашвілі М. В. Соціально-психологічні чинники корупції та корупційного середовища. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2020. № 2. С. 136–140.

5. Михненко А. М., Руснак О. В. Запобігання та протидія корупції: навчальний посібник. Київ: ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. 666 с.

Огурченко В. Г., к.ю.н., докторант
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТІВ ВИКОНАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ФУНКЦІЇ

Ефективність діяльності будь-якого правоохоронного органу у сучасних умовах залежить від ефективної роботи його структурних підрозділів. Кожна структурна ланка правоохоронного органу повинна забезпечувати виконання покладених на неї функцій, тільки у такому випадку буде забезпечено ефективність діяльності як відповідного правоохоронного органу так і правоохоронної системи у цілому.

Реформування системи ОВС суттєво вплинуло на структурно-функціональну побудову окремих підрозділів НП України, велику частину з них було значно скорочено, деякі підрозділи були зовсім ліквідовані, а деякі навпаки створені. Після початку реформування ОВС минуло не так багато часу, але уже сьогодні вбачається значна кількість прорахунків у структурно-функціональній побудові окремих підрозділів НП України [1].

Відповідно до положень статті 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами Національної поліції – підрозділами кримінальної та спеціальної поліції [2].

Слід зазначити, що законодавець не визначає чіткого переліку підрозділів, які входять до складу кримінальної поліції, тобто які виконують оперативно-розшукові функції.

На сьогоднішній день структуру Національної поліції складають:

- центральний орган управління (апарат);
- міжрегіональні територіальні органи;
- головні управління поліції в областях України;
- підпорядковані державні установи та заклади.

Проведений аналіз органів та підрозділів, які входять до вище зазначеної структури показав, що на сьогодні до підрозділів кримінальної поліції входять:

- Департамент карного розшуку та відповідні управління (відділи) карного розшуку при ГУНП в областях;
- Департамент міграційної поліції та відповідні управління (відділи) міграційної поліції при ГУНП в областях;
- Департамент оперативної служби та відповідні управління (відділи) оперативної служби при ГУНП в областях;
- Департамент оперативно-технічних заходів та відповідні управління (відділи) оперативно-технічних заходів при ГУНП в областях;
- Департамент забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами;
- Департамент боротьби з наркозлочинністю та відповідні управління (відділи) боротьби з наркозлочинністю при ГУНП в областях;
- Департамент кримінального аналізу та відповідні управління (відділи, сектори) кримінального аналізу при ГУНП в областях;
- Департамент захисту інтересів суспільства і держави та відповідні управління (відділи, сектори) захисту інтересів суспільства і держави при ГУНП в областях;
- Департамент внутрішньої безпеки та відповідні управління внутрішньої безпеки в областях;
- Департамент кіберполіції та відповідні управління (відділи) кіберполіції в областях;
- Департамент стратегічних розслідувань та відповідні управління (відділи) стратегічних розслідувань в областях;
- відділи (сектори) кримінальної поліції в Управліннях (відділах) поліції;
- сектори кримінальної поліції в відділах (відділеннях) поліції.

Виходячи з вище сказаного, на сьогодні у структурі Національної поліції України діють лише підрозділи, віднесені до кримінальної поліції. У структурі Національної поліції України на сьогодні відсутні підрозділи спеціальної поліції, як суб'єкт оперативно-розшукової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Дараган В.В. Оперативно-розшукова протидія злочинам у сфері державних закупівель: проблеми теорії та практики: монограф. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 352 с.
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 20 грудня 1990 р. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. ст. 303. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua.html> (дата звернення: 22.11.2022).

Некрасов Д. О., курсант
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Корогод С., старший викладач
кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВИДИ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Законодавець передбачив класифікацію примусових заходів медичного характеру у статті 94 Кримінального кодексу України, і на цьому факті ґрунтується наступне твердження.

Відповідно до ч. 1 ст. 94 Кримінального кодексу України, залежно від характеру і тяжкості захворювання та тяжкості вчиненого діяння, а також з урахуванням ступеня небезпеки, яку психічно хворий становить для себе чи інших осіб, суд може застосувати такі примусові заходи медичного характеру:

- 1) надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку
- 2) госпіталізація до психіатричного закладу з постійним наглядом
- 3) госпіталізація до психіатричного закладу з інтенсивним наглядом
- 4) госпіталізація до психіатричного закладу із суворим наглядом.

Перелік видів примусових заходів медичного характеру є вичерпним відповідно до пунктів 1–4 частини 1 статті 94 [1].

Розглядаючи перший вид примусових заходів медичного характеру варто зауважити наступне, психіатричні консультації проводяться з метою визначення наявності психічного розладу (визначеного як розлад психічної діяльності відповідно до Міжнародної статистичної класифікації хвороб, травм та смертей), потреби в психіатричному лікуванні, а також виду лікування та процедур, які будуть надані [2].

Підкреслюється, що основною умовою є психічний стан, який не потребує госпіталізації до психіатричного стаціонару, тобто стан, при якому примусовий організаційний нагляд і необхідні лікувальні та реабілітаційні заходи можуть здійснюватися в амбулаторних умовах. Цей вид примусового лікування може бути застосований до осіб, які розуміють зміст примусових заходів і здатні організувати свою поведінку в амбулаторних умовах відповідно до вказівок лікаря.

Щодо другого виду, а саме «госпіталізація до психіатричного закладу з постійним наглядом» надам наступне твердження. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про психіатричну допомогу в Україні», особа може бути госпіталізована до закладу з надання психіатричної допомоги у примусовому порядку лише за наявності підстав для госпіталізації. Госпіталізація з постійним наглядом може бути призначена судом особам із психічними розладами, які за характером свого психічного стану та вчиненого суспільно небезпечного діяння потребують госпіталізації до психіатричного закладу і примусового лікування [6].

Психіатричні заклади із постійним наглядом призначені для осіб із психічними розладами, які за характером свого психічного стану та вчиненого суспільно небезпечного діяння потребують примусового лікування, але без істотних обмежень чи посиленого нагляду.

Розглядаючи госпіталізація до психіатричного закладу з інтенсивним наглядом можливе за умови, якщо суди визначають та посилять нагляд, щодо звичайного постійного нагляду за особами з психічними розладами, які вчинили суспільно небезпечні діяння, що загрожують життю інших осіб, і психічний стан яких становить загрозу для суспільства, але які потребують госпіталізації до психіатричного закладу та лікування в умовах інтенсивного нагляду.

Переходячи до виду примусового заходу медичного характеру, а саме госпіталізація до психіатричного закладу із суворим наглядом, зауважу наступне. Суди можуть застосовувати примусові заходи до психічно хворих осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння, пов'язані з посяганням на життя інших осіб, і які за своїм психічним станом та характером вчинених суспільно небезпечних діянь становлять особливу небезпеку для суспільства і потребують госпіталізації до психіатричного закладу та лікування в умовах суворого нагляду [5].

Психіатричні заклади з суворим наглядом призначені для осіб з психічними розладами, які за своїм психічним станом і характером поведінки становлять особливу небезпеку для суспільства у зв'язку з високим ризиком вчинення агресивних дій проти життя інших осіб [4].

Якщо за станом особи з психічним розладом буде визнано непотрібним подальше застосування примусових заходів медичного характеру і такі заходи будуть припинено, суд може передати таку особу на піклування родичам або опікуну під примусовий лікарський нагляд.

Для порівняння вище зазначеного із інститутом застосування примусових заходів медичного характеру в інших країнах зауважу. Питання примусових заходів медичного характеру є спірним у кримінальній науці інших країн. У деяких із них ці заходи є альтернативним покаранням і мають карний характер. Ця особливість притаманна кримінальному праву Швейцарії.

У законодавстві Швейцарії визначається, що суд може, враховуючи висновок експертизи, пом'якшити покарання щодо осудної особи і визначити її направлення на лікування до лікарні [7].

У німецькому кримінальному праві, наприклад, дослідники виявляють великий інтерес до системи виправних і охоронних заходів, спрямованих на реабілітацію пацієнтів і запобігання небезпечним захворюванням. До таких заходів у німецькому праві відносять поміщення до психіатричних закладів, розміщення в лікувальних закладах для алко- та наркозалежних, нагляд, позбавлення водійських прав та заборону займатися певною професійною діяльністю.

Кримінальний кодекс Польщі передбачає, що особа, яка вчинила кримінальне правопорушення і визнана частково винною у його скоєнні осудність кримінальне правопорушення залежить від валюти, в якій вона

перебуває установа карає його або її. У наступних випадках у разі повного вилікування суд може надати дострокове звільнення з наглядом особою, яка страждає на алкогольну або наркотичну залежність і має високу ймовірність вчинення повторного кримінального правопорушення у засуджений до покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше п'яти років направляється, на розсуд суду, до лікувального закладу закритого типу строком на два роки до медичного закладу закритого типу [9].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний Кодекс України від 27.01.2023.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2021 р. / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. К.: Каннон, 2021.
3. Науково-практичний коментар до ст. 94 Кримінального кодексу України від 03.07.2014.
4. Кримінальне право України: Загальна частина / М. І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; за ред, професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, Б. Я. Тація. Київ; Харків: Юрінком Інтер-Право, 2019.
5. Кримінальне право. Особлива частина. Підручник. (Александров Ю.В., Антипов В.І., Володько М.В. та інші). Відпов. редактор Шакун В. І. К.: НАВСУ. Правові джерела, 2019.
6. Закон України “Про психіатричну допомогу” (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 19, ст.143) від 20.12.2018.
7. Кримінальний кодекс Швейцарії (нім. Schweizerische Strafgesetzbuch скороч. StGB (Schweiz) URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/54/757_781_799/en
8. Кримінальне уложення Німеччини (нім. Deutsches Strafgesetzbuch, StGB). URL: ISBN 978-3-86956-494-4
9. Кримінальний кодекс Республіки Польща. (пол. Kodeks karny [Rzeczypospolitej Polskiej], Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, k.k. z 1997 r.). URL: <https://lexlege.pl/kodeks-karny>

Клепало М. І., студент

Одеського національного морського університету

Данилова І. О., старший викладач кафедри морського права

Одеського національного морського університету

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДОКТРИНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У сучасному світі, де глобалізація інтегрує різні національні економіки та культури, забезпечення верховенства права в кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності є одним із найважливіших завдань для держав. Це можливо здійснити за допомогою національної доктрини, яка визначає основні принципи та стратегії дій держави в цій сфері [1].

Одним із основних завдань національної доктрини є забезпечення правової безпеки громадян та держави. Для цього необхідно забезпечити ефективне функціонування правоохоронних органів та забезпечити дотримання прав людини та громадянина. У зв'язку з цим національна доктрина має бути відповідною до вимог міжнародного права та рекомендацій міжнародних організацій, зокрема Європейського Союзу та Ради Європи [2].

Однією з найважливіших складових національної доктрини є правова культура населення. Вона має забезпечувати високий рівень правосвідомості громадян, зокрема з питань правопорядку та боротьби зі злочинністю. Це допомагає не тільки зменшити кількість злочинів, а й забезпечує підвищення довіри до правоохоронних органів та системи правосуддя в цілому [3].

Важливою складовою національної доктрини інституційна реформа правоохоронних органів та системи правосуддя. В умовах глобалізації, коли виникає необхідність у співробітництві та обміні інформацією з іншими країнами у сфері боротьби зі злочинністю, національна доктрина повинна передбачати вдосконалення механізмів міжнародного співробітництва та впровадження сучасних технологій для ефективного здійснення оперативно-розшукової діяльності [4].

Одним із прикладів успішного впровадження національної доктрини є досвід країн Європейського Союзу, які створили єдину юридичну простору зі спільними нормами і принципами у кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності. Це дозволяє забезпечити взаємодію правоохоронних органів різних країн, обмінюватися інформацією та ефективно виконувати розшукові дії за межами власної країни [5].

Список використаних джерел:

1. Інтернет посилання: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12#Text>
2. Інтернет посилання: https://zakononline.com.ua/documents/show/170037___170037
3. Інтернет посилання: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. Інтернет посилання: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text
5. Інтернет посилання: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2000_19_2000_10_6.pdf

Кулик А. В., студент Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Кисельов А. О., к.ю.н., доц., доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ У МЕЖАХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

На сьогодні важко переоцінити значення кримінального аналізу для ефективної протидії злочинності, хоча ще не так давно зазначений напрямок оперативно-службової діяльності не був поширеним у Національній поліції та здійснювався у її структурних підрозділах поодинокими окремими працівниками або не здійснювався взагалі [3].

Звісно ж, що проблема класифікації правопорушень у кримінальному аналізі має вирішуватися інакше.

Побудова методик розслідування правопорушень з урахуванням родового об'єкта нерационально, оскільки призводить до несумісності логічних підходів розробки рекомендацій. Очевидно, що звичайна квартирна крадіжка, грабіж, присвоєння знайденого майна, викрадення автотранспортного засобу та ряд інших складів, передбачених КК, до категорії економічних можуть бути віднесені лише за формальною ознакою – відносин власності, на які вони посягають [2].

Проте громадські відносини, складові зміст кримінально-правового поняття об'єкта, що неспроможні забезпечити процес слідоутворення у разі порушення. У цьому сенсі для кримінального аналізу є малоінформативними. Виникає необхідність відокремлення кримінального аналізу від критеріїв віднесення правопорушень до категорії економічних. Белкін Р.С вважає за можливе використовувати як критерії криміналістичної класифікації елементи складу правопорушення: по суб'єкту, об'єкту, безпосередньому предмету зазіхання, об'єктивній стороні та іншим елементам складу.

Така множина критеріїв порушує логіку класифікації. Виділити з них економічні правопорушення можна дуже умовно. Найточнішою є позиція В. А. Образцова, який запропонував покласти в основу класифікації сферу діяльності людини, оскільки саме вона визначає закономірності злочинної поведінки та відображення у навколишньому середовищі [3, 4].

Для малювання діаграм також є чимало програм. Можна використовувати стандартні пакети, що малюють, щоб створювати необхідну графіку, а ще краще – програми, розроблені спеціально для аналітичних діаграм. Щоб відобразити у діаграмах фізичні особи, організації, події, потрібні відповідні символи. Вони мають бути простими і зрозумілими всім користувачам системи [1].

Якщо аналіз проводять вручну, зображення фізичних осіб використовують гуртки, організацій та груп – квадрати. Проте слід передбачити, щоб символи, що використовуються, не викликали непорозумінь. Наприклад, зображення автомобіля червоного кольору швидше за все позначатиме автомобіль основного фігуранта, а не червоний автомобіль. Проблеми такого типу вирішують за допомогою пояснювальної записки [3].

Для ефективного кримінального аналізу в умовах воєнного стану необхідно збирати, аналізувати та інтерпретувати інформацію про правопорушення та їх зв'язок зі збройним конфліктом. Також важливо вивчати профіль правопорушників, що діють в цих умовах, та їх методи діяльності [1].

Для цього можуть використовуватися різні методи кримінального аналізу, такі як розвідка, аналіз відомостей, обмін інформацією з іншими службами безпеки та правоохоронними органами, аналіз статистичних даних та проведення опитувань.

Крім того, важливим елементом кримінального аналізу є співпраця між правоохоронними органами та іншими службами безпеки, які працюють в умовах воєнного стану. Це дозволяє отримувати доступ до додаткових ресурсів та експертизи в різних областях.

Кримінальний аналіз є важливою складовою процесу розслідування правопорушень та приводить до висновків, що стосуються кримінальних проваджень. Це процес систематичного збору, аналізу та інтерпретації доказів, з метою встановлення обставин скоєного правопорушення, ідентифікації підозрюваних та зібрання матеріалів для подальшого судового розгляду.

Кримінальний аналіз може включати в себе використання різних методів, таких як аналіз мережі правопорушення, дослідження доказів, аналіз телефонних розмов та електронних повідомлень, аналіз фінансових транзакцій та інші. Кримінальний аналіз може бути важливим інструментом для розкриття складних кримінальних проваджень, які вимагають систематичного та глибокого дослідження [3, 4].

Крім того, кримінальний аналіз може допомогти виявити певні закономірності та тенденції в злочинності, що можуть бути корисними для розробки стратегій профілактики та боротьби зі злочинністю [1].

Як правильно вказує Кисельов А.О., застосування кримінального аналізу здатне мінімізувати витрати часу працівників оперативних та слідчих підрозділів на вирішення поставлених завдань та підвищити якість їх інформаційно-пошукової діяльності [5, с. 65].

Також Кисельовим А.О. акцентовано на необхідності врахування поліцейськими певних тактичних особливостей під час своєї оперативно-службової діяльності [6, с. 28; 7, с. 149–152; 8].

Усі висновки, зроблені в процесі кримінального аналізу, повинні бути підтверджені доказами та використані в судовому процесі як частини обґрунтування обвинувачення. Тому, правильний та детальний кримінальний аналіз є важливою передумовою для ефективного проведення кримінальних проваджень та забезпечення справедливості в суді.

Список використаних джерел:

1. Карпенко, Микола Іванович. питання запровадження кримінального аналізу у військовій сфері. Редакційна колегія 2022 р. 73 с.
2. Моца В.В. Теоретико-методологічні засади використання кримінального аналізу оперативними підрозділами правоохоронних органів України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право 2.73 2022 р. 141–147 с.
3. Струков В.М., Д.Ю. Узлов, and Ю. В. Гнусов. Інструментальні інтелектуальні платформи для кримінального аналізу. 2021 р.
4. Фаріон О.Б. Метод стратегічного кримінального аналізу загроз прикордонній безпеці України. 2020 р.
5. А.О. Кисельов. Особливості здійснення кримінального аналізу на прикладі складання аналітичного звіту (за матеріалами УКА ГУНП в Дніпропетровській області). Бюлетень з обміну досвідом роботи №228/2021. РВВ ДНДІ. К., 2021, с. 63–67.
6. Кисельов А.О. Тактика спілкування поліцейського з особами. The Top Actual Researches in Modern Science : Proceedings of the IInd International Scientific and Practical Conference (Ajman, July 28-29, 2016, UAE). International Scientific and Practical Conference «World Science». № 8 (12). July 2016. P. 25-28.
7. Kyselov A.O. Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, № 2. Dnipro: 2019. P. 146–152.
8. Кисельов А.О. Особливості документування підрозділами кримінальної поліції злочинних дій, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортним засобом. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 19 жовт. 2018 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018.

Дудник В. В., студентка
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

СПЕЦІАЛЬНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У КОНТЕКСТІ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Анотація. У статті розглядається роль спеціального кримінального провадження у забезпеченні верховенства права та захисту прав та свобод громадян. Висвітлено особливості та основні аспекти проведення спеціального кримінального провадження. Доведено, що спеціальне кримінальне провадження є важливим інструментом боротьби з тяжкими та особливо тяжкими злочинами, який забезпечує ефективний захист громадянських прав та свобод.

Постановка проблеми. Забезпечення верховенства права є однією з головних пріоритетів будь-якої демократичної держави. Спеціальне кримінальне провадження є одним з важливих елементів, які забезпечують ефективний захист прав і свобод громадян. У зв'язку з цим, питання проведення спеціального кримінального провадження має велике значення для забезпечення безпеки та захисту прав людей.

Основна частина. Спеціальне кримінальне провадження є видом кримінального провадження, який використовується у випадках тяжких та особливо тяжких злочинів, що становлять загрозу для безпеки суспільства та де. Його проводять кваліфіковані спеціалісти, які мають високий рівень професійної підготовки та досвід роботи в правоохоронних органах [1].

Спеціальне кримінальне провадження передбачає використання спеціальних методів та засобів, які не застосовуються в звичайному кримінальному провадженні, таких як підтвердження посадових осіб, залучення агентів під прикриттям, здійснення збору інформації з використанням спеціальних технічних засобів тощо [5]. При цьому, спеціальне кримінальне провадження має бути проведене з дотриманням законодавства та захисту прав і свобод громадян.

Основним завданням спеціального кримінального провадження є встановлення інформації про осіб, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини, в тому числі терористичні акти, наркотичні злочини, злочини, пов'язані з організованою злочинністю та інші важкі кримінальні правопорушення [2]. Також, в рамках спеціального кримінального провадження можуть бути використані методи, які дозволяють запобігти вчиненню злочину або виявити його організаторів та виконавців [4].

Спеціальне кримінальне провадження має важливе значення для забезпечення верховенства права та захисту прав і свобод громадян. Воно забезпечує ефективну роботу правоохоронних органів у боротьбі з тяжкими та особливо тяжкими злочинами, що становлять загрозу для безпеки суспільства [5]. Однак, проведення спеціального кримінального провадження має бути проведене з дотриманням законодавства та забезпеченням захисту прав і свобод громадян [8].

Спеціальне кримінальне провадження є важливим інструментом боротьби з тяжкими та особливо тяжкими злочинами, який забезпечує ефективний захист громадянських прав та свобод. Проведення спеціального кримінального провадження має велике значення для забезпечення безпеки та захисту прав людей, однак воно має бути проведене з дотриманням законодавства та забезпеченням захисту прав та свобод громадян [1]. Для забезпечення цих принципів, в рамках спеціального кримінального провадження необхідно застосовувати спеціальні методи та засоби лише в межах, визначених законом, і тільки у випадках, коли інші методи не дозволяють отримати необхідну інформацію [8].

Проведення спеціального кримінального провадження має важливе значення для ефективної боротьби з кримінальною злочинністю. Проте, у зв'язку з можливими порушеннями прав і свобод громадян, проведення спеціального кримінального провадження потребує забезпечення ефективного контролю з боку компетентних органів та забезпечення засобів захисту прав громадян.

Окрему увагу слід звернути на необхідність забезпечення правової освіти населення в частині знання своїх прав та обов'язків у випадках, коли проводиться спеціальне кримінальне провадження [7]. Це дозволить громадянам зрозуміти сутність проведення спеціального кримінального провадження та захистити свої права та інтереси.

Таким чином, спеціальне кримінальне провадження у контексті верховенства права є необхідним інструментом боротьби з тяжкими та особливо тяжкими злочинами, який забезпечує ефективний захист громадянських прав та свобод. Проте, проведення спеціального кримінального провадження має бути проведене з дотриманням законодавства та забезпеченням захисту прав та свобод громадян. Завдяки правовій освіті населення можна забезпечити ефективний контроль з боку громадськості та забезпечити права громадян під час проведення спеціального кримінального провадження [3].

Висновок. Отже, дотримання верховенства права є найважливішою умовою проведення спеціального кримінального провадження. Тільки за умови дотримання законодавства та захисту прав і свобод громадян можна забезпечити ефективну боротьбу з кримінальною злочинністю та захистити права та інтереси громадян. З цією метою, необхідно забезпечити високий рівень правової освіти населення та ефективний контроль з боку компетентних органів за проведенням спеціального кримінального провадження.

У світлі зростання кількості важких та особливо тяжких злочинів, проведення спеціального кримінального провадження стає все більш актуальним та необхідним. Однак, важливо пам'ятати, що кожен громадянин має право на захист своїх прав та свобод, а проведення спеціального кримінального провадження повинно бути проведене в межах законодавства та забезпечувати захист прав та свобод громадян. Виконання цих принципів сприятиме створенню справедливого та правового державного устрою, де верховенство права є невід'ємною складовою частиною демократичного розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Луценко Ю. В. Кримінально-правове забезпечення державної безпеки України у воєнній сфері в контексті сучасних викликів та загроз: монографія. Київ: НА СБ України, 2021. 348 с.

2. Луценко Ю. В., Тарасюк А. В. Щодо удосконалення окремих положень статті 216 Кримінального процесуального кодексу України в контексті протидії воєнізованим або збройним формуванням. Актуальні

проблеми кримінального права : матеріали XIII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 30 лист. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 73–75.

3. Вознюк А. А. Концептуальні засади запобігання суспільно небезпечним діянням. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2016. № 2(99). С. 156–165. 4. Головкін Б. М. Про детермінацію злочинності. Часопис Київського університету права. 2020. № 1. С. 274–280.

5. Колб О. Г., Новосад Ю. О. Щодо змісту деяких детермінант, що обумовлюють та сприяють вчиненню злочинів. Kelm : Knowledge, Education, Law, Management. 2017. № 4 (20). С. 169–178.

6. Конончук А. О. Кримінально-правова характеристика створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань та участі в них : дис. ... д-ра. філософ. 081 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2021. 263 с.

7. Робак В. А. Кримінальна відповідальність за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2008. 259 с.

8. Шапкін І. С. Кримінальна відповідальність за створення стійких злочинних об'єднань : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2013. 203 с.

Голіна В. В., д.ю.н., проф.,
член-кореспондент НАПрН України,
головний науковий співробітник
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України

СУБ'ЄКТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ВЛАСТИВІСТЬ КОМПЛЕКСУ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ АВТОТРАНСПОРТНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ¹

1. Організація запобігання окремим видам правопорушень, у тому числі і у сфері безпеки дорожнього руху, потребує комплексного підходу. Ідея комплексного програмування і планування заходів запобіжного впливу інтенсивно і плідно розробляється вітчизняними науковцями і, з урахуванням набутих уявлень про сутність і структуру поняття комплексу, створення відповідних теоретичних конструкцій, активно впроваджується в практику управління і процесом запобігання дорожнім деліктам і кримінальній протиправності (прикладом слугують стратегії і державні програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні, в яких їх розробники намагалися закласти основи комплексного підходу).

¹ *Примітка.* Тези підготовлені на виконання теми фундаментальної теми наукового дослідження НДІВПЗ імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України «Стратегія запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні» (реєстраційний номер Укр ІНТЕІ 0120U10561).

Забезпечення комплексного підходу щодо дослідження і вирішення зазначеної соціальної проблеми загально визнано, однак стосовно змістовного наповнення розглядуваного поняття, розуміння (особливо на практиці) його не просто як механічного, а специфічного набору відібраних заходів і засобів, спеціально призначених для досягнення головної цілі запобігання програмування і планування, єдності немає.

2. Поняттям «комплекс» охоплюється специфічна сукупність запобіжних заходів і засобів, що складають єдине ціле, «дружний союз» (А.П. Закалюк), спрямованих на найбільш уразливу для запобіжного впливу ланку (об'єкт) детермінуючого ланцюгу у механізмі дорожнього правопорушення. Ознаки «сукупність» і «єдине ціле» означають, що комплекс – не абстракція, а призначений і достатній на конкретний момент для досягнення стратегічного задуму кількісний і якісний набір заходів і засобів, а також відповідних щодо спроможності і можливості їх реально і ефективно виконати суб'єктів, або суб'єктність комплексу.

3. Суб'єкт запобіжного впливу – це джерело фізичної чи інтелектуальної предметно-практичної діяльності, що відбудовує її згідно зі своєю компетенцією, завданням, ресурсним забезпеченням, зацікавленістю, організаційно-управлінськими принципами субординації і координації, державним замовленням, у зв'язку з чим мають права, несуть обов'язки і відповідальність за повноту і якість реалізації запланованих/запрограмованих завдань і заходів. Комплексна суб'єктність має за своїм відбором і спрямуванням відповідати заздалегідь творчо створеному комплексу заходів і засобів. Комплексна суб'єктність відкидає механічний, відомчий чи якісь інші склад суб'єктів запобігання дорожнім правопорушенням, і завбачає професіоналізм і спеціалізацію виконавчих суб'єктів. Завдання полягає в тому, щоб серед множини суб'єктів вибрати тих, хто в даних конкретних умовах, які склалися в Україні, здатні забезпечити найбільш бажаний і об'єктивно можливий рівень досягнення певних локальних і стратегічних цілей.

4. Суб'єктність комплексу заходів можна вважати сформованою, за думкою деяких фахівців (А.Е. Жалінського, А.П. Закалюка, М.Г. Колодяжного та ін.) і нашого дослідження за наявності: професіоналізму і спеціалізації; досвіду виконавчих суб'єктів запобігання дорожньо-транспортним подіям; своєчасного належного надходження інформації, яка необхідна щодо прийняття обґрунтованих і законних рішень при здійсненні запобіжних заходів; чітко сформульованих завдань, прав і обов'язків кожного суб'єкта запобігання; встановлення загального балансу між їх можливостями і потребами запобігання на даний момент і у кожному конкретному випадку; всередині системи суб'єктів зосереджені необхідні інформаційні, кадрові, матеріальні та інші ресурси і є можливість їх поповнення; активне інвестиційне забезпечення державної політики у сфері безпеки дорожнього руху; налагодженого контролю за запобіжною діяльністю з боку центрального керуючого суб'єкту; передбачених способів коригування діяльності та ін.

Богданюк І. В., к.ю.н., ст. досл.,
заслужений юрист України,
заступник директора з експертної роботи
Національного наукового центру «Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України

ЩОДО СУДОВОЇ ІНЖЕНЕРНО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ОБ'ЄКТІВ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Відповідно до Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» (далі – Закон) об'єкт підвищеної небезпеки (далі ОПН) – це об'єкт, на якому використовуються... небезпечні речовини у кількості, що дорівнює або перевищує нормативно встановлені порогові маси,... що за певних обставин може створити реальну загрозу виникнення надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру [1]. **Суб'єкти господарської діяльності, у власності яких знаходиться ОПН, зобов'язані** вживати заходів, направлених на запобігання аваріям, обмеження і ліквідацію їх наслідків та захист людей і довкілля від їх впливу. Крім того, вони зобов'язані ідентифікувати, визначити клас небезпеки ОПН, скласти декларацію безпеки і подавати її до місцевих органів виконавчої влади та ДСНС. ОПН при неналежному виконанні нормативно-правових та нормативно-технічних вимог щодо експлуатації та технічного стану об'єкту з високою ймовірністю може стати джерелом надзвичайної екологічної ситуації (далі – НЕС).

За новелою кримінального законодавства НЕС ототожнюється з екологічною або техногенною катастрофою та кваліфікується як тяжкий або особо тяжкий злочин проти довкілля (Кримінальний кодекс ст. 2, 102, 236, 238, 241, 242, 243, 245, 253) [2]. При особливо тяжких наслідках негативного впливу на великі території та масу людей і тварин, наприклад, при вмисному військовому пошкодженні захисної дамби шламонакопичувача небезпечних відходів, злочини можуть бути кваліфіковані за ст. 441 «Екоцид» та/або ст. 442 «Геноцид» [3].

Об'єкт, предмет та завдання СІЕЕ у випадку дослідження ОПН будуть залежати від фабули події, що призвела до екологічного правопорушення, а також від виду, ступеню та шляхів негативного впливу на довкілля. У випадках виникнення надзвичайної ситуації, джерелом якої є значне забруднення довкілля небезпечними компонентами, об'єктом експертизи будуть фактичні дані про обставини надзвичайної ситуації, а саме: забруднені земельні ділянки, забруднені площі зелених насаджень, забруднені водні простори, забруднений повітряний простір; проби атмосферного повітря, води, ґрунту, відібрані в межах забруднених територій, підземних та поверхневих водних ресурсів; зразки флори й фауни, які піддалися негативному впливу; відомості з технічної документації й актів перевірки

екологічного та технічного стану шламонакопичувача; результати обстеження об'єктів довкілля, які попали в зону негативного впливу, санітарно-епідеміологічними, природоохоронними й іншими спеціально уповноваженими органами; інші джерела інформації про негативний вплив на довкілля та здоров'я людей тощо.

У свою чергу, предметом дослідження СІЕЕ в цих випадках є дані про компоненти та об'єкти довкілля, явища, умови, обставини, причинно-наслідкові зв'язки, що зумовили виникнення забруднення, його розвиток, наслідки та розміри відшкодування збитків. У висновку СІЕЕ здійснюється оцінка відповідності нормативно-правовим вимогам експлуатації протиерозійного устаткування (в разі вітрової ерозії), протифільтраційних пристроїв (в разі забруднення водних горизонтів), всього комплексу захисного обладнання та ізолюючих споруд (в разі прориву дамб, гребель виникнення природно-техногенної катастрофи) запобігання виникненню та реагування і подолання екологічних наслідків надзвичайних ситуацій.

У випадках настання надзвичайної ситуації основними завданнями СІЕЕ буде визначення: обставин, що пов'язані з її настанням; встановлення технічних та організаційних причин порушень екологічних, технічних та технологічних вимог щодо безпечної експлуатації та/або підтримання безпечної консервації шламосховищ; встановлення відповідності дій посадових осіб (або їх бездіяльності), відповідальних забезпеченість технічного стану шламосховища, як комплексної технологічної споруди, яка віднесена ОПН та встановлення причинно-наслідкових зв'язків між діями/бездіяльністю спеціально уповноважених осіб і наслідками, що настали [4].

Таким чином, порушення (невиконання) правил екологічної безпеки, вимог природоохоронного законодавства, нормативно-технічних керівних документів в процесі експлуатації працюючих ОПН правомірно віднести до злочинів проти довкілля, що вимагає порушення кримінального провадження та призначення судової інженерно-екологічної експертизи. Враховуючи складність обставин скоєння такого злочину та багатовекторність його наслідків, експертиза повинна мати комісійний характер і бути комплексною.

Список використаних джерел:

1. Про об'єкти підвищеної небезпеки : Закон України від 18.01.2001 року № 2245-III. Дата оновлення: 31.03.2023 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text> (дата звернення: 14.05.2023).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року № 2341-III. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 14.05.2023).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI. Дата оновлення: 21.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 14.05.2023).

4. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 року № 53/5. Дата оновлення: 07.03.2023 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 14.05.2023).

Зайцев О. В., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри кримінального права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Філіпенко В. Р., докторка філософії

ЩОДО ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ НЕВИКОНАННЯ БАТЬКАМИ ОБОВ'ЯЗКУ УТРИМАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ДІТЕЙ

1. У ч. 2 ст. 51 Конституції України закріплено обов'язок батьків утримувати дітей до їх повноліття. Цей же обов'язок міститься і у ст.ст. 180–201 СК України. Тож, утримання дитини є одним із найважливіших обов'язків батьків, що передбачене чинним законодавством. Відповідно, ухилення від виконання цього обов'язку може бути підставою відповідальності, у тому числі, кримінальної (ст. 164 та ст. 166 КК України). Таким чином, окремої уваги потребують проблеми, що виникають при кримінально-правовій кваліфікації цього діяння, а також розмежуванні кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 164, 166 КК України.

2. Здійснюючи розмежування вказаних кримінальних правопорушень, перш за все слід звернути увагу на поняття «обов'язки по догляду», що є ключовим у змісті діяння злочину, передбаченого ст. 166 КК України. Так, законодавству України це поняття відоме (ч. 2 ст. 3, ч. 1 ст. 60 СК України тощо). У той же час, на батьків покладаються й інші обов'язки: піклування про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток, виховання, утримання тощо (ст.ст. 150, 180 СК України, Закон України (далі – ЗУ) «Про охорону дитинства», ЗУ «Про освіту», ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я» та ін.). З урахуванням цього, Верховний Суд обґрунтовано зазначив, що на батьків покладається обов'язок не тільки по забезпеченню дитини умовами для проживання, навчання, дозвілля, а по піклуванню про її фізичне, соціальне, психологічне благополуччя, оскільки найважливішим завданням батьків є здоровий розвиток дитини (хороше фізичне самопочуття, енергія, бадьорість, уміння керувати стресами, долати невдачі, вчитися і отримувати задоволення від навчання тощо). Відповідно, забезпечення дитини тільки матеріальними засобами до існування не означає виконання батьками своїх обов'язків [1]. Отже, обсяг батьківських обов'язків щодо дитини є значно ширшим, ніж виключно її утримання. Таким чином,

догляд – це комплексне поняття, яке охоплює різні його прояви, у тому числі утримання, які у цілому забезпечують нормальне існування, зростання, розвиток дитини. Тому вчені і зазначають про невиконання обов'язку по утриманню при характеристиці діяння у складі злочину, передбаченого ст. 166 КК України [2, с. 55].

3. Водночас, аналіз судової практики по застосуванню ст. 166 КК України за 2010–2023 рр. (688 вироків) свідчить про наявність 19 обвинувальних вироків із кваліфікацією вчиненого за ідеальною сукупністю ч. 1 ст. 164, ст. 166 КК України. Це випадки, коли особи не займались вихованням дітей, не забезпечили дітям безпечних умов проживання і навчання, або використовували кошти, призначені для розвитку дітей, на власні потреби, що призвело до тяжких наслідків [3; 4]. Однак, зазначений підхід видається помилковим. З цього приводу справедливим є твердження Д.П. Євтеєвої, яка пропонує невиконання обов'язків по догляду за дитиною, виражене у злісному ухиленні від утримання, яке не спричинило тяжкі наслідки, кваліфікувати за ст. 164 КК, а якщо спричинило – тільки за ст. 166 КК [5, с. 128].

4. У межах зазначеної проблеми слід враховувати результати вивчення практики по застосуванню ст. 164 КК України. Зокрема, досліджені О. І. Беловою 224 кримінальних проваджень [6, с. 109] та А. С. Оксаніченком і В. В. Шаблістим 200 обвинувальних вироків, не виявило жодного, де б особу було притягнуто до відповідальності за злісне ухилення від утримання дітей [7, с. 126–127]. Перш за все, це пов'язано з оціночністю поняття «злісність», адже жодних конкретних орієнтирів у визначенні цього характеру діяння у законі не передбачено. Пропоновані характеристики цієї ознаки (тривалість, систематичність, повне ухилення [5, с. 122; 6, с. 109; 8] тощо) теж самі по собі, потребують роз'яснення та не вирішують зазначеної проблеми. Це і обумовлює пропозиції щодо виключення ознаки злісності зі ст. 164 КК [7, с. 151].

5. Враховуючи викладене, слід запропонувати виключення із ч. 1 ст. 164 КК України такої форми діяння як «злісне ухилення батьків від утримання неповнолітніх дітей», що сприятиме цілісності кримінально-правової охорони права дитини на догляд, у тому числі, утримання, а також усуненню помилок, що виникають під час кваліфікації.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховного Суду колегії суддів Касаційного кримінального суду від 2 листопада 2021 р., судова справа № 450/1146/14-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100957076> (дата звернення: 17.05.2023).

2. Зінченко І. О. Кримінально-правова охорона виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина / Аналіз законодавства і судової практики/: монографія. Х.: Вид. СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2007. 320 с.

3. Вирок Бродівського районного суду Львівської області від 29 грудня 2014 року, судова справа № 439/1272/14-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/42178100> (дата звернення: 17.05.2023).

4. Вирок Верховинського районного суду Івано-Франківської області від 30 листопада 2015 року, судова справа № 340/491/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/53872484> (дата звернення: 17.05.2023).

5. Євтеєва Д. П. Про деякі питання застосування норми щодо ухилення від сплати аліментів на утримання дітей (ст. 164 КК України). *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 1(8). С. 117–131.

6. Белова О. І. Кримінально-правова характеристика системи злочинів проти сім'ї та неповнолітніх: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 184 с.

7. Оксаніченко А. С., Шаблистий В. В. Поняття злісності за кримінальним правом України: монографія. Дніпро: Біла К. О., 2020. 184 с.

8. Судова практика у справах про злісне ухилення від сплати аліментів на утримання дітей від 28 січня 2004 року. *Вісник Верховного Суду України*. 2004. № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0002697-04#Text> (дата звернення: 17.05.2023).

Стрежнев Г. Д., аспірант кафедри правоохоронної діяльності та кримінально-правових дисциплін
Університету митної справи та фінансів

АНАЛІЗ ДОЦІЛЬНОСТІ РОЗШИРЕННЯ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ СУДОВИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Питання доцільності розширення дискреційних повноважень судових органів наразі виділяється особливою актуальністю, оскільки в умовах безпрецедентних, екзистенційних викликів перед державою, судова дискреція за наявності певних умов може стати ефективним інструментом оптимізації процесу відправлення правосуддя. Але неоднозначність зазначеного питання підтверджується відсутністю єдності поглядів науковців на судову дискрецію, як правове явище, враховуючи вірогідні негативні наслідки, що можуть бути спричинені її зловживанням.

Визначаючи поняття дискреції, варто звернутися до Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи № R (80)2, згідно яких дискреційні повноваження – повноваження, які адміністративний орган, що приймає рішення рішення, може здійснювати з певною свободою розсуду, тобто, коли такий орган може обирати з кількох юридично допустимих рішень те, яке він вважає найкращим за даних обставин [1, с. 2]. Таким чином дискреційні повноваження можна розглядати як можливість діяти за власним розсудом, в межах закону.

Як зазначає В. Костицький, визнання дискреційних повноважень та їх здійснення органами державної влади і місцевого самоврядування, з одного боку, може бути обумовлене сьогодишніми викликами, у тому числі і глобальними, а з іншого боку, розширення дискреційних

повноважень руйнує ліберальні устрої сучасної держави, посягає на один із найважливіших принципів облаштування ліберальної держави [2, с. 12]. Зазначене твердження корелює із думкою М. Козюбри, що наголошував на необхідності обмеження дискреційних повноважень, виходячи з вимог верховенства права і правової держави – вимогу правового закону [3, с. 3].

На думку ж Петрової А.С, судова дискреція буде виконувати позитивну роль і відповідатиме демократичним засадам судочинства, коли вона буде обмежена не лише законом (нормами Конституції, а також процесуальним законодавством, яким встановлено гарантії захисту прав людини та громадянина), а й роз'ясненнями (тлумаченням) цих норм компетентними органами (рішення Конституційного Суду України, постанови Пленуму Верховного Суду України, роз'яснення та листи вищих судів, міністерств тощо), обґрунтуванням обраного рішення суду сукупністю наявних у справі доказів (фактичних обставин справи), метою та цілями судочинства, інтересами особи, суспільства і держави, вимогами справедливості, обґрунтованості та всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин кримінального провадження, а також, безсумнівно, судовою практикою.

Тобто дискреційні повноваження можуть виступати благом тільки за умови їх чіткого обмеження рамками закону – у іншому випадку велика вірогідність поширення свавілля та суб'єктивізму через зловживання дискрецією. Але у випадку з судовою дискрецією ситуація дещо складніша, адже суд є найдієвішим інструментом реалізації принципу верховенства права, що передбачає можливість виходу за рамки формалізму та активного застосування власного розсуду. Значне обмеження судової дискреції може стати причиною паралізації діяльності судової влади, на чому наголошував і Венгер В.М. Він наводив приклад, що ухвалене в рамках закону рішення органу виконавчої влади, яке породило правову проблему, може вирішуватися судом на основі того ж закону. Розв'язання проблеми вимагатиме від суду виходу за рамки як мінімум конкретного закону або ж за межі нормативного регулювання. [5, с. 52].

Підсумовуючи вищевикладене можна сказати, що негативні наслідки значного розширення дискреційних повноважень судових органів практично виключаються за рахунок підвищення вимог до представників судової влади, посилення громадського контролю за судочинством. Натомість, надмірне обмеження суду формальним правом неприпустиме. Також не можна не зазначити про існування механізму оскарження судових рішень через міжнародну інстанцію – ЄСПЛ, що дає певний захист для осіб, постраждалих від зловживання судовою дирекцією. Нарешті, у випадку повного дотримання державою системи стримувань і противаг, судова дискреція може бути розширена до максимальних обсягів та застосована для формування об'єктивної судової практики, що буде

відповідати сучасним викликам суспільства та виводити судочинство на принципово новий рівень. Зазначена система, що при успішній реалізації діє як природній організм, сама вносить баланс у питання дискреційних повноважень не тільки судових органів, а й інших органів державної влади, що зумовлюється фактором взаємного контролю та впливу.

Список використаних джерел:

1. Стосовно реалізації адміністративними органами влади дискреційних повноважень: Рекомендація № R (80) 2 Державам-членам, прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи 11 березня 1980 р. URL: <https://rm.coe.int/16804f22ae>

2. Костицький В. Обмеження влади та розширення дискреційних повноважень як дві тенденції у розвитку сучасної держави. Тези доп. наук.-практ. конф. «Питання дискреційних повноважень у функціонуванні органів публічної влади». С. 10–14.

3. Козюбра М. І. Принципи верховенства права і правової держави. Наукові записки. К.: Києво-Могилянська академія. 2007. Т. 64. С. 3–9.

4. Петрова А.С. Дискреційні повноваження судді у кримінальному судочинстві як один із видів корупційних ризиків судової системи України. Вісник кримінального судочинства. 2017. № 1. С. 156–163.

5. Венгер В.М. Обмеження дискреційних повноважень як складова принципу верховенства права Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2013.Т. 144–145. С.49–54.

Dvornikova P.,
candidate of Bachelor degree at
Yaroslav Mudryi National Law University
Faculty of International Law

MODERN CHALLENGES TO THE EXISTENCE OF THE STATE SOVEREIGNTY AS THE BASIS OF THE CURRENT INTERNATIONAL RELATIONS SYSTEM

The concept of state sovereignty, according to which every state has the right and power to govern itself, has been a fundamental principle that has governed international relations since the end of World War II. This principle was first codified in the UN Charter, which recognizes the right of every state to choose its form of government, to determine its political, economic and social system, and to pursue its economic, social and cultural development. State sovereignty is also reflected in the general principle of international law known as the “Principle of Non-Intervention”, according to which every state has the right to independence, territorial integrity, political unity and non-interference in its internal affairs. The concept of state sovereignty has played a key role in shaping the modern system of international relations. It allowed states to

maintain their independence and autonomy, and provided a basis for the peaceful resolution of disputes [1, p. 20–23]. States can negotiate diplomatically, make trade deals, cooperate on issues such as environmental protection and human rights, all within the framework of state sovereignty.

Despite the importance of state sovereignty, there are problems with its application in practice [2, p. 12–15]. One of the problems has been the emergence of non-state actors, such as terrorist organizations and transnational criminal groups that operate beyond the reach of traditional state institutions. The emergence of these non-state actors makes it difficult for state authorities to ensure their sovereignty and raises questions about the limits of state power.

Another challenge has been the development of new technologies, such as artificial intelligence, blockchain and biotechnology, which have created new opportunities for states to assert their sovereignty and control over their territories. But these same technologies have also created new risks and vulnerabilities for states because they can be used to undermine their sovereignty and autonomy.

In recent years, there has been growing concern about the challenges to state sovereignty posed by the rise of disinformation and cyber threats. The spread of fake news and the use of social media platforms to spread inflammatory and divisive content have led many experts to question the extent to which states can maintain their sovereignty in the digital age. At the same time, cyberattacks and data breaches have led many states to worry about the security of their critical infrastructure and the safety of their citizens.

Despite these challenges, state sovereignty remains a critical principle in international relations. It is the foundation on which the modern system of international law and diplomacy has been built, and it provides the framework for international cooperation and the peaceful resolution of disputes [3, p. 10]. States continue to value and defend their sovereignty, and to seek to assert their autonomy and independence in the face of challenges to their sovereignty.

In conclusion, the concept of state sovereignty remains a vital principle in the modern system of international relations. It provides the framework for peaceful cooperation and the resolution of disputes, and it allows states to maintain their independence, autonomy and autonomy [4, p. 5–7]. However, the rise of non-state actors, new technologies, and cyber threats have all created challenges to the application of state sovereignty in practice. Nonetheless, the principle of state sovereignty remains a critical aspect of the modern international system, and it continues to shape the way that states engage with each other in the pursuit of their national interests and security goals.

References:

1. Lobel M.A. *The Doctrine of Sovereign Immunity // Droit et pratique du commerce international*. 1984. Vol. 10, N 1.
2. Franklin J.M. *On sovereignty: four chapters from the six books of the commonwealth*. Cambridge, 1992.

3. Kelsen H. General Theory of Law and State. New York: Russell & Russell, 1995.

4. Linklater A. Citizenship, Humanity, and Cosmopolitan Harm Conventions // International Political Science Review. 2001. Vol. 22, N 3.

Тертишник В. М., д.ю.н., проф.,
професор кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Правова держава – держава, де діють та домінують справедливі закони, усі люди рівні перед законом і судом, втілюється верховенство права, забезпечуються соціальні, гуманітарні та інші права і свободи людини, гарантується принцип недопустимості звуження існуючих прав і свобод людини та відповідальності влади перед людиною, а реалізація принципу розподілу влади забезпечує гармонізацію державного управління, злагоду в суспільстві та створює таку систему правовідносин, за якої максимально усуваються можливості свавілля чиновників, забезпечується прогресивний розвиток суспільства.

Україна як соціальна, правова держава, виходячи з визнання людини найвищою соціальною цінністю та орієнтування становлення «держави загального добробуту», має виконувати одну з найважливіших функцій – на пріоритетному рівні визнавати і гарантувати невід’ємні природні, гуманітарні та законодавчо закріплені соціальні і інші права людини, здійснювати таку економічну і правову політику, яка забезпечувала б верховенство права, гідні умови життя кожної людини, необхідний у цивілізованому суспільстві соціальний захист населення.

Екстраординарні умовим потребують екстраординарних **швидких, простих, виважених**, законодавчих та управлінських рішень. Перш за все, час потребує економії менеджменту та спрощення державного апарату в усіх його гілках влади. Виникають такі пропозиції:

1. Наразі, відповідно до ст. 17-3 Закону України «Про політичні партії в Україні», політична партія «має право на отримання державного фінансування її статутної діяльності, якщо на останніх чергових або позачергових виборах народних депутатів України її виборчий список кандидатів у народні депутати України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі отримав не менше 5 відсотків голосів виборців від загальної кількості голосів виборців, поданих за всі виборчі списки кандидатів у народні депутати України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі». Запровадження такого механізму фінансування політичних партій недоречно як за сенсом концепту справедливості та принципу того, що «усі об’єднання громадян рівні перед

законом», так і з урахуванням корупційних ризиків, стану виконання державою соціальних функцій, появи можливостей формування системи залежності партійних об'єднань від гілок влади, створення керованих «кишенькових» партій, що розширює можливості відновлення командно-адміністративної системи. Такі витрати державного бюджету не можуть бути сприйняті суспільством в умовах війни, коли недостатньо коштів на фінансування Збройних сил України. Держава має раз і назавжди відмовитись від фінансування політичних партій з державного бюджету, спрямовуючи кошторис на соціальні потреби.

2. В законодавчій владі варто забезпечити скорочення чисельності депутатів. Зазначимо, що Указом Президента України від 15 січня 2000 року проголошено проведення у неділю 16 квітня 2000 року всеукраїнського референдуму. На референдум серед іншого ставились питання: «Чи згодні Ви із зменшенням загальної кількості народних депутатів України з 450 до 300 і пов'язаною з цим заміною у частині першій статті 76 Конституції України слів “чотириста п'ятдесят” на слово “триста”, а також внесенням відповідних змін до виборчого законодавства?» Референдум проведений відповідно до Конституції України та чинного законодавства. Необхідна більшість голосів на референдумі була подана за поставлені пропозиції. Судового рішення щодо визнання результатів референдуму недійсними немає. Конституційний Суд 27 червня 2000 року (Справа № 1-38/2000 N 1-в/2000) визнав, що схвалені всеукраїнським референдумом за народною ініціативою питання, викладені в Указі Президента України “Про проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою”, є обов'язковими для розгляду і прийняття рішень у порядку, визначеному Конституцією України, зокрема її розділом XIII “Внесення змін до Конституції України”, та законами України. Виходячи з того, що результати референдуму не потребують затвердженню Верховною Радою України, думаємо що варто прийняти рішення РНБО про введення в дію даного прийнятого на референдумі положення, та оприлюднення його Указом Президента України. На основі цього Верховна Рада України має невідкладно прийняти зміни до Виборчого кодексу. Це суттєво зменшить фінансові витрати на забезпечення функціонування законодавчої влади, а не виключно і посприє його більшій оперативності та професійності.

3. Гіркі сторінки захвату «демілітаризаторами» АЕС в Енергодарі, показують необхідність постійно приділяти особливу увагу забезпеченню безпеки ядерних об'єктів, з урахуванням міжнародних правових актів зусиллям щодо протидії актам ядерного тероризму та захисту гуманітарного права. На основі Національної гвардії та СБУ мають створені боекватри спеціалізовані підрозділи захисту АЕС.

4. Гуманітарні права – можливості збереження і розвитку своїх духовних інтересів і здібностей, індивідуального образу та національної самобутності, доступу до освіти духовних здобутків людства, їх засвоєння, використання та участі у їх подальшому розвитку (ст. 53, 54 Конституції

України). Держава має забезпечити збереження культурної спадщини та активно сприяти розвитку історичної і національної свідомості, традицій, культури, духовності, дотримання норм моралі. Це дуже важливе завдання як органі влади, так і суспільства в цілому. Необхідно розробити та прийняти доктринально виважену нову редакцію закону «Про захист суспільної моралі». Вірніше буде розробка і прийняття нового кодексу – «Про захист суспільної моралі та збереження культурної спадщини». Заклади культури не підлягають перепрофілізації, відчуженню чи використанню в інших цілях, ніж для задоволення культурних потреб населення. Окремої реакції влади та слідчих органів потребує чергове зникнення скіфського золота з території держави, вивезення суб'єктами «денаціоналізації» предметів мистецтва та музейних експонатів з України.

Має бути посилена відповідальність за розкрадання предметів культурної та історичної цінності. Додатково мають бути викладені норми, що передбачають відповідальність за умисне нищення, руйнування чи псування пам'яток історії та культури та інші правопорушення в сфері охорони культурної спадщини. Разом з посиленням відповідальності за злочини проти людяності та геноцид, має бути посилена відповідальність за пограбування загарбниками закладів культури і освіти. На нашу думку, в КК України доцільно сформулювати окремий розділ «Посягання на об'єкти культурної спадщини».

5. Земля – поверхня суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими елементами, водними, рослинними та іншими природними ресурсами, органічно поєднані з атмосферою та цілісною планетарною системою, функціонують і еволюціонують разом з життєдіяльністю самої людини та утворюють неповторну синергетичну природню домівку існування людства, яка досить вразлива, не терпить марнотратства, потребує бережного відношення та захисту. Земля знаходиться в єдності з її надрами, водними та іншими природними ресурсами, багата не тільки чорноземом, а й копалинами. Зазначимо, що в Кодексі України про надра закріплено безальтернативне правило: *«Надра є виключною власністю Українського народу і надаються тільки у користування. Угоди або дії, які в прямій або прихованій формі порушують право власності Українського народу на надра, є недійсними»* (ст. 4). Продавати землю – це рівнозначно продавати себе і свою волю на цій землі. Землю отримали люди на засадах природнього права. Її, як і свободу, не можна втратити чи продавати.

В аспекті забезпечення системності та єдності правового регулювання в конституційному праві логічно буде розглядати окрему групу природоресурсних прав, а на рівні галузевого законодавства, на основі чинних норм Конституції України, Резолюції 1803 (XVII) Генеральної Асамблеї ООН, що закріплює принцип невід'ємного суверенітету права народів і націй над природними ресурсами та здійснення цього права в інтересах їх національного розвитку та благополуччя населення, а також з урахуванням інших міжнародних правових актів, сформулювати та прийняти окремий інтегративний за своїм рівнем узагальнення кодифікований

правовий акт – «Природоресурсний кодекс України», одну з глав якого присвятити більш широкому розкриттю системи та гарантій забезпечення природоресурсних прав людини та енергетичної безпеки держави.

Пропонуємо ст. 3 Конституції України викласти таким чином:

«Людина, її життя і здоров'я, воля, честь, гідність і репутація, природні права і свободи, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною і правничою цінністю, а їх захист і забезпечення є пріоритетом держави, інститутів влади і суспільства.

Кожна людина є вільною і має право не бути поневоленою, право на особисту свободу та гідне життя, право на вільне спілкування і свободу поглядів, на вільну творчу діяльність.

Кожній людині гарантується її свобода робити все, що не заборонено законом і не спричиняє не виправданої шкоди правам і свободі інших людей, ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством.

Посадові особи органів державної влади та правоохоронних органів можуть діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Кожна людина вважається добропорядною, доки інше не визначено в законній силі судовому рішенні.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність, зобов'язана відшкодувати шкоду, завдану незаконними діями чи бездіяльністю органів влади та їх посадових і службових осіб».

Список використаних джерел:

1. Костенко О. М. У світі соціального натуралізму (вибране). Київ: Видавництво: «Паливода А.В.». 2020. 812 с.
2. Кудрявцев О. В. Адвокат на захисті потерпілого. Практичний посібник. Київ: Норма права, 2023. 224 с.
3. Панова О. О. Забезпечення публічної безпеки в Україні: адміністративно-правовий аспект: монографія. Харків: Панов, 2018. 510 с.
4. Савчин М.В. Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму: монографія. Херсон: Видавничий дім "Гельветика", 2020. 648 с.
5. Слінько Т. М. Конституційне право України: підручник. Харків: Право, 2021. 592 с.
6. Тертишник В. М. Конституція України. Науково-практичний коментар. Київ: Алерта, 2022. 430 с.
7. Тодика Ю. М., Тодика О. Ю. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні: монографія. Київ: Ін Юре, 2004. 368 с.
8. Туниця Ю. Екологічна конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми. Львів: Видавничий центр Львівського національного ун-ту імені Івана Франка, 2002. 298 с.

Батраченко Т. С., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В РОЗСЛІДУВАННІ КІБЕРЗЛОЧИНІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасному цифровому світі кіберзлочини стають все поширенішими та складнішими. Це ставить перед суспільством та правоохоронними органами серйозні виклики щодо забезпечення верховенства права в розслідуванні таких кримінальних правопорушень. Швидкий прогрес технологій вимагає постійного оновлення методів розслідування та підвищення кваліфікації правоохоронців. Використання штучного інтелекту, блокчейн технологій та інших інноваційних засобів може значно полегшити розслідування кіберзлочинів, але водночас вимагає вирішення проблем етичного використання та захисту прав людини. Таким чином наразі виникає потреба у законодавчих та інституційних змінах, зокрема розслідування кіберзлочинів, які потребує адаптації правових рамок та створення ефективних інструментів для боротьби з цими кримінальними правопорушеннями, необхідність вирішення питання щодо компетенції, збору доказів, міжнародного співробітництва та приватно-громадського партнерства з урахуванням законних і правових аспектів, захисту прав громадян та міжнародного співробітництва.

Відповідно до Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» принципами забезпечення верховенства права, законності, поваги до прав людини і основоположних свобод та їх захисту в порядку, визначеному законом [1].

Всі більше трапляються випадки при яких стають під загрозу порушення приватності та несанкціоноване розголошення персональних даних громадян: Розслідування кіберзлочинів може стикатися з питаннями щодо порушення приватності та прав громадян [2]. Важливо розвивати та застосовувати етичні та правові принципи, які забезпечують захист особистої інформації та гарантують справедливість розслідування [3].

Отже, наразі є нагальна потреба в вирішенні питання виконання верховенства права в процесі розслідування кіберзлочинів та реалізації його принципів в норми вітчизняного законодавства.

Так, верховенство права встановлює пріоритет закону в усіх аспектах діяльності правоохоронних органів, включаючи розслідування кіберзлочинів. Це пояснюється тим, що правоохоронні органи повинні діяти в межах закону, використовуючи законні засоби і процедури, а також дотримуватися правових гарантій і принципів справедливості. Крім того, саме забезпечення законності у розслідуванні кіберзлочинів сприяє запобіганню зловживанням влади та порушенням прав громадян.

Процес розслідування кримінальних правопорушень в сфері кібербезпеки часто вимагає спеціальних технічних знань для збереження та аналізу цифрових доказів. Як свідчать сучасні реалії, наразі відсутні

ефективні технічні можливості. Відтак, є проблема в недосконалої процедури збереження доказів. Вказане може призвести до втрати важливої інформації або зміни її цілісності.

Провівши аналіз норм вітчизняного законодавства в сфері кібербезпеки потрібно зазначити, що наразі є необхідність в забезпеченні захисту прав та свобод осіб, які є об'єктом розслідування кіберзлочинів. Це має включати право на справедливий процес, право на презумпцію невинуватості, право на приватність та інші фундаментальні права, які повинні бути захищені незалежно від характеру кримінального правопорушення.

Для ефективного розслідування кримінальних правопорушень в сфері кібербезпеки в Україні важливо звернути увагу на зазначені недоліки та реалізувати відповідні заходи, такі як удосконалення законодавства, навчання та підготовка кадрів, розвиток міжнародного співробітництва та забезпечення незалежності та прозорості розслідувань. Тільки шляхом подолання цих проблем можна досягти ефективного захисту від кіберзлочинності та забезпечення верховенства права в розслідуванні кіберзлочинів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>

2. Правове забезпечення кіберзахисту в Україні URL: <https://coordynata.com.ua/pravove-zabezpecenna-kiberzahistu-v-ukraini>

3. Яцишин М.Ю. Проблеми та перспективи розвитку міжнародно-правового співробітництва у боротьбі з кіберзлочинністю URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/766964>

Никифорчук Д. Й., д.ю.н., проф., Засл. д.н. і т. України,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ

Телійчук В. Г., к.ю.н., с.н.с., доц.,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДО ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Найвищою соціальною цінністю в Україні, згідно ст. 3 Основного Закону, визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Отже, держава в особі державних органів, серед яких і Національна поліція України, зобов'язана вжити заходів для дотримання прав і свобод людини, зокрема, не допустити вчинення протиправних дій відносно їхнього майна й настання у зв'язку з цим негативних наслідків. Тобто під час протидії

організованій злочинності оперативні підрозділи Національної поліції зобов'язані діяти лише в межах чинного законодавства та не допускати порушень чи обмежень прав і свобод людини й громадянина. Таким чином, аналіз наведених положень Конституції України свідчить про те, що вони мають попереджувальну спрямованість та є відправними пунктами для законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів у сфері протидії органами Національної поліції злочинним посяганням на майно громадян [1]. На сьогодні, однією із серйозних проблем нашого суспільства є зростання злочинності в умовах воєнного стану, що негативно впливає на внутрішню економічну та соціальну стабільність держави. Оперативно-розшукова протидія організованій злочинності в умовах воєнного стану вважається одним із пріоритетних напрямів діяльності правоохоронних органів на сучасному етапі розвитку Української держави, адже відомо, що безупинно зростаючі темпи поширення наркозалежності, формування спеціалізованих організованих злочинних угруповань, які займаються наркобізнесом, значне збільшення кількості злочинних діянь, учинених під впливом наркотичного сп'яніння чи у сфері обігу наркотичних речовин, становлять загрозу для безпеки та здоров'я всього суспільства [2]. Реалії війни показали, що правоохоронна система України не була готова до такої кількості воєнних злочинів, які принесла на територію України російська федерація. Вказані обставини змусили правоохоронну систему налаштуватися на нові реалії і ключове місце, не зважаючи на підслідність воєнних злочинів, в розслідуванні воєнних злочинів посіли саме органи та підрозділи Національної поліції. Чи не малу роль щодо виявлення та фіксації фактів вчинення воєнних злочинів у вказаній системі відіграють підрозділи кримінальної поліції Національної поліції України [3, с. 58].

У проекті Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства, що був прийнятий Комісією з міжнародного права 1991 р., до злочинів проти миру й безпеки людства віднесено агресію; загрозу агресії; втручання; колоніальне панування та інші форми іноземного панування; геноцид; апартеїд; систематичні і масові порушення прав людини; виключно серйозні воєнні злочини; вербування, використання, фінансування й навчання найманців; міжнародний тероризм; незаконний обіг наркотичних засобів; навмисна і серйозна шкода навколишньому середовищу [4]. Організована злочинність характеризується злиттям різних видів злочинів у єдину злочинну діяльність. Незважаючи на переважно корисливу спрямованість, організована злочинність разом з тим нерідко межує з насильством, найбільш тяжкими його формами – вбивствами, заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, вимаганням, незаконним позбавленням волі тощо [5]. Зростання рівня організованості і професіоналізму злочинності, її технічна озброєність, вироблення і зміцнення імунітету злочинного середовища від традиційних засобів і заходів оперативно-розшукової діяльності, розгалужені корупційні зв'язки сприяють перетворенню злочинних груп у високо-організовані об'єкти, які мають розвинену інфраструктуру.

Аналіз ряду нормативно-правових актів, що являють собою вітчизняне та зарубіжне законодавство у сфері оперативно-розшукової діяльності та кримінального провадження, підсумки вивчення досвіду правоохоронної діяльності на Україні свідчать про те, що в сучасний період виникає нагальна потреба у реформуванні концептуальних підходів до організації роботи оперативно-розшукових підрозділів та органів досудового розслідування й суду. Порівняльний аналіз норм Закону “Про оперативно-розшукову діяльність” із аналогічними нормативними актами зарубіжних країн, показує, що вітчизняне оперативно-розшукове законодавство не враховує реальних потреб практики діяльності оперативних підрозділів та не повною мірою забезпечує дотримання прав людини у ході її ведення. Зокрема, законом України “Про оперативно-розшукову діяльність” у чинній редакції не визначено систему оперативно-розшукових заходів, порядок організації та документування кожного з них; правові засади участі в оперативно-розшуковій діяльності осіб, з якими встановлено відносини конфіденційного співробітництва, не встановлено порядку ознайомлення громадян з відомостями, що були зібрані стосовно них у ході ведення оперативно-розшукової діяльності, тощо [4]. Як відомо, у протидії злочинності застосовуються негласні сили, засоби, форми та методи ОРД. На жаль, застосування негласного апарату, засобів, методів і форм ОРД інколи призводить до дій, які межують з порушенням законів. У зв’язку з цим, оперативно-розшукова діяльність, як і будь-яка діяльність, потребує обов’язкового правового регулювання, а процес застосування елементів оперативно-розшукової тактики у протидії злочинності, на нашу думку, – особливого [6].

Список використаних джерел:

1. Деревягін О. О. Правове регулювання діяльності органів Національної поліції у сфері протидії злочинним посяганням на майно громадян URL: <http://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/download/604/538> (дата звернення: 17.05.2023).
2. Телійчук В.Г., М’яло А.О. Щодо питання удосконалення оперативно-розшукової діяльності у виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану. The 13th International scientific and practical conference “Modern science: innovations and prospects” (September 18-20, 2022) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2022. P. 320–327. URL: <https://bit.ly/3WrVSdV>. (дата звернення: 19.05.2023).
3. Дараган В. В. До питання компетенції підрозділів кримінальної поліції щодо протидії воєнним злочинам. Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. – С. 58–61.
4. Никифорчук Д. Й., Дуброва Р. В. Міжнародні злочини, учинені на тимчасово непідконтрольних та окупованих територіях. URL: <https://bit.ly/3BIRgXx>. (дата звернення: 20.05.2023).

5. Никифорчук Д. Й., Ручка Ю. І. Організована злочинність як загроза безпеці автотранспортних вантажних перевезень в Україні. URL: <https://bit.ly/42VsQG9> (дата звернення: 20.05.2023).

6. Телійчук В. Г. Кримінально-процесуальне та оперативно-розшукове законодавство щодо протидії торгівлі людьми: проблемні аспекти застосування. Державна політика щодо протидії торгівлі людьми: Україна та світ: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (8 жовтня 2021 року) / упор. Г. Я. Савчин, У. О. Цмоць. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 184–188. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4147/1/08_10_2021.pdf (дата звернення: 20.05.2023).

Коросташова І. М., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів
Козлова А. О., студентка
Університету митної справи та фінансів

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ДЕРЖАВНОМУ РЕГУЛЮВАННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Принцип верховенства права є невід'ємною частиною будь-якого демократичного суспільства. Згідно зі ст.8 Конституції України, верховенство права визнається і діє в Україні – Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується [1]. Принцип верховенства права має застосовуватися на всіх рівнях державного та суспільного життя. Однак, далеко не всі громадяни та навіть державні службовці розуміють його зміст та сутність. Тому проблеми пов'язані із дотриманням та реалізацією принципу верховенства права завжди є актуальними.

Одним із основних стандартів у взаємодії публічної влади та людини, що нерозривно пов'язаний із поняттями «демократія» та «права людини» у всьому світі визнається принцип «верховенства права» [2, с. 3]. Не можна побудувати справді демократичну, правову державу без виховання культури додержання невід'ємних засад такого демократичного правового суспільства, яким зокрема є принцип верховенства права.

Розглянемо зміст цього стандарту у відносинах людини і держави, в особі органів публічної влади та їх посадових осіб. Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема в закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із проявів

верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Усі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою відображена в Конституції України [3].

У доповіді «Верховенство права», схваленій 25–26 березня 2011 року Європейською комісією «За демократію через право» (Венеційська комісія), досягнуто згоди, щодо визначення основних (субстанціональних) елементів цього комплексного принципу: 1) Законність, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права; 2) Юридична визначеність; 3) Заборона свавілля; 4) Доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю; 5) Дотримання прав людини; 6) Заборона дискримінації та рівність перед законом [4, с. 77]. Вказане свідчить про комплексність принципу верховенства права. Тому порушення хоча б однієї з вищевказаних складових зумовлює порушення принципу верховенства права в цілому.

Згідно зі ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1].

В статті 2 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», одним із принципів зовнішньоекономічної діяльності і зокрема принципом її державного регулювання є принцип «верховенства закону», що відповідно до вказаного Закону: «..полягає у: – регулюванні зовнішньоекономічної діяльності тільки законами України; – забороні застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що у будь-який спосіб створюють для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності умови менш сприятливі, ніж ті, які встановлені законами України» [5]. З огляду на те, що в інших нормативно-правових актах часто зустрічається принцип законності, що по суті є складовим елементом принципу верховенства права, виникає питання, щодо того, що саме законодавець мав на увазі у ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» – чи йдеться про принцип законності, як субстанціональний елемент принципу верховенства права, чи це помилка в перекладі з англійської де слово закон і право визначаються одним і тим самим словом – «law», і тоді безпосередньо йдеться про принцип верховенства права і його специфіку у зовнішньоекономічній діяльності.

Підсумовуючи слід сказати, що в будь-якому випадку йдеться про те, що, як зовнішньоекономічна діяльність, так і її державне регулювання має здійснюватися на підставі основних засад існування демократичної правової держави – принципу верховенства права, а важливість цієї сфери обумовлює те, що правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності – регулюється нормативно-правовими актами, що мають вищу юридичну силу – законами. Зазначене свідчить про обмеженість розсуду органів публічної влади та їх

посадових осіб, що є суб'єктами державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності у відповідній сфері, що становить гарантії додержання органами публічної влади й інших принципів зовнішньоекономічної діяльності, а саме: суверенітету народу України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності; свободи зовнішньоекономічного підприємництва; юридичної рівності і недискримінації, захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Конституція, Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Korostashova, I.N. (2022). "Rule of law" principle in the organisation and activity of law enforcement authorities of Ukraine. The Third Special Humanitarian Issue of Ukrainian Scientists. European Scientific e-Journal, 5 (20), 17–29. Ostrava: Tuculart Edition. (in Ukrainian). URL: <https://doi.org/10.47451/jur2022-04-01>
3. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 р. № 15-рп URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>
4. Доповідь "Верховенство права", схвалена Європейською комісією «За демократію через право» 25–26 березня 2011 року. URL: <https://drive.google.com/file/d/1ftWBVZ3dNipIhOaC797-f2-uAmIxoYni/view>
5. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 29, ст. 377. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>

Чурілова А. С., студент Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Шендрік Ю. В., викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ОСОБИ В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ

Нововведенням у сучасному кримінальному процесі є використання відеоконференцзв'язку під час проведення слідчих дій у справі про впізнання осіб. Часто учасники кримінального провадження за певних обставин не можуть бути присутніми під час проведення тієї чи іншої слідчої дії. У цьому випадку можна провести відеоконференцію. У таких країнах, як Італія, Велика Британія, Сполучені Штати та Канада, механізм дистанційного провадження успішно застосовується, ефективно скорочуючи час, ресурси та гроші на здійснення конкретних слідчих дій.

Проведення пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції як слідча дія полягає в пред'явленні свідкові, потерпілому або іншій особі для впізнання об'єкта чи іншої особи. Це здійснюється з метою встановлення тотожності або відмінності цього об'єкта, особи від того, який спостерігався раніше, зберігся в пам'яті і про який така особа давала показання. Власне, під час проведення даної слідчої (розшукової) дії часто виникають проблеми, які потребують вирішення як практичного, так і законодавчого характеру. Проведення таких дистанційних процедур тягне за собою ризик звуження можливостей для всіх учасників процедури, тому необхідно мінімізувати такі ситуації та ефективно наблизити «віртуал» до реальності.

Відповідно до ст. 232 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) впізнання осіб під час досудового розслідування може бути проведено у режимі відеоконференції шляхом трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) у випадках:

- 1) неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;
- 2) необхідності забезпечення безпеки осіб;
- 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;
- 4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування;
- 5) наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми [1].

Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування приймається слідчим, прокурором. Відеоконференція – це телекомунікаційна технологія інтерактивної взаємодії двох або більше віддалених учасників судового провадження з можливістю обміну аудіо- та відеоінформацією у реальному масштабі часу з урахуванням керуючих даних [2].

Згідно з частиною 7 статті 232 КПК хід і результати слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису. Це забезпечить надалі використання результатів проведеної слідчої дії в процесі доказування у судовому розгляді кримінального провадження. Крім цього, результати процесуальної дії мають фіксуватися і в протоколі. Про те, які технічні засоби мають застосовуватись під час проведення такої слідчої дії, в чинному законодавстві нині не вказано.

Для забезпечення належної якості передачі зображення та звуку, безперервної, чіткої та рівномірної розмови слідчим або прокурорам рекомендується залучати спеціалістів.

Паралельна відеозйомка спеціалістами таких процесуальних дій також важлива для забезпечення права перегляду відеозапису, подання до нього зауважень та отримання його копій на вимогу учасників провадження. Використання інших технічних засобів зазначається в протоколі.

Тоді виникає питання: як саме потерпілий чи свідок має підписати протокол, якщо трансляція відбувається в різних містах?

Відповідно до ч. 6 ст. 232 КПК, якщо особа, яка братиме участь у досудовому розслідуванні дистанційно згідно з рішеннями слідчого чи прокурора, знаходиться у приміщенні, розташованому поза територією, яка перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, або поза територією міста, в якому він розташований, слідчий, прокурор своєю постановою доручає в межах компетенції органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства, а саме: службова особа цього органу досудового розслідування зобов'язана вручити такій особі пам'ятку про її процесуальні права, перевірити її документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд із нею до закінчення слідчої (розшукової) дії. Копія постанови може бути надіслана електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку [2].

Таким чином, питання щодо підписання протоколу дистанційно може бути вирішено шляхом складання протоколу в електронному вигляді та підписання його із використанням електронного цифрового підпису. Закон України «Про електронні документи та документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV надає правову підставу для засвідчення документів за допомогою електронного підпису в установленому законом порядку, що є необхідною умовою ведення електронного документообігу [3]. Однак, застосування положень цього закону саме у кримінальному провадженні вимагає внесення відповідних змін до КПК щодо можливості складання процесуальних документів в електронному вигляді із використанням електронного цифрового підпису. Також, на наш погляд, у ст. 232 КПК доцільно додати відповідний пункт щодо обов'язковості участі спеціаліста під час проведення пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції, з метою належного технічного забезпечення проведення зазначеної слідчої дії.

Список використаних джерел:

1. Кримінально процесуальний кодекс. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, Ст. 88). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 18.05.2023).

2. Кучинська О.П. Окремі праксеологічні аспекти застосування режиму відеоконференції у кримінальному провадженні в Україні. Часопис цивільного і кримінального судочинства. 2014. № 5. С. 41–49.

3. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 36. Ст. 275 . URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення 18.05.2023).

Єфімова І. В., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справа та фінансів

РОЗГЛЯД ПИТАНЬ ЗАСТОСУВАННЯ КАТЕГОРІЇ «СТРАТЕГІЯ» В ТЕОРІЇ КРИМІНАЛІСТИКИ

Актуальним та практично значущим є дослідження перспективних напрямів розвитку судових наук, зокрема криміналістики, які слугують для сучасного забезпечення ефективними та дієвими засобами й методами практики протидії злочинності. Криміналістична наука в Україні спрямована до єдиного криміналістичного європейського простору, а тому і виникає необхідність започаткування у структурі криміналістики нового розділу – криміналістичної стратегії. Потребу в такому розділі обґрунтувала німецька школа криміналістики наприкінці ХХ ст. Криміналістичні знання відображають певні тенденції сучасного глобального світу.

Категорія «стратегія» в криміналістиці – наукова категорія, що запозичена з військової науки, це діяльність уповноважених законом посадових осіб по вибору оптимальних варіантів напрямків при виявленні, припиненні, попередженні, розкритті й розслідуванні кримінальних правопорушень з метою формування й успішної реалізації реальної моделі підготовки й проведення головних дій, що визначають судову перспективу кримінального провадження.

Криміналістичну стратегію визначено як сферу знань із протидії злочинності криміналістичними засобами на віддалену перспективу.

Стратегія (від грецьк. *stratos* – військо і *ago* – веду; мистецтво полководця; в криміналістиці – це мистецтво слідчого, оперативного фахівця; це виконання сверхзавдання від початку і до досягнення кінцевої мети, це визначення на перспективу загального і недеталізованого плану розвитку, який в процесі розслідування деталізується та підкріплюється доказовою базою.

Стратегічний підхід дає можливість не тільки правильно визначити напрямок розслідування, змодельювати перспективний алгоритм доказування обставин, стратегія починається там, де визначено ряд послідовних етапів, цілей для досягнення кінцевої мети та подолання протидії розслідуванню.

Категоріальний апарат теорії криміналістики ґрунтовно розглядали у своїх наукових працях відомі дослідники, зокрема Л.І. Аркуша, В.Д. Берназ, В.П. Бахін, І.О. Воронов, В.І. Галаган, Е.О. Дідоренко, В.А. Журавель, І.П. Козаченко, Д.Й. Никифорчук, В.Л. Ортинський, В.Д. Пчолкін, В.В. Тищенко, В.В. Шендрік, В.Ю. Шепітько. Професор В.А. Журавель поділяє завдання досудового розслідування на стратегічні і тактичні. Професор В.Ю. Шепітько наголосив, що у сучасних умовах розвиток криміналістики пов'язаний із формуванням як внутрішньої її структури

(системи), так і з появою нових галузей (напрямів). У структурі криміналістики запропонував зважати на важливий її розділ – «Криміналістичну стратегію» – як на певну систему криміналістичних засобів у протидії злочинності на віддалену перспективу (зокрема, міжнародне співробітництво в різних формах). Дієвими є ті наукові рекомендації, що розроблені на випередження головним напрямом сучасної злочинності. Формування нових напрямів криміналістики обумовлено науково-технічним прогресом, запровадженням новітніх технологій, необхідністю виявляти специфічні сліди і збирати докази.

Така галузь, як криміналістика повинна працювати на попередження правопорушень, розробляти сучасні рекомендації щодо розкриття вже скоєних, а також готувати пропозиції щодо прогнозованих виявів злочинності як у близькому, так і у віддаленому майбутньому.

А майбутнє – це застосування новітніх інформативних технологій. Майбутня необхідність в інноваціях визначається у результаті моделювання та стратегічного прогнозування потреб практики розслідування злочинів. Сьогодні значення інформаційних технологій для розслідування кримінальних правопорушень важко переоцінити. Результативне вирішення завдань та проблем щодо підвищення рівня ефективності розкриття та розслідування кримінальних правопорушень у сучасних умовах об'єктивно обумовлене розробкою та подальшим реальним запровадженням новітніх технологій та інновацій у практичну діяльність правоохоронних органів та експертних установ. Сучасна наука криміналістика шляхом інтегрування новітніх досягнень інших галузей знань, забезпечує представників органу правопорядку інноваційними засобами, прийомами й методами боротьби зі злочинністю, що об'єктивно протидіє сучасним загрозам зі сторони злочинного світу. Знання та кваліфіковане застосування криміналістичних інноваційних продуктів повинні бути використані в практичній діяльності, науковому та навчальному процесах.

А отже, майбутнє за впровадженням криміналістичної стратегії, інноваційних технологій та постійним вивченням та узагальненням останніх досягнень вітчизняної та світової науки.

Список використаних джерел:

1. Журавель В.А., Шепітько В.Ю. Розвиток криміналістики та судової експертизи в Україні: наближення до єдиного європейського простору / Правова наука України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку: монографія. Харків, 2021. С. 651–669.

2. Карпенко Н.П., Домбровський Л.В. Інноваційний розвиток криміналістичної галузі для забезпечення державної безпеки. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Сер. «Державне управління»*. 2019. Вип. 1 (10). С. 29–35.

3. Шепітько В., Шепітько М. Доктрина криміналістики та судової експертизи: формування, сучасний стан і розвиток в Україні. *Право України*. 2021. № 8. С. 12–27; Юсупов В. Історія формування доктрини криміналістики в Україні. *Там само*. С. 44–64.

4. Шепітько В., Шепітько М. Кримінальне право, криміналістика та судові науки: енциклопедія. Харків, 2021. С. 113, 114.

5. Шепітько В. Теоретико-методологічна модель криміналістики та її нові напрями. Харків, 2021. С. 9–20.

6. Юсупов В. Сучасні напрями розвитку криміналістики в Україні. Підприємництво, господарство і право. № 3. 2018. С. 163–165.

Христова Ю. В., к.ю.н., доц.,
докторант кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ СИСТЕМИ ОЦІНКИ СОСТА УКРАЇНА ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ МОЖЛИВИХ ЗАГРОЗ ПРАВОСУДДЮ ЯК ОБ'ЄКТУ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ

Актуальність науково-теоретичної розробки обраної проблематики обумовлена, насамперед, необхідністю забезпечити подальше удосконалення заходів кримінологічного впливу на імовірні загрози організованої злочинності на правосуддя в сучасних умовах.

Зокрема, попри те, що Україна взяла на себе міжнародні зобов'язання вжити всіх належних заходів для впровадження та гарантування незалежності судових органів [1], забезпечення захисту суддів [2], гарантування їх безпеки [3], а також забезпечити захисні механізми проти здійснення неналежного впливу на прийняття судьями рішень [4], на сьогодні все ще відсутній ефективний механізм забезпечення кримінологічного захисту правосуддя.

У контексті удосконалення заходів кримінологічного впливу на імовірні загрози організованої злочинності на правосуддя в сучасних умовах заслуговують на увагу можливості системи оцінки СОСТА Україна як сукупності розроблених за методологією Європейського поліцейського офісу механізмів збирання, узагальнення та аналізу інформації про загрози організованої злочинності та тяжких злочинів і визначення пріоритетів у протидії їм [5], для їх прогнозування.

Дослідженню актуальних питань використання індикаторів організованої злочинності, визначені методологією СОСТА, в діяльності органів правопорядку присвятили свої роботи такі вітчизняні вчені, як В. В. Аброськін, С. В. Албул [6], А. М. Бабенко [7], О. О. Бахуринська [8], А. Вашко, В. В. Єфімов, Д. Б. Санакоев [9], О. М. Заєць, К. Ю. Ісмайлов, О. В. Калиновський, С. М. Князєв [10], О. Є. Користін

[11], Ю. М. Крамаренко [12], Н. П. Свиридюк [13], О. Б. Фаріон [14], І. А. Федчак [15], А. В. Холостенко, В. І. Школьніков [16] та ін. Разом з цим, перспективи використання можливостей системи оцінки SOCTA для прогнозування можливих загроз організованої злочинності в такій сфері національної безпеки України як правосуддя є малодослідженими та потребують свого комплексного вивчення, своєчасність якого обумовлена також створенням нового державного органу з правоохоронними функціями, – Служби судової охорони України, а також потребою удосконалення порядку його взаємодії з Національною поліцією та іншими органами системи МВС України, зокрема, в частині інформування про такі загрози. Адже саме Служба судової охорони є спеціальним уповноваженим суб'єктом, який спільно з Національною поліцією та іншими органами системи МВС України забезпечує особисту безпеку суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, а також безпеку в суді учасників судового процесу від впливів криміналітету.

За результатами проведеного нами аналізу зарубіжного досвіду кримінологічного захисту правосуддя, зокрема, щодо здійснення аналітичної розвідки співробітниками відділу судової безпеки Служби маршалів США шляхом прогнозування можливих загроз для судової системи та запобігання їм, було обґрунтовано висновок про доцільність запровадження такої практики в Україні [17].

У свою чергу, одним із напрямів реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки також визначено забезпечення подальшого розвитку їх системи на основі застосування саме ризик-орієнтованих підходів, інформаційно-аналітичної діяльності, стратегічного менеджменту та прогнозування [18].

Вищевикладене свідчить про доцільність долучити Службу судової охорони України до роботи Міжвідомчої робочої групи з координації запровадження в діяльність центральних органів виконавчої влади системи оцінки SOCTA Україна в якості заінтересованого органу державної влади (за згодою), запропонувавши свого представника. Це надасть можливість в подальшому обмінюватись інформацією, своєчасно виявляти імовірні загрози тиску представників організованих груп, злочинних угруповань, злочинної спільноти на професійну діяльність осіб, які здійснюють правосуддя (суддів і присяжних (беруть участь у його здійсненні) та їх близьких родичів), а також інших осіб, які сприяють його здійсненню (співробітників прокуратури, оперативних підрозділів, слідчого, дізнавача, детектива, захисника, представника особи, судового експерта, а також їх близьких родичів) та осіб, які забезпечують функціонування суду та його безпеку (співробітників Служби судової охорони, працівників апарату суду, членів Вищої Ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів, а також працівників Державної судової адміністрації та Національної школи суддів України та їх близьких родичів), а також інших учасників судового процесу.

Список використаних джерел:

1. Основні принципи незалежності судових органів : схвал. резолюціями 40/32 та 40/146 Ген. Асамбл. ООН від 29 лист. та 13 груд. 1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201#Text (дата звернення: 15.05.2023).
2. Рекомендація № (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів» : ухвал. Коміт. Мін. Ради Європи 13 жовт. 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_323#Text (дата звернення: 15.05.2023).
3. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки: ухвал. Коміт. Мін. Ради Європи 17 лист. 2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38#Text (дата звернення: 15.05.2023).
4. Меморандум про економічну та фінансову політику від 2 черв. 2020 р. URL: https://mof.gov.ua/uk/memorandum_of_economic_and_financial_policies_by_the_authorities_of_ukraine-435 (дата звернення: 15.05.2023).
5. Деякі питання запровадження в діяльність центральних органів виконавчої влади системи оцінки SOCTA Україна : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 січн. 2022 р. № 59. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/59-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.05.2023).
6. Основи кримінального аналізу : посіб. з елементами тренінгу / Користін О. Є., С. В. Албул, А. В. Холостенко та ін. Одеса : ОДУВС, 2016. 112 с.
7. Основи кримінального аналізу: підручник / Бабенко А. М. та ін. ; за заг. ред. О. Є. Користіна. , Одеса : РВВ ОДУВС, 2019. 296 с.
8. Бахуринська О. О. Перспективні напрями протидії організованій злочинності в Україні. Право і суспільство. 2018. № 6. С. 182–188.
9. Санакоєв Д. Б., Вашко А., Єфімов В. В. Імплементация європейської методології SOCTA в протидії організованій злочинності в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 1. С. 213–220.
10. Князєв С. М. Окремі напрями вдосконалення структурно-функціонального забезпечення організації протидії злочинності в Україні. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. Вип. 4, Т. 1, С. 265–270.
11. Користін О. Є., Свиридюк Н. П. Національні реалії впровадження методології Європолу “SOCTA”. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1–2. С. 109–114. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/22.pdf> (дата звернення: 18.05.2023).
12. Крамаренко Ю. М. Окремі питання використання світового досвіду боротьби з організованою злочинністю у діяльності правоохоронних органів України. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. № 2. С. 256–263.
13. Свиридюк Н. П. «SOCTA» в системі протидії організованій злочинності в Україні. Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України : матеріали

міжвідомчої наук.-практ. конф., 11 серп. 2022 р. Київ. С. 149–153. URL : https://www.naiu.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zaxodi/konferencii/2022/11_08/materialy_konf_110822.pdf (дата звернення: 18.05.2023).

14. Фаріон О. Б. Метод стратегічного кримінального аналізу загроз прикордонній безпеці України. Збірний наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Військові та технічні науки. 2022. № 3 Т. 88. С. 223–241. URL: https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/military_tech/article/view/569/538 (дата звернення: 18.05.2023).

15. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с.

16. Школьніков В. І., Калиновський О. В. Застосування кримінального аналізу в діяльності Управління інформаційно-аналітичної розвідки Державного бюро розслідувань. Одеса : Юрид. літ-ра. 2018. С. 24–27. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10305/SHKOLNIKOV,%20KALINOVSKY%2024-27.pdf?sequence=1> (дата звернення: 18.05.2023).

17. Христова Ю. В. Зарубіжний досвід кримінологічного захисту правосуддя. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. Спец.вип. № 1. С. 190 – 197.

18. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки : Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023.

Попов Д. В., студент

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ПОКОЛІНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ

Сучасна система прав людини проходила своє становлення у декілька історичних етапів, поступово розвиваючись та набуваючи доповнень у відповідності до потреб суспільства. Залежно від періодизації та історичних передумов становлення традиційно виділяють три покоління прав людини.

Формування першого покоління прав людини відбувалося у період між сімнадцятим та вісімнадцятим століттями та було історично обумовлено гострою необхідністю обмеження проявів державної сваволі по відношенню до індивіда. В рамках цього покоління сформувалися суспільні ідеали непорушності особистої свободи людини, та необхідності контролю за діяльністю держави та її представників з боку суспільства, що набули вираження у вигляді фундаментальних та політичних прав людини. Так, до основних прав першого покоління прав людини відносяться: право на життя, право на повагу до гідності; право на рівність перед законом, право на свободу слова, право на свободу віросповідання; право власності; право на справедливий суд та право голосу. На думку багатьох вчених дані права є ключовими, фундаментальними правами людини, що становлять основу для формування усїєї системи прав людини.

Формування наступного, другого покоління прав людини було безпосередньо пов'язано з процесами індустріалізації суспільства, адже технічні можливості суспільства зростали, формат праці та життя докорінно змінився, різке зріз суспільний прошарок робітничого класу, а пропорційно до цих процесів зростала й соціальна нерівність. З покращенням рівня життя в суспільстві виникає розуміння того факту, що елементарного невтручання з боку держави недостатньо для комфортного існування, а коло фундаментальних прав людини охоплює надто вузьку сферу її життєдіяльності, а відтак виникають одразу чотири ключові категорії прав людини, а саме: економічні, соціальні, культурні, та відповідно трудові права.

До ключових прав другого покоління прав людини належать: право на харчування; житлові права; право на соціальне забезпечення та медичну допомогу; право на освіту; право на працю та безпосередньо пов'язане з ним право на гідні умови праці; право на захист від безробіття; право на захист материнства та дитинства, та право на гідний рівень життя[1, с. 136–137].

Становлення третього покоління прав людини (друга пол. ХХ ст.) пов'язане з появою та діяльністю національно-визвольних рухів в межах окремих країн, а також з поглибленням світових проблем, що загострилися у другій половині ХХ ст., зокрема після завершення Другої Світової війни. Цікавим є підхід застосований у визначенні прав третього покоління, адже у той час як перше і друге покоління прийняли індивідуально-орієнтований підхід до розуміння еволюції прав людини, третє покоління використовувало колективний. До переліку колективних прав, що входять до третього покоління прав людини зокрема відносяться: право націй на самовизначення; право на економічний і соціальний розвиток; право на здорове довкілля; право на природні ресурси; право на культурну спадщину; право на мир[2, с. 6].

Окремою новелою у сучасній правовій доктрині виділяють четверте покоління прав людини, становлення якого відбувається безпосередньо за нашого життя. Передумовою виникнення даного покоління виступає науковий прогрес людства, поява нових технологій, та можливості їх впровадження в життя.

До даного покоління пропонують відносити такі права, як: право на евтаназію; право на життя у віртуальній реальності; право на сурогатне материнство; право на трансплантацію органів; право на клонування; право на штучне запліднення; право на аборти, тощо.

Необхідно відзначити, що перспектива прав має низку як моральних так і правових нюансів. Так найбільш контраверсивним правом четвертого покоління прав людини, що полягає у праві людини на добровільне позбавлення себе життя у безболісний спосіб. Представники консервативного прошарку суспільства виступають противниками впровадження даного права зазначаючи, що воно є таким що явно суперечить нормам моралі. В свою чергу у правовій сфері право на

евтаназію породжує низку правових колізій, адже фактично передбачає собою право людини на смерть, що прямо суперечить гарантованому більшостю конституцій світу праву людини на життя.

Суперечливими є й інші права четвертого покоління. Зокрема право на сурогатне материнство створює ризик комерціалізації процесу народження, право на клонуванням створює низку проблем із визначенням правового статусу клону, а право на життя у віртуальній реальності фактично позбавляє людину зв'язку з реальним світом. Незважаючи на все вищезазначене права четвертого покоління виступають важливим соціально-правовим феноменом, що відіграє важливу роль у розвитку системи прав людини [3, с. 41–42].

Список використаних джерел:

1. Корнієнко І. В. Історичні етапи розвитку поколінь прав людини. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ.конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Гельветика, 2021. Т. 1. С. 136–138.

2. Дашковська О. Р. Покоління прав людини, як соціальна форма опосередкування свободи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2016. № 22. С. 4–7.

3. Маложон О.І. Четверте покоління прав людини в контексті української сучасності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 41–44.

Максимова А. Я., к.держ.упр., старший викладач
кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ КОНТРАБАНДИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Контрабáнда (італ. *contrabando*, від *contra* «проти» і *bando* «урядовий указ») – незаконне перевезення (та ін. переміщення) товарів або/та інших предметів через митний кордон (державний кордон); переміщені товари і/або цінності також отримали назву *контрабанди*.

Об'єктами «контрабанди» є виключно культурні цінності, отруйні, сильнодіючі, вибухові речовини, радіоактивні матеріали, зброя, її частини або боєприпаси, наркотичні засоби або фальсифіковані лікарські засоби [1, с. 115].

Суб'єктами контрабанди за українським законодавством є фізичні особи: громадяни України, іноземці, апатриди тощо, які досягли повноліття за українським правом (16 років). *Спеціальним суб'єктом* злочину визнається посадова особа, яка скоїла цей злочин, використовуючи своє посадове становище.

Види контрабанди:

- Контрабанда ст. 201 КК України
- Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, фальсифікованих лікарських засобів ст.305 КК України.

Типами контрабанди в Україні є незаконне ввезення, незаконний транзит, незаконне вивезення.

Як правило, контрабанда здійснюється у вигляді *активних дій*. Хоча й не виключена *бездіяльність*, особливо при співучасті, коли дії співучасників між собою не пов'язані. Контрабанда вважається закінченою з того моменту, коли товари чи інші предмети були фактично переміщені через митний кордон і при наявності хоча б однієї з ознак в діях особи, яка вивозила чи ввозила ці товари й предмети контрабандним шляхом [2, с. 89].

Якщо говорити про такий злочин як контрабанда, то природно, що воно має більш високу ступінь суспільної небезпеки, адже є кримінальним правопорушенням.

Відповідно до ст. 201 КК, контрабанда – це переміщення через українську митний кордон з приховуванням від митного контролю або без проходження процедури митного контролю таких товарів:

- культурних цінностей;
- вибухових, сильнодіючих або отруйних речовин;
- боєприпасів або зброї (крім мисливської гладкоствольної зброї або бойових припасів до неї), а також частин нарізної вогнепальної зброї;
- радіоактивних матеріалів;
- спеціальних засобів технічного характеру, які призначені для негласного отримання інформації.

За ці дії в разі винесення судом обвинувального вироку, винну особу може відправитися за «грати» на термін від 3-х до 7-ми років.

Обсяги контрабандних поставок в Україну за період 2013–2017 років у середньому становили \$10,6 млрд на рік, або 8,7% ВВП. Водночас за допомогою міжнародної статистичної бази даних «World Integrated Trade Solution» (WITS) було розраховано не лише загальні цифри контрабанди, а й визначено товарну структуру контрабандних поставок за їх основними категоріями. Як бачимо, найбільш «ризикогенними» товарними групами є: обладнання та електроніка – 21,4%, хімічна продукція (включно з фармацевтичною продукцією) – 14,3%, транспорт – 10,6%, текстиль та одяг 9,8%, та аграрний сектор – у середньому по 5% на кожну підгалузь: продукти тваринного походження продукти рослинництва і продукти харчування.

Варто відзначити, що контрабанда товарів, які не заборонені до обігу, в більшості випадків відбувається з метою ухилення від зборів, податків або інших видів обов'язкових платежів (акцизу, ПДВ або ввізних мит). В такому випадку дії винної особи варто кваліфікувати за сукупністю, тобто крім контрабанди потрібно ставити також статтю 212 КК. Така правова позиція закріплена в 11-му пункті постанови Пленуму ВСУ №8 від 03.06.2005 р.

Для того, щоб подолати, чи то б пак зменшити обсяги товарної контрабанди – потрібен комплексний підхід, заснований на розумінні шляху, який проходить нелегально ввезений товар від кордону до кінцевого споживача.

Потрібні рішення, які б, з одного боку, значно посилили покарання за торгівлю контрабандним товаром, а з іншого – попереджали чи унеможлилювали її.

Нині контрабандисти користуються положенням, яке фактично дозволяє не вказувати торговельну марку, якщо її немає в супровідних документах.

Щоб унеможливити це – потрібно внести відповідні зміни до Митного кодексу щодо обов'язковості зазначення торговельної марки в декларації при ввезенні на митну територію України.

Іншим способом нелегального ввезення комерційної партії товарів, зокрема й електроніки, є її подрібнення на частини, дозволені для безмитного ввезення фізособами – так звана схема “піджаків”. Аби зменшити можливості для подібного безмитного ввезення подрібненої на частини партії побутової електроніки потрібно зменшити ліміти для безмитного ввезення фізичними особами товарів за певний проміжок часу.

Як результат рано чи пізно вартість нелегального товару наблизиться до вартості легального і контрабанда втратить економічну привабливість.

Список використаних джерел:

1. Brenner D. Rebel Politics: A Political Sociology of Armed Struggle in Myanmar's Borderlands. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2019. 274 p.
2. Duran-Martinez, A. (2018) The Politics of Drug Violence: Criminals, Cops and Politicians in Colombia and Mexico. Oxford, New York: Oxford University Press, 2018. 376 p.

Коросташова І. М., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів
Сисоєнко М. С., студентка Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: НОВЕЛИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

У зв'язку зі збройною агресією росії 24 лютого 2022 року Указом Президента України №64/2022 на території України було введено воєнний стан. У зв'язку з війною та тимчасовою окупацією деяких територій виникло безліч проблемних питань, у тому числі це стосується слідчих (розшукових) дій та судового розгляду, а саме проведення допиту, можливості особи підтвердити свої показання безпосередньо перед судом, тим самим забезпечивши дотримання основних засад кримінального провадження.

01.05.2022 набрав чинності ЗУ №2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану». Законом внесено зміни до Кримінального процесуального кодексу України, що стосуються спрощення процедури доказування в процесі судового розгляду під час воєнного стану. Зміни стосуються допиту (ст. 95, 615 КПК України). Допит – це процесуальна дія, що полягає в одержанні у формі бесіди усних відомостей – показань про суттєві для даної справи обставини [3, ст. 224].

В попередній редакції ч.4 ст. 95 КПК України станом на 23.04.2022 року передбачалося, що суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання або отриманих у порядку, передбаченому статтею 225 цього Кодексу. Суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору, або посилатися на них [3].

В новій редакції ч.4 ст.95 КПК України: «Суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання, або отриманих у порядку, передбаченому статтею 225 цього Кодексу. Суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору, або посилатися на них, крім порядку отримання показань, визначеного статтею 615 цього Кодексу» [1].

Крім того, за новою редакцією 615 КПК України (ч.11): «Показання, отримані під час допиту свідка, потерпілого, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації. Показання, отримані під час допиту підозрюваного, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо у такому допиті брав участь захисник, а хід і результати проведення допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації» [1].

Отже, ця норма суттєво видозмінює правила використання показань у доказуванні, проте стосується лише показань, отриманих в умовах воєнного стану [4]. А саме, в чинній редакції ст. 95 КПК України обмежено принцип безпосередності дослідження показань, речей та документів, що передбачений ст. 23 КПК України, а саме йдеться про те, що законодавцем додано ще один випадок, коли суд може прийняти як доказ показання осіб, які не дають їх безпосередньо в судовому засіданні та те, що сторона обвинувачення тепер не зобов'язана забезпечити присутність під час судового розгляду свідків обвинувачення з метою реалізації права сторони захисту на допит перед незалежним та неупередженим судом. Тому тепер належним та допустимим доказом в суді є відеозапис показань, який став результатом допиту свідка, потерпілого або підозрюваного слідчим, прокурором відповідно до ст.224 КПК України.

Крім того, слід зазначити, що використання такого відеозапису в суді тривалістю воєнного стану не обмежено. Тобто, показання на відео, отриманні під час воєнного стану, можуть бути доказами у суді після його завершення [2].

Окрім того, в судовому засіданні на суд покладено обов'язок контролювати хід допиту свідка та потерпілого. Це забезпечує, в тому числі, уникнення можливого стороннього впливу на показання останніх. Зрозуміло, що виходячи лише із відеозапису показань, суд не може перевірити виконання зазначених умов під час допиту, проведеного правоохоронними органами. Також суд в такому разі не має змоги перед отриманням показань попередити про кримінальні санкції за відмову від давання показань та завідомо неправдиві показання [2].

Принцип верховенства права закріплено в ст.8 Конституції України та ст. 8 КПК України. Суть верховенства права та його складові частини розкриті у доповіді «Про верховенство права», прийнятій на 86 пленарному засіданні Венеційської комісії 22–26 березня 2011 року, а саме у п. 37: (1) доступність закону; (2) вирішення питання про юридичні права повинно здійснюватися на основі закону, а не за розсудом; (3) рівність перед законом; (4) влада має здійснюватись у правомірний, справедливий та розумний спосіб; (5) права людини мають бути захищені; (6) мають бути забезпечені засоби для розв'язання спорів без надмірних матеріальних витрат чи надмірної тривалості; (7) суд має бути справедливим; (8) держава повинна дотримуватись своїх зобов'язань як у рамках міжнародного, так і національного права [4, с. 176].

Зважаючи на вищевикладене, практичну реалізацію принципу верховенства права можна вважати обмеженою, оскільки виникла практична проблема рівності осіб перед законом та справедливості суду, через те, що показання в виді відеозапису допиту, проведеного стороною обвинувачення, фактично обмежує права сторони захисту та інших учасників кримінального провадження задати власні запитання свідку чи потерпілому.

Так, сторона захисту позбавлена права брати участь у з'ясуванні достовірності показань свідка обвинувачення чи потерпілого, задавати уточнюючі питання та проводити власний допит [2].

Підсумовуючи, слід сказати, що засади кримінального провадження (ст. 8–10, 22, 23, 26 КПК України) зобов'язують органи досудового розслідування та суди забезпечувати додержання в кримінальному провадженні принципів верховенства права, законності, змагальності сторін та свободу в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, безпосередності дослідження показань, речей і документів, диспозитивності тощо. Однак, в умовах воєнного стану, відбувається обмеження вищевказаних принципів кримінального провадження, що тісно пов'язані між собою, тому порушення одного з них – тягне за собою й порушення інших принципів, отже йдеться не лише про принцип безпосередності дослідження показань. Тому питання використання судом показань, знятих на відео правоохоронними органами під час допиту на стадії досудового розслідування, потребує більш чіткого й більш детального

врегулювання в КПК України. Крім того, в КПК України мають бути обмежені підстави та часові рамки застосування відеозапису показань під час судового розгляду після скасування воєнного стану. Зазначене дозволить уникнути можливих зловживань з боку органів досудового розслідування, сприятиме дотриманню всього комплексу принципів кримінального провадження й зокрема принципу верховенства та забезпечити дотримання прав та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14 квітня 2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#n2>

2. Кольчинська К. Використання судом як доказу відеозапису показань, зібраних під час воєнного стану.: які права особи можуть бути порушені? 17 серпня 2022 р. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/vikoristannya-sudom-yak-dokazu-videozapisu-pokazan-zibranih-pid-chas-voennogo-stanu-yaki-prava-osobi-mozhut-buti-porusheni>

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (з внесеними змінами № 2997-IX від 21.03.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

4. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська Комісія) верховенство права / Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні, Венеція, 25–26 березня 2011. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/CDL_AD_2011_003_rev_2011_04_04.pdf

Варава В. В., к.ю.н., доц.,
завідувач кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті 4 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» наданий перелік принципів, закладених в основу оперативно-розшукової діяльності, першим з яких є конституційний принцип верховенство права [1].

Вітчизняні дослідники О.Кириченко і В.Хмеленко зазначали, що принцип верховенства права є визначальним для інших принципів оперативно-розшукового запобігання злочинам, а й для принципів ОРД [2, с. 100].

У доповіді «Верховенство права», схваленій Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року), зазначено, що елементами верховенства права є:

- a. Законність, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права;
- b. Юридична визначеність;
- c. Заборона свавілля;

d. Доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю;

e. Дотримання прав людини;

f. Заборона дискримінації та рівність перед законом [3, 177].

Більшість з цих елементів можуть бути реалізовані у кримінальному провадженні, яке передбачає змагальність сторін, насамперед у судових стадіях.

Наразі стадія досудового розслідування має змішану форму, включаючи у себе елементи змагального, а також розшукового (інквізиційного) процесу. Особливо це є характерним при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. Однак і у цьому випадку протоколи НС(Р)Д повинні бути відкриті стороні захисту в порядку, передбаченому ст. 290 КПК.

На відміну від кримінального провадження, серед учасників оперативно-розшуковій діяльності відсутня сторона захисту, що іноді може характеризуватись фахівцями з кримінального процесу як «узаконене беззаконня».

Провадження у оперативно-розшукових справах здійснюється оперативними підрозділами правоохоронних органів негласно (таємно), від їх заведення до реалізації зібраних матеріалів. При цьому, нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності забезпечується виключно прокурорами відповідних рівнів. За змістом статті 131¹ Конституції України, статті 22 ЗУ «Про прокуратуру» і статті 36 КПК, прокурор представляє сторону обвинувачення, що апріорі виключає його сторонню, незацікавлену позицію.

Це може призвести до думки, що особа, щодо якої працівниками оперативних підрозділів здійснюється система гласних та негласних пошукових та контррозвідувальних заходів з використанням оперативних та оперативно-технічних засобів, суттєво обмежена у правах і свободах, які становлять зміст принципу верховенства права за статтею 8 КПК.

У цьому випадку, одним з головних аргументів на користь оперативно-розшукової діяльності є виключний характер і розумні строки таких обмежень, які дозволяють у подальшому досягти завдань кримінального провадження, зазначених у ст. 2 КПК, зокрема захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень.

Саме тому, у пошуковій та доказовій діяльності необхідно забезпечити єдність її гласних і негласних форм, зокрема на етапі реалізації матеріалів ОРС.

Погоджуємося з думкою М. Балана про необхідність удосконалення ст. 41 КПК, за якою окреме доручення слідчого (прокурора) оперативному підрозділу на проведення СРД/НСРД може надаватись лише після внесення відомостей у ЄРДР, шляхом закріплення такого положення: «письмове доручення слідчого, прокурора щодо проведення огляду місця події може надаватись відповідним оперативним підрозділам до початку кримінального провадження» [4, 294].

Якщо виходити з правильності методологічного принципу нерозривності оперативно-розшукової та кримінальної процесуальної діяльності, завдань з розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, а також засобів, які для цього вживаються, з метою забезпечення реалізації принципу верховенства права, впливає необхідність:

– визнати оперативно-розшукову діяльність найважливішим засобом кримінального провадження;

– передбачити додаткове нормативно-правове врегулювання у КПК України та у підзаконних нормативно-правових актах взаємодії слідчого з іншими учасниками кримінального провадження;

– шляхом подальшого розширення практики створення у правоохоронних органах підрозділів детективів, відмовитись від поділу суб'єктів кримінального провадження на слідчих та працівників оперативних підрозділів.

Список використаних джерел:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303 (із змінами та доповненнями).

2. Кириченко О. В., Хмеленко В. В. Принципи оперативно-розшукового запобігання злочинам: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2020. – С. 100.

3. Звіт щодо верховенства права, прийнятий Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні (25–26 березня 2011 р.) // Право України. 2011. № 10. С. 177.

4. Балан М. Взаємодія слідчого та інших суб'єктів кримінального провадження при розслідуванні порушень державного кордону України // Підприємство, господарство і право. 2020. № 3. С. 290–295.

Давлатов Ш. Б., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
та кримінально-правових дисциплін
Університету митної справи та фінансів

ОСОЛИВОСТІ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Відповідно до п.5 ч. ст. 3 КПК України, досудове розслідування – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР), що узгоджується з ч.2 ст. 214 КПК України.

Реєстрація заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення та початок кримінального провадження – це питання, яке викликає найбільшу кількість спорів після набуття КПК України 2012 року. Звідси виникає потреба звернення до зарубіжного досвіду реєстрації заяв та повідомлень як початку досудового розслідування з метою запозичення позитивного досвіду та запровадження його у вітчизняну правозастосовну практику.

Питання початку досудового розслідування не залишалися поза увагою науковців, проте варто зазначити, що є дуже мало порівняльних досліджень із цього приводу. Насамперед, на наш погляд, слід звернутися до праць К.Ф. Гуценка, Л.В. Головка, Б.А. Філімонова, які дали досить вичерпну загальну характеристику кримінального процесу західних держав. Серед вітчизняних авторів слід відзначити праці В.В. Молдована та А.В. Молдована. Однак зазначені праці є загальними щодо кримінального процесу, автори не зупинялися детально на проблемах початку досудового розслідування.

Метою роботи є дослідження процедури реєстрації заяв та повідомлень як початку досудового розслідування за законодавством деяких зарубіжних держав. На думку Ю.В. Деришева, суттєвою особливістю іноземного досудового провадження є відсутність аналога стадії порушення кримінальної справи, а звідси й офіційного законодавчого закріплення початкового моменту провадження у справі [1, с. 56]. Аналогічно висловлюється й В.Т. Маляренко: «У багатьох європейських країнах немає поняття порушення кримінальної справи, у зв'язку з цим немає зволікань з початком розслідування, немає формалізму та різного роду ускладнень. Там досудове розслідування починається з моменту реєстрації уповноваженими законом органами інформації про кримінальний злочин або проступок. Із цього моменту можуть проводитись слідчі дії..». В Україні дещо інакше. Кримінальний процес зарегульований і заформалізований» [2, с.116].

Досудове провадження у кримінальному процесі ФРН здійснюється у формі дізнання. Органом дізнання відповідно до КПК ФРН є прокуратура.

Згідно з параграфом 160 КПК ФРН «як тільки прокуратура на основі донесення або в інший спосіб отримує відомості про підозру у вчиненні злочину, вона повинна для прийняття рішення про те, чи необхідно висувати публічне обвинувачення дослідити обставини справи» [3, с. 14]. Питання отримання первинної інформації в КПК ФРН не врегульовано.

Підстави початку дізнання врегульовані на основі концепції підозри, яка з методологічної точки зору відповідає філософській категорії ймовірності й виражає так звану персоналістичну інтерпретацію ймовірності, тобто певний ступінь переконаності суб'єкта в існуванні певного явища. Підозра може бути простою, достатньою та серйозною.

«Проста підозра», як підстава до початку дізнання, – це мінімальна ймовірність скоєння кримінально караного діяння. На даному етапі розслідування сумнів у тому, що мав місце злочин, може бути домінуючим [4, с. 420]. Щодо інших видів підозри, то «достатня» є підставою для порушення публічного обвинувачення, а «серйозна» – для взяття підозрюваного чи обвинуваченого під варту [5, с. 152].

З наведеного вище вбачається, що початковий етап досудового провадження в кримінальному процесі ФРН полягає у з'ясуванні наявності мінімальної ймовірності скоєння злочину. Це, з урахуванням відсутності у

КПК вказівки на можливість проведення до початку дізнання перевірних дій, дає підстави вважати, що перевірка первинної інформації здійснюється суто аналітично.

Проведений аналіз КПК ФРН модель розгляду заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення дозволяє стверджувати про відсутність інституту перевірки заяв та повідомлень до їх первинної реєстрації. В Національному стандарті реєстрації заяв про злочини Англії та Уельсу, звернено увагу на пріоритетність суб'єктивного ставлення заявника, наявність нормативно визначеного обов'язку посадової особи органу досудового розслідування первинно зареєструвати та розпочати перевірні дії за будь-якою заявою громадянина, яка розцінюється самим заявником, як така, що містить відомості про кримінальне правопорушення.

Дослідивши порядок вирішення питання про початок розслідування у ФРН та Англії можна зробити наступні висновки:

У розглянутих державах діяльність з вирішення питання про початок розслідування є, але її нормативне регулювання або обмежується встановленням обов'язку визначитися з початком розслідування при отриманні первинної інформації (держави романо-германської правової системи), або взагалі відсутнє (держави англосаксонської правової системи).

Вирішення питання про початок розслідування у зазначених державах зводиться виключно до аналітичної перевірки отриманої інформації на предмет мінімальної ймовірності (простої підозри) вчинення злочину.

Відсутність докладного регулювання діяльності з вирішення питання про початок досудового розслідування у законодавстві розглянутих держав свідчить, що цій діяльності, рівно як і самому рішенню про початок розслідування, не надається особливої уваги. Тобто сам факт початку розслідування не вважається потенційно небезпечним для прав та свобод громадян, а рішення про початок розслідування вважається законним та обґрунтованим і в тому разі, коли в подальшому буде встановлена відсутність злочину.

Список використаних джерел:

1. Деришев Ю.В. Уголовное досудебное производство: концепция процедурного и функционально-правового построения: автореф. дис. д.ю.н.: 12.00.09. Омск: Омская Академия МВД России, 2005.
2. Маляренко В. Щодо постанови про порушення кримінальної справи. *Голос України*. 2008. № 169. С. 4–5.
3. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной республики Германия. URL: http://pravo.org.ua/files/_%281%29.pdf (дата звернення 15.05.2019).
4. Гуценко К.Ф. Уголовный процесс западных государств. Москва : ИКД «Зерцало-М», 2001. 480 с.
5. Молдован А.В. Кримінальний процес: Україна, ФРН, Франція, Англія, США: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 352 с.

Усатюк О. В., студент
Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ
Раїмов Р. І., к.ю.н.
Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття присвячена дослідженню злочинів проти статевої свободи і статевої недоторканості особи, злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості в умовах війни. Також буде розглянуто проблематику сучасного законодавства стосовно розслідування цих злочинів і запропоноване вирішення цієї проблеми!

Ключові слова: кримінальні правопорушення проти статевої свободи і недоторканості особи, зґвалтування, злочини проти статевої свободи і недоторканості в умовах війни, фізичне насильство, сексуальне насильство.

Постановка проблеми. Згідно Конституції України, а також багатьма міжнародними актами визнано, що сама людина, її здоров'я, життя, честь, гідність, її недоторканність і безпека є найбільшою суспільною цінністю [2].

В Особливій частині Кримінального кодексу(частина IV) України [3] передбачені одні з найсуворіших покарань за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та особистої недоторканості, адже саме такі кримінальні правопорушення пов'язані з грубими порушеннями норм суспільної моралі та особистої свободи потерпілої особи.

Проте не дивлячись на суворість покарань за такий вид злочинів, за статистикою в мирний час фіксувалось близько 600–700 випадків такого виду правопорушення [6]. Сьогодні ця тема є особливо актуальною у зв'язку з військовою агресією РФ, внаслідок якої на окупованих територіях були численні випадки зґвалтувань серед мирного населення [6]. Також проблема є у неспроможності законодавства належним чином реагувати на такі злочини станом на сьогодні.

Метою статі є дослідження законодавства стосовно кримінальних правопорушень проти статевої свободи і недоторканості особи в мирний час, розгляд судової практики з цього питання, дослідження злочинів проти статевої свободи і недоторканості особи під час війни. Зміни в особливій частині (IV) ККУ з початку повномасштабного вторгнення. Можливі варіанти вирішення цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу.

Право на свободу та особисту недоторканість є одним з найважливіших конституційних прав особи, передбачене Конституцією України, яке містить і право на статеvu свободу та статеvu недоторканість особи [2]. З метою недопущення порушення цього права Кримінальний кодекс передбачає відповідальність за суспільно-небезпечні дії, які

посягають на благо особи, вони, зокрема, об'єднані в розділі «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи». Під кримінальними правопорушеннями проти статевої свободи і статевої недоторканості особи варто розуміти умисні дії суб'єкта проти охоронюваної кримінальним законом статевої свободи чи статевої недоторканості його реального або передбачуваного партнера, що порушують установлений у суспільстві уклад статевої відносин та основні принципи моральності.

Зґвалтування – це кримінальне правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, вказане в ст. 152 КК України. Відповідно до вищевказаної статті основним безпосереднім об'єктом зґвалтування, залежно від того, хто став жертвою цього кримінального правопорушення, повинна визнаватися сексуальна свобода або сексуальна недоторканість людини, а додатковими – правильний фізичний та психічний розвиток неповнолітніх осіб, честь і гідність людини. «Вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета без добровільної згоди потерпілої особи (зґвалтування) карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.»[3]

На мою думку, одною з основних проблем цього виду кримінального правопорушення в Україні є латентність такого виду злочину. Навідміну від інших видів злочину потерпілі від сексуального насильства частіше за інших забирають свої заяви і так і не доводять її до суду. Так відбувається через гостре сприйняття такої проблеми в нашому суспільстві. Жертви насильства відмовляються від своїх скарг, оскільки бояться стати приводом для насмішок, через сором перед своїм оточенням або через погрози насильників. Ще одною з причин є складність доказування сексуальних правопорушень. А в окремих випадках навіть недолугість на етапі розслідування. На мою думку така проблема є дуже серйозною, а злочинам проти статевої свободи і недоторканості немає місця в цивілізованому суспільстві.

Наше законодавство встановило ряд законів для боротьби з цією проблемою. Їх можна знайти в Розділі 4 ККУ (статті 152–156) [3].

Завдяки ряду статей, які регулюють злочини проти статевої свободи і недоторканості особи в Україні проводиться успішна судова практика. Ось декілька прикладів:

1) Єдиний державний реєстр судових рішень

Справа № 675/1398/21

Провадження № 1-в/675/117/2021

2) справа № 718/2145/18

провадження № 51-4012 км 19

Станом на 2021 рік в Україні на 100 тисяч населення рівень зґвалтувань складав 1.4%, а це в свою чергу свідчило про тотальну повагу до статевої свободи і недоторканості у нашій країні. Проте ситуація різко

змінилась з початку повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої країни 24 лютого 2022 р., внаслідок якої відбулась значна окупація наших територій. Після деокупації наших міст та населених пунктів почали з'являтися не поодинокі заяви про згвалтування мирних жителів [6].

«Сексуальне насильство належить до воєнних злочинів і завжди супроводжує війну. Це ще один вид зброї, який агресори застосовують проти мирного населення. Ті, хто вижив і пережив цей страшний досвід, воліють про нього не говорити. Хтось – через сором, хтось – побоюючись осуду родини, або суспільства, хтось – з інших причин. Часто постраждали, щоб повернутися до нормального життя й бути щасливими, потребують медичної та психологічної підтримки, реабілітації ...» [6]

«За інформацією заступниці міністра внутрішніх справ України Катерини Павліченко, наразі правоохоронні органи зафіксували вже близько 40 тисяч воєнних злочинів, вчинених російськими окупантами. За фактами сексуальних злочинів на сьогодні розпочато 43 кримінальних провадження. При цьому, в одному з таких проваджень може бути кілька епізодів, декілька постраждалих або навіть декілька злочинів [6].

Правоохоронці зазначають, що виявити факти сексуальних злочинів дуже складно.

“Постраждалі не завжди готові про це говорити, розповідати, що вони пережили”, – каже Катерина Павліченко [6].

Виявленням та розслідуванням сексуальних злочинів щодо мирного населення на деокупованих територіях (в Київській, Чернігівській, Сумській, Харківській, Донецькій та Херсонській областях) займаються спеціалізовані поліцейські групи. До них входять фахівці, які раніше працювали з випадками домашнього насильства, ювенальні поліцейські, слідчі, прокурори і, звісно, психологи. Як зазначила Павліченко, серед фактів, які вже зафіксовані правоохоронними органами, є і групові згвалтування, і згвалтування неповнолітніх. Вся інформація внесена до ЄРДР» [6]

Ми вважаємо основною проблемою є те, що наразі точну кількість жертв встановити неможливо, оскільки бойові діє ще тривають і багато міст залишаються окуповані країною агресором. Сюди ж слід віднести неспроможність наших правоохоронних органів притягнути до відповідальності винних, а також відсутність змін у ККУ, за яких сексуальне насилля під час воєнного стану мало б обтяжуючі обставини для винного. Ще однією з проблем є те що жертви не завжди хочуть розповідати про завдане їм сексуальне насилля. В умовах мирного часу всього 30% від потерпілих повідомляло про скоєне над ними насильство, а в умовах війни цей ще менший.[6]

Для порівняння ми можемо взяти зміни в ККУ, які стосуються майнових злочинів в умовах воєнного стану. Зокрема, із 7 березня 2022 року Законом № 2117-IX[1] внесено зміни до КК України щодо посилення відповідальності за ст.ст. 185, 186, 187, 189, 191 ККУ, вчинені в умовах воєнного стану. Самі ці майнові злочини, які завжди посідали найвищі

місця в кримінальній статистиці України. А саме: крадіжка, грабіж, розбій, вимагання, а також розтрата і заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем. Також як відомо правовикам, крадіжка – ч. 1 ст. 185 ККУ раніше не вважалась злочином, а була кримінальним проступком. За такий проступок донедавна було передбачене покарання у вигляді штрафу 17 тис. гривень і до 5 років обмеження волі. І лише у разі повторного вчинення цього злочину або за попередньою змовою групи осіб(ч.2 ст. 185 ККУ), з проникненням у житло або інше володіння(ч. 3 ст. 185 ККУ) чи у особливо великому розмірі (ч. 4, 5 ст. 185 КК України), було передбачено покарання у вигляді позбавлення волі. Сьогодні ж крадіжка, яку вчинила особа під час воєнного або надзвичайного стану буде виступати, як особливо кваліфікованим складом злочину. Це означає, що крадіжка в умовах воєнного стану одразу матиме кваліфікацію за ч 4 ст. 185 ККУ і буде передбачене покарання у вигляді позбавлення волі від 5 до 8 років. [3]

Аналогічні зміни зазнав ККУ 8 березня 2022 року, стосовно ст. 186, 187, 189, 191 ККУ (грабіж , розбій, вимагання, розтрата і заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем або простіше кажучи «корупція») [3]. Всі ці злочини в умовах воєнного стану кваліфікуються одразу за ч. 4 відповідної статті як особливо кваліфіковані.

Отже, в законодавстві відносно майнових злочинів ми бачимо досить швидку реакцію на обставини, як виникли в Україні. І це дуже відповідально з боку влади. Але це знову ж таки змушує замислитись, чому виникає така дискримінація стосовно кримінальних правопорушень проти статевої свободи і недоторканості осіб в умовах воєнного часу. Адже слід визнати, що саме такі злочини по своїй природі є більш аморальними і тяжкими. Вони несуть як і фізичну шкоду, так і шкоду психологічного характеру особі, проти якої вчинили таке кримінальне правопорушення, до того ж в такий складний час. Це безумовно принесе величезну шкоду такій особі. Саме тому ми вважаємо, що до розділу 4 ККУ потрібно терміново внести зміни, адже така проблема є дуже поширеною в наш час і потребує миттєвої реакції з боку закону і створення системи, яка зможе притягнути усіх винних до відповідальності.

Висновки. Отже проблема кримінальних правопорушень проти статевої свободи і недоторканості особливо в наш час є як ніколи актуальною, оскільки сьогодні випадки сексуального насилля над нашими громадянами є не одноразовими. На мою думку сьогодні притягнути до відповідальності усіх винних є неможливим. Але завдяки отриманому досвіду ми можемо внести певні зміни в розділ 4 ККУ, оскільки злочини такого роду в умовах війни є особливо цинічними і мають каратись відповідно! Також завдяки зібраному в Україні списку військових злочинів РФ, а також у письмовому звіті Генеральної Асамблеї ООН про воєнні злочини російської армії, після закінчення війни ми зможемо створити Міжнародний трибунал, який притягне до відповідальності і надасть справедливе покарання усім винним!

Список використаних джерел:

1. «Верховна Рада України» офіційний веб портал URL: <https://www.rada.gov.ua>
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/s>
3. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/s>
4. Інформаційне агентство «Уніан», 29.10.2022. URL: <https://www.unian.ua/war/seksualni-zlochini-pid-chas-viyni-chi-realno-pokarati-gvaltivnikiv-12026517.html>
5. Закон України «Про кримінальні правопорушення проти статевої свободи та недоторканості особи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/s>
6. Міністерство внутрішніх справ України «Кримінальні провадження за фактами вчинення сексуальних злочинів окупантами» К. Павліченко, 2022 р. URL: <https://mvs.gov.ua/news/rozpocato-43-kriminalni-provadzennya-za-faktami-seksualnix-zlociniv-vcinenix-okupantami-katerina-pavlicenko>

Клімов Б. В., студент Запорізького національного університету

ОСОБА «ФУТБОЛЬНОГО ХУЛІГАНА» ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ФУТБОЛЬНИМИ ВБОЛІВАЛЬНИКАМИ

Проведення спортивно-масових заходів є важливою складовою Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту [1], яка сприяє формуванню в сучасному суспільстві сталих традицій та мотивації населення щодо фізичного виховання і масового спорту як важливого фактора фізичного та соціального благополуччя, поліпшення стану здоров'я, ведення здорового способу життя і збільшення його тривалості.

Водночас досвід проведення таких заходів показує, що значна кількість із них відбувається в умовах підвищеного ризику вчинення кримінальних правопорушень на ґрунті фанатичних вподобань. Одним із найбільш престижних, популярних і поширених серед населення видів спорту є футбол, який бере свій початок ще з античних часів, і на сьогодні посідає передове місце за чисельністю прихильників.

Масове впровадження футболу у міжнаціональні програми спорту, його рекламування, поширення трансляцій матчів через ЗМІ та інші чинники обумовили зрощування культу вболівальників. Із них чисельна частина дотримується маргінальної поведінки крайніх радикальних поглядів щодо вболівальників команд суперників, що обумовлює вчинення ними хуліганства.

Незважаючи, що зазначені види кримінальних правопорушень здебільшого вчинюються в умовах очевидності, здійснювати ефективний комплекс заходів із їх недопущення доволі складно, і як наслідок слідчими підрозділами Національної поліції здійснюється розслідування вже вчинених фактів хуліганства футболними вболівальниками.

Враховуючи специфіку розслідування зазначених кримінальних правопорушень, слід в першу чергу вести мову про їх криміналістичну характеристику як основу окремої методики.

Дослідженням цього питання фрагментарно займались вчені-криміналісти, серед яких найвагоміший вклад відображено в окремих працях різного наукового рівня, зокрема у дисертаціях О. В. Антонюка «Розслідування хуліганства, вчиненого із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень» (2017 р.), П. М. Артёмова «Субкультура футбольних хуліганів: фактори формування та особливості прояву на пострадянському просторі» (2009 р.), К. В. Бахчева «Розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми» (2017 р.), М. М. Єфімова «Криміналістична характеристика та особливості розслідування хуліганства» (2015 р.), Н. О. Кононенко «Розслідування хуліганства, вчиненого під час проведення спортивно-масових заходів» (2016 р.), А. О. Масалітіна «Розслідування злочинів, що вчиняються учасниками угруповань футбольних уболівальників» (2019 р.); монографії І. М. Копотуна та М. М. Рудика «Правові та організаційні основи запобігання злочинам, що вчиняються молодіжними футбольними угрупованнями в Україні» (2016 р.); статті М. О. Ларкіна «Криміналістична характеристика хуліганства, що вчиняється футбольними уболівальниками (фанамі)» (2018 р.) та ін.

Аналіз зазначених робіт показує, що особливе місце у структурі криміналістичної характеристики хуліганства, вчиненого футбольними уболівальниками, займає особа «футбольного хулігана».

Потрібно погодитись із М. О. Ларкіним, що процес визначення криміналістичної сутності «особи футбольного уболівальника» має бути здійснений крізь дві площини: 1) групу, об'єднання, фан-клуб, до яких належить уболівальник та 2) його фізіологічні та психічні якості [2, с. 109]. Поряд з цим, потрібно зазначити, що і перший і другий аспект цілком можливо дослідити крізь призму традиційних для криміналістики критеріїв.

Так, за результатами проведеного в межах даного дослідження аналізу позицій вчених, а також попереднього вивчення кримінальних проваджень за цими фактами, нами визначено, що до криміналістично значимих відомостей про особу «футбольного хулігана» відносяться: 1) фізичні; 2) соціально-демографічні; 3) моральні; 4) психологічні.

Список використаних джерел:

1. Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 р. : Затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 1 бер. 2017 р. № 115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF#n10> (дата звернення: 7.06.2022).

2. Ларкін М.О. Криміналістична характеристика хуліганства, що вчиняється футбольними уболівальниками (фанамі). *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2018. № 4. С. 107–111. DOI: <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2018-4-13>

Карпоєв Р. В., студент
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Сенько В. В., викладач
кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Самогубство – гостра соціальна проблема у світі. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, щорічно у світі самогубством закінчує життя близько 800 тисяч людей. Це друга головна причина смертності серед молоді 15–29 років. На країни з низьким і середнім рівнем доходу припадає 78% самогубств у всьому світі. Що стосується методів, то в усьому світі для вбивства зазвичай використовуються пестициди та зброя.

З причин суїцид в основному пов'язаний з депресією та алкогольними розладами, а також у кризові періоди, коли втрачається здатність переносити стресові життєві ситуації, як фінансові проблеми, розрив відносин, хронічні болі та хвороби. Крім того, деструктивна поведінка тісно пов'язана з конфліктами, стихійними лихами, насильством, жорстоким поводженням або заподіянням шкоди та почуттям ізоляції. Високі показники самогубств і серед уразливих груп, що зазнають дискримінації, таких як біженці та мігранти, корінні жителі, особи нетрадиційної сексуальної орієнтації та ув'язнені [1].

Ці підстави є складними питаннями, які розглядаються експертами з психології та психіатрії. Я пропоную звернути увагу на самогубство, вчинене шляхом насильства, що в кримінальному законодавстві визначається як доведення до самогубства. Згідно з науковими джерелами, коефіцієнт самогубств становить близько 1 до 20 [2].

Доведення до самогубства є актом великої суспільної небезпеки, оскільки воно має соціальні, психологічні та біологічні наслідки. Слід зазначити, що тоді активні дії суб'єкта є пріоритетними, оскільки, як сказано у ст. 120 КК України самогубство особи має бути наслідком жорстокого ставлення до неї, зокрема примушування до протиправної діяльності або систематичного приниження її людської гідності [3].

Про активність дій свідчить і тлумачення даної норми у Постанові Пленуму ВСУ «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» де зазначено, що доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство настає за умови, що потерпілий вчинив відповідні дії внаслідок жорстокого поводження з ним, шантажу, примушування до вчинення протиправних дій або систематичного приниження його людської гідності винним.

Цілком зрозуміло, що під жорстоким поводженням слід розуміти безжальне і некультурне діяння, що завдає фізичного або душевного болю потерпілому, таке як побої, систематичні поранення або удари по тілу,

позбавлення їжі, води, одягу, даху над головою і т. д. Що стосується систематичного приниження людської гідності, то тут відбувається тривале принижувальне ставлення до потерпілого, у вигляді частих образ, знущань і т. п. [4].

За даними Єдиного державного реєстру судових рішень, за останні п'ять років в Україні відкрито 33 кримінальні справи за статтею 120 Кримінального кодексу України, з яких винесено 4 обвинувальних вироки. Зауважу, що велика кількість кримінальних справ, порушених правоохоронними органами, навіть не доходять до суду. Причинами низького розкриття злочинів цього виду є, в основному, відсутність доказів, складу правопорушення або суб'єкта.

Проблема наростатиме, адже на сьогодні існують і інші, не передбачені кримінальним законодавством, способи суїциду, у тому числі створення в соціальних мережах в Інтернеті «груп смерті», діяльністю яких намагаються керувати люди віком від 12 та 18, на доведення до самогубства. За даними департаменту Національної поліції України, кіберполіція виявила 926 «самовбивств», з яких 600 уже заблоковано. З приводу діяльності цих спільнот порушено 35 кримінальних справ та встановлено 4 акти самогубства [5].

Особливістю даних злочинів є: 1) відсутність реального контакту представника спільноти з потерпілим; 2) переважна неможливість встановити особу злочинця; 3) відсутність у кримінально-правовій нормі положень, що конкретизують визначення таких дій злочинними, а саме такими, що доводять до самогубства.

Це передбачає необхідність розширення засобів покарання злочинців смертною карою. З цього приводу народні депутати України підготували законопроект, спрямований на внесення справедливих змін до Кримінального кодексу України. Цим законопроектом пропонується внести зміни до норми про спровокування особи до замаху на смерть, а також додати встановлені способи схиляння до самогубства підбурювання, у тому числі підкупу, обману і, де це можливо, сприянню в самогубстві [2]. Прийняття цього закону має велике значення. По-перше, це дає можливість уникнути прогалин та колізій у законодавстві, і, по-друге, підвищити рівень безпеки та захищеності громадян у державі.

Таким чином, слід зробити висновок, що самогубство, а особливо доведення до самогубства, вимагають як глобальної, так і національної уваги. Було вирішено, що проблемою правового врегулювання цієї проблеми є відсутність у стандартах положень, дійсних для розв'язання реальних проблем, що породжує необхідність внесення відповідних змін до цих стандартів.

Список використаних джерел:

1. Suicide: fact sheet // World Health Organization: official site. Last update: March 2017. URL: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs398/en> (дата звернення: 29.04.2023).

2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо встановлення кримінальної відповідальності за сприяння вчиненню самогубства): проект закону від 17.02.2016 № 4088 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58195 (дата звернення: 29.04.2023).

3. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 30.04.2023).

4. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 № 2 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03> (дата звернення: 30.04.2023).

5. Кіберполіція виявила 926 груп «самогубств», з яких уже 600 заблоковано // Національна поліція: тимчас. веб-сайт. URL: <http://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/2157086> (дата звернення: 30.04.2023).

Коросташова І. М., к.ю.н., доц., доцент кафедри
правоохоронної діяльності Університету митної справи та фінансів
Свередюк Т. С., студентка Університету митної справи та фінансів

СЛІДЧИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ: ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ І ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ

Під час досудового розслідування досить часто виникає потреба у проведенні такої слідчої (розшукової), як слідчий експеримент.

Слідчий експеримент – це окрема слідча дія (розшукова), що проводиться з метою: «...перевірки і уточнення відомостей, що мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення» (ч. 1 ст. 240 КПК України). Вказана слідча дія полягає у відтворенні обстановки і обставин події та перевірки показань на місці і спрямована на встановлення механізму учинення злочину, одержання нових фактичних даних, що мають значення у кримінальному провадженні, а також перевірки показів підозрюваного, потерпілого та свідків. Слідчий експеримент проводиться також з метою встановлення можливості спостереження або сприймання якого-небудь факту чи явища, можливості здійснення якої-небудь дії в певних умовах; встановлення наявності або відсутності у конкретної особи певних професійних вмінь та навичок.

Комісарчук Ю.А. і Ряшко О.В. вказують, що слідчий експеримент – це слідча (розшукова) дія, що проводиться слідчим або прокурором, відповідно до ст. 240 КПК України, для перевірки версій, припущень слідчого з метою перевірки фактичних даних, отриманих у результаті допиту підозрюваного, свідка, потерпілого, виконання інших слідчих (розшукових) дій [2, с. 248–249]. Тому слідчий експеримент може слугувати індикатором викриття неправди або неточностей у показах підозрюваних, свідків та потерпілих.

Ще у двохтисячному році український вчений Стратонов В.М. пропонував на законодавчому рівні закріпити слідчий експеримент, як окрему слідчу дію [1, С.9] і ця пропозиція стала предметом широкої дискусії. Однак, лише у 2012 році ця ініціатива була реалізована в нормах КПК України (ст. 240).

Слідчий експеримент належить до похідних слідчих дій і проводиться, як правило, не на перших етапах досудового розслідування [5, с. 44].

Підготовка до проведення слідчого експерименту має складатися з таких основних етапів: 1) проведення попереднього допиту особи, показання якої перевіряються; 2) попередній виїзд на місце де мають проводитись експериментальні дії та визначення доцільності проведення слідчого експерименту безпосередньо на місці події. Про це зазначають і науковці, так Стахівський С.М. підкреслює, що у деяких випадках бажано попередньо ознайомитись з місцем проведення, щоб визначити найбільш доцільне розміщення учасників експерименту, необхідність використання між ними засобів зв'язку [4, с. 34].

Успішність слідчого експерименту залежить від його безконтактного проведення. Слідчому потрібно уникнути зустрічі підозрюваних між собою, підозрюваного і потерпілого та/або свідків під час проведення цієї слідчої дії. Як зазначає Чаплинська Ю.А.: «Одним з основних тактичних прийомів є проведення слідчого експерименту з кожним підозрюваним окремо. Так, у тих випадках, коли виникає необхідність провести слідчий експеримент з кількома підозрюваними або обвинуваченими (організована група) слідчий повинен провести дослідницькі дії з кожною особою окремо» [5, с. 251].

Слідчий повинен штучно створити обстановку, яка спонукатиме особу добровільно виконувати дії, які розкривають зміст відомої тільки їй інформації, зокрема, про підготовку, вчинення та приховання злочинів, наявність попередньої злочинної змови та ін [6, с. 394]. Крім того, важливо врахувати, що зволікання з проведенням слідчого експерименту може призвести до втрати психологічного контакту з підозрюваним, якого вже допитали й показання якого будуть перевірятися.

Тому слідчий ще до безпосереднього проведення слідчого експерименту повинен детально вивчити всі можливі варіанти розвитку подій, детально проаналізувати та співставити вже зібрані матеріали, щоб безпосередньо на місці міг зреагувати на непередбачувані обставини та розвіяти сумніви щодо всіх спірних моментів, задля яких і проводиться ця слідча (розшукова) дія.

Основними тактичними правилами, що мають застосовуватися під час проведення слідчого експерименту є проведення його: а) в умовах максимально наближених о тих, в яких відбувалась подія; б) на тому самому місці де відбувалась подія; в) у такий час, як відбувалась подія; г) з використанням тих самих знарядь і засобів, які застосовувалися під час події, або це мають однорідні предмети і знаряддя; д) розташовувати учасників слід саме так, як вони про це повідомили, а понятих слід поставити в місце проведення дослідів та на точки спостереження; е) дослід слід повторювати декілька разів, змінюючи умови експерименту [7, с. 333–334].

Поєднання розповіді й демонстрації обстановки особою, показання якої перевіряються є важливим тактичним прийомом, що широко використовується під час проведення слідчого експерименту. Він заснований на закономірності психологічного впливу обстановки на особу, яка повторно перебуває на місці події, що сприяє спогаду нею забутого, і таке уточнення допомагає слідчому сформулювати більш точне й повне уявлення про подію, що відбулася.

Практика свідчить, що доволі часто під час проведення слідчого експерименту може виникати конфліктна ситуація між слідчим та особою показання якої перевіряються. Протидія розслідуванню злочину у ході проведення слідчого експерименту виявляється, в тому числі, у змові, обмові і лжесвідченнях, які є результатом настанови на дачу неправдивих показань. Заяць Д.Д. пропонує наступні тактичні прийоми для викриття вказаних вище фактів протидії розслідуванню злочинів, зокрема реверсивне відтворення показань, використання «негативних обставин», деталізація пояснень та демонстрації дій, реконструкція обстановки з попереднім змінюванням обстановки, в якій відбувалась досліджувана подія, спостереження за поведінкою особи, показання якої перевіряються [8, с. 14].

Отже, слідчий експеримент є однією з найбільш трудомістких та складних слідчих (розшукових) дій. Результати правильно проведеної слідчої (розшукової) дії відіграють важливу роль у процесі доведення вини осіб, які підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень, особливо, якщо такі особи відмовляються від раніше даних ними у кримінальному провадженні показів або у випадку їх смерті. Ефективність цієї слідчої дії залежить від того наскільки ретельно проведена підготовка для її проведення, чіткості організації та використання тактичних прийомів, що дозволяють одержати правдиві показання та довести причетність або не причетність певних осіб до конкретного злочину. Не менш важливою для досудового розслідування, а в подальшому і судового розгляду є правильна фіксація результатів відтворення та обставин події.

Список використаних джерел:

1. Стратонов В.М. Відтворення обстановки і обставин події: проблемні питання. Стратонов В.М., Гевко В.В. // Право України 2000. № 4 С. 79–80.
2. Комісарчук Ю.А. Підстави та процесуальний порядок проведення слідчого експерименту. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2014. Вип. 3. С. 248–260.
4. Стахівський С.М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів: науково-практичний посібник / С.М. Стахівський. К.: Атіка, 2009. 64 с.
5. Чаплинська Ю. А. Проблемні питання слідчого експерименту. Право і суспільство. 2014. № 1. С. 249–254.
6. Салтевський М.В. Криміналістика : підруч. К.: Кондор, 2005.
7. Криміналістика: підруч. / за ред. Шепітька В.Ю. К.: Ін Юре, 2001. 684 с.
8. Заяць Д.Д. Ситуаційний підхід до тактики перевірки показань на місці: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Харків, 2005. 20 с.

Секція 4. Міжнародне право XXI століття і його вплив на правову систему України

Шамраєва В. М., д.політ.н., доц.,
професор кафедри міжнародного і європейського права
Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

ЗАХИСТ ОКРЕМИХ ГРУП ОСІБ У РАМКАХ РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Проблематика міжнародно-правового захисту прав людини стала однією з провідних тем наукових дискусій. У юридичній науці гарантії невід'ємних прав та інструменти їх захисту отримали широке висвітлення. В той же час є потреба у більш глибокому аналізі окремих проблемних питань, одним з яких може стати проблема міжнародно-правового захисту окремих груп осіб. Сьогодні функціонує універсальна та регіональні системи захисту прав та основних свобод. В той же час процес їх удосконалення не припиняється. На особливу увагу заслуговує проблематика захисту прав і свобод окремих категорій (жінки, діти, мігранти, і ін.), як найбільш вразливих верств сучасного суспільства.

Поряд із визнанням основних прав і свобод, низка міжнародно-правових документів містить також визнання прав окремих груп. Дані норми були включені з огляду на випадки дискримінації через їх незахищене та вразливе становище. В той же час необхідно підкреслити, що визначені групи не мають більше прав у порівнянні з іншими. Головною метою є зробити такі права доступними для всіх. Окреслені положення міжнародно-правових актів покликані гарантувати окремим групам рівний доступ до здійснення їх громадянських, політичних, соціальних, економічних та культурних прав.

До таких окремих категорій найчастіше відносять: меншини, дітей, біженців, жінок та ін. Базовим документом у визначенні поняття меншин та захисті їх прав є Конвенція ООН про права меншин. На європейському рівні права меншин захищені Рамковою конвенцією про захист національних меншин [1], яка передбачає створення контролюючого органу – Консультативного комітету. У своєму розпорядженні Рада Європи має ще цілу низку інструментів захисту прав меншин представлених Європейською хартією регіональних мов та мов меншин 1992 р. [2], Європейською комісією з боротьби з расизмом та нетерпимістю, Комісаром з прав людини. Також в структурі ОБСЄ існує посада Верховного комісара у справах національних меншин та прийнято цілу низку відповідних документів[3].

Найбільш вразливою групою є діти. Африка є найбільш проблемним регіоном щодо захисту прав дитини, саме тому держави континенту підписали Африканську хартію з прав та благополуччя дитини (набула

чинності 1999 р.) [4]. У Азіатсько-Тихоокеанському регіоні у квітні 2010 р. було утворено Комісію з захисту прав дітей та жінок. Власну регіональну систему захисту прав дітей створили і ісламські держави. Головним документом даної регіональної системи захисту став Пакт про права дитини в ісламських державах (2005 р.) [5] затверджений Організацією ісламського співробітництва (до 2011 р. Організація ісламська конференція). В рамках Ради Європи було прийнято низку документів, програм та рекомендацій щодо подолання окремих проблем у галузі захисту прав дитини. Наприклад, Європейська конвенція про здійснення прав дітей [6], Європейська конвенція про усиновлення дітей [7]. В рамках регіональних систем захисту прав дитини застосовні і всі міжнародно-правові документи в галузі прав людини.

Наступною у нашому аналізі стала категорія біженців. Головними міжнародно-правовими документами тут стали Конвенція ООН про статус біженців 1951 р., протокол до неї 1967 р. та низка глобальних і регіональних актів. Аналізуючи регіональні міжнародно-правові документи у галузі захисту прав біженців, необхідно зупинитися на наступних. В рамках формування африканської регіональної системи була прийнята Конвенція ОАЄ (нині Африканський Союз) 1969 р. Документ доповнює Конвенцію ООН 1951 р, щодо визначення поняття біженець (ст. 1), зобов'язання докласти всіх зусиль для надання притулку (ст. 2), положень з довгострокових рішень (ст. 5) та положень про заборону підривної діяльності біженців (ст. 3) [9]. Картахенська Декларація про права біженців 1984 р. [8] була прийнята державами Латинської Америки. Бангкокські принципи зі статусу та поведженню з біженцями були прийняті державами Азії, Близького Сходу та Африки у 1966 р.[9]. Як і Конвенція ОАЄ та Картахенська декларація, у Принципах надано більш широке визначення терміну біженець, ніж у Конвенції 1951 р.

Жінки у сучасному світі теж є доволі вразливою групою осіб. Поряд з міжнародними документами в галузі прав людини регіональні угоди також містять положення, спрямовані на заохочення та захист прав жінок. Наприклад, Африканська хартія прав людини та прав народів (Банджувльська хартія) [10] була прийнята Організацією африканської єдності у 1981 р. Її стаття 2 забороняє дискримінацію за будь-якою ознакою, включаючи стать. Статут Організації американських держав містить положення про недискримінацію у розділі II (пункт 1 статті 3), а Американська конвенція про права людини – у статті 1. Крім того, у 1994 році Організацією було прийнято Міжамериканську конвенцію про попередження дискримінації. У 2009 році Рада Європи прийняла декларацію «Зробити гендерну рівність реальністю». Ця декларація прийшла на зміну попередньої Декларації рівності чоловіків та жінок. Мета декларації 2009 року – ліквідувати нерівність статей як фактично, так і юридично.

У міжнародно-правових актах у галузі захисту прав людини відображено бачення терміну «права людини» та механізми їх захисту. В той же час такі документи дещо запізнюються, оскільки спрямовані на вирішення вже наявних проблем, особливо це стосується окремих груп, що є найбільш вразливими у контексті можливого порушення їх прав, це передусім діти, жінки, мігранти тощо. Як ми бачили вище, міжнародні регіональні документи переважно дотримуються одних і тих самих мінімальних стандартів, але вони можуть і відрізнятися у підходах до регіональних проблем і форм їх постановки. Наприклад, проблема внутрішньо переміщених осіб спочатку привернула увагу в африканській регіональній системі і лише потім викликала занепокоєння ООН. Ці приклади показують, як регіональні та глобальні міжнародні норми і документи можуть допомогти відстояти та захистити права людини. Перевагою регіональних норм і систем захисту прав людини є те, що вони створені з урахуванням географічних, історичних, політичних, культурних та соціальних особливостей. Завдання регіональних інструментів полягає в тому, щоб розробити стандарти прав людини і механізми їх підтримки на регіональному рівні, не принижуючи при цьому універсальність прав людини. Регіональні системи також зіткнулися з необхідністю сформулювати регіональні правозахисні зобов'язання, які найчастіше зміцнюють механізми та гарантії, що існують у системі ООН.

Список використаних джерел:

1. Рамкова конвенція про захист національних меншин. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text
2. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text
3. Human rights. URL: <https://www.osce.org/human-rights>
4. Children's Rights: International Laws. URL: <https://www.loc.gov/law/help/child-rights/internationallaw.php#introduction>
5. Covenant on the Rights of the Child in Islam as of 2005. OIC/9-IGGE/HRI/2004/Rep.Final *Independent Permanent Human Rights Commission of the Organization of Islamic Cooperation*. URL: https://oiciphrc.org/docs/en/legal_instruments/OIC_HRRIT/327425.pdf
6. Європейська конвенція про здійснення прав дітей. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text
7. Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a17#Text
8. Cartagena Declaration on Refugees. Rights in Exile Programme. URL: <https://www.amerainternational.org/cartagena-declaration-refugees>
9. Тимчасовий захист чи статус біженця: в чому принципова різниця? URL: https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/210033_timchasoviy-zakhist-chi-status-bzhentsya-v-chomu-printsipova-rznitsya

10. Африканська хартія прав людини і народів 1981. URL: https://vue.gov.ua/%D0%90%D1%84%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%85%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2_%D0%B%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8_%D1%96_%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2_1981

Маланчук Т. В., к.ю.н., старший викладач кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства Сумського державного університету
Крючкова А. В., студентка ННІП Сумського державного університету

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОЛІТИКИ ЄС У СФЕРІ ПРИКОРДОННОГО КОНТРОЛЮ ТА ІМІГРАЦІЇ

Після військового вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року ЄС відреагував негайно і продемонстрував дієву солідарність, підтримуючи людей, які потребують допомоги. Це включало безпосередню гуманітарну допомогу, надзвичайний цивільний захист, підтримку на кордоні, а також надання захисту тим, хто рятується від війни.

Вперше у своїй історії Європейський Союз ввів у дію Директиву про тимчасовий захист, яка запроваджує нормативно-правові положення для допомоги у врегулюванні масового прибуття людей. Водночас Європейська комісія негайно розпочала координацію з країнами ЄС для збору інформації про ситуацію на місцях та запобігання торгівлі людьми.

Генеральний директорат з питань міграції і внутрішніх справ (DG HOME) координує Платформу солідарності, яка об'єднує країни ЄС, міжнародних партнерів та агенції ЄС для забезпечення імплементації Директиви про тимчасовий захист. План ЄС із забезпечення готовності до міграції та кризових ситуацій залучено до збору важливої інформації, як от прибуття біженців, щоб належним чином стимулювати заходи реагування з метою врегулювання міграційних процесів [1].

Щодо питання розмежування термінів «іміграція» та «еміграція» слід зазначити, що еміграція – це процес виїзду громадян із певної держави. Цей термін застосовується до країни, яку залишають із метою зміни місця проживання. Наприклад, еміграція із України означає виїзд межі української території. Іміграція – це процес в'їзду до держави для тимчасового чи постійного перебування. Цей термін застосовується до країни, в яку переїжджають для проживання. Наприклад, іміграція до Німеччини означає, що людина встановлює нове місце проживання на німецькій території.

Для більш простого розуміння відмінностей між термінами «еміграція» та «іміграція», слід зазначити, що еміграція – це виїзд, а іміграція – в'їзд.

Експерти міграційної галузі, виділяють кілька класифікацій видів імміграції. Умовно, імміграцію можна поділити на політичну та економічну. З погляду законодавства країн, імміграція буває легальною та нелегальною [2].

Головними складовими простору свободи є усунення контролю щодо осіб на внутрішніх кордонах і спільна політика з питань контролю за зовнішнім кордоном ЄС, надання притулку, імміграції (ст. 67.2 ДФЄС).

Євросоюз поступово уніфікує правила і норми, що стосуються здійснення контролю на кордонах. У 2006 році ухвалено Шенгенський кодекс щодо кордонів, який встановлює єдині правила перетину зовнішніх і внутрішніх кордонів. Союз ухвалив і регулярно доповнює акти, в яких визначається єдиний формат візи та встановлюється перелік країн, громадянам яких потрібно або ж не потрібно мати візи для в'їзду на територію ЄС (Регламент 529/2001 у консолідованій версії від 19 січня 2007 р.). Регламент Європарламенту і Європейської Ради 810/2009 запровадив Візовий кодекс ЄС. Кодекс набрав чинності 5 квітня 2010 року, визначивши процедури та умови видачі короткострокових і транзитних аеропортних віз. Питання видачі довгострокових віз вирішують самі держави-учасниці. При перетині зовнішніх кордонів Євросоюзу заходам контролю підлягають лише громадяни третіх країн. Після перетину зовнішніх кордонів ЄС на законних підставах пересування громадян третіх країн у межах ЄС здійснюється за відсутності контролю незалежно від їх громадянства. Союз також має спільну політику стосовно документів, які необхідно мати при собі негромадянам держав-учасниць при в'їзді до ЄС, а також умов, на яких такі особи можуть пересуватися територією ЄС на час короткострокового перебування [3].

Імміграційна політика Європейського союзу – це політика ЄС щодо прикордонного контролю (правил перетину зовнішніх кордонів держав-членів ЄС), регулювання питань, пов'язаних із умовами в'їзду, пересування, проживання, працевлаштування іноземців; надання притулку; запобігання нелегальній імміграції; боротьбі з торгівлею людьми тощо. Правові засади імміграційної політики Європейського союзу визначені статтями 77 – 80 розділу V ДФЄС. Разом із безпекою громадян ЄС, співпрацею судів із цивільних та кримінальних справ, співробітництвом поліцейських органів, полегшенням доступу до правосуддя сфера прикордонного контролю, надання притулку та імміграції належить до простору свободи, безпеки та юстиції (далі – ПСБЮ) – одного із пріоритетних та самостійних напрямів діяльності Європейського союзу. Питання імміграційної політики, як і сама сфера ПСБЮ, відповідно до п. 2 ст. 4 ДФЄС віднесені до спільної компетенції Євросоюзу та держав-членів ЄС. Відповідно для реалізації спільної політики ЄС у вищезазначеній сфері як держави-члени ЄС, так і Європейський союз як міжнародна організація роблять практичні кроки для її гармонізації [4].

ЄС займає перше місце у світі за кількістю іммігрантів і з кожним роком тенденція щодо перетину кордонів європейського континенту як легальними, так і нелегальними іммігрантами, зростає. Наприклад, на територію держав-членів Європейського союзу щорічно прибуває більше 500 тис. осіб, не враховуючи сотень тисяч біженців. Що стосується нелегальних іммігрантів, то їх загальна чисельність становить від 3 млн до 7 млн осіб. Коли чисельність іммігрантів досягає певної критичної маси, то процес імміграції створює реальні та потенційні загрози фактично будь-якому аспекту безпеки приймаючої сторони.

Спільна імміграційна політика ЄС спрямована на управління міграцією в цілому, запобігання незаконній міграції і торгівлі людьми. Основними правовими інструментами її здійснення є спеціальні постанови ключових інститутів ЄС. Їх можуть доповнювати міжнародні угоди з третіми країнами щодо реадмісії осіб до країн походження чи країн відправлення громадян третіх країн, які не дотримуються умов в'їзду, перебування і проживання на території держав-учасниць ЄС.

Фінансування цієї політики проводиться як ЄС та і окремими державами-учасницями ЄС. Для координації політики у цій сфері 2004 року була створена Європейська агенція з управління оперативною співпрацею на зовнішніх кордонах держав-учасниць Європейського Союзу (Фронтекс).

Правову основу функціонування Агенції визначає Регламент Ради № 2007/2004 ЄС. Окремі зміни до нього внесені Регламентом Європарламенту і Ради № 863/2007 ЄС. Керівна ланка Агенції представлена виконавчим директором і очолюваним ним правлінням, до складу якого входять представники держав Шенгенської групи. Штаб-квартира Агенції розташована у Варшаві.

Основні завдання Фронтекс полягають у координації оперативних дій держав-учасниць щодо охорони зовнішніх кордонів; розвитку інтегрованої моделі оцінки ризиків; наданні допомоги державам-учасницям у підготовці персоналу національних прикордонних служб; наданні допомоги державам-учасницям під час організації спільних операцій із депортації нелегальних іммігрантів тощо [5].

Список використаних джерел:

1. Регулювання міграції: Прийом біженців з України. URL : https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/migration-management/migration-management-welcoming-refugees-ukraine_uk (дата звернення: 20.03.2023).

2. Міграція, еміграція та імміграція – у чому різниця? URL : <https://www.zakordon.net.ua/post/news-59> (дата звернення: 20.03.2023).

3. Правові засади свободи, безпеки та юстиції Європейського Союзу. URL : <https://studies.in.ua/lekcii-pravo-es/4248-pravov-zasadi-svobodi-bezpeki-ta-yusticyi-yeuropeyskogo-soyuzu.html> (дата звернення: 20.03.2023).

4. Політика Європейського Союзу стосовно прикордонного контролю, надання притулку та імміграції. URL : https://pidru4niki.com/78741/pravo/shengenske_pravo (дата звернення: 20.03.2023).

5. Правові засади свободи, безпеки та юстиції Європейського Союзу. URL : <https://arm.naiu.kiev.ua/books/eulaw/info/lec7.html> (дата звернення: 20.03.2023).

Кучук А. М., д.ю.н., проф.,
професор кафедри права та методики викладання правознавства
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

МІЖНАРОДНИЙ ПРАВОПОРЯДОК: STATUS QUO ЗАЛИШИТИ НЕ МОЖНА ЗМІНИТИ

Існуюча на сьогодні система міжнародного правопорядку (міжнародних інституцій) була сформована у період з кінця першої половини ХХ століття та на початку другої половини ХХ століття. В тих умовах, коли закладались підвалини формування нової епохи – епохи постмодерну. При цьому, нинішній період розвитку суспільства значно відрізняється від попередніх, зокрема, у сутнісному аспекті (очевидно, що епохи одна від одної відрізняються саме сутнісними характеристиками, але у цьому випадку йдеться про надто кардинальну відмінність).

Наголошу, що міжнародні організації сучасності (переважна більшість) були сформовані як відповідь на II світову війну, як спроба не допустити подібної війни у майбутньому (саме ця мета відзначається першою у преамбулі такого документу міжнародного значення як Статут Організації Об'єднаних Націй: «позбавити прийдешні покоління нещастя війни, яка двічі в нашому житті принесла людству невимовне горе» [1]).

Тому цілком очевидним є питання про здатність міжнародних інституцій відповідати на виклики на виклики, які перед ними ставить соціум, що існує в кардинально інших умовах, ніж ті, в яких були сформовані відповідні міжнародні організації.

Наголосимо, що дії Росії щодо України характеризуються і як тероризм, і як державний тероризм, і як збройний конфлікт та ін., що змінює сприйняття відповідних явищ на рівні як окремої держави, так і на міжнародному рівні.

У цьому контексті не можна не вказати на можливість дати відповідь на поставлене питання через аналіз ситуації протидії Україні збройній агресії Росії. Акцентую увагу, що у цій роботі я не маю на меті дати виключну характеристику факторів необхідності посилення ефективності міжнародних інституцій, необхідності зміни їх організації та діяльності у контексті вимог сьогодення; ця робота носить переважно характер дискурсу, метою якого є привернення уваги вітчизняних і зарубіжних вчених до необхідності переосмислення функціонування існуючого міжнародного правопорядку задля його удосконалення.

Так, у цьому аспекті варто вказати, що найбільш ефективною виявилась Рада Європи, членами якої було прийнято рішення про виключення Росії зі свого складу. Довготривале засідання (вісім годин) позачергової сесії Парламентської Асамблеї Ради Європи завершилось майже одностайним рішенням депутатів (лише три депутати «утримались» від прийняття цього рішення) щодо резолюції, у якій закликала Комітет міністрів вимагати від Росії «негайного виходу з Ради Європи». При цьому, вкажемо, що уже 25 лютого 2022 року (на наступний день після широко вторгнення Росії на територію Української держави, ракетних обстрілів усієї території України) Комітет міністрів Ради Європи прийняв рішення про призупинення представництва Росії. А трохи раніше – 21 лютого 2022 року – президент Парламентської Асамблеї Ради Європи зробив заяву, що визнання Російською Федерацією так званих «народних республік» Донецької та Луганської є «порушенням міжнародного права та одностороннім порушенням Мінських угод» [2]. А безпосередньо 24 лютого 2022 року Тіну Кох заявив, що глибоко вражений військовим нападом Російської Федерації на Україну, і закликав російську владу негайно припинити військові дії та вивести свої війська з України. «Ця атака є явним порушенням принципів і цінностей, які відстоюють Рада Європи та її держави-члени. Вона вимагає жорсткої та консолідованої відповіді від нашої Організації» [2].

Тому цілком передбачуваною була підтримка вказаної резолюції Комітетом міністрів Ради Європи.

Наступним важливим аспектом мого дискурсу є така міжнародна універсальна організація як Організація Об'єднаних Націй. Вище я вказав на те, що відповідно до Статуту цієї Організації, одним з основних її завдань мало запобігання «нещастям війни». Водночас, кожен українець знає, що Рада безпеки Організації Об'єднаних Націй не може прийняти рішення відносно Росії, оскільки сама Росія, беручи участь у голосуванні блокує прийняття таких рішень.

Між тим, відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй (ст. 24) саме Рада Безпеки несе основну відповідальність за «за підтримку міжнародного миру й безпеки» [1]. При цьому відповідно до ч. 3 ст. 27 цього Статуту при голосуванні щодо прийняття рішення не з процедурних питань сторона, що бере участь у конфлікті, має утриматися [1]. Цілком очевидно, що таким має бути голосування з усіх питань, адже не може держава-агресор вирішувати будь-які питання щодо самої себе. Особливо, якщо ця держава не згадується у Статуті серед членів цієї Організації.

У контексті останнього не можна не згадати обґрунтування Україною неправомірності перебування Росії як в Раді Безпеки, так і Організації Об'єднаних Націй загалом [3].

Список використаних джерел:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf

2. Russian Federation's war of aggression against Ukraine: special page.
URL: <https://pace.coe.int/en/pages/ukraine>

3. Заява МЗС України щодо нелегітимності перебування Російської Федерації в Раді Безпеки ООН та Організації Об'єднаних Націй у цілому.
URL: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-shchodo-nelegitimnosti-perebuvannya-rosijskoji-federaciji-v-radi-bezpeki-oon-ta-organizaciji-obyednanih-nacij-u-cilomu>

Сироїд Т. Л., д.ю.н., проф.,
завідувачка кафедри міжнародного і європейського права
юридичного факультету Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ В МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Відповідальність у міжнародному кримінальному праві настає за скоєння протиправних злочинних діянь – міжнародних злочинів, злочинів міжнародного характеру, транснаціональних злочинів. Задля належної кваліфікації протиправних діянь слід встановити склад (елементи) злочину. Відсутність елемента злочину – об'єктивного (*actus reus*) або суб'єктивного (*mens rea*), передбаченого визначенням та видом кримінальної відповідальності, приведе до висновку про відсутність злочину. Завдання уповноважених органів (посадових осіб) полягає у встановленні наявності у поведінці та психічному стані особи, яка скоїла злочин, складу (елементів) злочину.

Слід зазначити, що в теорії національного кримінального права під складом злочину розуміють набір ознак, що дозволяють оцінити конкретне діяння як злочинне. Якщо злочин є актом людської поведінки, то склад злочину – це спосіб його нормативного опису шляхом виділення частин і елементів, що є його складовою.

Будь-який злочин являє собою певну сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, що визначають конкретне суспільне небезпечне діяння як злочинне. Законодавець виділяє з усієї сукупності ознак лише ті, які характеризують той чи інший злочин, найбільш значущі, типові, що однаково притаманні всім злочинам даного виду. Така сукупність встановлених у кримінальному нормативному акті юридичних ознак (об'єктивних і суб'єктивних) суспільно небезпечного діяння і називають складом злочину (с. 88) [1].

Кожен злочин, у тому числі злочин за міжнародним правом, вимагає наявності в його складі матеріального і психічного елемента, тобто злочинного діяння і певної форми відношення злочинця до даного діяння. Для позначення цих елементів (точніше, груп елементів) у різних національних правових системах використовуються різні поняття. Щодо

спеціальних міжнародних трибуналів ООН і судів ad hoc, слід вказати, що вони часто вживають латинські юридичні терміни: actus reus (дослівно – винний акт) і mens rea (дослівно – винна думка). Національні системи права оперують поняттям «об’єктивна і суб’єктивна сторона злочину». Ця термінологія іноді використовується і в практиці міжнародних трибуналів.

Об’єктивний або матеріальний елемент складу злочину, тобто злочинне діяння, може становити як злочинне діяння, так і злочинне упущення. Особа несе кримінальну відповідальність за бездіяльність (упущення) лише в тому випадку, якщо існує правовий обов’язок діяти і невиконання цього зобов’язання призводить до злочину.

У дослідженнях з національного права суб’єктивна сторона злочину описується як «елемент складу злочину, що дає уявлення про внутрішні психічні процеси, що відбуваються у свідомості і волі особи, яка вчиняє злочин». Встановлення суб’єктивного елемента складу злочину (який також називають розумовим, психічним або ментальним елементом) – обов’язкова умова для визнання діяння злочинним.

Наявність означених елементів притаманна і злочинам у міжнародному кримінальному праві. Так, для обвинувачення особи у скоєнні злочину з міжнародного кримінального права, слід встановити певний психічний стан особи, яка скоює це діяння (а в ряді випадків мотивацію і (або) цілі виконання дій такої особи). У науці кримінального права такий психічний стан, психічні процеси отримали визначення «вина у вчиненні діяння». При цьому слід зауважити, що винуватість як ознака злочину означає не тільки сам факт наявності того чи іншого психічного ставлення до скоєного діяння, а й необхідність доведення цього психічного відношення при правозастосуванні».

Стаття 30 Статуту Міжнародного кримінального суду спеціально встановлює: «1. Якщо не передбачено інше, особа підлягає кримінальній відповідальності і покаранню за злочин, що підпадає під юрисдикцію Суду, тільки в тому випадку, якщо за ознаками, що характеризує об’єктивну сторону, воно скоєно навмисно і свідомо. 2. Для цілей цієї статті, особа «має намір» у тих випадках, коли: а) щодо діяння, ця особа збирається зробити таке діяння; б) щодо наслідків, ця особа збирається заподіяти цей наслідок або усвідомлює, що він настане за звичайного перебігу подій. 3. Для цілей цієї статті, «свідомо» означає з усвідомленням того, що обставина існує або що наслідок настане при звичайному перебігу подій. «Знати» і «знання» повинні тлумачитися відповідним чином» [2].

Практика спеціальних трибуналів свідчить про приділення значної уваги встановленню психічного елемента і використовує при цьому термінологію, запозичену з різних правових систем. Системи загального (англосаксонського) права називають у числі форм вини навмисність, намір, нерозсудливість і недбалість. Континентальні системи права використовують близькі за значенням (але не синонімічні) латинські юридичні терміни *dolus specialis*, *dolus generalis*, *dolus directus*, *dolus eventualis*. Виділяють умисні

злочини і злочини, вчинені з необережності. У свою чергу, умисні злочини поділяються на злочини, вчинені за прямим або непрямим умислом, а необережні злочини – на скоєні з легковажності чи недбалості.

Для визначення суб'єктивного елемента складу міжнародного злочину суттєве значення має намір, який означає бажання, що орієнтоване на досягнення певного результату (наприклад, смерть цивільної особи або військовополоненого, руйнування цивільного об'єкта тощо).

При встановленні суб'єктивної сторони злочину істотну роль може відіграти така категорія, як знання. Знання як елемент форми вини може мати два різних значення. По-перше, якщо норма міжнародного права, яка забороняє певну поведінку, передбачає ті чи інші специфічні факти або обставини, то знання означає розуміння особою того, що ці факти або обставини дійсно існують. У такому випадку знання є частиною наміру як форми вини. Наприклад, стаття 85 (3) (е) Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій 1949 р. перераховує серед серйозних порушень (які повинні відбуватися «навмисне» і бути «причиною смерті або серйозного тілесного ушкодження або шкоди здоров'ю») «вчинення нападу на особу, коли відомо [або, у іншому перекладі «в знанні»], що вона припинила брати участь у воєнних діях». Також стаття 7 (1) Статуту Міжнародного кримінального суду передбачає, що під злочином проти людяності слід розуміти перераховані в ній дії, «коли вони відбуваються в рамках широкомасштабного або систематичного нападу на будь-яких цивільних осіб, зі знанням про такий напад» [2].

Також міжнародні норми щодо відповідальності вищої посадової особи (командира) вимагають простого знання обставин, а саме знання командиром факту, що його підлеглі скоїли міжнародні злочини (коли він не вживає необхідних заходів для припинення цих злочинів).

По-друге, якщо норма міжнародного права стосується результатів забороненої поведінки, то знання означає, що особа (1) розуміла, що її дії найбільш ймовірно викличуть такий результат, і тим не менше (2) прийняла на себе високий ризик того, що цей результат все-таки настане.

Спеціальний намір необхідний для такої категорії злочинів, як: злочини проти людяності у вигляді переслідування, злочин геноциду. Встановлення спеціального наміру є обов'язковим, коли норма міжнародного права на додаток до вимоги наміру викликати певний результат вимагає також, щоб суб'єкт мав певну мету, яка простягається поза межами цього безпосереднього результату. При цьому фактичне досягнення даної мети не є обов'язковим.

Для злочину геноциду таким спеціальним наміром, відповідно до ст. II Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 р. [3], є намір «знищити, повністю або частково, яку-небудь національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку». Таким чином, масове вбивство євреїв або мусульман можна назвати геноцидом, лише якщо присутній цей спеціальний намір, незалежно від того, чи досягнута поставлена мета.

На відміну від загальнокримінальних злочинів, деякі склади міжнародних злочинів, на додаток до об'єктивної та суб'єктивної сторони, вимагають ще й наявності певних контекстуальних обставин. Вони прямо згадуються в «Елементах злочинів» Міжнародного кримінального суду [4] та є обов'язковою кваліфікуючою ознакою певних видів міжнародних злочинів. Таким чином, контекстуальні обставини необхідно вважати окремим елементом складу злочину.

Під «контекстуальними обставинами» мається на увазі, що злочин скоюється в певному контексті. Так, для дефініції воєнного злочину таким обов'язковим контекстом виступає збройний конфлікт: злочинне діяння повинно відбуватися в ході збройного конфлікту і бути з ним тісно пов'язаним. Для злочинів проти людяності контекстом є масовий або систематичний напад на цивільне населення: злочинне діяння повинно бути частиною цього нападу або саме, в силу своєї масштабності, утворювати такий напад. У злочині геноциду злочинне діяння з умислом знищити повністю або частково конкретну національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку, має відбуватися (принаймні в цілях Міжнародного кримінального суду) «в контексті явної лінії аналогічної поведінки, спрямованої проти цієї групи», або бути поведінкою, «яка сама по собі може призвести до такого знищення». Означене свідчить, що в ряді випадків саме від контекстуального елемента залежить, до якого виду міжнародних злочинів буде віднесено те чи інше «первинне» злочинне діяння (наприклад, вбивство).

Вимога контекстуального елемента накладає свій відбиток і на суб'єктивний елемент злочину: виконавець злочину повинен усвідомлювати, що його дії відбуваються у зазначеному контексті або (і) є частиною цього контексту. Цей вид *mens rea* іноді називають «аналітичним елементом».

Враховуючи вищевикладене слід констатувати, що у міжнародному кримінальному праві для встановлення ознак (складу) злочину застосовується термін «елементи злочину», складовими яких є матеріальний і психологічний елемент. Крім того, для певної категорії злочинів (геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини), обов'язковим є визначення контекстуальних обставин.

Список використаних джерел:

1. Вереша Р.В. Кримінальне право України: навчальний посібник. 2-ге вид., перероб. та доп. станом на вересень 2011 р. К.: Центр навчальної літератури, 2012. 320 с. URL: http://pidruchniki.ws/13660616/pravo/obyekt_zlochynu (дата звернення 23.02.2023).

2. Rome Statute of the International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf> (дата звернення 10.04.2023).

3. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. URL: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf (дата звернення 07.04.2023).

4. Elements of Crimes. URL: https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Publications/Compendium/ElementsOfCrime-ENG.pdf (дата звернення 07.04.2023).

Чернявський А. Л., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри міжнародного, європейського права
та порівняльного правознавства
Сумського державного університету

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНСТИТУТУ ПОЧЕСНОГО КОНСУЛА У ВІТЧИЗНЯНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Після проголошення незалежності України у 1991 році відроджена українська дипломатія зіштовхнулася з гострою недостатністю кадрових та матеріальних ресурсів для розгортання широкої мережі дипломатичної та консульської служби. Одним із виходів із такого становища є активне використання інституту почесного консула. Проте, на посади почесних консулів часто призначаються представники великого бізнесу, які фактично самоусуваються від безпосереднього виконання консульських функцій. У той же час, у європейських державах має місце тенденція до призначення почесними консулами фахівців, здатних практично здійснювати функції представництва та захисту громадян акредитуючої держави за кордоном – нотаріусів, адвокатів, консультантів тощо. Різке збільшення кількості громадян України, які внаслідок російської агресії пошукають прихисток за кордоном зумовлює потребу у швидкій перебудові моделі діяльності українських почесних консулів за кордоном за європейським зразком.

На міжнародному рівні ключовим моментом еволюції інституту почесного консула стало прийняття Віденської конвенції про консульські відносини 1963. Під час розробки тексту цієї конвенції надзвичайно гостра боротьба точилася між позиціями різних держав саме щодо правового статусу почесних консулів. Ряд європейських держав, зокрема, Швейцарія, Бельгія, Нідерланди та скандинавські країни, які мали широку мережу почесних консулів, активно просували ідею надання почесним консулам таких же привілеїв та імунітетів, як і штатним консулам. З іншого боку, ряд країн Азії та Африки заперечували надання почесним консулам таких привілеїв та імунітетів, а також відстоювали своє право жорстко контролювати комерційну та іншу, не пов'язану із виконанням консульських функцій, діяльність почесних консулів на своїй території [1, с. 303].

Зрештою, кінцевий варіант Конвенції про консульські зносини став компромісним, і у ст. 68 Конвенції було закріплено положення, згідно з яким Зрештою, кінцевий варіант Конвенції про консульські зносини став компромісним, і у ст. 68 Конвенції було закріплено положення, згідно з яким кожна держава вільна вирішувати, чи буде вона призначати або

приймати почесних консульських посадових осіб. Важливо відзначити, що ця Конвенція не визначає, які саме консульські функції можуть або не можуть виконуватися почесними консулами, відносячи вирішення цього питання на рівень двосторонніх консульських конвенцій та національного законодавства держав-учасниць. У переважній більшості європейських держав домінує підхід до наділення своїх почесних консулів максимальним обсягом виконуваних функцій, що фактично не відрізняється від обсягу функцій штатних консулів.

На національному рівні зміст інституту почесного консула визначається трьома основними нормативно-правовими актами: Консульським статутом України, затвердженим Указом Президента України від 02.04.1994 р. № 127/94, Порядком призначення, діяльності і припинення повноважень нештатних (почесних) консулів України за кордоном та започаткування, функціонування і припинення діяльності консульських установ, що очолюються нештатними (почесними) консулами України, затвердженим наказом Міністерства закордонних справ України від 04.08.2014 № 332, а також Положенням про почесних консулів іноземних держав в Україні та консульські установи, що очолюються такими консулами, затвердженим наказом Міністерства закордонних справ України від 17.12.2021 № 591.

Аналіз наведених вище актів дозволяє зробити висновок про те, про правове регулювання діяльності почесних консулів іноземних держав в Україні та почесних консулів України за кордоном є непослідовним, асиметричним та не дозволяє повної мірою розкрити потенціал інституту почесних консулів, особливо в питаннях, що стосуються виконання ними консульських функцій.

Європейські держави у сфері діяльності почесних консулів демонструють новий підхід, призначаючи на посади почесних консулів профільних спеціалістів, спроможних кваліфіковано та на професійній основі здійснювати у першу чергу консульські функції, спрямовані на надання необхідної допомоги їхнім громадянам за кордоном. Наприклад, почесним консулом Федеративної Республіки Німеччина у Львові призначено приватного нотаріуса, що забезпечує ефективне надання німецьким громадянам правової допомоги та нотаріальних послуг [2, с. 77]. У той же час вітчизняне законодавство у сфері діяльності почесних консулів ґрунтується на підході, згідно з яким безпосереднє виконання почесними консулами України за кордоном основної маси консульських функцій, передбачених ст. 5 Конвенції 1963 року може є скоріше винятком, ніж загальним правилом. Тож не дивно, що у пресі нерідко мають місце публікації про участь почесних консулів у різноманітних недобросовісних економічних операціях чи політичною діяльністю, а подекуди – навіть у зв'язках з організованою злочинністю чи з відмиванням коштів [2, с. 78].

На нашу думку, це ілюструє початок нового етапу розвитку інституту почесних консулів на універсальному рівні, в рамках якого відбувається поступове зміщення акцентів діяльності почесних консулів у першу чергу на практичне надання необхідної допомоги (правової, нотаріальної, консультаційної тощо) громадянам акредитуючої держави за кордоном. Саме тому перед вітчизняною консульською службою стоїть нагальна потреба у швидкій модернізації, спрямованій на подолання егалітарності та посилення професійно-функціональних компонентів діяльності почесних консулів.

Список використаних джерел:

1. Мірошніченко О. А. Почесний консул: міжнародне право та національне законодавство України. *Форум права*. 2010. № 2. С. 303–307.
2. Гріненко О. О. Особливості правового статусу консула при виконанні нотаріальних функцій : дис... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 197 с.

Бондик О. П., студентка
Університету митної справи та фінансів

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ В РАМКАХ РАДИ МИТНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Рада митного співробітництва (РМС, неофіційна назва – Всесвітня митна організація, ВМО) – це міжнародна міждержавна організація, що була утворена відповідно до Конвенції про створення Ради митного співробітництва 1950 року, наразі має 185 учасників і діє у галузі митної справи. Україна вступила до РМС 26 червня 1992 року.

Говорячи про діяльність України в рамках РМС, треба перш за все згадати конвенції, які були розроблені під егідою РМС і до яких Україна приєдналася. Так, Україна є учасником:

1. Митної конвенції, що стосується контейнерів 1972 року; дата приєднання України – 12 березня 2004 року;
2. Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур 1973 року (Кіотської конвенції) зі змінами; дата приєднання України – 5 жовтня 2006 року;
3. Міжнародної конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства 1977 року (Найробської конвенції); дата приєднання України – 23 травня 2000 року;
4. Міжнародної конвенції про гармонізовану систему опису та кодування товарів 1983 року; дата приєднання України – 17 травня 2002 року;
5. Конвенції про тимчасове ввезення 1990 року (Стамбульської конвенції); дата приєднання України – 23 березня 2004 року [1].

На основі стандартів і принципів РМС відбувається активне багатостороннє реформування української митної системи шляхом гармонізації та спрощення митних процедур. До початку вторгнення російської федерації на територію України планувалося провести повномасштабну реформу української митниці із залученням експертів РМС. Відповідної домовленості було досягнуто на зустрічі між Президентом України Володимиром Зеленським та Генеральним секретарем РМС Куніо Мікурією 5 липня 2021 року [2].

Україна як член РМС бере участь у багатьох проектах цієї організації, таких як Програма Меркатор, Митний професіоналізм і розвиток персоналу, Гендерна рівність та різноманітність тощо. Так, наприклад, у рамках Програми Меркатор 26 квітня – 6 травня 2021 року була проведена віртуальна інвентаризаційна місія РМС для оцінки поточного стану діяльності Державної митної служби України (далі – ДМС) щодо впровадження заходів зі сприяння торгівлі відповідно до Угоди Світової організації торгівлі про спрощення процедур торгівлі [3].

Відповідно до опублікованого РМС 7 березня 2023 року збірника «Гендерна рівність і різноманіття у митних органах», ДМС бере активну участь у впровадженні інтегрованого гендерного підходу в інституційну політику, практику та процедури шляхом зміцнення організаційної спроможності щодо розробки політики та програм гендерної рівності з використанням гендерно-чутливої комунікації [4].

Україна також була однією з держав, що брали участь у Програмі сприяння глобальній торгівлі (GTFP), яка проводилася у 2018–2022 роках. Вона була створена з метою сприяння міжнародній торгівлі вибраних країн-бенефіціарів шляхом впровадження та застосування міжнародних стандартів і найкращих практик для імпорту, експорту і транзиту комерційних товарів [3].

З 2010 року в Україні функціонує Регіональний навчальний центр ВМО (спершу працював на базі Академії митної справи України у м. Дніпро, а з червня 2016 року – на базі Департаменту спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення Держмитслужби у м. Хмельницький), метою діяльності якого є навчання представників митних адміністрацій держав-членів європейського регіону ВМО та проведення семінарів та практичних занять з питань митної справи [5].

Українські митники, навіть незважаючи на повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України, продовжують брати активну участь у тренінгах та семінарах, що організовує РМС. Так, наприклад, 8–9 грудня 2022 року представники від України взяли участь у Європейському субрегіональному семінарі з координованого управління кордонами, а 9–20 січня 2023 року – у семінарі з підготовки інструкторів ВМО з розвитку середнього менеджменту, метою якого була підготовка майбутніх тренерів, здатних підтримувати впровадження програми навчання на національному та регіональному рівнях [3].

Українські митники також можуть брати участь у глобальних і регіональних навчальних семінарах, організованих чи спонсорованих РМС через платформу «СЛІКС!», спеціально розроблену для навчання працівників митних адміністрацій держав – членів РМС.

Таким чином, можна зробити висновок, що Україна веде активну діяльність в рамках РМС у вигляді приєднання до конвенцій, що розробляються та спонсоруються цією організацією, а також шляхом участі у програмах, семінарах та тренінгах РМС, спрямованих на впровадження єдиних митних стандартів, полегшення міжнародної торгівлі між державами та підвищення рівня професіоналізму працівників митних адміністрацій держав – членів РМС.

Список використаних джерел:

1. WCO. Conventions and Agreements. URL: <http://surl.li/gpnrp> (дата звернення 25.04.2023).
2. Курило А. Експерти Всесвітньої митної організації допоможуть Україні з реформою митниці. URL: <http://surl.li/gpnrs> (дата звернення 25.04.2023).
3. World Customs Organization. URL: <https://www.wcoomd.org/en.aspx> (дата звернення 25.04.2023).
4. Compendium “Gender Equality and Diversity in Customs 2023”. URL: <http://surl.li/gpnru> (дата звернення 25.04.2023).
5. RTC Khmelnytsky. URL: <https://rocb-europe.org/rtc-khmelnytsky> (дата звернення 25.04.2023).

Неделько А. Ю., студентка

Одеського національного морського університету

Данилова І. О., ст. викладач кафедри морського права

Одеського національного морського університету

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Україна стала більш активним членом міжнародного співтовариства. Більшість її зобов'язань стосується безпосередньо не лише державних органів забезпечення виконання міжнародних угод, а й кожного громадянина окремо. Водночас через ускладнення системи міжнародного права, розширення кола суб'єктів, посилення ролі впливу міжнародної громадської думки, зокрема неурядових міжнародних організацій, на розвиток міжнародного права, зростання ролі механізму міжнародно-правового регулювання в сферах, які ще недавно не були об'єктом міжнародного права, ускладнився сам процес засвоєння міжнародно-правових засад [1].

Міжнародне право – це система юридичних принципів і норм договірної і звичаєвої характеру, що регулюють відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права з метою забезпечення миру і співробітництва [3].

Можна виділити основні ознаки міжнародного права:

- міжнародне право – це сукупність юридичних норм і принципів;
- ці норми створюються шляхом фіксованої (договірної) або мовчазно вираженої (звичай) угоди між суб'єктами міжнародного права;
- міжнародне право виступає в якості окремої відособленої правової системи зі своїми галузями й інститутами. Таким чином, воно не є галуззю внутрішньодержавного права і не входить у його правову систему [2].

Міжнародне право XXI століття змінюється та адаптується до нових викликів та реалій сучасного світу. У зв'язку з цим, воно має значний вплив на правову систему України.

Одним з найважливіших напрямків розвитку міжнародного права є захист прав людини та принципів правової держави. Ці питання є особливо актуальними для України, яка знаходиться у складних геополітичних умовах та має проблеми з дотриманням прав людини на окупованих територіях.

Також міжнародне право XXI століття надає значення екологічним питанням, вирішенню конфліктів та боротьбі з тероризмом. Україна, як і інші країни, зобов'язана дотримуватися міжнародних конвенцій та угод, що стосуються цих питань.

Окрім того, міжнародне право XXI ст. визнає значення цифрових технологій та мережі Інтернет. З цим пов'язані такі питання, як кібербезпека та захист особистих даних. Україна повинна розвивати свою правову систему, щоб забезпечити відповідність її вимогам міжнародного права.

Сучасне міжнародне право можна охарактеризувати рядом позитивних рис. По-перше, міжнародне право має за мету обмежити право держави на ведення війни і перетворити координацію дій суверенних держав на систем співробітництва та досягнення спільної вигоди. По-друге, відбувся перехід від співіснування держав до співробітництва між ними – з метою не лише досягнення міжнародного миру та безпеки, а й сприяння здійсненню соціальних та політичних ідей, що виражається в поширенні міжнародних всесвітніх і регіональних організацій. По-третє, підвищення правового статусу окремого індивіда в міжнародному праві, що проявляється у створенні міжнародно-правового механізму захисту прав людини. По-четверте, удосконалено механізм реалізації норм міжнародного права як на інтернаціональному, так і на національному рівні, з'являються зобов'язання, на участь у забезпеченні дотримання яких мають право всі держави. По-п'яте, в міжнародному праві затверджено принцип демократії, згідно з яким лише держава, що відповідає загальноприйнятим стандартам демократії, може бути повноправним членом міжнародного співтовариства. [1]

Отже, міжнародне право XXI століття має великий вплив на правову систему України, тому країна повинна відповідно реагувати на нові виклики та адаптувати свою правову систему до міжнародних стандартів. Міжнародне право є окремою системою норм і кардинально відрізняється від вітчизняного національного права. Але в той же час міжнародне право

здійснює значний вплив на національне право. Особливо цей процес активізувався з закріпленням перспектив про приєднання України до європейського економічного простору [2].

Список використаних джерел:

1. Інтернет-ресурс: <https://dduvs.in.ua/wpcontent/uploads/files/Structure/library/student/lectures/2020/kzpd/112.5.pdf>
2. Інтернет-ресурс: https://arm.naiu.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_1.html
3. Інтернет-ресурс: https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародне_право

Скутін Д. С., студент

Одеського національного морського університету

Данилова І. О., ст. викладач кафедри морського права

Одеського національного морського університету

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ «ЗЕРНОВОГО КОРИДОРУ» ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Україна посідає четверте місце у світі за обсягами експорту сільськогосподарської продукції. Через війну наша країна не в змозі задовольнити попит на зовнішніх ринках, який, зрозуміло, нікуди не подівся. Українські аграрії забезпечували 10% світового експорту пшениці, понад 15–20% ячменю, більше ніж 50% соняшникової олії. Експорт через морські порти був на рівні 5–6 млн тонн на місяць. З бойових дій українські морські порти виявилися заблокованими, продукція застрягла на складах.

Через блокування портів Одеси та Миколаєва експортні можливості України скоротилися більш ніж у 5 разів. Дефіцит продовольства на глобальних ринках призвів до його удорожчання, а це призведе до голоду в бідних країнах. Але окрім заяв про світовий голод варто розуміти, що експорт сільськогосподарської продукції і продовольства – важлива стаття валютного виторгу України. 2020 року частка від її продажу у валютній скарбниці становила 22,2 млрд дол. – це на той момент 45% загального українського експорту.

22 липня у Стамбулі за присутності генсека ООН Гуттереша, президента Туреччини Ердогана, міністра оборони РФ Шойгу та міністра інфраструктури Кубракова відбулося підписання відповідних документів. Україна підписала угоду з Туреччиною та ООН, Росія – окрему «дзеркальну» угоду з Туреччиною та ООН.

«Зерновий коридор» запрацював у строк, а саме 1 серпня 2022 року. Початок деблокади поклав суховантаж Razoni з вантажем кукурудзи до Ливану. За три місяці – до 29 жовтня, коли РФ заявила про призупинення своєї участі в угоді (щоправда, кілька днів по тому рішення вона змінила), з портів «Великої Одеси» (власне Одеса, порти Південний, Чорноморськ тощо) вийшли понад 400 суден сумарно з понад 353 тис. тон продовольства. З 19 листопада 2022 року дію зернової угоди подовжили на 120 днів, а з 18 березня 2023 угоду подовжили ще на 120 днів.

Станіслав Ткачик, директор логістичної компанії «Лукро», у своїй статті для сайту «Порти України» перелічив наступні проблеми, які довелося вирішувати українським перевізникам внаслідок російського вторгнення. Серед них:

- 1) порушення логістики;
- 2) неможливість експорту з морських портів;
- 3) втрата контролю над портами на окупованій території;
- 4) знищення логістичної інфраструктури;
- 5) неготовність «сухих портів» до переорієнтації на перевезення вантажів суходелом (відсутність інфраструктури, спроможностей, транспорту, площі зберігання, контейнерів, дозволів, безпеки вантажів);
- 6) значне збільшення тарифів на послуги зі зберігання та перевезення;
- 7) збільшення термінів доставки вантажу;
- 8) затримка оплати послуг;
- 9) зіпсуття товарів;
- 10) посилення сторін на форс-мажор і пов'язані з цим спори (витрата часу та ресурсів на досудове або судове врегулювання спору);
- 11) дефіцит спроможностей портів Польщі, Румунії та Болгарії через різке збільшення товаропотоку з України та в Україну;
- 12) дефіцит складських потужностей та європейські обмеження на вагу вантажів для українських перевізників;
- 13) черги на пунктах пропуску;
- 14) відмова іноземних експедиторів від перевезень по території воюючої країни;
- 15) відмова страхових компаній від покриття ризиків.

Таким чином, в умовах війни оптимальним варіантом стало зосередження українського товарообігу на доставці в найближчі до фінальної точки доставки вантажу порти, з яких товар залізницею або автомобільним транспортом – залежно від спроможності та фінансової доцільності, – доставлявся в Україну. Відповідно, український експорт доставлявся суходелом до найближчого порту, звідки товар йшов морем далі.

Підсумовуючи, для оптимізації логістики в умовах війни перш за все потрібно звернути увагу на альтернативні маршрути та залучення вільних портів для рівномірного навантаження на транспортні потоки. Крім цього, потрібно розробити варіанти доставки та плани дій для ситуації, коли доставка вантажу ускладнюється або втручаються фактори, які роблять доставку товару неможливою для конкретного маршруту. Відповідно, головним принципом для логістики воєнного часу залишається гнучкість та швидке реагування на виклики, адже саме завдяки цим принципам можливо зменшити фінансові ризики та зберегти в роботі транспортні ланцюги.

Список використаних джерел:

1. Інтернет-посилання: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3537063-slah-ukrainskogo-zerna.html>

2. Інтернет-посилання: <https://www.slovoidilo.ua/2023/03/16/novyna/ekonomika/mininfrastrukturi-rozpovily-yak-prosuvayutsya-perehovory-shhodo-prodovzhennya-zernovoyi-uhody>

3. Інтернет-посилання: <https://www.slovoidilo.ua/2023/03/18/novyna/ekonomika/termin-diyi-zernovoyi-uhody-znovu-prodovzhyly>

4. Інтернет посилання: https://www.lex-line.com.ua/?language=us&go=full_article&id=3456

5. Інтернет-посилання: <https://finance.ua/ua/saving/ukraina-pidpysala-zernovu-ugodu>

6. Ткачик С. Логістика воєнного часу: як оптимізувати доставку вантажів через порти Польщі, Румунії та Болгарії. Досвід логістичної компанії «Лукро». 12.09.2022. Порти України. URL: <https://bit.ly/3Uz5xNQ>

Шелудько С. А., к.е.н., доц.,
керівник проектів та програм,
ПАТ Акціонерний банк «Південний»

МІЖНАРОДНІ РЕГУЛЯТОРНІ КОНЦЕПЦІЇ КОМПЛАЄНСУ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ

Банківська діяльність широко відома як одна з найбільш регульованих галузей. Така увага з боку законодавців пояснюється не лише потенційними можливостями, що їх дають неконтрольовані банківські операції для грабіжників і шахраїв щодо відмивання кримінальних доходів, фінансування тероризму й організованої приступності, уникнення оподаткування, привласнення та розтрати бюджетних коштів. Найбільш значущою для органів публічної влади функцією банківської системи є акумуляція, збереження та розпорядження нею тимчасово вільними коштами населення та підприємств, що становить критично важливий інтерес для всього суспільства – відтак безпека та стійкість банків є предметом прискіпливого та жорсткого правового регулювання. Комплаєнс, як заходи з дотримання застосовних норм всередині банку, відтак відіграє надзвичайно актуальну та суспільно-важливу роль.

Якщо розглядати необхідність комплаєнсу в історичному аспекті, варто згадати американську модель внутрішнього контролю 1992 року, широко відому як модель COSO. Окрім достовірності фінансової звітності та результативності операційної діяльності, ця модель вперше визначила комплаєнс (відносно положень законодавства) як мету системи внутрішнього контролю. За допомогою п'яти компонентів моделі COSO (середовище контролю, оцінка ризику недосягнення цілей, механізми та діяльність з контролю, моніторинг, інформування та комунікація) стало можливим досягти три головні цілі внутрішнього контролю: достовірна фінансова звітність, ефективна операційна діяльність та повноцінний комплаєнс.

Популярність моделі COSO, а отже й її розуміння комплаєнсу призвела до того, що ця концепція з незначними деякими змінами була прийнята не лише Базельським комітетом з банківського нагляду [1], а й законодавцем ЄС, який в т.зв. директиві CRD [2, ст. 22], а також у новішій директиві CRD IV [3, ст. 74, 88] прийняв цю саму модель як власну. До того ж, як чинний на сьогодні Європейський банківський орган (ЕВА), так і його попередник (СЕБС) у власних рекомендаціях розглядали комплаєнс як елемент системи внутрішнього контролю, поряд із функцією внутрішнього аудиту та функцією контролю ризиків [4–5].

Прийняття концепції, згідно з якою комплаєнс належить до системи внутрішнього контролю, означає, по-перше, що банк зобов'язаний забезпечити відповідність своєї діяльності нормативним вимогам, по-друге, що банк повинен застосовувати відповідні механізми контролю для забезпечення цієї відповідності, і, по-третє, що комплаєнс як функція контролю не повинна поєднуватися з іншими операційними функціями – відтак, має бути встановлений її зв'язок з управлінням ризиками.

Іншою популярною концепцією організації комплаєнсу в банках, зокрема й в українських, є його ототожнення з елементом ризик-менеджменту. Таке уявлення засноване на документі «Комплаєнс і функція комплаєнсу в банках», підготовленому Базельським комітетом з банківського нагляду в 2005 році [6]. Згідно з його методологією, комплаєнс розглядається в контексті процесу ідентифікації, вимірювання, оцінки, моніторингу, тестування та звітності щодо управління комплаєнс-ризиком. Документ зосереджується на обов'язках наглядової ради, правління та служби комплаєнсу, нехтуючи роллю комплаєнсу як елементу системи внутрішнього контролю та наголошуючи на зобов'язанні координувати заходи з управління комплаєнс-ризиком з іншими діями ризик-менеджменту, особливо щодо операційного ризику. Такий підхід призводить до перенесення тягаря із забезпечення комплаєнсу на виявлення та оцінку відповідного ризику, що, в свою чергу, викликає сумніви щодо належної мети комплаєнсу.

Плюралізм у поглядах регуляторів на концептуальні засади комплаєнсу визначає не лише спосіб організацій служби комплаєнсу в банках, а й диктує модель його правового регулювання. Отже, гармонізація законодавства з питань комплаєнсу в Україні з міжнародними стандартами відтак сприятиме спільним заходам із забезпечення безпеки у банківському секторі та посилюватиме продуктивність взаємодії як регуляторів, так і банків.

Список використаних джерел:

1. Basel Committee on Banking Supervision (1998). Framework for Internal Control Systems in Banking Organizations. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs40.pdf>.

2. Directive 2006/48/EC of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32006L0048>

3. Directive 2013/36/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms, amending Directive 2002/87/EC and repealing Directives 2006/48/EC and 2006/49/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013L0036>.

4. Committee of European Banking Supervisors (2006). Guidelines on the Application of the Supervisory Review Process under Pillar 2. URL: <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/supervisory-review-and-evaluation-srep-and-pillar-2/guidelines-on-the-application-of-the-supervisory-review-process-under-pillar-2>

5. European Banking Authority (2017). Guidelines on internal governance. URL: <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/internal-governance/guidelines-on-internal-governance-revised>

6. Basel Committee on Banking Supervision (2005). Compliance and the compliance function in banks. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs113.htm>

Borysov V. V.,
University of Bialystok

LEGAL SYSTEM OF UKRAINE AND STANDARDS OF INTERNATIONAL LAW

The legal system of Ukraine is in need of radical reformation. The main goal of such changes should be to change the consciousness of the persons involved in the legal system, to update and improve legislation, to introduce a management system aimed at meeting the needs of the country's population and achieving the most important goal – the legal regulation of relations both within the country and in the foreign policy environment on the basis of generally recognized standards of international law.

Beginning from 1994, Ukraine announced cooperation and partnership with the European community, a number of agreements were adopted, plans, strategies, etc. were developed. At the beginning of the 21st century, by the Decree of the President of Ukraine dated September 14, 2000, the Program for the Integration of Ukraine into the European Union was approved [1], and the National Council on the Adaptation of the Legislation of Ukraine to the Legislation of the European Union was also created. In 2004, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law of Ukraine “On the Nationwide Program of Adaptation of the Legislation of Ukraine to the Legislation of the European Union” and approved the Nationwide Program of Adaptation of the Legislation of Ukraine to the Legislation of the European Union. According to the provisions of the latter, the adaptation of Ukrainian legislation to the EU legislation is one of the main components of the process of Ukraine's integration into the EU, which is a priority direction of Ukrainian foreign policy. This is the process of bringing the laws of Ukraine and other legal acts into compliance with the *acquis communautaire* [2].

On September 16, 2014, the Verkhovna Rada of Ukraine and the European Parliament ratified the Association Agreement between Ukraine and the EU. Since then, the international contractual and legal unification of legislation has been started, which is based on EU acts, which are referred to by the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand, dated June 27, 2014 as an international legal basis for adaptation, harmonization and unification of Ukrainian legislation with EU law.

It should not be forgotten that the regulations, directives and decisions thanks to which EU members cooperate as a whole on the territory of the union, within their own territories or in the foreign economic or foreign policy spectrums, are also norms of international law, the implementation of which is a mandatory condition for membership in EU. That is, "...acquis communautaire (acquis) is the legal system of the European Union, which includes acts of European Union legislation (but is not limited to them) adopted within the European Community, common foreign and security policy and cooperation in the field of justice and internal affairs" (Chapter II of the Program approved by the Law of Ukraine "On the Nationwide Program for the Adaptation of the Legislation of Ukraine to the Legislation of the European Union").

N. M. Parkhomenko singled out five stages of such adaptation, or rather harmonization of Ukrainian and European law. In his opinion, at the first stage, the criteria for harmonization in various spheres of integration interaction are determined in accordance with the concluded agreements and the areas of legislation that require harmonization are determined; at the second stage, there is a comparison of the goals and objectives of the legal regulation of integration interaction, legal expertise and comparative legal analysis of national legislative and other normative legal acts, determination of their compliance with concluded international agreements; at the third stage, the list of normative legal acts requiring harmonization, taking into account their legal force, as well as the list of international treaties that must be concluded for the purpose of harmonization, is determined and approved; at the fourth stage, the synchronous development and adoption of new legal acts or amendments to the existing legislation by the relevant state bodies takes place. It is important at this stage to overcome existing conflicts between national and international law or the law of international organizations or their associations by applying appropriate procedures, namely: recognition of generally recognized principles of law, legal standards and their consolidation in national legislation; consideration of general and specific requirements during the entry of normative prescriptions of acts of international organizations into the national legal system, etc.; At the fifth stage, the implementation of harmonized acts takes place, and the achieved results are evaluated at the interstate and national levels. In the

future, it is possible to continue the integration interaction in the direction of unification and rapprochement [3]. However, despite such a sufficiently productive and rational proposed approach, the legal system of Ukraine remains rather unstable.

In general, during the 30 years of Ukraine's independence, the Verkhovna Rada of Ukraine ratified more than a thousand international treaties related to the spheres of economy, law, finance, protection of human and citizen rights and freedoms. Along with Ukraine's participation in the activities of intergovernmental organizations, it can be said that a lot was done to ensure that international law took root in the external and internal relations of the state of Ukraine.

Since the adoption in 2006 of the Law of Ukraine "On the Implementation of Decisions and Application of the Practice of the European Court of Human Rights" [4], which guaranteed that the Court's decision is binding for Ukraine's implementation of this court's decisions, they are not only actively used in the judicial system of Ukraine and have supremacy over current judicial practice of Ukrainian courts, but also encourage Ukraine to change national legislation and improve the work of law enforcement, control and other state bodies.

Therefore, the legal system of Ukraine today is still far from ideal. However, our state is constantly taking important steps to improve it, in particular, bringing the national law into line with the generally recognized principles, norms and standards of international law as much as possible. Unfortunately, due to the military aggression of the Russian Federation, many reforms have slowed down, but they remain on their way and will be implemented in the future. The main tenet of the influence of international law on the law of Ukraine should be the rule of law at all levels of the state's life.

References:

1. Програма інтеграції України до Європейського Союзу Програму схвалено Указом Президента № 1072/2000 від 14.09.2000. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00#Text>

2. Materials of the Governmental portal. Available at: <http://www.kmu.gov.ua>. About the National program of adaptation of legislation of Ukraine to the legislation of European Union [A law of Ukraine is from] March, 18, 2004. № 1629-IV. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/uriad-zapustyv-self-skrinyh-adaptatsii-zakonodavstva-ukrainy-do-prava-ies>.

3. Пархоменко Н. М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види. *Часопис Київського університету права*. 2012. №1. С. 338–342.

4. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

Перепьолкін С. М., д.ю.н., доц., завідувач кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів

НЕЗНАННЯ ПРАВИЛ ПОВЕДІНКИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА, ПРАКТИКИ МІЖНАРОДНИХ СУДОВИХ ОРГАНІВ ТА ЗАКОНІВ НЕ ЗВІЛЬНЯЄ ВІД ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Фраза «Не знання законів не звільняє від юридичної відповідальності» є однією з найбільш відомих і часто згадуваних як в правовій доктрині та правозастосовній практиці, так і в повсякденному спілкуванні серед пересічних громадян України.

Вона у цілому відповідає принципу законності, про який згадується в ст. 8 «Принципи здійснення митної справи» чинного Митного кодексу України [1], ст. 8 «Законність» чинного Закону України «Про Національну поліцію» [2] та в статтях багатьох інших законодавчих актів України.

Проте крім принципу законності в Україні визнається дія й інших принципів права, зокрема, відповідно до ст. 8 Конституції України – принципу верховенства права [3].

В українській правовій доктрині відсутня однозначність як щодо тлумачення принципу верховенства права, так і щодо його взаємодії з принципом законності.

Водночас в рішенні у справі № 1-33/2004 від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 Конституційний Суд України зазначив: «Верховенство права – це панування права в суспільстві. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства» [4].

На нашу думку, до легітимованих суспільством і зумовлених історично досягнутим рівнем українського суспільства інших соціальних регуляторів слід відносити також незалежно від форми зовнішнього вираження правила поведінки міжнародного права та практику міжнародних судових органів. На підтвердження цієї позиції доречно згадати, наприклад, про положення Декларації про державний суверенітет України, згідно з якими «Українська РСР визнає перевагу загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритет загальноновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права.» [5], а також про положення ст. 6 «Верховенство права» чинного Закону України «Про Національну поліцію», згідно з якими «Принцип верховенства права застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини» [2].

За підсумками проведеного аналізу змісту ст. 8 «Принципи здійснення митної справи» та інших статей чинного Митного кодексу України, жодного згадування про здійснення митної справи на основі принципу верховенства права, а отже і офіційного його тлумачення та безпосередніх умов застосування не виявлено.

Попередньо можна стверджувати, що враховуючи закріплене в ст. 8 Конституції України положення стосовно визнання та дії принципу верховенства права в Україні, та належність Конституції України до законодавства України з питань митної справи, повторювати наведені вище положення в змісті чинного Митного кодексу України недоречно. Проте і відсутність згадування у ст. 8 чинного Митного кодексу України про цей принцип поряд з іншими принципами здійснення митної справи також можна вважати неприпустимим.

Усунути цей недолік вкрай важливо. Особливо це стосується ситуацій, в яких посадові особи органів державної влади України, зокрема й митних органів, які послуговуються чинним Митним кодексом України за принципом «дозволено лише те, що прямо визначено законом» забувають, що законодавство України з питань митної справи складається не лише з Митного кодексу України.

Внесення відповідних змін до ст. 8 чинного Митного кодексу України обов'язково має містити уточнення стосовно того, що застосування принципу верховенства права має здійснюватися з урахуванням легітимованих народом (органами державної влади) України незалежно від форми зовнішнього вираження принципів, норм і стандартів міжнародного права та практики міжнародних судових органів.

Запропоновані зміни сприятимуть забезпеченню панування права в українському суспільстві, а також зміні вже відомої нам фрази «Не знання законів не звільняє від юридичної відповідальності» на фразу «Не знання правил поведінки міжнародного права, практики міжнародних судових органів та законів не звільняє від юридичної відповідальності».

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України : Закон України від 13 берез. 2012 р. № 4495-VI. *Відом. Верх. Ради України*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.

2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відом. Верх. Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

3. Конституція України. *Відом. Верхов. Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) № 15-рп/2004 від 2 листопада 2004 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v015p710-04> (дата звернення : 12.05.2023).

5. Декларація про державний суверенітет України від 16 липн. 1990 р. № 55-XII *Відом. Верх. Ради УРСР (БВР)*. 1990. № 31. Ст. 429.

Легка О. В., д.ю.н., проф.,
професор кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

В Україні право на захист та доступ до інформації є фундаментальними правами людини і гарантуються Конституцією України (ст. 34), Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (статті 8, 10), Загальною декларацією прав людини (статті 12, 19), Міжнародним пактом про громадянські і політичні права (статті 17, 19), Конвенцією Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (Конвенція 108) та Конвенцією Ради Європи про доступ до офіційних документів. Крім того, законами України «Про інформацію» (визначено основні принципи, суб'єкти, об'єкти інформаційних відносин), «Про захист персональних даних» (урегульовано відносини, пов'язані із захистом персональних даних під час їх обробки), «Про доступ до публічної інформації» (передбачено порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації).

Глобальні реформи та «модернізація» стандартів захисту права на доступ до персональних даних у праві Ради Європи (Конвенція Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, із змінами, внесеними Протоколом CETS № 223), та праві ЄС (прийняття Загального регламенту захисту персональних даних № 2016/679 (GDPR) та Директиви 2016/680/EU) розпочалися з 2018 року.

Загальний регламент ЄС про захист даних від 27.04.2016 № 679 (далі – GDPR) на сьогодні є основним міжнародним стандартом щодо захисту інформації. Він має не лише пряму регулятивну дію в рамках національного права держав-членів ЄС, але й пріоритет у разі «конфлікту» між національним правом та регламентом. GDPR замінює попередні закони про захист даних у ЄС, встановлює правила обробки та вільного руху персональних даних і застосовується до всіх доменів публічного та приватного сектору.

Серед основних прав суб'єктів персональних даних, передбачених GDPR, право на: доступ (ст. 15), уточнення (ст. 16), видалення даних (ст. 17), обмеження обробки (ст. 18), перенесення даних (ст. 20), заперечення (ст. 21), не бути об'єктом автоматизованого ухвалення рішень (ст. 22), подати скаргу до наглядового органу (ст. 77), компенсацію.

GDPR має більш прозорий підхід до виконання зобов'язань, покладених на контролерів, зобов'язуючи їх надавати повне розкриття всієї діяльності щодо обробки даних, їх призначення, правових підстав (згода із зазначенням можливих ризиків щодо передачі даних; договірне та переддоговірне виконання; суспільний інтерес або життєво важливий інтерес фізичної особи,

включаючи юридичні питання (судовий захист); згідно із законодавством ЄС та/або членів ЄС джерело даних є загальнодоступним [1]) та механізмів щодо транскордонної передачі персональних даних (запровадження сертифікаційних механізмів – гарантія для транскордонної передачі персональних даних за межі ЄС (ст. 46).

Зазначеним документом встановлено вищі стандарти щодо: інформованої згоди на збір та обробку інформації; права на видалення інформації, а також обов'язків контролера упродовж 72 год. повідомляти осіб у разі витоку їх персональних даних [2].

Наступним важливим документом у досліджуваному напрямі є Директива Європейського парламенту та Ради ЄС «Про захист фізичних осіб щодо обробки персональних даних компетентними органами з метою запобігання, розслідування кримінальних злочинів, ведення розшукових чи судових дій або виконання кримінальних покарань, а також за вільне переміщення таких даних...» № 2016/680, яка дещо відрізняється від Регламенту (вона є актом не прямого застосування та «передбачає її інкорпорацію у правопорядок держав-членів, що реалізується за допомогою прийняття відповідного імплементуючого національного акта») [3].

Крім того, Стратегією інтеграції України до Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу («Дорожня карта»), узгодженою з ЄС, визначено, що «законодавче закріплення права на захист персональних даних серед основних прав і свобод фізичних осіб, а також положення про вільний рух персональних даних, приведення у відповідність до права ЄС принципів обробки персональних даних, та термінології має відбутись до грудня 2023 року» [4].

Наступним механізмом у напрямі покращення ефективності захисту інформації в Україні є дієвий контроль з боку незалежного наглядового органу з питань захисту персональних даних, діяльність якого ґрунтуватиметься на дотриманні законодавчих норм з урахуванням кращих міжнародних практик та стандартів, відображених в GDPR [5].

Відповідно до норм GDPR, потребує також удосконалення і вітчизняний механізм права на захист інформації «право бути забутим». Право на забуття (англ. right to be forgotten) – право, яке дозволяє особі вимагати, за певних умов, видалення своїх особових даних із загального доступу через пошукові системи, тобто посилань на ті дані, які, на її думку, можуть завдати їй шкоди [6].

Список використаних джерел:

1. Аналіз законодавства про захист персональних даних в Україні: звіт Міністерства трансформації України. 2020. 55 с. С. 10.
2. Загальний регламент із захисту персональних даних № 2018/1725. URL: <http://aphd.ua/gdpr-ofitsiinyi-ukranskyi-pereklad>
3. Концептуальні питання директиви ЕС 2016/680. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4014545

4. Висновок комітету з питань інтеграції України до Європейського Союзу щодо проекту Закону України «Про захист персональних даних». URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/1562145.pdf>

5. Повноваження Уповноваженого Верховної Ради з прав людини та законодавство у сфері доступу до публічної інформації. Аналіз законодавства та рекомендації: звіт. URL: <chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcglclefindmkaj/https://rm.coe.int/report-access-to-public-information-ukr/1680992d5b>

6. Андрощук Г. Суд ЄС: Google виграв спір щодо права на забуття. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/sud-es-google-vigrav-spir-shchodo-prava-na-zabuttya.html>

Реньов Є. В., к.ю.н.,
доцент кафедри міжнародного і європейського права
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВЕРХОВНОГО КОМІСАРА ООН З ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Міжнародна співпраця у питанні поваги до прав людини посідає важливе місце у діяльності Організації Об'єднаних Націй з моменту створення ООН, про що свідчить пункт 3 статті 1 Статуту Організації 1945 року [1]. Втім, посада Верховного комісара ООН з прав людини була запроваджена майже сорок років по тому, що пов'язують із закінченням Холодної війни та загальним консенсусом щодо необхідності активізації міжнародного співробітництва у сфері захисту прав людини.

Віденська декларація та Програма дій, прийнята 25 червня 1993 року в рамках Всесвітньої конференції з прав людини, рекомендувала Генеральній Асамблеї в першочерговому порядку дослідити питання заснування поста Верховного комісара з прав людини з метою заохочення та захисту всіх прав людини [2]. Генеральна Асамблея ООН у резолюції 48/141 від 20 грудня 1993 р., підкреслюючи важливий внесок Всесвітньої конференції з прав людини у справу прав людини та необхідність ефективної реалізації її рекомендацій, запровадила посаду Верховного комісара ООН з прав людини, а також передбачила розміщення у Женеві Управління Верховного комісара [3].

Резолюцією 48/141 було визначено, що Верховний комісар призначається Генеральним секретарем Організації та затверджується Генеральною Асамблеєю з належним урахуванням принципу географічної ротації на фіксований строк у чотири роки й можливістю продовження ще на один строк. Верховного комісара було визнано посадовою особою ООН, яка під керівництвом та егідою Генерального секретаря несе основну відпові-

дальність за діяльність Організації в галузі прав людини. Діяльність Верховного комісара окреслюється рамками компетенції та рішень Генеральної Асамблеї, Економічної та Соціальної Ради, а також Ради з прав людини.

Верховний комісар з прав людини здійснює керівництво Управлінням. УВКПЛ є координаційним центром діяльності ООН з прав людини, зокрема здійснює координацію як щодо інформаційно-просвітницької діяльності ООН у галузі прав людини, так і щодо ініціатив усієї системи Організації у сфері заохочення та захисту прав людини.

Управління виконує функції секретаріату Ради з прав людини, наглядових органів за дотриманням договорів (експертних комітетів, які контролюють дотримання договорів) та інших органів ООН з прав людини. Управління також проводить роботу в галузі прав людини на місцях, надає консультаційні послуги та технічну допомогу [4, с. 238]. Підпорядкованість УВКПЛ Раді ООН з прав людини не визнається, хоча й передбачається обов'язок звітування перед Радою щодо результатів діяльності. Окрім того, тісний взаємозв'язок з Радою підкреслюється і наявністю відповідного департаменту із забезпечення роботи Ради з прав людини. Інші два департаменти – з тематичної діяльності, забезпечення роботи спеціальних процедур і права на розвиток; по роботі з місцями на місцях та технічному співробітництву.

В рамках Управління Верховного комісара ООН з прав людини функціонують 19 відділень та представництв у різних країнах. Зважаючи на драматичні виклики, які постали перед нашою країною, було започатковано Моніторингову місію ООН з прав людини в Україні, що мала на меті, зокрема, спостереження за дотриманням прав людини на тимчасово окупованій території України. Початок повномасштабної війни спонукав Моніторингову місію до розширення та активізації діяльності, що можна проілюструвати запровадженням щотижневих звітів щодо кількості жертв серед цивільного населення. У звіті станом на 23 квітня 2023 року вказується, що з 24 лютого 2022 року УВКПЛ зафіксувало 23015 випадків загибелі або поранення цивільних осіб в Україні: 8574 загиблих і 14441 поранених. З них 18514 випадків – на території України, яка контролювалася Урядом на момент настання загибелі або поранення. Трохи більше половини з цих випадків (9526) стосувалися підконтрольної Україні частини території Донецької та Луганської областей [5].

Також суттєва увага приділяється питанню дотримання прав військовополонених. Зазначена тематична доповідь була представлена у березні 2023 року головою Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні Матільдою Богнер, яка була вимушена констатувати, що 84% українських військовополонених зазнали тортур [6]. Моніторингова місія також реагувала на оприлюднені в Інтернеті шокуючі відео страти українських військовополонених. У заяві від 12 квітня цього року було вказано, що ці випадки не є поодинокими, а Моніторингова місія задокументувала низку серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, які мають бути належним чином розслідувані, а винні – притягнуті до відповідальності [7].

Таким чином, Верховний комісар ООН з прав людини відіграє важливу роль в універсальній системі правозахисту, очолюючи Управління та координуючи діяльність ООН у зазначеній галузі. Реакцією Управління на драматичні події в Україні стало запровадження у 2014 році Моніторингової місії ООН з прав людини, яка не тільки документує порушення прав людини, але й активно сприяє інформуванню світової спільноти щодо зазначених злочинів, публікуючи широкий спектр доповідей.

Список використаних джерел:

1. Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice. United Nations Publications. 2015. 128 p.
2. Vienna Declaration and Programme of Action: note. UN Secretariat. 12 July 1993, A/CONF.157/23. UN Digital Library. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/180226> (date of access: 05.05.2023).
3. High Commissioner for the promotion and protection of all human rights: resolution. UN General Assembly. 20 December 1993, A/RES/48/141. UN Digital Library. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/180226> (date of access: 05.05.2023).
4. Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Міжнародний захист прав людини: навч. посіб. Харків: Право. 2019. 310 с.
5. Ukraine: Civilian casualties as of 23 April 2023. United Nations in Ukraine. URL: <https://ukraine.un.org/en/228808-ukraine-civilian-casualties-23-april-2023> (date of access: 05.05.2023).
6. UN Human Rights Ukraine released reports on treatment of prisoners of war and overall human rights situation in Ukraine. United Nations in Ukraine. URL: <https://ukraine.un.org/en/224744-un-human-rights-ukraine-released-reports-treatment-prisoners-war-and-overall-human-rights> (date of access: 05.05.2023).
7. Statement by the UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine. United Nations in Ukraine. URL: <https://ukraine.un.org/en/227267-statement-un-human-rights-monitoring-mission-ukraine> (date of access: 05.05.2023).

Філянїна Л. А., к.ю.н., доц., доцент кафедри міжнародного права
ННІ права та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів

ДИПЛОМАТІЯ: ІНСТРУМЕНТ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ

Дипломатія – вміння підтримувати мирні відносини між державами, групами чи окремими особами; вирішувати конфліктні ситуації, запобігати економічній, політичній, військовій кризі. Часто під дипломатією розуміють діяльність офіційних представників держав, щодо обговорення питань: дотримання миру, співробітництва, підтримання безпеки, розв’язання конфлікту, навколишнього середовища, торгівлі та інше.

Дипломатія є першим кроком до вирішення багатьох міжнародних ситуацій сучасного світу та побудови міцних двосторонніх і багатосторонніх міждержавних відносин, успіх якої залежить від вдало проведених переговорів, зустрічей на вищому державному рівні, конференцій та розробленні прийнятних умов, що можуть знизити напругу між державами.

На міждержавному рівні дипломатія, значною мірою, регулюється звичаєвою практикою, встановленим протоколом і кодифікована міжнародним правом. Саме загальновизнані норми міжнародного права допомагають встановлювати прийнятні правила поведінки та керувати взаємодією між державами та іншими суб'єктами міжнародних взаємовідносин.

Характеризуючи відносини між державами, професор Карлтонського університету Фен Гемпсон визначив три види дипломатії: інструментальна (конкурентна) дипломатія, котра полягає у розвитку сфер впливу та управління альянсами; стабілізаційна дипломатія управляє відносинами, сприяє деескалації конфліктів або запобігає їх ескалації; дипломатія управління, що спрямована на розробку нових правил поведінки держав [1].

Необхідно зазначити, що останнім часом підвищений рівень ескалації конфліктів, спровокованих ядерною державою, потребує саме застосування стабілізаційної дипломатії, котра має відновити вплив над контролем озброєння, нерозповсюдження ядерної зброї й як наслідок зміцнення довіри між державами. Водночас, все це можливо тільки за добровільної згоди держави на дотримання основоположних принципів і норм міжнародного права.

Разом з тим на нашу думку можна виділити, ще один дієвий вид дипломатії – превентивна дипломатія, котра може також ефективно використовуватися для запобігання воєнних конфліктів або їх повторенню.

Превентивна дипломатія це дипломатичні дії, що включають заходи спрямовані на недопущення переростання існуючих суперечок у конфлікти; запобігання поширенню конфліктів у разі їх виникнення; усунення основних причин конфліктів.

Статут ООН у ст. 33 визначає набір підходів до мирного вирішення спорів до того як суперечка переросте у збройний конфлікт, а саме: переговори, обстеження, посередництво, примирення, арбітраж, судовий розгляд, звертання до регіональних органів або угод чи інших мирних засобів на власний вибір. Також, ст. 99 Статуту ООН передбачає право Генерального Секретаря звертати увагу Ради Безпеки на загрози міжнародному миру та безпеці[2].

У практиці превентивної дипломатії існує чимало позитивних прикладів. Так, свого часу Генеральний Секретар ООН Кофі Анон (1997–2006) успішно здійснив превентивну дипломатію у вирішенні прикордонного конфлікту через острів Бакассі між Камеруном і Нігерією[3]; Пан Гі Мун (2007-2016) підтримав практику превентивної

дипломатії в ООН в проблемі зміни клімату[4]; Антоніу Гутерріш (2017 – по теперішній час) звернув увагу, що миротворчість і превентивна дипломатія ООН допомогли покласти край конфліктам у всьому світі і закликав держави-члени використовувати весь спектр дипломатичних інструментів, передбачених Статутом ООН для мирного вирішення конфліктів [5].

Дипломатія відкриває шляхи комунікації, що дозволяють сторонам окреслити свої позиції, інтереси та потреби, а також висловити свої занепокоєння, побоювання, очікування та амбіції. У процесі спілкування держави-опоненти можуть краще зрозуміти одна одну, прояснити помилкові уявлення та, можливо, уникнути чи вирішити конфлікт, який може підживлюватися викривленими, недостовірними фактами. Тому, дипломатію можна використовувати для вирішення різного роду конфліктів.

Отже, дипломатія полягає у створенні, розширенні або зміцненні міждержавних каналів зв'язку, котрі можуть впливати на держави, з метою розуміння, зменшення напруженості або запобігання чи вирішення конфлікту. Проводячи переговори між державами-опонентами чи конфліктуючими сторонами дипломатія допомагає знайти адекватні, справедливі та взаємоприйнятні рішення існуючої проблеми. За допомогою дипломатії держави можуть спілкуватися і знаходити взаємовигідні рішення.

Список використаних джерел:

1. Practicing Peace and Conflict Diplomacy in a Complex World. URL: <https://www.usip.org/publications/2021/06/practicing-peace-and-conflict-diplomacy-complex-world> (дата звернення 10.03.2023).

2. Статут ООН 1945 р. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення 10.03.2023).

3. Secretary-General's statement on Bakassi Peninsula 12 June 2006. URL: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2006-06-12/secretary-generals-statement-bakassi-peninsula> (дата звернення 10.03.2023).

4. Opening Remarks to the World Business Summit on Climate Change, 24 May 2009. URL: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2009-05-24/opening-remarks-world-business-summit-climate-change> (дата звернення 10.03.2023).

5. Secretary-General's remarks to the Security Council Meeting on «Effective Multilateralism Through the Defence of the Principles of the United Nations Charter and the 1970 Declaration on Principles of International Law», 24 April 2023. URL: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2023-04-24/secretary-generals-remarks-the-security-council-meeting-%E2%80%99Ceffective-multilateralism-through-the-defence-of-the-principles-of-the-united-nations-charter-and-the-1970> (дата звернення 10.03.2023).

Філяніна Л. А., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів
Ордунова А. С., студентка
Університету митної справи та фінансів

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИМИРЕННЯ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В СИТУАЦІЯХ СТОСОВНО СИРІЇ ТА АФГАНІСТАНУ

Міжнародний досвід національного примирення демонструє, що вирішення збройних конфліктів потребує комплексного підходу, який включає політичні, соціальні, економічні та культурні аспекти. Одним з ключових елементів такого підходу є національне примирення, яке забезпечує можливість діалогу між конфліктуєчими сторонами, вирішення їхніх проблем та побудову довгострокових відносин на основі миру, прав людини та рівності.

Проаналізувати міжнародний досвід національного примирення та його можливість використання в контексті Сирії та Афганістану є важливим завданням, оскільки ці держави стали свідками тривалих збройних конфліктів, що суттєво вплинули на життя місцевого населення.

Міжнародний досвід національного примирення може бути застосований в контексті Сирії та Афганістану з урахуванням специфічних особливостей цих конфліктів. У Сирії, збройний конфлікт триває з 2011 року, призвівши до серйозних людських страждань та гуманітарної кризи [1]. У такій ситуації, міжнародний досвід національного примирення може включати наступні аспекти:

1. Політичне примирення: передбачає проведення мирних переговорів між конфліктуєчими сторонами з метою досягнення компромісу та політичного вирішення конфлікту. Прикладом може бути Женевський процес, який був запроваджений ООН для сприяння мирному врегулюванню конфлікту в Сирії [2].

2. Економічне примирення: національному примиренню сприяє відновлення економіки та соціального розвитку. Міжнародні донори та організації можуть надавати підтримку у відновленні економіки й інфраструктури, а також допомагає забезпечити стабільність й економічну перспективу для населення.

3. Соціальне примирення: розбудова довіри та взаєморозуміння між різними етнічними, релігійними і культурними групами також є важливим аспектом національного примирення. Програми національного примирення можуть включати заходи, спрямовані на популяризацію толерантності, взаємодії та співпраці між різними групами населення.

4. Культурне примирення: культурний аспект також відіграє важливу роль у національному примиренні. Збереження культурної спадщини, повага до різноманіття культур і взаєморозуміння між культурами

сприятимуть процесу національного примирення. Програми національного примирення можуть включати заходи, спрямовані на заохочення культурного взаємодії, діалогу та розуміння між різними культурами.

Однак, варто відзначити, що національне примирення є складним процесом, який вимагає врахування багатьох різних аспектів та контекстуальних особливостей кожної держави. Міжнародний досвід національного примирення може бути корисним для Сирії та Афганістану, але його застосування в цих країнах має бути відповідним до їх внутрішніх потреб, особливостей та інтересів.

Наприклад, в Афганістані збройний конфлікт триває десятиліттями, і міжнародний досвід національного примирення може включати розбудову довіри й взаєморозуміння між різними етнічними, релігійними та культурними групами; проведення мирних переговорів; економічне відновлення і розвиток; заохочення культурного розмаїття й співпраці між різними культурами.

Одним з прикладів успішного національного примирення є досвід Південної Африки пост режиму апартеїду. Після десятирічної боротьби за рівні права і визнання всіх расових груп, Південна Африка вийшла на шлях національного примирення. Врегулювання конфлікту включало розслідування злочинів з політичних мотивів в період апартеїду, більш відоме під назвою Комісія правди і примирення, котра дозволила жертвам та винуватцям злочинів апартеїду висловити свої позиції й взаємодіяти між собою. Цей процес сприяв встановленню істини, визнанню злочинів, але також надав можливість злочинцям визнати свою відповідальність та отримати амністію в обмін на сприяння процесу національного примирення [3].

Ще одним прикладом може бути досвід Колумбії, де тривалий збройний конфлікт між урядом та повстанськими групами спричинив тисячі жертв та нестабільні ситуації в державі. Процес національного примирення включав: мирні переговори; підписання мирової угоди; проведення реформ та реконструкції; розробку програм з міжкультурного діалогу та взаєморозуміння між різними групами населення. Цей процес, хоча не є безперечним успіхом, все ж сприяв зниженню насилля та забезпеченню більш мирного і стабільного стану в державі [4].

Отже, національне примирення може бути складним та тривалим процесом, що вимагає розуміння, взаємодії та співпраці між різними групами населення, ефективного керівництва й реалізації відповідних стратегій і заходів. Однак, національне примирення може мати довготривалий позитивний вплив на стійкість та розвиток держави, сприяти миру, стабільності, розбудові довіри між різними групами населення.

Примирення може включати різноманітні аспекти, такі як правова реформа, діалог між різними групами, економічний розвиток, медіа та комунікації, міжнародна підтримка й врахування соціокультурних аспектів. Важливо мати цілісний підхід; розробити довготривалий план дій із залученням всіх зацікавлених сторін; враховувати особливості кожної конкретної ситуації на шляху до миру, примирення і стабільності в державі.

Незалежно від того, наскільки складним може бути процес національного примирення, важливо зосередитися на забезпеченні прав людини, врахуванні різноманітних інтересів та потреб різних груп населення, підтримці рішень, спрямованих на врегулювання конфлікту, відновлення довіри та сприяння миру і стабільності.

Список використаних джерел:

1. Гогітідзе К. 10 років війні у Сирії. 10 головних питань – BBC News Україна. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56392809> (дата звернення: 18.05.2023).

2. BBC News. What is the Geneva II conference on Syria?. *BBC News*. URL: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-24628442> (date of access: 18.05.2023).

3. Boraine, Alex. *A Country Unmasked: Inside South Africa's Truth and Reconciliation Commission*. Oxford; New York: Oxford University Press, 2000.

4. Мирний М. Історія успіху: як Колумбія домоглася мирної угоди зі збройним формуванням на своїй території | ZMINA. *ZMINA*. URL: https://zmina.info/articles/dosvid_kolumbiji_u_podolanni_zbrojnogo_konfliktu/ (дата звернення: 18.05.2023).

Філянїна Л. А., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів
Міхненко С. О., студентка
Університету митної справи та фінансів

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВРЕГУЛЮВАННІ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ І КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ

Створення міжнародних організацій та їх діяльність є одним із наслідків глобалізації управління суспільними процесами у сучасному світі. Бажання людства сприяти розв'язанню гострих міжнародних проблем мирними засобами, досягнення консенсусу у вирішенні кризових ситуацій та спорів, домінування інтеграційних процесів над процесами дезінтеграції – усі ці чинники сприяють формуванню комплексу спільних політичних, економічних та інших дій, виконання яких належить саме міжнародним організаціям, що й визначає тенденцію до їх створення.

Вбачаючи, що збройні конфлікти та спори між державами все ще залишаються невід'ємною частиною міжнародних правовідносин, необхідним є докладання всіх зусиль для їх відвернення й справедливого вирішення.

Слід зауважити, що до недавнього часу міжнародні організації найчастіше розглядалися виключно як інструмент дипломатії. Однак наразі діяльність міжнародних організацій стає набагато ширшою від усталених рамок – міжнародні організації, окрім того, що визначаються як основна

інституціональна форма співробітництва держав також виступають організатором міждержавного спілкування; сприяють реалізації спільних інтересів і цілей; виконують ще й правотворчі, правозастосовні та правоохоронні функції, включаючи слідчі, арбітражні, судові, контрольні, з підтримання міжнародного миру та безпеки і навіть у деяких випадках з тимчасового управління територією.

Зважаючи на один із ключових принципів міжнародного права «невтручання у внутрішню політику держави», слід наголосити, що міжнародні організації мають діяти тільки за згодою держав-членів та намагатися уникати прямого впливу у військовій чи політичній сфері. Задля ефективної реалізації своїх завдань вони використовують засоби прямого та непрямого впливу й особливо комунікаційні методи. Тож, при вирішенні конфліктів міжнародні організації можуть використовувати такі засоби: медіація, посередництво, накладання економічних санкцій, надання гуманітарної допомоги тощо.

Одним з прикладів вирішення конфліктів міжнародними організаціями є, наприклад, спроби адміністрацією США застосування медіації у врегулюванні суперечки між Великою Британією та Аргентиною у квітні 1982 року. Держсекретар США вів окремі переговори із кожною стороною. Однак США не були нейтральними, оскільки цінували відносини з Лондоном значно більше, ніж з Буенос-Айресом, у тому числі з тієї причини, що від позиції британського уряду на той час залежало питання розміщення американських ракет в Європі. Як згодом стало відомо, держсекретар США направив конфіденційний лист до Європейського економічного співтовариства із закликом не послаблювати санкції проти Аргентини. Тож, коли уряд Аргентини дізнався про порушення принципів медіації, посередницькі зусилля США виявились невдалими [1, 3].

Іншим прикладом є випадки накладення економічних санкцій Сполученими Штатами Америки проти ряду держав: Венесуели, Ірану, Росії (далі – РФ), Китаю. Щодо Китаю слід зазначити, що накладені США у 2018 році мита на китайські товари стали першим етапом у торговельній війні між двома державами. Можна припустити, що справжня причина конфлікту криється у глобальному протистоянні двох провідних економік світу, метою якого є фактичний переділ ринків світу на нові сфери впливу [2].

Однак, на нашу думку, у випадку існування більш масштабного та руйнівного конфлікту, а саме збройного конфлікту між державами зазначені засоби можуть виявитись недостатньо «дієвими». На прикладі війни, яку розв'язала РФ проти України 2022 року, слід зазначити що важливими засобами у допомозі нашій державі є постачання зброї від закордонних партнерів, а також проведення навчання наших військових на базі програм НАТО, що допомагає нам ефективніше «бити» ворога. Це беззаперечно заслуговує поваги від зазначених міжнародних організацій та їх держав-членів.

Проте, існує важливий негативний момент, осторонь якого не можна залишатися – факт того, що РФ займає місце серед постійних членів найбільшої за чисельністю міжнародної організації, метою функціонування якої є підтримка міжнародної безпеки та попередження збройних конфліктів – ООН. Даний статус дає можливість РФ головувати в Раді Безпеці ООН на ротаційній основі та застосовувати право «вето» на голосуваннях щодо України. Зазначені факти викликають чимало питань щодо авторитетності та «життєздатності» ООН на міжнародній арені. Постає також питання про реформування зазначеної міжнародної організації, оскільки вона не справляється із своїм основним завданням – підтриманням миру та безпеки у світі. Це відбувається через безпідставну присутність у складі Ради Безпеки ООН держави-терориста, котра й є основною перешкодою і стає на заваді при ухваленні усіх особливих міжнародних рішень. Процес реформування потребуватиме внесення змін у Статут ООН, що є можливим лише за підтримки всіх членів Ради Безпеки ООН.

Таким чином, на сьогоднішній день міжнародні організації є дійсно важливим сегментом міжнародного життя, їх розвиток як один з основних чинників міжнародних відносин, розширення сфери їх діяльності нерозривно пов'язані з удосконаленням їх внутрішньо-організаційного механізму. Проте сучасний стан міжнародних відносин, наявні збройні конфлікти доводять, що роль певних міжнародних організацій у вирішенні міжнародних конфліктів значно знизилась та, відповідно, деякі з них потребують конститутивних змін у своїй діяльності.

Список використаних джерел:

1. Мінгазутдінов І. Англійсько-аргентинський конфлікт 1982. Українська дипломатична енциклопедія. Київ: Знання України, 2004. Т. 1. 655 с.
2. Поліщук О. Вплив економічних санкцій на торговельні угоди. *Електронне видання «ЮРИСТ & ЗАКОН»*. 2023. № 20. URL: uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA014305 (дата звернення 17.05.2023).
3. Примаченко І. Санкції Європейської економічної спільноти проти Аргентини в ході Фолклендської війни 1982 р. *Європейські історичні студії*. 2015. № 1, С. 77–91. URL: nbuv.gov.ua/UJRN/eis_2015_1_8 (дата звернення 17.05.2023).

Підлужний В. М., аспірант Університету митної справи та фінансів

LOCUS STANDI ЗА ПРАКТИКОЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ПРАВОЗАСТОСОВНУ ПРАКТИКУ

Право предстати перед судом, право на позов, право на ініціювання судового процесу, існує достатньо схожих за змістом фраз, які намагаються розкрити зміст терміну – «locus standi in iudicio» чи «locus standi». За можливим перекладом «locus standi» – це прав особи ініціювати судовий процес, предстати перед судом та бути ним почутим [1, с. 11].

Первинно термін *locus standi* у практиці Верховного Суду згадується в Ухвалі від 29.10.2019 року по справі №522/11608/14, де вказувалось, що специфічне правило *locus standi* (правова підстава для звернення до суду або вчинення іншої процесуальної дії в суді) для осіб, які не були учасниками провадження, гарантуючи право на перегляд вироку, ухвали суду, що стосується прав, свобод чи інтересів особи, судом вищого рівня в порядку, передбаченому цим Кодексом, незалежно від того, чи брала така особа участь у судовому розгляді [2].

Касаційний адміністративний суд України у складі Верховного Суду хоч і не згадує термін *locus standi* у своїх рішеннях, проте, наприклад у Постанові Верховного Суду від 28.05.2020 року у справі № 640/11643/19 зазначив, що при з'ясуванні статусу позивача як «потерпілого», Суд керується практикою, напрацьованою Європейським судом з прав людини. Поняття «потерпілий» має автономне значення (не залежить від національного законодавства) і має значення лише для цілей застосування Конвенції. Водночас, підходи ЄСПЛ мають важливе методологічне значення для розвитку практики національних судів. [3].

Отже, Верховний Суд зазначає, що враховує підходи ЄСПЛ в методологічному плані для визначення статусу позивача як «потерпілого».

В свою чергу *locus standi* в аспекті практичного застосування Європейським судом з прав людини Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року (далі – Конвенція) має місце в частині визначення наявності у особи права бути заявником у ЄСПЛ і відповідно прийнятності його заяви.

Конвенція не містить формалізованого визначення поняття *locus standi* як і поняття прийнятності заяви. Проте, визначення наявності *locus standi* здійснюється ЄСПЛ, а в минулому – Європейською Комісією з прав людини, як в індивідуальних спорах так і в міждержавних спорах при з'ясуванні у заявника статусу «потерпілого». Конвенція містить лише набір критеріїв, що формують вимоги до заяв, які підлягають розгляду ЄСПЛ. В свою чергу напрацьовані підходи у прийнятності мають своє відображення у практиці ЄСПЛ.

Наприклад, у рішенні ЄСПЛ від 10.05.2001 р. Кіпр проти Туреччини, де вирішувалось питання наявності права на звернення Кіпру до ЄСПЛ, дійшов висновку про наявність *locus standi* в уряді Республіки Кіпр [4].

В свою чергу в рішенні ЄСПЛ від 28.05.2020 року у справі Романов проти України суд досліджував питання *locus standi* матері заявника, де заявник помер під час розгляду справи, але суд дійшов висновку про продовження розгляду з огляду на підтримку заяви матір'ю заявника [5].

Непоодинокі є випадки окремого розгляду питання, щодо *locus standi* заявника. Так у рішенні ЄСПЛ від 18.11.2020 року по справі Словенії проти Хорватії суд дійшов висновку про відсутність у нього юрисдикції на розгляд цієї справи з огляду на відсутність права у держави користуватись механізмом передбаченим статтею 33 Конвенції для захисту інтересів юридичної особи, яка не є неурядовою [6].

Крім того, однією з підстав для визнання заяв неприйнятними або відхилення її по суті чи вилучення справи з реєстру суду є невідповідність заявника статусу, який передбачений Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (відсутність у заявника *locus standi*).

Варто відзначити, що лише за 2021 рік ЄСПЛ визнав неприйнятними та/або вилучив заяви із реєстру справ суду 32 961 заяв [7].

Отже, питання наявності *locus standi* у заявника безпосередньо впливає на юридичну долю його заяви у ЄСПЛ. В свою чергу тлумачення Конвенції за концепцією «живого організму» лише збільшує різноманіття випадків, де ЄСПЛ може констатувати наявність права на звернення до нього не тільки безпосередньо потерпілим від порушення Конвенції, а ще й іншим суб'єктами.

В той же час застосування Касаційним адміністративним судом у складі Верховного Суду концепції «потерпілого» для з'ясування *locus standi* у позивача, відповідно до практики ЄСПЛ, є доволі дискусійним, бо напрацювання такої концепції у практиці ЄСПЛ ґрунтується на положеннях Конвенції, а положення національного законодавства передбачає інше правове регулювання і більше різноманіття прав та охоронюваних інтересів, а також суб'єктів, які можуть звернутись до національного суду.

Список використаних джерел:

1. Standing up for your right(s) in europe A comparative study on legal standing (*locus standi*) before the EU and member states' courts : Study / M. Eliantonio et al. 2012. 140 p. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOLE-JURI_ET\(2012\)462478](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOLE-JURI_ET(2012)462478)

2. Ухвала Верховного Суду від 29.10.2019 року у справі № 522/11608/14. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104360994>

3. Постанова Верховного Суду від 28.05.2020 року у справі № 640/21611/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89488725>

4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Кіпр проти Туреччини» від 10 травня 2001 року. URL: <https://rm.coe.int/16806b5964>

5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Романов проти України» від 28 травня 2020 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f10#Text

6. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Словенія проти Хорватії» від 18 листопада 2020 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-206897>

7. Analysis of statistics 2021. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2021_ENG.pdf

Гайдаржийський В. М., студент
Університету митної справи та фінансів

МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ТА ЇХ РОЛЬ У РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Міжнародні правові стандарти – це правила поведінки, в яких визначено права та обов'язки держав та інших суб'єктів міжнародного права. Вони встановлюються шляхом укладання міжнародних угод, конвенцій, декларацій та інших документів, які приймаються на міжнародному рівні.

Україна, як суверенна держава, відіграє активну роль у визначенні та формуванні міжнародних правових стандартів. Це відбувається шляхом участі в міжнародних організаціях, укладенні міжнародних угод, а також прийняття національних законодавчих актів, що відповідають міжнародним стандартам.

Одним з найважливіших міжнародних правових стандартів є Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права. Україна є стороною обох пактів та зобов'язана дотримуватися їх положень. Ці пакти гарантують ряд важливих прав та свобод, таких як право на життя, свободу думки, свободу вираження, право на справедливий суд, право на працю, соціальні та культурні права.

Міжнародні правові стандарти відіграють важливу роль у розвитку правової системи України з кількох причин:

По-перше, вони надають Україні можливість інтегруватися в світову спільноту, створюючи зв'язки з іншими країнами та міжнародними організаціями. Це допомагає Україні брати участь у глобальних процесах та спільно вирішувати проблеми, що стосуються всього світу.

По-друге, міжнародні правові стандарти сприяють гармонізації та узгодженню законодавства України з нормами, прийнятими на міжнародному рівні. Це допомагає уникнути відхилень від міжнародних стандартів і забезпечує більшу юридичну стабільність та прогнозованість в країні. Коли правова система України відповідає міжнародним стандартам, це залучає більше іноземних інвестицій, сприяє розвитку торгівлі та зміцнює довіру міжнародного співтовариства до України.

По-третє, міжнародні правові стандарти можуть слугувати важливим інструментом для зміцнення прав людини, демократії та розвитку правової культури в Україні. Вони встановлюють норми, що стосуються захисту прав людини, свободи слова, незалежності суду та інших ключових аспектів правової системи. Прийняття та впровадження міжнародних правових стандартів сприяє створенню правової системи, яка гарантує захист прав та свобод громадян.

Основний Закон і конституційне законодавство нашої держави зорієнтовані на міжнародно-правові стандарти. З огляду на це в їх змісті значна увага приділяється регулюванню співвідношення і взаємодії норм внутрішнього і міжнародного права. Україна, дотримуючись загально визнаних принципів і норм міжнародного права, на конституційному рівні встановила чіткий порядок введення в дію цих норм.

Однією з найбільш відомих завдяки міжнародним стандартам галузей міжнародного права є галузь міжнародного права прав людини. Міжнародні стандарти в галузі прав людини – це загально визнані міжнародно-правові норми, які закріплюють на загальнолюдському рівні статус особистості і встановлюють перелік основоположних прав і свобод, обов'язок держав їх дотримуватися цих прав і свобод, а також межі можливого або припустимого їх обмеження [1, с. 31].

Міжнародні стандарти в галузі прав людини необхідні, щоб забезпечити загальноприйняті норми поведінки, які захищають права та свободи кожної людини незалежно від її національності, раси, статі, релігії чи інших ознак. Вони визнають, що права людини є невід'ємною частиною гідності кожного і що їх захист є обов'язком кожної держави.

У демократичній правовій державі забезпечення і захист прав людини виступають основою законності і правопорядку. Конституція України проголошує, що сенс і зміст законів визначаються правами і свободами людини і громадянина, що законодавчі та виконавчі органи державної влади та місцевого самоврядування функціонують на основі поваги до прав людини, одночасно визнавши правосуддя в якості способу забезпечення цих прав і свобод (ст. 55). Зважаючи на обраний шлях демократичного розвитку, зобов'язання України як суб'єкта міжнародного права захищати права людини, роль міжнародно-правових стандартів у галузі прав людини при здійсненні правосуддя є вкрай важливою [2, с. 153].

Щоб впроваджувати міжнародні правові стандарти в Україні ефективно, необхідно забезпечити належну координацію та співробітництво між різними гілками влади, включаючи законодавчу, виконавчу та судову владу. Національні органи влади мають враховувати міжнародні зобов'язання та забезпечувати їх впровадження у внутрішнє законодавство. Це може вимагати адаптації та зміни національних законів, розробки нових нормативних актів або створення механізмів для захисту прав та свобод, які передбачені міжнародними стандартами.

Крім того, важливо забезпечити ефективну систему моніторингу та контролю за дотриманням міжнародних правових стандартів в Україні.

Проте, варто зазначити, що міжнародні правові стандарти не є універсальними та абсолютними. Вони можуть варіюватися залежно від культурних, історичних та політичних особливостей країн. Тому важливо забезпечити адаптацію національного законодавства до вимог міжнародних стандартів з урахуванням особливостей та потреб України.

Україна вже досягла значного прогресу в приведенні національного законодавства у відповідність до вимог міжнародних стандартів. Проте, продовження цього процесу та зміцнення виконання міжнародних зобов'язань є постійним завданням. Це вимагає постійного моніторингу, оцінки та удосконалення правових актів, а також співпраці з міжнародними партнерами та експертами.

Список використаних джерел:

1. Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини та їх відображення в конституції України URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15177/1/Slinko_30-34.pdf (дата звернення: 18.05.2023).

2. Міжнародно-правові стандарти прав людини Л. Р. Наливайко, К. В. Степаненко. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3716/1/%D0%9C%D0%9F%D0%A1%D0%9F%D0%9B_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87.%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_05.06.19.pdf (дата звернення: 18.05.2023).

Сиромятников Е. О., аспірант
Університету митної справи та фінансів

ЗАСТОСУВАННЯ ОРХУСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ СУДОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Право на індивідуальне звернення до Суду Європейського Союзу (далі – Суд ЄС) регулюється насамперед Договором про функціонування Європейського Союзу, частина 4 статті 263 якого передбачає, що будь-яка фізична або юридична особа може порушити провадження проти рішення будь-якої інституції ЄС, адресованого цій особі, або проти рішення, що стосується їх безпосередньо та особисто, а також проти регуляторного акту, що стосується їх безпосередньо та не призводить до виконавчих заходів [1].

У справі «Plaumann & Co v Commission» ще у 1963 році Судом вперше було сформульовано загальне правило для визначення безпосереднього та особистого впливу рішення на особу також відоме, як «Тест Плаумана». Згідно до цього тесту особи, які відмінні від тих, кому безпосередньо адресовано рішення, можуть стверджувати, що воно стосується їх і відповідно мають право його оскаржити, лише якщо це рішення впливає на них через певні ознаки, притаманні саме їм, або через обставини, за яких вони відрізняються від усіх інших осіб, що в силу цих факторів відрізняє їх індивідуально так само, як і особу, якій би воно було прямо адресоване [2].

Фактично цим рішенням було створено серйозний бар'єр для індивідуального звернення до Суду ЄС. Зазначений підхід загалом залишається чинним. Стандарт, заданий тестом Плаумана, мав наслідком просування нарративу, що держави-члени мали забезпечувати доступ до спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства ЄС, насамперед, на національному рівні.

В подальшому, цей підхід Суду ЄС підняв важливе питання щодо сумісності Тесту Плаумана з положеннями Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (далі – Орхуська конвенція), учасником якої є і сам Європейський Союз.

Стаття 9 Орхуської конвенції зобов'язує її сторони забезпечити широкі права громадськості щодо доступу, як до адміністративних, так і до судових процедур стосовно оскарження рішень пов'язаних з екологією [3].

Тлумачення положень статті 9 Орхуської конвенції та того, наскільки широкі гарантії вона надає не є однорідним серед учасників Конвенції.

Так, у п. 24–28 Постанови Великої Палати Верховного суду в справі щодо припинення діяльності дельфінарію *de facto* було зроблено висновок про те, що положення Орхуської конвенції дозволяють громадським організаціям екологічного спрямування звертатися до суду з позовами в інтересах суспільства (*no sumi z pozovami actio popularis*) у питаннях захисту довкілля [4].

Своєю чергою, Суд ЄС, сформував підхід, відповідно до якого згаданий вище тест Плаумана застосовується і до питань пов'язаних зі зверненням до суду ЄС громадських організацій екологічного спрямування зі скаргами щодо захисту суспільного інтересу. Зазначений підхід з огляду на жорсткий стандарт заданий тестом практично унеможливив подібні звернення [5, с. 159–160].

Така позиція суду ЄС неодноразово зазнавала критики, зокрема, з боку провідних громадських організацій екологічного спрямування [6].

Позитивним сигналом щодо змін у цьому напрямку стала Regulation (EC) № 1367/2006 зі змінами прийнятими в жовтні 2021 р., яка, передбачає, можливість звернення до Суду ЄС громадських організацій природоохоронного спрямування, якщо їх запити щодо внутрішнього перегляду рішень інституцій ЄС не розглядаються належним чином. Цим актом встановлено низку вимог, яким мають відповідати такі організації для наявності в них можливості подати запит, а також підстави для подання запитів великими групами громадян [7].

Отже, Європейським Союзом здійснюються серйозні кроки для подальшої імплементації Орхуської конвенції на загальноєвропейському рівні, зокрема, шляхом розширення можливості для звернень до Суду ЄС громадських організацій природоохоронного спрямування. Втім, говорити про введення повноцінної *actio popularis* з природоохоронних питань ще зарано, оскільки вищевказаний підхід більшою мірою прив'язує можливість судового захисту до питань пов'язаних із розглядом запитів громадських організацій та не скасовує вже згаданий стандарт сформований у справі Плаумана.

З огляду на статус України, як держави-кандидата у члени ЄС необхідно ретельно спостерігати за розвитком цього питання, хоча у зв'язку з наддержавним статусом ЄС, механічне застосування

напрацьованих підходів до національних реалій є неможливим. Натомість особливе значення має вивчення законодавства та судової практики окремих держав-членів ЄС, багато з яких досягли значних успіхів в імплементації положень Орхуської конвенції та сприяння подальшому розвитку того вектору судової практики, який було визначено у вже згаданій вище Постанові Великої Палати Верховного Суду.

Список використаних джерел:

1. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union : of 13.12.2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12016ME/TXT>.
2. Judgment of Court of Justice of the European Communities of 15.07.1963 in № 25/62. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61962CJ0025>
3. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) : від 25.06.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11.12.2018 р. у справі № 910/8122/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78977479>
5. Ahmadov F. The right of actio popularis before international courts and tribunals. Boston : Brill Nijhoff, 2018.
6. General court ruling: NGOs cannot challenge decisions of EU institutions before the EU courts. URL: <https://www.clientearth.org/latest/latest-updates/opinions/general-court-ruling-ngos-cannot-challenge-decisions-of-eu-institutions-before-the-eu-courts>
7. Regulation (EC) No 1367/2006 on the application of the provisions of the Aarhus Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters to Union institutions and bodies : of 06.09.2006 : as of 29 April 2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02006R1367-20230429>

Варнавська К. А., аспірантка кафедри міжнародного і європейського права Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖУРНАЛІСТІВ-ПРАВОНАХОДИНИКІВ

Захист та заохочення прав та основоположних свобод людини, гарантованих міжнародними договорами у сфері прав людини та національним законодавством, є одним із основоположних зобов'язань кожної держави. Разом з тим, за останні роки значно зросла роль недержавних правозахисних суб'єктів у цій сфері. Правозахисна діяльність може здійснюватися як професійними адвокатами, так і особами, які

займаються громадською діяльністю, зокрема журналістами, які висвітлюють випадки грубого, систематичного чи масового порушення прав людини, зокрема таких вразливих категорій, як жінки, діти, особи з інвалідністю чи старі, є правозахисниками. Однак така діяльність може мати негативні наслідки для самих журналістів, оскільки вони самі можуть ставати жертвами порушення прав людини, зазнавати загроз і нападів або кримінального переслідування у зв'язку зі своєю професійною діяльністю.

Означена проблематика є центром уваги міжнародних органів, інституцій, посадових осіб. Зокрема, Рада з прав людини ООН (далі – РПЛ ООН) відзначила, що правозахисники ідентифікуються насамперед через те, що вони роблять, і саме через опис їхніх дій та контексту, в якому вони працюють. Так, наприклад, журналісти мають широкі повноваження щодо збору інформації та поширення її серед широкої аудиторії через друковані, радіо чи телевізійні (далі – ЗМІ). За спільною роллю журналісти не є правозахисниками. Однак багато журналістів справді діють як захисники, наприклад, коли вони повідомляють про порушення прав людини або стають свідками дій, які вони бачили [1].

Журналісти та представники засобів масової інформації ЗМІ у рамках своєї діяльності з інформування широкого загалу відіграють важливу роль у забезпеченні прозорості та підзвітності здійснення державної політики, підвищенні рівня поінформованості населення про права людини та вирішенні інших питань, що становлять суттєвий інтерес для суспільства. Саме через цю важливу роль журналісти можуть стати жертвами порушень основних прав людини, закріплених міжнародними актами у галузі прав людини (п. 2) [2].

Генеральний секретар ООН у своїй доповіді A/69/268 (Безпека журналістів та проблема безкарності) також зазначив, що незважаючи на той факт, що основна частина наявних даних стосується вбивств, журналісти та працівники ЗМІ стають жертвами та інших порушень, таких як переслідування, залякування та насильство. Одним із прикладів є судове переслідування журналістів, нерідко за хибними звинуваченнями у шпигунстві, підривній діяльності, створенні загрози національній безпеці чи тероризму. Неправомірне застосування відповідних законів призводить до того, що журналісти та працівники ЗМІ опиняються у в'язниці на тривалий термін, змушені виплачувати великі штрафи або позбавляються журналістської ліцензії (п. 8) [3].

У Резолюції РПЛ ООН A/HRC/RES/21/12 висловила занепокоєння у зв'язку з порушеннями права на свободу думок та їх вільним проявом, засудила всі напади і насильство щодо журналістів і особливо наголосила на необхідності забезпечувати більш ефективний захист усіх співробітників ЗМІ та журналістських джерел; висловила стурбованість тим фактом, що напади на журналістів часто відбуваються в умовах безкарності та закликала держави забезпечувати відповідальність за такі злочини, а також створювати безпечні і сприятливі умови для того, щоб

журналісти могли незалежно та без стороннього втручання займатися своєю діяльністю [4]. Резолюцією A/HRC/RES/33/2 РПЛ ООН підтвердила, що необхідною умовою існування безпечних та сприятливих умов для роботи журналістів є наявність національних нормативно-правових кордонів, які погоджуються з міжнародними зобов'язаннями держав у галузі прав людини, та висловила глибоке занепокоєння щодо приводу можливого зловживання національними законами, політикою та практикою для обмеження можливостей журналістів виконувати свою роботу незалежно і без невинного втручання. Також закликала держави привести свої закони, політику та практику у відповідність зі своїми зобов'язаннями та обов'язками за міжнародним правом прав людини, а також забезпечувати їх огляд та, за необхідності, змінювати їх таким чином, щоб вони не обмежували можливості журналістів і працівників ЗМІ (п. 8) [6].

У Медельїнській декларації (Забезпечення безпеки журналістів та боротьба з безкарністю), ухваленій за підсумками конференції ЮНЕСКО з питань свободи друку, безпеки журналістів та боротьби з безкарністю, учасники закликали держави-члени розслідувати всі акти насильства, жертвами яких стали журналісти, професійні працівники засобів інформації та пов'язаний з ними персонал; запобігати злочинам проти означених осіб; негайно звільнити журналістів, які перебувають під вартою за вільне здійснення своєї професійної діяльності тощо [5].

У документі 39С/61 було зазначено, що ЮНЕСКО розширить підтримку держав-членів у розробці або зміцненні на добровільній основі та на їх прохання національних механізмів з метою запобігання нападам на журналістів, захисту від таких нападів та їх кримінального переслідування, використовуючи матеріали «Практичного керівництва зі створення спеціалізованих механізмів забезпечення безпеки» (п. 4). У доданій до документу резолюції Генеральна конференція ЮНЕСКО закликала держави-члени провести на добровільній основі моніторинг показника щодо безпеки журналістів у рамках здійснення Порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 року та активізувати добровільне здійснення на національному рівні Плану дій ООН із забезпечення безпеки журналістів та проблеми безкарності, у тому числі шляхом зміцнення потенціалу і створення національних механізмів забезпечення безпеки з метою запобігання нападам на журналістів (п. 2, 3) [7].

Виходячи з вищезначеного, слід зазначити, що діяльність журналістів тісно пов'язана зі значними ризиками у зв'язку з поширенням «незручної» інформації як з боку державних суб'єктів, так і представників приватного сектору, що у свою чергу, породжує загрозу не тільки для життя, здоров'я та репутації, а також для демократичного суспільства, верховенства права та дотримання прав людини загалом. У зв'язку з цим питання щодо безпеки журналістів є актуальною проблемою для багатьох держав, що у свою чергу вимагає запровадження на національному рівні правових і інституційних інструментів задля захисту цієї категорії осіб.

Список використаних джерел:

1. Who is a defender. URL: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/SRHR/Defenders/Pages/Defender.aspx> (дата звернення 15.05.2023).
2. The safety of journalists. URL: <https://www.refworld.org/docid/522d794c4.html> (дата звернення 17.05.2023).
3. Report of the Secretary-General «The safety of journalists and the issue of impunity» A/69/268. URL: <https://undocs.org/en/A/69/268> (дата звернення 17.05.2023).
4. Human Rights Council Resolution on the Safety of Journalists A/HRC/RES/21/12. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/G12/174/10/PDF/G1217410.pdf?OpenElement> (дата звернення 18.05.2023).
5. Medellin Declaration Securing the Safety of Journalists and Combating Impunity. URL: https://interagencystandingcommittee.org/system/files/legacy_files/Medellin%20declaration_Security%20of%20journalists.pdf (дата звернення 20.05.2023).
6. Human Rights Council Resolution on the Safety of Journalists A/HRC/RES/33/2. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G20/097/73/PDF/G2009773.pdf?OpenElement> (дата звернення 21.05.2023).
7. Strengthening UNESCO's leadership in the implementation of the UN Plan of Action on Safety of Journalists and the Issue of Impunity. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000259913> (дата звернення 21.05.2023).

Усов Д. В., д.філос.н., проф.,
професор кафедри суспільних наук
Черкаського інституту пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
Ковальчук М. В., студентка
Черкаського гуманітарно-правового ліцею

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ – ШЛЯХ ДО НОВОЇ СУСПІЛЬНОЇ УГОДИ

Віртуальна реальність та штучний інтелект (ШІ) сьогодні пронизує буквально всі сфери суспільного життя. Практично кожна країна має державні документи найвищого рівня, у яких визначається національна політика побудови інформаційного суспільства. Стратегічна мета створення такого суспільства – інтеграція країни до світового інформаційного простору, підвищення конкурентоздатності економіки країни, поліпшення якості життя населення, збільшення темпів науково-технологічного розвитку країни. Одним із визначальних напрямків розвитку сучасного інформаційного суспільства, якому приділяється особлива увага як в Україні, так і в провідних державах світу, є необхідність створення та повноцінного функціонування такого

урядування, яке через використання ШІ-алгоритмів нейтралізує загрози конфліктів та усуває соціальні протиріччя. Конкретний зміст функцій, завдань і повноважень урядів історично змінювався, але незмінним залишалося те, що свою діяльність вони були зобов'язані здійснювати в інтересах громадян суспільства. Саме в цьому і полягає визначальна сутність суспільної угоди між урядовими структурами з однієї сторони та громадянським суспільством з іншої. Однак еволюція характеру діяльності урядів призвела до того, що чим вище за ієрархією ланка в державній структурі, тим більш абстрагованою стає її діяльність, відірваною від конкретних індивідуальних потреб кожного громадянина. Так сформувалося головне протиріччя бюрократично-управлінської системи – держпарат повинен функціонувати в інтересах громадянина, але він його «не бачить, не чує й нічого йому не говорить». Адже поодинокі реакції на звернення по різних гарячих лініях на тлі проблем тисяч і тисяч громадян, що бажають їх вирішити, – це крапля в морі. Тому головним завданням і метою функціонування електронного урядування є максимальна ефективність реагування органів державного управління на проблеми та потреби кожного громадянина.

Саме таким потужним інструментом, який може бути використаний для вирішення соціальних проблем, є штучний інтелект. Використання ШІ може бути особливо ефективним для розв'язання складних соціальних проблем, таких як прогнозування природних катастроф, управління енергетичними системами, боротьба з бідністю та соціальною відчуженістю, поліпшення якості життя людей з інвалідністю та багатьох інших. Використання ШІ може також допомогти виявляти нові проблемні зони та розробляти програми для їх вирішення, забезпечувати доступність та якість медичної допомоги, покращувати якість освіти та зменшувати нерівність у соціальній сфері. Одним з найвідоміших прикладів застосування штучного інтелекту є проект Масдар у місті Абу-Дабі (ОАЕ). Масдар є першим пілотним проектом «зеленого» міста, яке використовує широкий спектр технологій, у тому числі штучний інтелект, для поліпшення якості життя мешканців і зменшення впливу на навколишнє середовище. Цей проект демонструє потенціал штучного інтелекту у розбудові майбутніх смарт-міст та вирішенні нагальних соціальних проблем.

Іншим цікавим прикладом застосування штучного інтелекту для підтримки та поліпшення благодійних ініціатив є «нейросітка для благодійності». Основна ідея полягає у використанні технологій нейромереж для автоматизації та оптимізації процесу благодійного збору коштів та розподілу ресурсів. Нейросітки аналізують світові соціальні медіа, веб-сайти та інші джерела інформації, щоб виявити потенційних донорів та запропонувати їм зручні способи пожертвування благодійних коштів. Штучний інтелект може допомогти визначити найбільш ефективні благодійні проекти для розподілу зібраних коштів. Аналітичні моделі на основі нейромереж допоможуть оцінити потенційні соціальні вигоди

кожного проекту та зробити рекомендації щодо розподілу фінансових ресурсів. Цей проект є прикладом того, як штучний інтелект може бути використаний для досягнення соціальних цілей та підвищення ефективності благодійних програм.

Ще один приклад використання ШІ для розв'язання соціальної проблеми – проект «AI for Good» від компанії Microsoft, який націлений на використання ШІ для покращення якості життя людей з інвалідністю та інших вразливих груп населення. У рамках проекту створено різноманітні рішення, які використовують ШІ для покращення доступності та ефективності послуг для людей з різними потребами, включаючи розпізнавання мови жестів, прогнозування здоров'я та використання технологій допомоги.

Однак, при впровадженні штучного інтелекту для вирішення соціальних проблем існують виклики та перешкоди, такі як етичні питання, конфіденційність даних, нерівномірний доступ до технологій. Також, розробка системи ШІ для виявлення злочинів повинна бути супроводжена врахуванням захисту прав та свобод осіб, які потенційно можуть стати об'єктом спостереження. Як створити такі законодавчі обмеження, щоб ШІ не став інструментом соціальної дискримінації та зберігав нейтральність? Ці питання потребують комплексного підходу та співпраці між вченими, правозахисниками та представниками соціальних груп. Ці проблеми вже сьогодні нагально потребують уважного вивчення та розробки ефективних регуляторних механізмів з боку як державних, так і міжнародних соціальних інститутів.

Воєводін І. С., викладач
кафедри міжнародного і європейського права
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ДІТЕЙ НА МІЖНАРОДНОМУ РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Визнаючи, що здорове навколишнє середовище є необхідною умовою для здійснення всіх прав людини, надзвичайно важливо зосередити увагу на екологічних аспектах прав дітей для того, щоб посилити роль, яку регіональні системи захисту прав дитини можуть відігравати в управлінні якістю навколишнього середовища.

Робота Ради Європи щодо захисту прав дитини та довкілля ґрунтується на Конвенції ООН про права дитини 1989 р. та факультативних протоколах до неї. Стандарти, розроблені Радою Європи, забезпечують подальші вказівки для її держав-членів, таким чином доповнюючи зусилля на глобальному рівні [1].

Європейська соціальна хартія 1996 р. (переглянута) в п. 10 ст. 7 закріпила право дітей та підлітків мати особливий захист від фізичних та моральних ризиків, зокрема від тих, що безпосередньо або опосередковано впливають з виконуваної ними роботи. Відповідно до ст. 17 сторони зобов'язуються вживати усіх належних і необхідних заходів, спрямованих на забезпечення ефективного здійснення права дітей та молоді зростати в середовищі, яке заохочує всебічний розвиток їхньої особистості, фізичних і розумових здібностей [2].

Протягом останніх років стандарти щодо заохочення і захисту екологічних прав дітей отримали свій розвиток у низці резолюцій Парламентської Асамблеї Ради Європи, зокрема у резолюціях 2286 (2019 р.) «Забруднення повітря: виклик для громадського здоров'я в Європі», 2400 (2021 р.) «Боротьба з нерівністю у праві на безпечне, здорове та чисте довкілля», 2415 (2022 р.) «Бездіяльність у боротьбі зі зміною клімату – порушення прав дітей», 2414 (2022 р.) «Право бути почутими – Участь дитини: основа демократичних суспільств» тощо.

Рада Європи також розробила Інструмент оцінки участі дітей (2016 р.), в якому міститься 10 вимірюваних показників для оцінки національного прогресу у виконанні рекомендації Комітету міністрів CM/Rec(2012)2 щодо участі дітей та молоді віком до 18 років та ст. 12 Конвенції ООН про права дитини. Ці показники поділяються на три наскрізні групи: захист права на участь, сприяння обізнаності та створення простору для участі і можуть бути застосовані до політики та прийняття рішень з питань, що стосуються прав дітей у контексті навколишнього середовища та зміни клімату [3].

У 2022 р. Комітетом міністрів Ради Європи було ухвалено чергову Стратегію з прав дитини на 2022–2027 рр. Новелою стратегії стало включення нового пріоритетного напрямку щодо прав дітей в кризових та надзвичайних ситуаціях, який охоплює такі питання як доступ до здорового навколишнього середовища, заходи по боротьбі зі змінами клімату, право на захист під час збройних конфліктів, вимушене переселення та міграція, а також вплив кризи в галузі охорони здоров'я на права дитини (п. 25) [4].

Ст. 7 Американської декларації прав і обов'язків людини визнає, що всі діти мають право на особливий захист, піклування та допомогу [5]. Ст. 19 Американської конвенції з прав людини передбачає, що кожна неповнолітня дитина має право на заходи захисту, яких вимагає її становище як неповнолітньої, з боку сім'ї, суспільства і держави [6]. Аналогічне положення міститься в ст. 16 Сан-Сальвадорського протоколу [7].

Так у звіті щодо прийнятності до розгляду у Міжамериканському суді з прав людини справи *Community of La Oroya v. Peru*, Міжамериканська комісія з прав людини встановила, що «передбачувана смерть та/або проблеми зі здоров'ям передбачуваних жертв, спричинені діями та бездіяльністю держави перед обличчям забруднення навколишнього середовища, спричиненого металургійним комплексом», за умови їх доведення, можуть становити порушення статті 19 Американської конвенції [8].

В тексті Африканської хартії прав і основ добробуту дитини 1990 р. не міститься жодних прямих посилань на взаємозв'язок між правами дитини та станом довкілля. Відповідно до ст. 14, кожна дитина має право на найвищий досяжний рівень фізичного, психічного та духовного здоров'я, що може означати право на задовільний стан навколишнього середовища, безпечного для її здоров'я. Держави зобов'язуються домагатися повної реалізації цього права і, зокрема, вживають заходів для забезпечення того, щоб усі верстви суспільства, зокрема батьки, діти, лідери громад та соціальні працівники, були проінформовані та підтримувалися у використанні базових знань про здоров'я та харчування дітей, гігієну та екологічну санітарію [9].

Тим не менш, навіть в умовах відсутності чітко визначеної «екологічної складової» прав дитини, державам під час здійснення різного роду діяльності, що може вплинути на стан довкілля, доцільно керуватися принципом найкращого забезпечення інтересів дитини, який закріплено у ст. 3 Конвенції ООН про права дитини [10].

Список використаних джерел:

1. Comments submitted by the Secretariat of the Council of Europe on the UN Committee on the Rights of the Child's draft General Comment no.26 on children's rights and the environment with a special focus on climate change. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/crc/gcomments/gc26/2023/ro/GC26-RO-council-of-europe-2023-02-15.docx> (date of access: 15.05.2023).
2. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 15.05.2023).
3. Council of Europe Child Participation Assessment Tool. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806482d9> (date of access: 15.05.2023).
4. Стратегія ради Європи з прав дитини на 2022–2027 рр. (2022): «Права дитини на практиці: від стабільної реалізації до спільного новаторства». URL: <https://rm.coe.int/coe-strategy-for-the-rightsuk/1680a774c4> (дата звернення: 16.05.2023).
5. American Declaration on the Rights and Duties of Man / adopted by the 9th International Conference of American States. URL: https://www.oas.org/dil/access_to_information_human_right_American_Declaration_of_the_Rights_and_Duties_of_Man.pdf (date of access: 16.05.2023).
6. American Convention on Human Rights: «Pact of San José» of 22.11.1969. URL: <https://www.cidh.oas.org/basicos/english/basic3.american%20convention.htm>
7. Additional Protocol to the American Convention on Human Rights in the Area of Economic, Social, and Cultural Rights : «Protocol of San Salvador» of 17.11.1988. URL: <http://www.oas.org/en/sare/social-inclusion/protocol-ssv/docs/protocol-san-salvador-en.pdf> (date of access: 16.05.2023)
8. IACHR, Report № 76/09, Petition 1473-06, Admissibility, Community of La Oroya, Peru, August 5, 2009. URL: <http://www.cidh.oas.org/annualrep/2009eng/peru1473.06eng.htm> (date of access: 17.05.2023).

9. African Charter on the Rights and Welfare of the Child. URL: https://au.int/sites/default/files/treaties/36804-treaty-0014_-_african_charter_on_the_rights_and_welfare_of_the_child_e.pdf (date of access: 17.05.2023).

10. Конвенція про права дитини від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 15.05.2023).

Conti Michela, Postgraduate master
in international studies,
Programme coordinator, IPD (Italy)

THE INTERSECTION OF INTERNATIONAL LAW STUDIES AND EUROPEAN INTEGRATION: UKRAINE'S PATH TO EU MEMBERSHIP

Introduction

International law studies and European integration are closely intertwined, particularly for countries seeking to join the European Union. This abstract will explore the relationship between international law studies and Ukraine's aspirations to become a future member of the EU. It will delve into the significance of international law in the European integration process and how Ukraine's commitment to international law principles contributes to its EU accession efforts.

The Importance of International Law in European Integration

International law plays a pivotal role in the European integration process. The European Union is built on a legal framework that governs the rights and obligations of member states. Adherence to international law principles, such as the respect for human rights, democracy, and the rule of law, is a fundamental requirement for countries aspiring to join the EU [1]. By aligning their legal systems with international standards, candidate countries demonstrate their commitment to shared European values and principles.

Ukraine's Accession to the European Union

Ukraine's path to EU membership is closely linked to its commitment to international law principles. The Association Agreement between the EU and Ukraine, signed in 2014, serves as a roadmap for Ukraine's integration into the European Union. The agreement emphasizes the importance of political association, economic integration, and sectorial cooperation based on common values and international law [2].

One crucial aspect of Ukraine's EU accession process is the alignment of its legal framework with the EU *acquis communautaire*, which encompasses the body of EU law. Ukraine's commitment to adopting and implementing EU legislation, including international law obligations, is a significant step towards harmonizing its legal system with EU standards.

International Law Studies in Ukraine

International law studies in Ukraine play a pivotal role in preparing legal professionals to navigate the complexities of European integration. Ukrainian

universities offer comprehensive programs that equip students with a solid understanding of international legal frameworks, human rights and European law [3]. By studying international law, Ukrainian students develop the necessary expertise to contribute to legal reform efforts and effectively advocate for Ukraine's EU accession.

Furthermore, international law studies facilitate cooperation and exchanges between Ukrainian and European legal experts. Academic partnerships, research collaborations, and participation in international law conferences contribute to the exchange of knowledge, legal best practices, and the development of professional networks [4]. These interactions foster mutual understanding and promote closer ties between Ukrainian legal professionals and their European counterparts.

Challenges and Opportunities for Ukraine

Ukraine faces both challenges and opportunities on its path to EU membership. The ongoing Russian aggression and the need for comprehensive legal reforms present significant challenges [5]. However, Ukraine's commitment to international law principles, as evidenced by its participation in international tribunals and adherence to international treaties, demonstrates its dedication to the European integration process.

Ukraine's accession to the European Union would bring numerous benefits, including enhanced trade opportunities, economic growth, and increased political stability. It would also provide Ukraine with access to the EU's legal framework, enabling the country to strengthen its legal system and promote the rule of law.

Conclusion

International law studies are integral to Ukraine's way towards EU membership. By aligning its legal system with international standards and implementing EU legislation, Ukraine demonstrates its commitment to European integration and shared values. International law studies in Ukraine play a crucial role in preparing legal professionals to navigate the complexities of European integration and contribute to legal reforms. While challenges persist, Ukraine's dedication to international law principles positions it favorably on its path to becoming a future member of the European Union. As Ukraine continues its efforts towards EU accession, international law studies will remain a cornerstone in shaping the country's legal framework and promoting European integration.

References:

1. Teson, F. (2018). *A philosophy of international law*. Routledge.
2. Hirsch, M. (2008). The sociology of international economic law: Sociological analysis of the regulation of regional agreements in the world trading system. *European Journal of International Law*, 19 (2), 277–299.
3. De Martino, M. (2020). International educational programmes in the EU and post-Soviet space: present and future. *Quaepg International*, 216.
4. Isidori, E., Magnanini, A., Fazio, A., Leonova, I., Petrova, I., De Martino, M., & Sandor, I. (2021). The flipped learning at university by social networks: a challenge for e-learning. *eLearning & Software for Education*, 1.

5. Shelton, D., & Carozza, P. G. (2013). *Regional protection of human rights* (Vol. 1). Oxford University Press.

Enhelhardt Sofiia, Student of Masarykova univerzita

STATE SOVEREIGNTY AND INTERNATIONAL LAW

Abstract: In the modern world characterized by heightened global problems and international challenges, the traditional understanding of state sovereignty and its relationship to human rights is being reconsidered. This thesis aims to explore the relevance of the concept of sovereignty in the context of globalization. Additionally, it proposes to examine the interplay between sovereignty and international legal relations.

Sovereignty refers to the exclusive right to exercise supreme political authority (legislative, judicial, executive) over a geographical region, a group of people, or oneself [1]. The concept of sovereignty is a key notion in political and legal theory. It has undergone theoretical and legal evolution over several centuries, leading to its contemporary understanding. The history of sovereignty can be divided into several stages.

The first stage is associated with the emergence of the concept of sovereignty in early modern times, during the division of power between monarchy and the church. For instance, Jean Bodin put forward the idea of absolute sovereignty of the monarch, which would grant them full control over the state and its citizens. According to Bodin, sovereignty lies in the state's ability to make laws. The second stage is linked to the concept of national sovereignty in the 18th and 19th centuries. New ideas were developed by the French philosopher Jean-Jacques Rousseau (1712–1778). In his work "The Social Contract or Principles of Political Right", Rousseau elaborated on the concept of the "social contract". He argued that sovereignty belongs to the people, rather than to the rulers, who could be removed at any time. According to Rousseau, people should have the opportunity to decide their political affairs through direct participation in democratic processes. Other philosophers such as John Locke, Charles-Louis de Montesquieu, and Immanuel Kant also contributed to the understanding of sovereignty. They analysed the legal and political structure of the state, the limits of its interference, and the questions of power constraints and the role of law in defining sovereignty. An important stage in this evolution was the role of the Westphalian system, which emerged after the Thirty Years' War (1618–1648). This system laid the foundations for international relations and contributed to the development of the concept of sovereignty. Although Westphalian sovereignty is considered a rudimentary form of the concept, it encompasses a set of principles that initially define the notion of national sovereignty. The significance of this treaty for international law lies in its recognition of the equality of states as a principle of international law, and for the first time in history, independent European states came together in an international community [1].

The role of a sovereign state in international law is determined by the traditional concept of state sovereignty. A sovereign state has the right to self-determination, independence, and the inviolability of its territory. It is a subject of international law and can conclude treaties, interact with other states, and participate in international organizations. The process of globalization affects state sovereignty in various aspects. It is important to consider that the impact of globalization on sovereignty can have both positive and negative aspects, depending on the context and the way states interact with global processes. Globalization is characterized by the increasing interdependence and integration in various spheres such as economics, politics, technology, and culture. This transforms state sovereignty and the context in which states operate. It means that decisions made by one state can have an impact on other states and the international community. In this context, a state's sovereignty may be limited by the need for cooperation, coordination, and addressing common problems. With these changes, the concept of sovereignty, as the exercise of unlimited power within a certain territory, does not meet the requirements of a globalized world. Globalization gives rise to new subjects in international relations, such as international organizations, multinational corporations, and non-governmental organizations, which have the ability to influence and shape global governance. These entities often operate beyond the traditional boundaries of state sovereignty and play a significant role in shaping international norms, policies, and regulations.

Moreover, the increased interconnectedness and interdependence among states have led to the emergence of global challenges that require collective action and cooperation. Issues such as climate change, terrorism, infectious diseases, and human rights violations cannot be effectively addressed by individual states acting alone. Consequently, states have been compelled to pool their sovereignty and work together through international agreements, treaties, and institutions to tackle these shared challenges. International law plays a crucial role in regulating the interactions between sovereign states and promoting global cooperation. It provides a framework for states to resolve disputes, negotiate treaties, and establish international norms and standards. International law recognizes both the rights and responsibilities of states, balancing the principle of state sovereignty with the need for collective action and global governance. However, tensions can arise between state sovereignty and international law. Some argue that international law and supranational institutions may undermine the sovereignty of states by imposing obligations and constraints on their domestic policies and decision-making. The state should take into account these international norms and adhere to them in its activities.

References:

1. Ramona Gabriela TĂȚAR., Adela MOIȘI. *The concept of sovereignty*. Journal of Public Administration, Finance and Law: Issue 24(2022). P. 292–303.

2. Richard Louis LARA. *The problem of sovereignty, International law and intellectual conscience*. Journal of the philosophy of international law: Issue 1 (2014). P. 31–54.

3. Jana MAFTEI. *Sovereignty in International Law*. Acta Universitatis Danubius. Juridica (2015). P. 54–65.

4. John Charvet. *The Idea of State Sovereignty and the Right of Humanitarian Intervention*. International Political Science Review (1197). P. 39–48.

Rutkowski Marek,
Academy of Physical Education in Kraków

SELECTED EU AND POLISH LEGAL SOLUTIONS RELATING TO INTERNATIONAL CRIMINAL PROCEEDINGS

Within the structures of the European Union there is situated the Agency for Criminal Justice Cooperation (Eurojust), which – on the basis of the Treaty of Lisbon – basically supports the execution of international requests for legal assistance and extradition. The framework of its operation is based on the regulation of the European Parliament (and of the EU Council) of November 14, 2018. On 30 May 2022, the European Parliament extended the powers of Eurojust to include the possibility of carrying out procedures in the field of securing, analyzing and storing evidence of genocide, war crimes and crimes against humanity.

Among many basic legal solutions in force in the European Union referring to criminal proceedings of an international nature, a few of them deserve special mentioning. And so, in the first place one should adduce the directive 2014/41/EU of the European Parliament (and of the EU Council) of April 3, 2014, on the European Investigation Order in criminal matters. It is also worthwhile to direct our attention to – taken in order to protect the so-called Schengen Area – regulation (of the European Parliament and of the EU Council) of 28 November 2018 in the field of police and judicial co-operation in criminal matters. In the following year, i.e. 2019, a special regulation appeared on the establishment of a system for determining – between EU member states – convictions issued against third-country nationals and stateless persons.

It should also be noted that on October 12, 2017, the Council of the European Union issued a law “implementing enhanced co-operation on the establishment of the European Public Prosecutor’s Office”, operating however mainly in cases of fraud against the EU budget.

In Poland, even before joining the European structures, on January 28, 2002, the Minister of Justice – pursuant to art. 41 of the act of July 27, 2001, relating to: law on the system of common courts – signed the regulation “on detailed activities of courts in cases in the field of civil and criminal proceedings in international relations”. The consolidated text of this regulation – with the date of the decision to announce it on September 19, 2014 – was published in

the “Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” (Journal of Laws of the Republic of Poland”), of November 27, 2014, under entry 1657. All related to this specific law regulations were signed (previously and later) on: 9 June, 2005; November 23, 2009; January 16, 2013; November 14, 2019 and June 15, 2022.

The fourth section of the said legal act contains detailed indications, concerning multitude aspects of proceedings in criminal cases in the field of international relations. Referring to requests coming from Polish courts for legal aid abroad (chapter 1), the legislator paid particular attention to the description of their content, form and attachments, as well as of the methods of their delivery. Subsequently, procedures related to the execution in Poland of demands made by foreign authorities for legal assistance were indicated (chapter 2, of the section four of the act of January 28, 2002), where the statement that deserves out special attention points out that an application for temporary transfer of a person deprived of liberty in the Republic of Poland to appear before a third country state court (in order to perform actions with his/her participation) should be, as a rule, recognized by the Polish court that issued the judgment in the first instance.

Then, the rules of applying for extradition or transport of prosecuted or convicted persons residing abroad and for the delivery of requested items were discussed (chapter 3). Here, it is clearly indicated (article 64 of the act of January 28, 2002) that the assessment of the advisability of submitting a request for extradition of such persons/objects belongs to the court before which the case is currently pending, or possibly also to the judicial authority that issued the decision in the first instance.

Analyzing in the fourth chapter of the aforementioned section of the law at stake the very issue of the possibility of “transferring legal prosecution”, the Polish legislator (in article 71 of the act of January 28, 2002) argues that in cases involving crimes committed on Polish territory by foreigners against whom an indictment has already been filed, the court must assess the admissibility and advisability of submitting an application for taking over the prosecution by the competent authority of a foreign state and – in the case of issuing a positive opinion – submits it consequently to the Minister of Justice. These issues have been supplemented with ideas related to the prevention of jurisdictional conflicts.

The final part of the analyzed formal description of the arrangements for international relations in criminal matters focused on the cases of taking and transferring previously convicted persons for execution of a sentence in Poland. As it is sufficient to say, article 76 of the act of 28 January 2002 provided that even before issuing a decision on the legal classification of the deed and the amount and measure of the imposed penalty in accordance with Polish law, a given court should request the Minister of Justice for information on the content of the declaration submitted to the authorities of a third country as to the conditions under which the “taking over of the judgment for enforcement” would take place.

The constant increase in multiple threats, including those related to war crimes, seems to meet the criteria of full justification for expanding European co-operation in the field of prosecuting crimes of diverse nature, and even for individual states to cede part of their powers in this respect to the international institutions.

References:

1. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, 2005, № 109, Ent. 916.
2. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, December 8, 2009, № 207, Ent. 1599.
3. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, April 5, 2013 r. Ent. 427.
4. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, November 27, Ent. 1657.
5. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, December 13, 2019, Ent. 2398.
6. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, June 27, 2022, Ent.1342.
7. Official Journal of the European Union, May 1, 2014, L 130/1-36.
8. Official Journal of the European Union, October 31, 2017, L 283/1-71.
9. Official Journal of the European Union, November 21, 2018, L 295/138-183.
10. Official Journal of the European Union, December 7, 2018, L 312/56-106.
11. Official Journal of the European Union, May 22, 2019, L 135/1-26.
12. Official Journal of the European Union, May 1, 2022, L 148/1-5.

Лабенська Л. Л., к.ю.н., доц., м. Дніпро

РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ВИБОРЧИХ ЦЕНЗІВ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Вибори – невід’ємна складова функціонування будь-якої демократичної держави.

Відповідно до норм Конституції України, чергові вибори в нашій державі мають відбутися в жовтні 2023 р., березні 2024 р. та жовтні 2025 р.

У зв’язку з введенням воєнного стану в Україні вибори та референдуми заборонені. Саме тому, 24 лютого ЦВК зупинила всі виборчі процеси (також і стосовно повторних та проміжних виборів).

Зрозуміло, що після перемоги знадобиться деякий час, щоб підготувати вибори. Експерти пропонують різні терміни – від пів місяця й до п’яти місяців, так званого, «перехідного періоду».

Водночас вже зараз у Верховній Раді України триває робота щодо питань зміни виборчого законодавства, а допомагають законотворцям міжнародні експерти та громадський сектор. Зрозуміло, що окрім таких викликів для майбутніх виборів, як: мільйонні переміщення українців в межах країни та за кордон, зруйнована інфраструктура, проблеми обліку виборців та формування списків, додасться ще й питання хто обирає й хто балотується.

Тож аналіз інституту виборчих цензів набуває неабиякої актуальності вже зараз.

Якщо розглядати виборчі цензи (вимоги або кваліфікації) крізь призму зарубіжного та національного досвіду їх нормативного закріплення й застосування, аналізуючи різноманітні наукові джерела, то можна нарахувати майже два десятки цензів.

Наприклад, Нестерович В.Ф. виділяє наступні види виборчих цензів: громадянства, віковий, дієздатності, осілості, мовний, судимості, освітній, гендерний, службовий, партійний, здоров'я, національності, майновий, моральний, расовий, революційний, релігійний, родинний. Гендерний, расовий, революційний та родинний цензи в сучасному світі не застосовуються й носять суто історичний характер.

У науковій літературі можна зустріти умовний поділ усіх перелічених виборчих цензів на три групи: 1) технічні цензи – ті, що впорядковують процедуру та результати виборів (громадянства, дієздатності, віковий, осілості, грамотності або освіченості); 2) охоронні цензи – позбавляють права участі у виборах тих, хто може бути небезпечним для державної політики, державного ладу, але не пов'язані з порушенням уявлень про справедливість (моральний, військовий, службовий, банкрутства); 3) дискримінаційні цензи – ті, що безтерміново позбавляють виборчих прав (статевий, майновий, расовий, релігійний).

Чинне національне виборче законодавство закріплює наступні цензи (для активного та пасивного виборчого права): громадянства, віковий, дієздатності, осілості, мовний.

Тобто в повоєнний період, скоріш за все, свого удосконалення повинні зазнати технічні та охоронні цензи.

А саме: актуальним питанням залишається необхідність підняття вікового цензу для кандидатів на посаду місцевого голови; запровадження мовного цензу для кандидатів на виборні посади в органи державної влади та місцевого самоврядування (чинне законодавство передбачає мовний ценз тільки для кандидата на посаду Президента України).

Окреме місце, в системі таких виборчих цензів, повинні зайняти вимоги щодо заборони балотуватися на будь-які виборні посади особам, котрі співпрацювали з окупаційним режимом на тимчасово окупованих територіях. Разом з тим, факт такої співпраці повинен бути доведений документально за допомогою певного справедливого механізму встановлення такого факту.

Необхідно подумати й над питанням можливості реалізації активного виборчого права такими особами.

Таким чином, виборчі цензи виступають як механізм обмеження виборчих прав громадян при реалізації активного чи пасивного виборчого права. Виходячи з національного правового досвіду й досвіду різних країн світу, можна зробити висновки, що це питання не є однозначним, а сучасні демократичні країни встановлюють різні цензи й визначають по різному суть їх правової природи, опираючись на власний історичний досвід та сучасні потреби суспільства.

Закріплення в національному законодавстві нових виборчих цenzів повинно ґрунтуватися виключно через призму їх необхідності суспільству на сучасному етапі.

Тому нашим законодавцям слід досить акуратно та виважено приймати норми виборчого законодавства, аби не втрачати, під час чергових реформ, власних національних надбань та оптимізувати для нашого суспільства результати закордонного досвіду в сфері виборчих цenzів.

Татарин Н. Б., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансового менеджменту
Львівського національного університету імені Івана Франка
Циганов О. Я., студент
Львівського національного університету імені Івана Франка

МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах широкомасштабної збройної агресії та запровадження воєнного стану в Україні першочергового значення набуває забезпечення надійного та стабільного функціонування банківської і фінансової системи країни, а також максимальне забезпечення потреб оборони України, безперебійного функціонування системи державних фінансів та об'єктів критичної інфраструктури [1].

Зниження дієвості ринкових інструментів та висока невизначеність в умовах повномасштабних бойових дій унеможливають здійснення монетарної політики в форматі інфляційного таргетування з плаваючим валютним курсом [1].

Національний банк здійснює гнучку адаптацію операційного дизайну грошово-кредитної (монетарної) політики та вживає необхідних антикризових заходів для підтримки належного рівня ліквідності банківської системи (у тому числі за потреби – частково через механізми бланкового рефінансування) та посилення гнучкості банків в управлінні власною ліквідністю [1].

З метою збереження фінансової стабільності в Україні НБУ вимушено зафіксував обмінний курс та запровадив низку адміністративних обмежень, зокрема на валютні операції та рух капіталу. Крім того, НБУ тимчасово відклав ухвалення рішень щодо облікової ставки. Ураховуючи необхідність забезпечення належної відсічі широкомасштабній збройній агресії росії та безперебійного фінансування системи державних фінансів, НБУ підтримує державний бюджет України. Водночас центробанк фінансує лише критичні видатки уряду в обмежених обсягах та зберігає повну прозорість у висвітленні таких операцій. Зокрема, центробанк продовжить самостійно визначати доцільність та обсяги операцій із фінансування дефіциту державного бюджету. Також Національний банк

уникатиме запровадження інструментів, які можуть призвести до послаблення довіри до монетарної політики, розбалансування очікувань та посилення фіскального домінування [2].

Національний банк також зберігатиме максимальну прозорість у висвітленні таких операцій. У сукупності, обмеження обсягів монетизації дефіциту бюджету та прозорі комунікації, дадуть змогу запобігти:

- загрозі посилення фіскального домінування та, відповідно, ефекту “фіскального витіснення” та високої інфляції,
- послабленню довіри до грошово-кредитної (монетарної) політики та розбалансуванню очікувань, а також
- ускладненню процесу євроінтеграції України та співпраці з міжнародними фінансовими донорами [1].

Національний банк максимально уникатиме заходів та інструментів, застосування яких призведе до послаблення довіри до грошово-кредитної (монетарної) політики, розбалансування очікувань та посилення фіскального домінування [1].

Національний банк займатиме принципову позицію щодо недопущення звуження сфери застосування гривні як єдиного законного платіжного засобу в Україні та/або створення під час здійснення операцій із віртуальними активами можливостей для обходу чинного державного регулювання, нагляду та моніторингу, зокрема у сфері валютних операцій та операцій з вивезення, переказування і пересилання валютних цінностей, запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [1].

Так, Національний банк поступово скасує адміністративні обмеження на валютні операції у міру поліпшення стану платіжного балансу України. Відновлення виробництва та налагодження транспортної логістики (відкриття портів та/або налаштування альтернативних маршрутів транспортування), поживлення експорту та зростання валютних надходжень з інших джерел забезпечать відновлення пропозиції іноземної валюти [1].

Національний банк прагнучиме до якнайшвидшої повної відмови від фінансування дефіциту державного бюджету, урахувавши потребу в забезпеченні оптимального балансу між, з одного боку, утриманням під контролем інфляційної динаміки та очікувань, а з іншого, – необхідністю підтримки боєздатності Збройних Сил України, безперебійного функціонування системи державних фінансів та об'єктів критичної інфраструктури [1].

Національний банк надаватиме подальшу підтримку та вживатиме невідкладних заходів для забезпечення фінансової стабільності. З урахуванням структурної позиції ліквідності банківської системи (профіцит або дефіцит) та її обсягів Національний банк за потреби здійснюватиме гнучку адаптацію операційного дизайну грошово-кредитної (монетарної) політики з метою сприяння оптимальному балансу між забезпеченням належного рівня ліквідності банківської системи для

реагування на можливу турбулентність на фінансових ринках і посиленням процентного каналу монетарної трансмісії. За умови зниження ризиків для ліквідності банківської системи Національний банк згорне екстрені заходи підтримки банків [1].

Забезпечення середовища з низькою та стабільною інфляцією в умовах плаваючого обмінного курсу залишатиметься основним внеском з боку Національного банку в стійке відновлення економіки України в повоєнний час [1].

Список використаних джерел:

1. https://lb.ua/economics/2022/04/19/513934_nbu_opublikuvav_osnovni_zasadi.html
2. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG-ml_2022.pdf?v=4

Costantini Alberto, Project manager,
the European Society for Supporting
Education Innovation and Training (Belgium)

THE JEAN MONNET PROGRAMME: ENHANCING EUROPEAN STUDIES, INTERNATIONAL COOPERATION, AND RESEARCH IN LEGAL FIELDS

Introduction

The Jean Monnet Programme, established by the European Union, plays a vital role in promoting European studies, fostering international cooperation among universities, supporting Ukrainian universities' integration into the European educational space, and advancing research in legal fields such as European Law and International Law. This essay explores the various ways in which the Jean Monnet Programme contributes to these areas of focus.

1. Stimulating European Studies: The Jean Monnet Programme serves as a catalyst for European studies by supporting academic activities that delve into the complexities of the European Union and its policies [1]. Through funding opportunities, it encourages scholars, researchers, and educators to explore various aspects of the EU, including its history, institutions, policies, and impact on member states. These activities promote a deeper understanding of European integration, contributing to the development of a more knowledgeable and informed citizenry within the EU and beyond.

2. Fostering International Cooperation of Universities: The Jean Monnet Programme also fosters international cooperation among universities by promoting collaboration between academic institutions across Europe and beyond [2]. It provides funding for projects that encourage cross-border partnerships, joint research initiatives, and the exchange of best practices among universities. Through this program, universities have the opportunity to engage in collaborative projects, share expertise, and build networks that transcend

national boundaries. This cooperation enhances academic mobility, encourages the exchange of ideas, and promotes cultural understanding and dialogue among diverse academic communities.

3. Supporting Ukrainian Universities in European Integration: The Jean Monnet Programme plays a crucial role in supporting Ukrainian universities in their journey towards greater integration into the European educational space. By providing funding for projects and initiatives that focus on European studies and EU-related topics, the program enables Ukrainian universities to develop and enhance their European curricula, teaching methods, and research capacities. This support helps Ukrainian universities align their educational standards with European norms, fostering the exchange of knowledge, and promoting the European dimension in Ukrainian higher education. Through participation in the Jean Monnet Programme, Ukrainian universities can strengthen their connections with European counterparts, ultimately contributing to the country's overall European integration process.

4. Advancing Research in Legal Fields: The Jean Monnet Programme also extends its support to research in the legal fields, particularly in European Law and International Law. Through funding opportunities, it encourages scholars and researchers to undertake research projects that contribute to the analysis and understanding of legal frameworks within the European Union and in international contexts. By facilitating research collaborations, providing resources, and organizing conferences and seminars, the program promotes the exchange of ideas, fosters intellectual debates, and enhances the quality and relevance of research in these areas [3]. This support ensures a robust academic environment for legal scholars, encouraging them to delve deeper into legal issues relevant to the EU and global legal frameworks.

Conclusion

The Jean Monnet Programme of the European Union serves as a driving force in stimulating European studies, fostering international cooperation among universities, supporting Ukrainian universities in European integration, and advancing research in legal fields. Through its funding opportunities, the program empowers academic institutions and individuals to engage in activities that enhance knowledge, promote cross-border collaboration, and contribute to the European educational and research landscape. By promoting a deeper understanding of the EU, fostering collaboration among universities, supporting Ukrainian universities' integration, and advancing legal research, the Jean Monnet Programme plays a crucial role in strengthening the international cooperation and academic excellence within the European Union and beyond.

References:

1. Keukeleire, S., Delreux, T. (2022). The foreign policy of the European Union. *Bloomsbury Publishing*.
2. De Martino, M. (2015). The Jean Monnet Programme as a Tool to Reinforce the Role of the EU as a Regional and Global Actor. *RUDN Journal of Political Science*, (1), 28–38. doi: 10.22363/2313-1438-2015-1-28-38

3. Cacchione, P. Z. (2015). European Union ERASMUS+ Program and the Jean Monnet Activities. *Clinical Research*, 24(4), 339–340. doi: 10.1177/1054773815593356

Romei Marco,
Project coordinator, the Life Long-learning Trainers (Italy)

EDUCATIONAL PROGRAMS AS A TOOL OF PUBLIC DIPLOMACY: STRENGTHENING SOFT POWER

Introduction

In today's interconnected world, the power of education as a tool of public diplomacy cannot be underestimated. Educational programs play a crucial role in enhancing a state's image and promoting its public diplomacy dimension [1]. By investing in educational initiatives, countries can effectively showcase their values, culture, and ideals to the international community. This essay will explore how educational programs serve as a strong and effective soft power tool, with a focus on academic mobility and its role in fostering international cooperation. A case study of Ukraine will highlight the progressive integration of the country into the European Union through educational programs, including academic mobility, capacity building in higher education, and the Jean Monnet Programme.

The Power of Education as Soft Power

Education, with its transformative potential, has emerged as a powerful soft power tool for nations worldwide [2]. Unlike traditional forms of power that rely on coercion or force, soft power employs attraction and persuasion. Educational programs provide a platform for promoting a nation's values, ideas, and culture, fostering understanding and collaboration between people from different backgrounds. These initiatives create a positive perception of the country, influencing opinions and generating goodwill.

Academic Mobility: Enhancing Soft Power

Among the various elements of educational programs, academic mobility stands out as one of the most effective tools for soft power projection [3]. The exchange of students and staff between countries not only facilitates the transfer of knowledge and expertise but also promotes cultural understanding and cross-cultural dialogue. Through academic mobility programs, nations can showcase their educational institutions, research capabilities, and intellectual contributions on a global stage [4].

Such programs encourage international students to experience the host country's language, culture, and societal values firsthand. By creating an environment of mutual learning and exchange, academic mobility programs break down stereotypes and foster long-lasting connections. The personal connections formed during these exchanges contribute to building strong networks of international alumni who become ambassadors of their host country's culture and values.

Case Study: Ukraine's Integration into the European Union

Ukraine serves as an illustrative case study for the transformative impact of educational programs on a nation's integration into the European Union. Following its independence, Ukraine embarked on a path of democratic reforms and sought closer ties with the EU. Educational programs became instrumental in facilitating this integration process.

One notable program is academic mobility, which has allowed Ukrainian students and academics to study and conduct research in EU member states. Through such exchanges, Ukrainian participants gain exposure to European values, democratic principles, and institutional practices. This exposure contributes to shaping a new generation of professionals who share common values and perspectives with their European counterparts.

Additionally, capacity building programs in the field of higher education have played a vital role in enhancing the quality and competitiveness of Ukrainian universities. These programs focus on curriculum development, modernizing teaching methodologies, and aligning higher education systems with European standards. By raising the overall educational standards, Ukraine has strengthened its position as a valuable partner for the EU.

Furthermore, the Jean Monnet Programme, dedicated to promoting European studies, has provided Ukraine with opportunities to develop expertise in European law, international relations, and EU policies. This program has empowered Ukrainian academics and researchers to contribute to the ongoing European integration discourse.

Conclusion

In conclusion, educational programs have proven to be a potent tool of public diplomacy, enabling states to project their soft power and enhance their international standing. Academic mobility, with its focus on fostering cross-cultural understanding and knowledge exchange, plays a pivotal role in this process. Ukraine's progressive integration into the European Union serves as a compelling case study, highlighting the transformative impact of educational programs. By embracing educational initiatives, countries can build lasting partnerships, shape narratives, and foster cooperation on a global scale. As the world becomes more interconnected, investing in educational programs and international collaboration will continue to be a strategic imperative for nations seeking to promote their values, enhance cultural diplomacy, and build meaningful relationships with other countries.

References:

1. Nye Jr, J. S. (2008). Public diplomacy and soft power. *The annals of the American academy of political and social science*, 616(1), 94–109.
2. De Martino, M. (2020). Soft Power: theoretical framework and political foundations. *Przegląd europejski*, (4), 11–24.
3. Zeniou, E., De Martino, M., Kontogoulidou, M. (2017). International student mobility: challenges and best practices. *ERACON 2016 & 2017 Dual Year Proceedings*, 109–113.

4. Stilianos, P., Georgios, A., Vasilik, K., Labros, S. (2013). The Erasmus student mobility program and its contribution to multicultural education. *Journal of Educational and Social Research*, 3 (3), 181.

Salkens Frank, NGO representative and coordinator,
the Institute for Higher-education Funding Services (Belgium)

THE BOLOGNA PROCESS AND EUROPEAN INTEGRATION: THE CASE OF UKRAINE

Introduction

The Bologna Process, initiated in 1999, has played a pivotal role in shaping European higher education and promoting the European integration process. Education has emerged as a crucial tool in the European Union, not only fostering a sense of European identity but also supporting economic integration [1]. This abstract explores the significance of education in the European Union, focusing on how academic mobility contributes to the creation of a European identity and a European labor force. Furthermore, we will delve into the impact of the Bologna Process on Ukraine's integration into the European educational area and its aspirations to become a future member state of the European Union.

Education as a Crucial Tool in European Union Integration

Education plays a vital role in European Union integration, fostering a sense of European identity and supporting economic integration. The freedom of movement within the European Union is highly connected to the freedom of movement of students [2]. Academic mobility, facilitated by programs such as Erasmus+, contributes to the creation of a European identity by providing opportunities for students to experience different cultures, languages, and perspectives. Through studying abroad, students develop a broader understanding of Europe's diversity while forging lifelong connections with fellow European students.

Academic mobility also nurtures the European labor force. By studying in different European countries, students gain a unique set of skills and cultural competencies, making them more adaptable in an increasingly interconnected world [3]. This mobility enhances employability and prepares graduates to thrive in a globalized job market. The ability to work across borders and collaborate with colleagues from diverse backgrounds is a valuable asset in a European labor market characterized by cross-national cooperation and mobility.

Recognition of Diplomas and the Bologna Process

One of the key achievements of the Bologna Process is the establishment of a unified system for the recognition of higher education qualifications. This harmonization facilitates the movement of workers within the European Union. The diploma of a worker from one EU country can be readily recognized in another, ensuring that the labor force can move freely across Europe. This recognition of diplomas eliminates bureaucratic barriers and enables individuals

to pursue career opportunities throughout the European Union [4]. Consequently, the labor market becomes more fluid and dynamic, bolstering economic integration and promoting the exchange of knowledge and skills [5].

Ukraine's Integration into the European Educational Area

Ukraine, as a country aspiring to join the European Union, has made significant strides towards aligning its educational system with European standards. The integration of Ukraine into the European educational area aims to enhance the quality of higher education, promote academic mobility, and facilitate the recognition of Ukrainian diplomas within the European Union. Through participation in programs such as Erasmus+ and the Bologna Process, Ukrainian universities have improved their curriculum, teaching methodologies, and research capacity, aligning them with European standards of excellence.

Moreover, the integration of Ukrainian universities into the European educational area contributes to the creation of a European identity among Ukrainian students. By engaging in academic exchanges, Ukrainian students develop a sense of belonging to a broader European community, fostering cultural understanding, and promoting European values. This integration also strengthens Ukraine's ties with European partners, fostering cooperation in various fields and facilitating the country's integration process.

Conclusion

Education plays a pivotal role in the European Union, supporting both European integration and the creation of a European identity. The Bologna Process has been instrumental in fostering academic mobility, enhancing the recognition of diplomas, and promoting economic integration. Through academic exchanges, students develop a sense of European identity and gain the skills necessary to thrive in an interconnected world. Ukraine's integration into the European educational area exemplifies the positive impact of educational programs on aspiring EU member states, fostering closer ties and paving the way for future integration. As the European Union continues to prioritize education as a tool for integration, the benefits of academic mobility and harmonization of educational systems will continue to strengthen. The recognition of diplomas and the facilitation of labor mobility within the EU contribute to the development of a skilled and diverse European labor force.

Ukraine's integration efforts demonstrate the transformative power of educational programs in shaping the country's future and fostering closer ties with the European Union. Through programs such as academic mobility, capacity building, and the Jean Monnet program, Ukraine has made significant strides in aligning its educational system with European standards and values. By participating in these initiatives, Ukraine has not only enhanced its educational institutions but also deepened its integration within the European educational space.

However, challenges still lie ahead. Ukraine must continue its efforts to harmonize its legal framework, promote academic excellence, and further align its educational system with EU standards. It is essential to ensure that the benefits of educational programs reach all regions and social groups, promoting inclusivity and equal opportunities for all Ukrainian students.

In conclusion, educational programs serve as a powerful tool for European integration, fostering a sense of European identity and supporting economic integration. The Bologna Process has played a crucial role in promoting academic mobility and enhancing the recognition of diplomas, enabling students and professionals to move freely within the EU. Ukraine's journey towards EU membership exemplifies the transformative potential of educational programs, bringing the country closer to the European Union and facilitating its future integration. As education remains a priority in the European Union, the benefits of academic mobility and harmonization will continue to contribute to the growth and prosperity of both individual students and the European community.

References:

1. Isidori, E., De Martino, M., Leonova, I., Poplavskaya, N., & Sandor, I. Defining The Map Of Philosophy Of Education In The Age Of Infosphere. *European Proceedings of Educational Sciences*.
2. De Martino, M., Ibragimova, A. (2019, February). Role of International Educational Programmes in Regional Integration Processes: Focus on European Union and Post-Soviet Space. *International Conference Communicative Strategies of Information Society (CSIS 2018)* (p. 506–510). Atlantis Press.
3. Isidori, E. (2015). Education as Synesis: A Hermeneutical Contribution to the Pedagogical Theory of Educational Practice. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 197, 531–536.
4. Tuschling, A., Engemann, C. (2006). From education to lifelong learning: The emerging regime of learning in the European Union. *Educational philosophy and theory*, 38(4), 451–469.
5. Sieglova, D., Rammer, V., Vuokila, A., Soukupova, V., Gaisch, M., Ala-Sankila, R., Pompella, M. (2022). The Potential of Critical Incidents-A Cross-Cultural Comparison. *CCBC 2022*, 235.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**«УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОВИЙ ВИМІР:
ПОШУК ВІДПОВІДЕЙ НА ГЛОБАЛЬНІ
МІЖНАРОДНІ ВИКЛИКИ»**

**МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

26 травня 2023 р.

Організатори конференції не завжди поділяють думку учасників. У збірнику максимально точно відображається орфографія та пунктуація, запропонована учасниками. Усі матеріали подаються в авторській редакції. За точність викладених фактів відповідальність покладається на авторів.

**Підписано до друку 12.06.2023. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 22,44. Облік.-вид. арк. 19,94. Тираж 100 прим.
Замовлення № 128.**

Дніпро: Університет митної справи та фінансів

**(свідоцтво про видавничу діяльність ДК № 6198 від 24.05.2018 р.).
49000, м. Дніпро, вул. Володимира Вернадського, 2/4**